

**ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА ЕКОНОМИЈУ И ИНЖЕЊЕРСКИ
МЕНАџМЕНТ У НОВОМ САДУ**

Докторска теза

**МЕЂУНАРОДНО ПОСЛОВАЊЕ СА
АСПЕКТА УПОРЕДИВОСТИ
ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА**

Ментор:

Проф. др Зорка Грандов

Кандидат:

Јана Цвијић

Нови Сад, 2018. година

**UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY
IN NOVI SAD
FACULTY OF ECONOMICS AND ENGINEERING
MANAGEMENT IN NOVI SAD**

Ph.D.Thesis

**INTERNATIONAL BUSINESS FROM
THE ASPECT OF COMPARABILITY
OF FINANCIAL REPORTING**

MENTOR:

Zorka Grandov, Ph.D.

CANDIDATE:

Jana Cvijić

Novi Sad, 2018.

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА ЕКОНОМИЈУ И ИНЖЕЊЕРСКИ МЕНАѢМЕНТ У
НОВОМ САДУ

КЉУЧНИ ПОДАЦИ О ЗАВРШНОМ РАДУ

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Јана Цвијић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	Проф. др Зорка Грандов, Емеритус, Факултет за економију и инжењерски менаѢмент у Новом Саду, ужа научна област Пословна и међународна економија
Наслов рада:	Међународно пословање са аспекта упоредивости финансијског извештавања
Језик публикације (писмо):	Српски (ћирилица)
Физички опис рада:	Унети број: Страница: 278 Поглавља: 7 Референци: 290 Табела: 23 Слика: 35 Графикона: 0 Прилога: 1
Научна/уметничка област:	Пословна економија, Финансије и рачуноводство
Предметна одредница, кључне речи:	Међународно пословање, финансијско извештавање, рачуноводствена хармонизација и стандардизација, упоредивост финансијских извештаја, Међународни стандарди финансијског извештавања (МСФИ), Општеприхваћени рачуноводствени принципи (ОПРП), вредновање нематеријалне имовине и гудвила.
Извод (апстракт или резиме) на језику завршног рада:	Услед недостатка емпиријских студија које обрађују проблематику међународног пословања са аспекта упоредивости финансијског извештавања и значаја за конкурентност међународних компанија, приказане су теоријске тврдње и спроводи се емпиријско истраживање којим се и утврђује постојање поменуте повезаности. У истраживању се полази и од резултата којим је испитано постојање повезаности између броја котираних компанија и рачуноводствене праксе када је реч о стандардима за

	<p>посматране узорке у две студије случаја. Потом, извршена је примена статичких и динамичких метода, анализе и пројектовање којима су обухваћене средње вредности, функција тренда, корелациона и регресиона анализа где је коришћено неколико варијабли и закључено да постоји снажна веза између нематеријалне имовине и приносне снаге посматраних компанија обухваћених узорком а које су узете као репрезентативне у смислу значаја који има интелектуални капитал за њихово пословање у ИТ сектору. Прегледом претходне литературе и анализом различитих приступа дефинисању и категорисању фактора који утичу на развој и имплементацију међународних рачуноводствених стандарда како би финансијско извештавање допринело повећању ефикасности пословања компанија, те расту њихове конкурентности, закључује се да примена јединствених рачуноводствених стандарда, односно пуна конвергенција ОПРП и МСФИ у значајном проценту може да поспеши конкурентност компанија које послују на међународном нивоу. Истакнуто је да је за то потребан холистички приступ, посебно ако се има у виду да феномен глобализације утиче на динамику међународне трговине и директних инвестиција, односно на кретање међународног капитала у међународним размерама. Указано је на значај усвајања међународних рачуноводствених стандарда на националном нивоу доказујући њихову посебну важност за потребе обрачуна реалних економско-финансијских индикатора за међународне компаније. Истакнута су и ограничења која треба да се елиминишу да би компаније користиле једнојезично финансијско извештавање у функцији повећања квалитета и упоредивости финансијских информација за пословно одлучивање и идентификује се сет фактора који утичу на процес конвергенције. Такође, на основу анализе нематеријалне имовине у контексту тестирања ефикасности, примећује се значајан утицај ове ставке на конкурентност компанија које је имају у својој активи, те се долази до закључка да постоји доста проблема који треба да се реше око признавања и вредновања ове позиције са аспекта развоја и примене рачуноводствених стандарда. Примена јединствених рачуноводствених стандарда, уз решавање проблема у њиховој имплементацији и примени, би допринела унапређењу рачуноводствене извештајне праксе, посебно за компаније које послују на међународном нивоу, што је од посебног значаја за идентификовање економско-финансијских индикатора и подизање конкурентности компанија.</p>
--	---

<p>Датум одбране: (Попуњава накнадно одговарајућа служба)</p>	
<p>Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)</p>	<p>Ментор: Проф. емеритус Зорка Грандов, Факултет за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, ужа научна област: Пословна и међународна економија. Председник: Проф. др Марко Царић, редовни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, ужа научна област: Мултидисциплинарна економска. Члан: Проф. др Марко Иваниш, редовни професор, Факултет за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, ужа научна област: Финансије и банкарство.</p>
<p>Напомена:</p>	<p>Аутор докторске дисертације потписао је следеће Изјаве: 1. Изјава о ауторству, 2. Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и 3. Изјава о коришћењу. Ове Изјаве се чувају на факултету у штампаном и електронском облику.</p>
<p>УДК:</p>	<p>339.5/.9 339.7</p>

**UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD
FACULTY OF ECONOMICS AND ENGINEERING MANAGEMENT IN NOVI SAD**

KEY WORD DOCUMENTATION

Document type:	Ph.D. Thesis
Author:	Jana Cvijic
Mentor (title, first name, last name, position, institution)	Zorka Grandov, Ph.D, Professor emeritus at the Faculty of Economics and Engineering Management in Novi Sad, scientific area: Business and International Economics
Title:	<i>International business from the aspect of comparability of financial reporting</i>
Language of text (script):	Serbian language (Cyrillic)
Physical description:	Number of: Pages: 278 Chapters: 7 References: 290 Tables: 23 Illustrations: 35 Graphs: 0 Appendices: 1
Scientific/artistic field:	Business Economics, Finance and Accounting
Subject, Key words:	International business, financial reporting, accounting harmonization and standardization, comparability of financial statements, <i>US GAAP</i> , <i>IFRS</i> , valuation of intangible assets and goodwill.
Abstract (or resume) in the language of the text:	Considering the scarcity of empirical studies that address the international business issues from the aspect of comparability of financial reporting and importance to the competitiveness of international companies, theoretical claims are presented and an empirical research is conducted to determine the existence of the mentioned relationship. The research begins with the results that examined the existence of links between the number of listed companies and accounting practice in the case of the standards for observed samples in two case studies. Subsequently, the application of static and dynamic methods, analyzes and designs, including mean values, trend function, correlation and regression analysis where several variables were used, and concluded that

	<p>there is a strong relationship between the intangible asset and the yield strength of the observed companies included in the sample taken as representative in terms of the importance of having intellectual capital for their business in the IT sector. By reviewing the previous literature and analyzing the different approaches to defining and categorizing factors that influence the development and implementation of international accounting standards in order for financial reporting to contribute to increasing the efficiency of companies operations and the growth of their competitiveness, it is concluded that the application of uniform accounting standards, i.e. full convergence of <i>US GAAP</i> and <i>IFRS</i> in a significant percentage can accelerate the competitiveness of companies operating at the international level. It was pointed out that this requires a holistic approach, especially if one takes into account that the phenomenon of globalization affects the dynamics of international trade and direct investment, that is, the movement of international capital in international terms. It was pointed out the importance of adopting international accounting standards at the national level proving their particular importance for the needs of calculating real economic and financial indicators for international companies. The restrictions that should be eliminated in order for companies to use single-language financial reporting in order to increase the quality and comparability of financial information for business decision-making, and identify a set of factors that influence the convergence process are identified. Also, based on the analysis of intangible assets in the context of efficiency testing, there is a significant impact of this item on the competitiveness of the companies that have it in its assets, and it comes to the conclusion that there are many problems that need to be solved regarding the recognition and evaluation of this position from the aspect development and application of accounting standards. The application of unique accounting standards, while addressing the problems in their implementation and usage, would contribute to the improvement of accounting reporting practices, especially for companies operating at the international level, which is of particular importance for identifying economic and financial indicators and raising competitiveness of companies.</p>
<p>Defended: (The faculty service fills later.)</p>	

<p>Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)</p>	<p>Mentor: Zorka Grandov, Ph.D., Full Professor emeritus at the Faculty of Economics and Engineering Management in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad, scientific area: Business and International Economics President: Marko Carić, Ph.D., Full Professor at the Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad, scientific area: Multidisciplinary Economics Member: Marko Ivaniš, Ph.D., Full Professor at the Faculty of Economics and Engineering Management in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad, scientific area: Finance and Banking</p>
<p>Note:</p>	<p>The author of doctoral dissertation has signed the following Statements:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Statement on the authority, 2. Statement that the printed and e-version of doctoral dissertation are identical and 3. Statement on copyright licenses. <p>The paper and e-versions of Statements are held at the faculty.</p>
<p>UDC:</p>	<p>339.5/9 339.7</p>

Садржај

УВОД	1
1. Мотивација за спровођење истраживања	3
2. Проблем и предмет истраживања.....	4
3. Циљеви истраживања	7
4. Истраживачке хипотезе	9
5. Методологија истраживања	10
6. Начин избора, величина и структура узорка.....	10
7. Резултати истраживања – примена и допринос	11
8. Структура дисертација	12
ГЛАВА I – МЕЂУНАРОДНО ПОСЛОВАЊЕ И ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ КОМПАНИЈА	16
9. Глобализација – појам и кључне одреднице.....	16
10. Карактеристике међународног пословања	24
11. Глобализација светске трговине и пословања	25
12. Модалитети токова међународног капитала	29
13. Улога мултинационалних и транснационалних компанија у међународној пословној интеграцији	33
14. Финансијско управљање у мултинационалним и глобалним компанијама.....	34
15. Финансијско извештавање као инфраструктура међународног пословања.....	39
15.1. Информатичка подршка и значај за финансијско извештавање	47
15.2. Прилагођавање рачуноводства и рачуноводствене професије у међународном пословању.....	52
16. Потреба за упоредивим и транспарентним финансијским извештајима.....	59
ГЛАВА II – ХАРМОНИЗАЦИЈА И СТАНДАРДИЗАЦИЈА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА	62
17. Развој рачуноводствене хармонизације	62
18. Квалитет финансијских извештаја, начела и концепти.....	67
19. Значај хармонизације и стандардизације финансијског извештавања у међународном пословном окружењу.....	70

20. Међународни рачуноводствени стандарди и Међународни стандарди финансијског извештавања и релевантна вредност.....	82
20.1. Институције хармонизације и стандардизације и њихови циљеви.....	83
20.2. Проблеми рачуноводствене хармонизације	86
20.3. Хармонизација међународног финансијског извештавања: тржишни приступ и организације	87
21. Глобални рачуноводствени стандарди и извештавање као основа за повећање вредности	102
21.1. Основне карактеристике <i>US GAAP</i> и <i>IFRS</i>	102
21.1. Глобални рачуноводствени стандарди и тржишта капитала.....	103
21.3. Значај и класификација рачуноводствених стандарда према доминантним групама са аспекта глобалне примене.....	105
22. Прилог: Упоредни преглед основних елемената <i>US GAAP</i> , <i>IFRS</i> и <i>IAS</i> стандарда.....	110

ГЛАВА III – РАЧУНОВОДСТВЕНА ХАРМОНИЗАЦИЈА И УТИЦАЈ НА МЕЂУНАРОДНО ПОСЛОВАЊЕ КОМПАНИЈА

23. Развијене земље и финансијско извештавање.....	123
24. Финансијско извештавање у земљама у развоју	134
24.1. Финансијско извештавање у нашој земљи	134
24.2. Практични аспекти финансијског извештавања у националним оквирима	141
25. Подстицаји за хармонизацију финансијског извештавања у земљама у развоју	148
26. Значај <i>IFRS</i> и <i>US GAAP</i> у контексту економско-финансијских индикатора компанија	156
27. Основне дивергенције између <i>IFRS</i> и <i>US GAAP</i>	157
28. Примена <i>IFRS</i>	165
29. Примена <i>US GAAP</i>	167
30. Конвергенција <i>IFRS</i> и <i>US GAAP</i> : докле се стигло	168
31. Међународни стандарди ревизије	169
32. Континуирана еволуција у развоју рачуноводствених стандарда	170
33. Статистичко истраживање: Кретање броја котираних компанија као индикација раста значаја и примене рачуноводствених стандарда	173
33.1. Методологија и оквир истраживања	175
33.2. Праћење тенденције кретања броја котираних компанија за земље Г20	175
33.3. Праћење тенденције кретања броја котираних компанија на глобалном нивоу	178

ГЛАВА IV – ЗНАЧАЈ УПОРЕДИВОСТИ ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЕШТАЈА У ОБЛАСТИ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ИМОВИНЕ ..	187
34. Дефинисање нематеријалне имовине.....	187
35. Примена рачуноводствених стандарда у области нематеријалне имовине ...	189
35.1. Нематеријална имовина и корпоративно извештавање	189
35.2. Расходовање и отуђење нематеријалне имовине	195
36. Специфичности хармонизације у тој области – могућности идентификације нематеријалне имовине.....	196
37. Идентификовање <i>US GAAP</i> и <i>IFRS</i> стандарда у области признавања, мерања и других рачуноводствених радњи за гудвил и нематеријалну имовину	197
38. Полемика око интерно генерисаног гудвила и интерно генерисане нематеријалне имовине	198
ГЛАВА V– ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ: ВРЕДНОВАЊЕ ГУДВИЛА И НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ИМОВИНЕ	201
39. Концептуални оквир истраживања	201
40. Методологија истраживања	201
41. Вредновање гудвила и нематеријалне имовине.....	207
42. Научни и практични допринос	242
43. Ограничења и смернице даљег истраживања	249
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	250
ОСНОВНЕ СКРАЋЕНИЦЕ И АКРОНИМИ	256
ЛИСТА ГРАФИКОНА, ТАБЕЛА И СЛИКА	257
ЛИТЕРАТУРА.....	260
БИОГРАФИЈА АУТОРА	278

УВОД

Бављење проблематиком Међународних рачуноводствених стандарда незамисливо је без најактуелније светске теме – глобализације. Улога рачуноводствене професије у процесу глобализације неспорно је велика, јер је рачуноводствене професија данас један од кључних носиоца информација, а позната је чињеница да се финансијске одлуке не могу донети без благовремене и квалитетне информације. Рачуноводствена професија је, заправо, једна од бројних која гравитира ка томе да има кључну улогу у пословању, а сам профил рачуновође веома је изазован. Да би се идентификовале могућности и управљало њиховим променама, од рачуновође се захтева значајан број вештина, међу којима истичемо следеће:

- људске вештине,
- пословне вештине,
- разумевање технологија,
- финансијске и рачуноводствене вештине и
- поседовање визије.

Доношење стандарда финансијског извештавања је у дугом периоду било готово искључиво национално оријентисано. Свака земља је, у складу са својим потребама и специфичностима окружења, успоставила одговарајући регулаторни механизам, који је креирао стандарде и обезбеђивао њихову примену. Национални стандарди се међусобно разликују у бројним аспектима под утицајем разлика у факторима окружења, а разлике се манифестују како у генералном приступу изградњи стандарда, тако и начину признавања и мерења појединих позиција финансијских извештаја, принципима и правилима обелодањивања и форми финансијских извештаја. При томе, у циљу обезбеђења чврсте основе за сваки појединачни стандард или тумачење стандарда, као и пружања помоћи састављачима финансијских извештаја приликом решавања проблема којима се директно не бави ниједан стандард, у појединим земљама је успостављен концептуални оквир финансијског извештавања, који такође одражава специфичности окружења. Национална оријентација доношења стандарда финансијског извештавања представљала је адекватно решење у условима релативно скромног нивоа економске повезаности земаља света и релативно малог броја мултинационалних компанија и међународно оријентисаних тржишта капитала и инвеститора.

Међутим, под утицајем глобализације пословања уопште, а посебно глобализације тржишта капитала и развоја мултинационалних компанија, неминовно се наметнуло питање глобализације стандарда финансијског извештавања, односно смањења разлика између постојећих националних сетова стандарда. У условима растуће глобализације и интеграције тржишта капитала, међународни инвеститори

су се суочили са проблемом читања и разумевања финансијских извештаја, док су се, насупрот томе, бројне компаније, а пре свега оне мултинационалног карактера, суочиле са потребом да своје финансијске извештаје прилагођавају иностраним корисницима. Постало је јасно да разлике између националних сетова стандарда финансијског извештавања представљају значајну баријеру за међународни бизнис, што је довело до појаве и сталног јачања притисака у правцу њиховог смањивања. Дакле, глобализација бизниса је условила потребу за глобализацијом стандарда финансијског извештавања.

У почетку, процес глобализације стандарда финансијског извештавања је превасходно доживљаван као процес смањивања разлика између националних сетова стандарда, чија егзистенција није довођена у питање. Међутим, последњих година су постали изражени захтеви за креирање јединственог глобално важећег сета стандарда, тј. сета који би важио за све земље света и сва предузећа и који би заменио све постојеће националне стандарде. Иако број заговорника ове идеје константно расте, још увек се не може рећи да она има карактер општеприхваћене. Једна група рачуноводствених теоретичара сматра да је стандарде неопходно прилагодити нивоу економског развоја, односно да стандарди који одговарају економски развијеним земљама тешко да могу да буду оптимални и за земље у развоју. Такође се поставља питање да ли предузећа свих правних форми и величина треба да следе исте стандарде, као и да ли је неопходно да предузећа која се не котирају на јавним тржиштима капитала користе исте стандарде као и котиране компаније. Али, независно од претходних дилема, присутан је и став да би глобална конкуренција два или чак више сетова стандарда донела квалитетније финансијске извештаје у односу на јединствени сет стандарда. Према томе, сама потреба за смањивањем разлика између националних сетова стандарда данас више није спорна. Полемике се воде око очекиваног крајњег исхода тог процеса.

Међународни стандарди финансијског извештавања (*International Financial Reporting Standards – IFRS*),¹ које доноси Одбор за Међународне стандарде – *IASB*, данас представљају најважније и најраспрострањеније стандарде у светским размерама, стандарде који теже стицању статуса глобалних и који чине основу процеса глобализације стандарда. У наставку рада користиће се термин Међународни стандарди финансијског извештавања, односно скраћеница МСФИ. Суштина актуелног процеса глобализације стандарда управо се огледа у конвергенцији (приближавању) читавог низа националних стандарда и МСФИ. Реч је о процесу који је оптерећен бројним препрекама, које су резултат различитих концепцијских приступа решавању појединих рачуноводствених проблема, али и конфликтних интереса учесника у овом процесу. Више од 100 земаља света до данас је прихватило МСФИ, при чему су их неке земље прихватиле у потпуности, а неке уз мање или веће модификације, у циљу прилагођавања специфичним околностима. У неким земљама се процес прихватања одвија постепено, путем

¹ *IFRS* представља скраћеницу коју користи *IASB*. У иностраној литератури се често може срести и скраћеница *МСФИ*, а у домаћој литератури МСФИ.

константног приближавања националних стандарда и МСФИ, док се друге земље опредељују за нагли, једнократни прелазак на МСФИ.

С обзиром на изузетно велики глобални значај америчког тржишта капитала и америчке економије уопште, посебно важан сегмент читавог процеса конвергенције јесте конвергенција МСФИ и општеприхваћених рачуноводствених принципа - (*Generally Accepted Accounting Principles – GAAP*) САД, у наставку рада ОПРП, као још једног важног сета стандарда високог квалитета. Успешно окончање овог сегмента процеса конвергенције, који је формално започет 2002. године потписивањем споразума (познатог као "*Norwalk agreement*") од стране *IASB*-а и америчког Одбора за стандарде финансијског рачуноводства (*Financial Accounting Standards Board – FASB*) и још увек траје, представља најважнији предуслов за прихватање МСФИ у САД, чиме би они практично стекли статус глобалних стандарда.

Први део рада посвећен је проблематици међународног пословања и финансијског извештавања. У оквиру овог дела посебна пажња је посвећена позицији међународних компанија на глобалном тржишту и значају који има финансијско извештавање у смислу упоредивости и транспарентности. Други део односи се на процес рачуноводствене хармонизације и стандардизације са фокусом на глобалне рачуноводствене стандарде и извештавање. Посебан осврт дат је на глобалне рачуноводствене стандарде и тржиште капитала. Трећи део обухвата значајне аспекте рачуноводствене хармонизације и њен утицај на међународно пословање компаније. У оквиру овог дела су приказане две студије случаја везане за контиране компаније и примену међународних рачуноводствених стандарда. Четврти део је посвећен примени МСФИ и ОПРП, те њиховој дивергенцији са посебном пажњом на континуелну еволуцију у развоју рачуноводствених стандарда. Након тога, у петом делу је пажња усмерена на упоредиве финансијске извештаје у области нематеријалне имовине – њено дефинисање, идентификовање и мерење, са фокусом на доминантне групе рачуноводствених стандарда МСФИ и ОПРП и критичне тачке у том процесу. Шестим делом је обухваћено емпиријско истраживање које се односи на вредновање гудвилаи нематеријалне имовине. У оквиру овог дела је образложен научни и практични допринос, и дате су смернице даљег истраживања.

1. Мотивација за спровођење истраживања

Подстакнута уверењем да у научној литератури нема довољно емпиријских студија које обрађују проблематику међународног пословања са аспекта упоредивости финансијског извештавања и значаја за конкурентност међународних компанија, аутор у оквиру докторске дисертације приказује теоријске тврдње, а затим спроводи емпиријско истраживање, којим и утврђује постојање поменуте повезаности.

Коришћене су комбиноване методе истраживања како би се посматрана проблематика што ефикасније истражила. Дизајн истраживања докторске дисертације је прилагођен управо глобалној проблематици истраживања која не само што утиче на националне оквире већ има и далекосежна импликације на друге, значајне аспекте пословања компанија. У истраживању се полази од резултата претходних студија и претходно постављених теоријских оквира и закључује се да се постоје одређене правилности у примени рачуноводствених стандарда као и могућа ограничења. Према томе, може се рећи да ово истраживање има дедуктивно-импликативан карактер.

2. Проблем и предмет истраживања

Предмет ове дисертације је развој рачуноводствених стандарда са гледишта упоредивог финансијског извештавања у пословању међународних компанија. Због глобализације тржишта, међународним инвеститорима неопходан је приступ финансијским информацијама о финансијским перформансама компанија а који је олакшан хармонизованим рачуноводственим стандардима. Побољшан процес извештавања отвара пут ка ефикаснијем пословању. Иако постоје значајне предности и све већа важност примене међународних рачуноводствених стандарда и даље постоје многи изазови за даљи развој и строгу примену. Да би најбоље разумели ове изазове морамо погледати факторе који утичу на развој рачуноводствених прописа. Такви фактори могу укључивати друштвене и културне вредности; политичке и правне системе; пословне активности и економске услове; процесе успостављања стандарда; тржишта капитала и облике својине; и на крају кооперативне напоре држава. Ови фактори уколико се правилно схвате могу ублажити или чак да елиминишу изазове међународних рачуноводствених стандарда. Међународни рачуноводствени стандарди су важни данас и сигурно ће постати важнији за будућност, јер се даље развијају.

Важно је указати на то да стандардизација финансијског рачуноводства има тенденцију да прати интеграцију тржишта засновану на употреби конвергираних рачуноводствених стандарда. Међународни рачуноводствени стандарди омогућавају већу транспарентност која ће резултирати смањењем трошкова у међународним трансакцијама због јасних и валидних информација које се обелодањују у финансијским извештајима. Повећање глобализација у комбинацији са одговарајућим прописима наставља да врши притисак на кретање ка заједничком глобалном контном оквиру. Формулисање и објављивање Међународних стандарда финансијског извештавања – (*International Financial Reporting Standards - IFRS*) је иза прикривене „иконе релевантности“. Када се посматра нова димензија међународног рачуноводства, дискусија иде у правцу регулативе, јавних и приватних интереса, из критичке перспективе гледано. Тренутно, више од 100 земаља користи МСФИ, па ако пословни циљеви укључују глобалну експанзију, од суштинске је важности да се едукује о утицају МСФИ на финансијска извештавања и пословање. Значајне разлике постоје између МСФИ и Америчких

општеприхваћених стандарда (*U.S. Generally Accepted Accounting Principles - GAAP*) које су у вези са рачуноводством за гудвил и нематеријалну имовину.

Усвајање менталних хоризоната глобалне природе иницирало је разноврсне варијетете интереса и развоја. Тренд ће се наставити, посебно у области економије и пословања. Овај развој је праћен глобализацијом и повећаним интересовањем када је реч о међународном капиталу и кредитним пласманима.

Најважнији извори информација о стању и успеху било ког привредног друштва јесу финансијски извештаји који се периодично, обично на крају године, припремају и презентирају свим заинтересованим корисницима. Управа, односно менаџмент се при доношењу пословних одлука у великој мери може ослонити на информације из финансијских извештаја, само због чињенице да су они предмет обавезне екстерне ревизије, односно систематичног прегледа пословних књига и рачуноводствених извештаја који је извршен од стране ревизора и експерата изван привредног друштва, са циљем да се побољша истинитост, корисност и вредност информација које су у њима презентоване. На основу рачуноводствених извештаја, менаџмент планира даље пословање, доноси одлуке и врши контролу пословања у предузећу. Процењивање од стране менаџмента привредног друштва о оствареном нивоу пословних одлука, реално је изводљиво уколико се користе информације из финансијских извештаја, што омогућава препознавање потенцијалних елемената конкурентске предности, а самим тим и конкурентске позиционiranости компаније на одређеном глобалном тржишту.

Финансијски извештаји који се још и називају рачуноводствени извештаји, одражавају резултате управљања средствима, обавезама и капиталом предузећа. На основу финансијских извештаја се доносе пословно-финансијске одлуке, те је у том смислу посебно важан њихов квалитет и упоредивост. Међународни рачуноводствени стандарди су централни за овај концепт. Међународни стандарди први пут су развијени у касним 1960-им, али свој највећи значај су достигли у данашњем економском и пословном окружењу. Такође је очигледно да Владе и креатори политике препознају ову промену. Ово становиште је постало јавно када је Европски савет министара усвојио резолуцију која захтева да све ЕУ компаније наведене на регулисаном тржишту припремају годишње рачуне у складу са Међународним рачуноводственим стандардима за обрачунске периоде који почињу на дан или након 1. јануара 2005. године. Ова одлучујућа промена изазвала је велику сензацију у рачуноводственој професији, као и у конференцијским салама. Одбор за међународне рачуноводствене стандарде поздравео је резолуцију, задовољан што је ЕУ била међу онима који су први преузели иницијативу и прихватили међународне рачуноводствене стандарде.

ЕУ је признала многе предности које захтевају примену међународних рачуноводствених и ревизорских стандарда. Осим тога, Комисија за хартије од

вредности - КХВ (*Securities and Exchange Commission – SEC*) недавно је гласала за смерницу која захтева да америчка јавна предузећа користе међународне стандарде финансијског извештавања до 2014. године. У светлу интереса и активности предузећа и корисника финансијских информација које постају глобалне, Комисија за хартије од вредности је објавила изјаву у којој истиче своје учешће и подршку у развоју глобално прихваћеног оквира финансијског извештавања високог квалитета. Предности међународних рачуноводствених стандарда могу бити финансијске, економске и политичке. Прелиминарна истраживања указују на то да предузећа, кредитори и инвеститори преферирају приближавање домаћих рачуноводствених стандарда са међународним рачуноводственим стандардима за стварање оквира финансијског извештавања високог квалитета.

У раду ће се разматрати релевантна академска истраживања која имају импликације на постављање рачуноводствених стандарда и идентификовати кључна питања у развоју глобалних рачуноводствених стандарда. У том контексту, биће истражено да ли земље са различитим друштвеним, економским и политичким *background*-ом имају различита искуства у поштовању МСФИ. Позната је чињеница да тзв. „*international standard-setters*“ имају велики сет ставова заинтересованих страна у управљању, те је стога важно да „*standard-setters*“ буду свесни односа трошкова и користи када је реч о њиховим захтевима према рачуноводству.

У дисертацији ће бити истражен присутан скептицизам који се односи на одрживост конзистентног оквира на глобалном нивоу, као и то да ли постоје предности од ограничене конкуренције међу рачуноводственим стандардима.

Механизми корпоративног управљања, поред поред тога што омогућавају већу транспарентност и већу заштиту мањинских акционара, такође настоје да ублаже информациону асиметрију између различитих интересних група (стејхолдера) у организацији. Међутим, информациона асиметрија генерисана је применом различитих рачуноводствених норми из различитих земаља и не зависи од тога да ли постоји или не сукоб интереса између менаџера и акционара или већа или мања транспарентност у обелодањивању од стране компанија. Организације посвећене механизмима корпоративног управљања треба да те дисторзије евидентирају, те тако гарантују јасне информације свакој врсти инвеститора – домаћем или страном. Упоредиво финансијско извештавање олакшава пословање компанија да би се смањио број специјалних ситуација. Инфраструктурна техничка упоредивост са аспекта информатике биће предмет истраживања у овом раду. Предуслови као што су информатичка револуција, међународна плаћања и пораст концентрације капитала омогућили су да дође до прилагођавања конзервативног рачуноводства савременијем извештавању о пословању компанија.

3. Циљеви истраживања

Циљеви истраживања су опредељени самом темом докторске дисертације и у фокусу истраживања доминирају: опис, објашњење, будући значај и улога:

- појаве и феномена релевантних фактора савременог развоја тржишта и неопходности хармонизације финансијског извештавања као адекватне базе за пословну комуникацију, те доношење финансијских одлука;
- суштине финансијског извештавања које је дуго руковођено диктатима националних стандарда, као и развоја међународних стандарда;
- утицаја рачуноводствене хармонизације као помирења различитих гледишта;
- динамичних промена рачуноводствене и ревизорске професије иницираних хармонизацијом система корпоративног финансијског извештавања;
- домета и перспектива конвергенције ОПРП и МСФИ.

Политичко окружење природно проистиче из правног окружења. У рачуноводственој литератури постоји сагласност да политичко окружење заиста утиче на рачуноводствену доктрину. Такође, економски фактори заједно са доступношћу различитим тржиштима капитала утичу на националну рачуноводствену професију. Узимајући у обзир ове околности, у оквиру ове дисертације биће размотрена улога рачуноводства и рачуноводствене професије у склопу развоја националне и међународне професионалне регулативе, као и суштина хармонизације и стандардизације. Глобални стандарди олакшавају концентрацију рачуноводствених стручњака посвећених формулисању стандарда за задовољење потреба корисника података; стандарда који имају глобални приступ уместо уског националног усмерења.

Пошто је у раду изузетна пажња посвећена питању конвергенције ОПРП и МСФИ стандарда, дисертација пружа значајан допринос разматрању развоја и односа ове две групе стандарда, и тако ће се указати на могућност у смислу да би међународни стандарди могли довести до већег сагласја између рачуноводства и економских мера. Важан сет питања односи се на разматрање проблематике гудвила и нематеријалне имовине. У оквиру њега се расправља о разликама које постоје између ОПРП и МСФИ, као и кључним питањима која се односе на рачуноводствени третман интерно развијене нематеријалне имовине.

Научни значај истраживања се огледа у анализи и систематизацији постојећих научних сазнања која се односе на разматрање улоге коју има упоредиво финансијско извештавање за пословање компанија у сфери пословно-финансијског одлучивања и у том оквиру, рачуноводствена хармонизација и стандардизација. На овај начин се верификује постојећи научни фонд у овој области, и на тој основи, ово истраживање има значај у ширењу постојећих сазнања у области упоредивог финансијског извештавања у функцији повећања квалитета одлучивања, кроз

изградњу новог модела извештавања за различите интересне групе. Основни научни циљ који ће се постићи израдом докторске тезе произилази из потребе изучавања и пружања одговарајућих нових сазнања у правцу доказивања међусобне условљености промена у привредном амбијенту и финансијског извештавања, као и њихове потребе за сталним преиспитивањем и иновирањем.

Постоје бројни примери широм света где лоше рачуноводствене праксе доводе до корпоративних неуспеха. У раду ће бити презентована студија случаја којом ће бити представљен утицај усвајања међународних рачуноводствених стандарда на управљање перформансама селектованих компанија листираних на берзама у Европи.

Са друштвеног аспекта истраживање треба да обезбеди специфична знања везана за проблематику имплементације рачуноводствених стандарда, те њихове предности и ограничења на које се може наићи када је реч о њиховој примени. Развој привредних процеса је у уској вези са процесом хармонизације и стандардизације финансијског извештавања. Тржишта капитала су један од сегмената који могу да имају користи од јединствених рачуноводствених стандарда. Самим тим, циљ истраживања је да се израдом докторске тезе покаже синтеза научних сазнања и резултата савремене праксе из ове области и да се кроз одговарајући приступ у области менаџмента и финансијског корпоративног извештавања у динамичном међународном окружењу, обезбеди већи степен ефикасности реализације пословних процеса у динамичном тржишном амбијенту.

Важно је указати и на то да наведена тема, генерално посматрано, представља само један од бројних недовољно истражених проблема, чија је стручна обрада један од приоритетних услова да би се установили ефекти развоја Међународних рачуноводствених стандарда и професионалне регулативе, дефинисале неопходне активности у правцу повећања степена хармонизованости, те тиме унапредила ова материја у нашој литератури, науци и пракси.

ОПРП и МСФИ су истакнути и најчешће примењивани рачуноводствени стандарди. У истраживању је анализирана могућност да се развије јединствен рачуноводствени систем, јер су правила и принципи рачуноводства у одређеној земљи осмишљени у одређеном окружењу које карактерише специфични економски, социјални, правни и образовни систем обликован током дужег временског периода историјског развоја, геополитичких дешавања, и културног наслеђа. У том контексту идентификују се фактори који проузрокују разлике између рачуноводствених система и предузети напоре у циљу стандардизовања.

Циљ дисертације је да се истражи докле се стигло са конвергенцијом САД ОПРП и МСФИ и какве су перспективе тог процеса, као и какав то утицај има, или ће имати у будућности на пословање међународних компанија и њихову конкурентност..

4. Истраживачке хипотезе

У оквиру израде докторске дисертације, анализирани су и у зависности од добијених резултата прихваћене или одбачене следеће хипотезе:

Основна хипотеза рада на којој се базира ова дисертација:

Упоредиво финансијско извештавање је основна инфраструктура за одлучивање у међународном пословању.

Основна хипотеза може бити представљена преко следеће потпуне посебне хипотезе:

Значајан је утицај упоредивог финансијског извештавања на пословање међународних компанија, али су за сврхе ове дисертације, у складу са предметом који се односи конкретно на хармонизовано и стандардизовано финансијско извештавање, коришћене и оцењене следеће посебне хипотезе које се односе на ово поље, а које су пак оцењене и преко одређених појединачних хипотеза:

X1: Упоредиво финансијско извештавање је од посебног значаја за извештајне перформансе међународних компанија.

X1(a): Квалитет Међународних стандарда финансијског извештавања у корелацији је са квалитетом финансијских информација у корпоративном извештавању, те у том смислу може да утиче на извештајне перформансе предузећа (што је релевантно и за финансијско извештавање у Србији).

X1(б): Упоредиво финансијско извештавање доприноси у великој мери поверењу инвеститора и повериоца у процесу финансијског одлучивања.

X2: Упоредиво финансијско извештавање у значајној мери може да утиче на конкурентност предузећа.

X2(a): Унапређење развоја и имплементације Међународних рачуноводствених стандарда који се односе на вредновање гудвила и нематеријалне имовине има посредан утицај на конкурентност међународних компанија у домену финансијског одлучивања употребом интелектуалног капитала (нематеријалне имовине).

X2(б): Постоји значајно неслагање између ОПРП и МСФИ у домену вредновања гудвила и нематеријалне имовине.

X2(ц): Постоји потреба за целовитијим приступом који се односи на вредновање позиција гудвила и нематеријалне имовине, те бржем развоју рачуноводствених стандарда у том контексту.

5. Методологија истраживања

Применом методе студије случаја истражена је проблематика усвајања међународних рачуноводствених стандарда и управљачких перформанси компанија листираних на берзама за одабрани узорак. Методом анализе садржаја обрађен је проблем конвергенције кључних рачуноводствених система ОПРП и МСФИ како би се идентификовао јединствени рачуноводствени модел и уклониле све потешкоће које постоје код евалуације перформанси компанија са посебним освртом на компаније које послују у међународним оквирима. Такође, применом методе анализе садржаја су идентификоване могуће предности у примени једно од две групе наднационалних стандарда у генерисању финансијских извештаја, као и могућа ограничења која се у том поступку јављају. Метода дескрипције је коришћена за анализу могућих предности и ограничења у примени рачуноводствених стандарда, те њихове хармонизације.

Применом компаративне методе извршено је поређење различитих пракси у примени рачуноводствених стандарда за одабране јединице истраживања, да би се потом методом генерализације истражене особине подвеле под опште важећи закон. Коришћене су статистичке и динамичке методе анализе и пројектовање, међу којима се наводе: средње вредности, функција тренда, корелациона и регресиона анализа, итд. Примењује се рачуна анализа ради процене приносног положаја посматраних компанија. Такође, примењује се метода студије случаја ради утврђивања продуктивности капитала, као и минималних и максималних референтних вредности. Још једна од метода која је примењена, јесте *DEA* метода на примеру компанија које послују у сектору ИТ-а. Као улазни подаци су коришћене варијабле: сопствени капитал, гудвил и нематеријална имовина, док су као излазне варијабле коришћени укупни приход и нето добитак. Серија података је обухватила седмогодишњи период. Помоћу *Excel Solvera* су постављени услови и израчунати *DEA* коефицијенти ефикасности. На основу тога, идентификована је динамика ефикасности компанија према снази њиховог капитала, гудвила и нематеријалне имовине. Идентификован је променљив варијабилитет код компанија које немају 100% ефикасност. У наставку рада примењена је метода вишеструке корелације како би утврдила слагања гудвила са варијаблама које су коришћене код *DEA* методе за тестирање ефикасности. Оцењена је директна стохастичка веза на основу директних варијабли и постављен је регресиони модел ради утврђивања степена слагања изабраних варијабли са приходима, при чему је у средишту истраживања нематеријална имовина.

6. Начин избора, величина и структура узорка

Одређен је истраживачки узорак и дефинисане статистичке методе прикупљања и обраде истраживачких података. У истраживање је посебну пажњу посвећена узорку који је идентификован ради истраживања гудвила и друге нематеријалне имовине са аспекта утврђивања конкурентности, посебно међународних компанија.

При истраживању у оквиру трећег дела рада као узорак су узете, код прве студије случаја – земље Г20, а код друге студије случаја узорак који карактерише учешће котираних компанија на глобалном нивоу. У петој глави, за узорак су одабране компаније које су карактеристичне по високом учешћу нематеријалне имовине у ИТ сектору који је карактеристичан по високом учешћу интелектуалног капитала, као и иновација. Коришћени су финансијски индикатори из јавно објављених финансијских извештаја компанија које су одабране као репрезентативан узорак. Прецизније речено, за истраживање су одабране компаније које су у својој активи исказале нематеријалну имовину, за период од 2010. године до 2016. године.

За тестирање ефикасности, коришћен је узорак од 15 ИТ глобалних компанија. У том контексту, коришћени су кључни финансијски индикатори перформанси, као што су подаци о: приходима од продаје, добитку, активи и тржишној вредности сваке компаније за период од 2010. до 2016. године. Такође, за посматрани узорак су коришћени релевантни финансијски подаци о гудвилу, нематеријалној имовини и њиховом односу са сопственим капиталом и другим одабраним индикаторима за утврђивање корелационе и регресионе везе. Поред приказаних резултата, за истраживање се користе и подаци из годишњих финансијских извештаја приказаних ИТ компанија као што су сопствени капитал, нематеријална имовина и гудвил, а обухваћен је временски период од 2000. године до 2016. године

7. Резултати истраживања – примена и допринос

Прегледом претходне литературе и анализом различитих приступа дефинисању и категорисању фактора који утичу на развој и имплементацију међународних рачуноводствених стандарда како би финансијско извештавање допринело повећању ефикасности пословања компанија, те расту њихове конкурентности, закључује се да примена јединствених рачуноводствених стандарда, односно пуна конвергенција ОПРП и МСФИ у значајном проценту може да поспешити конкурентност компанија које послују на међународном нивоу. Истиче се да је за то потребан холистички приступ, посебно ако се има у виду да феномен глобализације утиче на динамику међународне трговине и директних инвестиција, односно на кретање међународног капитала у међународним размерама. У раду се пледира усвајање међународних рачуноводствених стандарда на националном нивоу доказујући њихову посебну важност за потребе обрачуна реалних економско-финансијских индикатора за међународне компаније. Скреће се пажња и на ограничења која треба да се елиминишу да би компаније користиле једнојезично финансијско извештавање у функцији повећања квалитета и упоредивости финансијских информација за пословно одлучивање и идентификује се сет фактора који утичу на процес конвергенције. Такође, на основу анализе нематеријалне имовине у контексту тестирања ефикасности, у истраживању се примећује значајан утицај ове ставке на конкурентност компанија које је имају у својој активи, те се закључује да постоји доста проблема који треба да се реше око признавања и вредновања ове позиције са аспекта развоја и примене рачуноводствених стандарда.

Емпиријским истраживањем је испитано постојање повезаности између броја котираних компанија и рачуноводствене праксе када је реч о стандардима за посматране узорке у две студије случаја. Потом, извршена је примена статичких и динамичких метода, анализе и пројектовање којима су обухваћене средње вредности, функција тренда, корелациона и регресиона анализа где је коришћено неколико варијабли и закључено да постоји снажна веза између нематеријалне имовине и приносне снаге посматраних компанија обухваћених узорком а које су узете као репрезентативне у смислу значаја који има интелектуални капитал за њихово пословање у ИТ сектору.

Научно-истраживачки доприноси ове дисертације могу се сагледати са теоријског и практичног аспекта. Дисертација ће дати допринос литератури из ове области. У теоријском смислу рад ће омогућити синтезу и укрштање теоријских сазнања о проблематици хармонизације и стандардизације финансијског извештавања и њиховом утицају на пословање међународних компанија.

8. Структура дисертација

У уводном делу се истичу кључни мотиви за спровођење истраживања и дефинишу се проблем и предмет истраживања. Такође, одређују се и истраживачки циљеви и укратко разматрају поједина поглавља. Постављају се и истраживачке хипотезе и објашњава начин избора, величину и структуру узорка који се користи у истраживању. Говори се и о резултатима истраживања, примени и доприносу.

Прво поглавље дисертације посвећено је теоријском фундаменту истраживања проблематике финансијског извештавања компанија у контексту међународног пословања. Истраживањем феномена глобализације, истакнуте су његове основне карактеристике и истражен је утицај глобализације на динамику међународне трговине и директних инвестиција, односно међународног капитала у светским размерама. Описују се модалитети токова међународног капитала при чему се посебно скреће пажња на истраживачке студије које се односе на мултинационалне и транснационалне компаније у домену директних инвестиционих прилива, говори се о специфичностима финансијског управљања у мултинационалним и глобалним компанијама при чему се посебно истиче да управо ове компаније имају највећу корист од глобализације и то се доводи у везу са значајем који има глобално усвајање стандарда у континуитету. Управо због тога, у наставку се скреће пажња на то да глобално усвајање стандарда у великој мери утиче на америчке компаније, при чему је сагледано да земље дозвољавају или захтевају МСФИ за законске сврхе извештавања и јавно публиковања, чиме се пледира за МСФИ као глобалне рачуноводствене стандарде. Такође, значајна пажња је посвећена разумевању проблематике двојезичне вештине извештавања, односно израде финансијских извештаја према рачуноводственим смерницама које су обухваћене кроз две групе наднационалних стандарда- МСФИ и ОПРП. Дискусије у овом поглављу крећу се у правцу критичког мишљења да се оно што интересује акционаре једноставно не

налази у финансијским извештајима већ да им је потребан холистички преглед перформанси компанија. Посматра се феномен глобализације у контексту финансијског извештавања на један реалан начин, уважавајући при том чињеницу да стандардизација финансијског извештавања на глобалном нивоу има своју екстерну и интерну димензију. Такође, објашњено је због чега су МСФИ потпуно адекватан одговор на захтеве јединственог финансијског извештавања, при чему скреће пажња на неколико констатација у прилог том мишљењу. У овом поглављу се објашњава како глобализација светског тржишта капитала утиче на развој и примену међународних рачуноводствених стандарда у правцу подизања квалитета финансијског извештавања, како самих учесника на тржишту тако и компанија и банака које су заинтересоване за приступ међународном финансијском тржишту, образлаже се потреба за општом применом међународних рачуноводствених стандарда који представљају један од кључних фактора за успостављање дугорочне финансијске и економске стабилности светске привреде. Дискутује се о значају информатичке подршке за финансијско извештавање и образлаже се утицај рачуноводствених информационих система на ефикасно пословно одлучивање у компанијама. Посматрајући рачуноводствене информационе системе истичу се значајне студије које се баве односом информационих технологија, менаџерских потреба и рачуноводствених информација. Такође, у овом поглављу је истакнута улога рачуноводства и рачуноводствене професије у тржишној економији. Објашњавају се аналитичка функција рачуноводства и истичу фактори који утичу на развој рачуноводствених прописа. Правилно разумевање поменутих фактора може да ублажи или чак елиминира изазове међународних рачуноводствених стандарда, тако да се у наставку поглавља образлажу потребе за упоредивим и транспарентним финансијским извештајима. Истиче се питање имплементације јединственог рачуноводственог система и образлажу међународне разлике у пракси финансијског извештавања.

Друго поглавље дисертације се односи на процес и еволутивни карактер хармонизације и стандардизације финансијског извештавања. У овом поглављу се полази од прегледа законске регулативе у сегменту књиговодства о генерисању финансијских извештаја да би потом биле објашњене фазе међународне рачуноводствене хармонизације и са посебним освртом на две групе наднационалних рачуноводствених стандарда ОПРП и МСФИ. Такође описује се и процедура у успостављању рачуноводствених стандарда, детаљно се разматрају фактори који утичу на квалитет и упоредивост финансијских извештаја. Имајући у виду да је предуслов за правилно тумачење финансијских извештаја постојање претпоставке, објашњавају се општеприхваћени рачуноводствени концепти и начела која су важна за процену, евидентирања и извештавања о пословним активностима. Такође, говори се и о финансијским извештајима у контексту правила и процедура финансијског извештавања у функцији уређења односа између различитих интересних група. С обзиром на то да су рачуноводствени академици укључени у различите активности, а једна од њих је и унапређење рачуноводствене праксе, посебна пажња се посвећује евалуирању улоге и значаја

коју имају академици у концептуалном размишљању у сегменту стварања рачуноводствене политике. Значајна је и анализа резултата истраживања различитих студија које су проучавале различите врсте фактора који утичу на рачуноводствену професију, рачуноводствене праксе и институционализацију у области рачуноводства. Такође, образлажу се предности међународне хармонизације финансијског извештавања и улога коју она има у доминантним трендовима интернационализације и глобализације пословања као и критичним факторима који тај процес коче и успоравају. Објашњавајући рачуноводствено извештавање као универзални финансијски језик комуницирања међународних компанија и најважнији вид поузданог и разумљивог информисања о укљученим економским ентитетима, идентификују се значајне активности које треба да буду подстрек даљем интензивирању економских активности у светлу усаглашавања рачуноводствених пракси путем утврђивања могућег степена њихових разлика. Истичу се проблеми рачуноводствене хармонизације и дискутује се о томе на који начин хармонизација треба да буде постигнута. У наставку су објашњени различити приступи хармонизације финансијског извештавања. Говори се и о критичком осврту на те различите приступе и указује на тешкоће при имплементирању глобалних стандарда финансијског извештавања, са посебном пажњом на нивоу интеракције између два тела која данас постављају стандарде – *IASB* и *FASB*. На крају овог поглавља, дискутује се о аргументима против стандарда на основу резултата истраживања оних аутора који су се бавили истом проблематиком.

У трећој глави дисертације говори се о проблематици рачуноводствене хармонизације у контексту њеног утицаја на међународно пословање компанија. Примењена је компаративна метода која се односи на истраживање праксе и стандарда финансијског извештавања у САД-у и Великој Британији. Такође, описују се значај и улога које имају професионалне рачуноводствене институције са посебним фокусом на *FASB*. У наставку се објашњавају карактеристике финансијског извештавања у земљама у развоју, при чему се значајна пажња посвећује карактеристикама финансијског извештавања у нашој земљи. Дат је детаљан осврт на историјски развој рачуноводства и рачуноводствене професије у нашој земљи и размотрени су практични аспекти финансијског извештавања у националним оквирима. Такође, помињу се и подстицаји за хармонизацију финансијског извештавања у земљама у развоју. У овом поглављу, посебна пажња је посвећена елаборирању значаја који имају МСФИ и ОПРП у контексту економско-финансијских индикатора компанија. Такође, указана је значајна пажња и проблему асиметрије информација и мерама које су неопходне да се дисторзије у финансијском извештавању у оквиру корпоративног управљања учине очигледним. У даљем раду, разматрају се различити аспекти примене ОПРП и МСФИ, да би се потом дискутовало о томе докле се стигло са конвергенцијом ОПРП и МСФИ. Помиње се и двојезично финансијско извештавање када је реч о америчким компанијама које међународно послују и елаборирају се предности и недостаци у употреби МСФИ у САД-у. Такође, указује се на значајне разлике у два сета

рачуноводствених стандарда и на промене у рачуноводственој политици са аспекта рачуноводствених норми. Говори се и о конвергенцији међународне ревизије и рачуноводствених стандарда. У овом поглављу поставља се посебна истраживачка хипотеза која је потом тестирана применом две методе студије случаја. Применом методе студије случаја истражена је проблематика усвајања међународних рачуноводствених стандарда и управљачке перформансе компанија листираних на берзама за одабрани узорак. Методом анализе садржаја обрађен је проблем конвергенције кључних рачуноводствених система ОПРП и МСФИ како би се идентификовао јединствени рачуноводствени модел и уклониле све потешкоће које постоје код евалуације перформанси компанија са посебним освртом на компаније које послују у међународним оквирима. Такође, применом методе анализе садржаја су идентификоване могуће предности у примени једно од две групе наднационалних стандарда у генерисању финансијских извештаја, као и могућа ограничења која се у том поступку јављају. Истраживачка пажња је дакле посвећена примени МСФИ и ОПРП и њиховој конвергенцији. За потребе примене две методе студије случаја, анализирана је посебна хипотеза.

У четвртном поглављу дисертације се описује значај упоредивости финансијских извештаја у области нематеријалне имовине. Након дефинисања нематеријалне имовине, детаљно је објашњена примена рачуноводствених стандарда који се односе на нематеријалну имовину и указује се на битне аспекте њеног признавања и вредновања. Посебна пажња је посвећена питању идентификације нематеријалне имовине у контексту примене ОПРП и МСФИ стандарда. Такође, дискутује се у вези са интерно генерисаним гудвилем и нематеријалном имовином са аспекта могућих проблема око њиховог признавања. Од великог је значаја идентификовање нематеријалног средства ради успостављања контроле над истим због остваривања будуће економске користи по основу употребе средства.

У петом поглављу дисертације, спроводи се емпиријско истраживање. Постављају се општа и две посебне истраживачке хипотезе. Истражује се ефикасност компанија са значајном пажњом усмереном ка гудвилу и нематеријалној имовини. У последњем делу, закључује се да би примена јединствених рачуноводствених стандарда, уз решавање проблема у њиховој имплементацији и примени, допринела унапређењу рачуноводствене извештајне праксе, посебно за компаније које послују на међународном нивоу, што је од посебног значаја за идентификовање економско-финансијских индикатора и подизање конкурентности компанија.

ГЛАВА I

МЕЂУНАРОДНО ПОСЛОВАЊЕ И ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ КОМПАНИЈА

9. Глобализација - појам и кључне одреднице

Глобализација представља комплексан сет процеса. Она не значи само “одвлачење” моћи или утицаја из локалних заједница и нација према глобалној арени, већ такође врши утицај и притиске на локалну аутономију. Под притиском светске конкуренције, земље се удружују да би биле конкурентније. У суштини, регионална удруживања се врше са циљем веће глобализације. Изван једног процеса повезивања регионалном нивоу, појединачна земља губи сваки значај, пошто глобализација обухвата све друге. Нове технологије су омогућиле комуникације и транспорт између земаља без икаквих проблема. Дефиниција глобализације у оквиру економије, је уско повезана са растућом покретљивошћу робе, услуга, информација, људи и комуникација преко националних граница. Најизраженија је у банкарству и финансијама у којима су информационе технологије, глобалне берзе, дугови, деривати и каматне стопе убрзали мобилност фактора производње.²

Глобализација се нарочито убрзала након колапса социјалистичких привреда, што је довело до доминације либералног концепта друштва и зависности постсоцијалистичких земаља од светских средишта економске и политичке моћи. Пад социјализма и социјалистичког блока, као и пад Берлинског зида, означили су стварање једног новог система међународних економских и политичких односа. САД су означене као промотер глобализације. Њихов доминантни утицај на светску привреду, па и на политику у односу на друге земље света представља политичку основу процеса глобализације. Глобализација је и трансформациони процес, који нетржишне привреде уводи у процес транзиције.

Глобализација делимично брише границе националних држава али то није супротан процес заштити културе и традиције сваког народа. Земље које се увелико налазе на таласима глобализације, озбиљно су схватиле неопходност прилагођавања унутрашње економске и политичке структуре условима глобализације. Циљ тих прилагођавања је обезбеђивање максималне предности и користи за своју економију и државу у целини у условима глобалног света, када исте циљеве пред себе постављају и друге конкурентске државе.

² Hopper T., Lassou P., Soobaroyen T. (2017), Globalisation, accounting and developing countries, *Critical Perspectives on Accounting*, 13: pp. 125-148

Одговорити на питање шта је глобализација није нимало лак задатак и има исходиште у неслагањима различитих теоретичара. Двадесети век је век великих промена, велике међузависности делова света, бржег и лакшег кретања рада, капитала и информација. *Giddens* је још на почетку деведесетих година прошлог века, рекао да је глобализација “термин који неминовно мора да заузме кључно место у лексикону свих друштвених наука”.³ Промене услед економске политике, посебно нове конфигурације међународних економских односа, односа које карактерише интензиван и неповратан процес глобализације, спровели су увођење јединственог законодавства, посебно за чланице ЕУ⁴.

Имајући у виду да се користи и термин мундијализација, истичемо да се многи стручњаци слажу да и једна и друга реч означавају исто, с тим што глобализација потиче из англосаксонских језика, а мундијализација из француског и шпанског, као и да ови појмови заправо означавају економску идеологију неолиберализма.

Последњих година присутан је стални пораст међународне трговине као и директних инвестиција, односно међународног капитала у светским размерама. Логика глобализације новог економског система јесте да је капитал средство које се креће у светским размерама и доноси профит. Директне стране инвестиције су порасле више него инвестиције у земљи.

Кретање светског капитала као облика глобализације у виду акција, зајмова и других форми улагања порасле су у спектакуларним размерама. Порасли су и економски односи између земаља. Расте значај транснационалних компанија, банака и других предузећа која купују и продају робу и услуге. Кретање на берзама у било којој земљи утиче на животни стандард и привредна кретања у другим земљама. Уопште речено, глобализација значи да живимо реално у времену где се ствари дешавају истовремено у више земаља. Глобализација, заправо, значи да:⁵

- се економске активности одвијају на међународном тржишту;
- се одлуке доносе од страна предузећа, без обзира на националне интересе;
- је механизам светског тржишта уређен преко међународних институција које су прихваћене на националном и регионалном нивоу.

До 1980. године реч “глобал” означавала је земаљску куглу. Сам термин “глобализација” први пут се појавио у *Webster*-овом речнику “*American English*” 1961. године. Ширина, дубина и интензитет промена које су се у скорашње време догодиле у свим областима друштвеног живота, промене које су обухватиле читав свет, тај сет промена назива се глобализација. Глобализација је, у економском смислу, процес којим се смањују и потпуно укидају препреке у међународној економској размени и повећава економска интеграција међу земљама.

³ Giddens A. (1998). *The Third Way*, Polity Press

⁴ Georgescu F., Ionescu C. (2014), Harmonization of accounting in the process of globalization of economic activities, *Journal of Economic Development, Environment and People*, 3(1), pp. 19-25

⁵ Грандов З. (2009), *Међународна економија и глобализација*, БТО, Београд

Појам глобализације има различите аспекте, почевши од коришћења различите терминологије. У 60-им годинама најчешће се користио термин “дерегуларизација”, што је упућивало на смањење прописа унутар појединачних земаља и међу земљама. 80-их се употребљава израз “интернационализација” што је означавало улазак многих земаља у међународну трговину и све већу међузависност националних економија. 90-их се појављује реч „глобализација” или „мундијализација” за означавање јединственог светског тржишта. Глобализација се често поистовећује са интернационализацијом, либерализацијом, универзализацијом, као и вестернизацијом. Ови термини представљају процесе који подстичу процес глобализације, али немају исто значење као глобализација. Сви ови процеси одвијају се међу државама које су политичке и територијалне јединице, међутим, глобализација представља супратериторијалне односе без граница и удаљености. Због тога се „глобална економија“ разликује од међународне економије. „Глобална политика“ од међународне политике. Овој супратериторијалности блиска је супранационализација, јер је глобализација процес повећања међузависности света у кључним доменима живота. Како се не ради само о светском, него и о регионалном повезивању, прецизнији би био термин суперационализација, јер она подразумева постављање више националних нивоа за функционисање савремених друштава. Мултинационалне компаније које су прошле пословање на глобалном тржишту имају више могућности у погледу искоришћавања својих технологија и тиме имају већу мотивацију и више шанси за развој, иако са друге стране сам контекст глобализације такође може и да компликује експлоатацију технологије.⁶

Представљање следећих дефиниција глобализације има за циљ да укаже на мноштво различитих приступа и димензија које се у различитим гледиштима истичу у први план:

- Глобализација је незаустављива интеграција тржишта, националних држава и технологија у до сада незабележеном степену, што је омогућило појединцима, корпорацијама и националним државама да своје активности прошире кроз свет брже, дубље и јефтиније него икада до сада. Глобализација значи ширење слободног тржишта капитализма на готово сваку земљу у свету (*Friedman, Thomas*).⁷
- Глобализација значи да је свет постао глобални супермаркет у коме су идеје и производи постали доступни свуда у исто време (*Kanter*).
- Глобализација је једноставно речено интензификација глобалне међуповезаности. Глобализација упућује на умножавање веза и међуповезаности које превазилазе националне државе (односно друштва) стварајући модерни светски систем. Она означава процес кроз који догађаји, одлуке и активности у једном делу света могу имати значајне последице за појединце и заједнице у врло удаљеним деловима света (*McGrew*).

⁶ Jun N., Yao S. (2016), How do Multinationals Exploit Technologies in the Global Market?, *International Journal of Innovation & Technology Management*, 13(3): 1-29

⁷ Friedman T. (1999), *The Lexus and the Olive Tree, Understanding globalisation*, Farrar Straus Giroux, New York

- Глобализација може бити дефинисана као интензификација друштвених односа који повезују удаљена места на начин да су локални догађаји обликовани догађајима који су се одиграли километрима далеко и *vice versa* (Giddens).⁸

Димензије глобализације – светска капиталистичка економија, систем националних држава, светски војни поредак и међународна подела рада, директно су проистекле из основних димензија модерности – капитализма, политичког надзора, војне моћи и индустријализма.⁹

Политика глобализације је политика неолиберализма која је контролисана кроз међународне институције и друге центре моћи. Међународна контрола се врши кроз отварање националних тржишта, дерегуларизацију, уклањање препрека приватизацији и тржишном систему производње. Свет се повезује преко центара који чине високоразвијене земље и преко периферија коју чине мање-више развијене земље, а земље у развоју би требало да се прилагоде новонасталим условима. На основу овога, постављају се питања да ли је глобализација један нови феномен; да ли то значи да државе губе ранији значај и да ли су ти процеси у супротности са регионалним повезивањем. Одговор на постављено питање је да је глобализација у суштини нова идеологија и политика производње и трговине базирана на технолошким и економским аргументима. Нове технологије су омогућиле комуникације и транспорт између земаља без икаквих проблема.

Постоји мноштво различитих ставова о глобализацији који истичу у први план различите аспекте глобализације и различит однос према глобализацији (од оптимизмом испуњених хиперглобалистичких, преко трансформационистичких која указују на промене које се под утицајем глобализације дешавају у свету до скептицистичких која доводе у питање постојање глобализације, односно која указују на њену наводну идеолошку позадину). Већ дуже време одвија се жестока дебата између противника глобализације (тзв. „скептици“) и присталица глобализације (тзв. „хиперглобалисти“). Док је за прве глобализација само мит и пројекат Запада, дотле је за друге глобализација стварност и објективан процес. Један од главних аргумената који присталице глобализације користе у прилог својих тврдњи јесте економска глобализација, односно, глобализација тржишних привреда, која је највидљивија последица глобализације, али у исто време и њен најснажнији покретач. Глобализација подразумева веће и дубље повезивање и међузависност држава у свету, то је мултидимензионални процес који обухвата социолошки, политички, културни, економски и менаџмент аспект.

Такође, глобализација је нова идеологија која вреднује нове позиције и феномене који су глобални. Глобализација подразумева да се сваки производ и услуга доказује на нивоу светске конкуренције и да се разговара о заједничким вредностима на нивоу човечанства.

⁸ Giddens A. (1999), *A Run Away World*, Polity Press.

⁹ Giddens A. (1999), *Последице модерности*, Филип Вишњић, Београд

Економски аргументи глобализације почивају на чињеници да је најважније да се постигне највећа добит од капитала, без обзира где се географски то десило. Ова два аргумента значе да се може инвестирати у фабрике, у било ком делу света, да би се продавало у деловима света где се постиже највећа цена.

Глобализација је, дакле, комплексан сет процеса, а не један једини процес. Она не значи само „одвлачење” моћи или утицаја из локалних заједница и нација према глобалној арени, већ такође врши утицај „на доле”, стварајући нове притиске на локалну аутономију. Амерички социолог *Daniel Bell* то сликовито објашњава речима: “Нације су постале премале да би решиле велике проблеме, али и превелике да би решиле мале проблеме”.

Што се тиче питања у вези са утицајем државе, глобализација значи да се губе старе карактеристике држава и да се формирају нови центри утицаја - наднационални, тј. да се формирају нове светске суперструктуре, као што су Група Г7 или нека нова структура.

На питање шта у том процесу значе регионалне интеграције, одговор је да се под притиском светске конкуренције земље удружују да би биле конкурентније. У суштини, регионална удруживања се врше с циљем веће глобализације. Другачије речено, ван једног процеса повезивања на регионалном нивоу, појединачна земља губи сваки значај пошто глобализација обухвата све друге. Социолошки гледано, може се рећи да отпочиње процес социолошке глобализације преко нивоа плата, конкуренције, производње, дистрибуције и потрошње. Нова социјална, економска структура подразумева да се предузећа интернационализују и да приватно власништво добија светске димензије. Плате се остварују преко конкуренције на светском тржишту, што доприноси порасту профита предузећа.

Глобална производња и конкуренција значе да се профит остварује преко вредновања на светском нивоу и да суперструктура почива на државним структурама које су се томе прилагодиле. У том процесу глобализација се врши интернационализацијом капитала у свим својим формама. Процес глобализације је законит, прогресиван и незаустављив пут светског развоја. Он ће се остваривати и преговорима и односима снага, укључујући стално нове земље и народе у јединствен систем светске безбедности, развоја демократије, привредног развоја, развоја трговине и финансија и развоја међународних стандарда финансијског извештавања. Глобализација делимично брише границе националних држава али то није супротан процес заштити културе и традиције сваког народа.

Глобализација се поима као ширење граница које доводи до слободног кретања људи, роба, норми и институција, информација, уз деловање интегришућих снага. То је процес повезивања финансијских и индустријских активности на светском тржишту, на бази научно-технолошке и информацијско-комуникацијске револуције. Као процес социјалног, политичког, културног и привредног деловања она превазилази границе националних држава. Као идеја, она се односи на смањивање света, али и јачање свести о свету као целини.

Глобализација није природан, спонтан процес, већ контролисан процес либерализације међународне економске сарадње. Значајно је, дакле, да то није природни процес него процес који ствара човек и да се односи, пре свега, на њене економске особине. Наиме, када говоримо о глобализацији света, мислимо највише на његову економску глобализацију, а мање на глобализацију у осталим подручјима човековог живота.

Термин економска глобализација подразумева размену робе која је постала изузетно потребна и обимна у последњих 50 година, а финансијска глобализација подразумева проток новца и капитала у последњих 30 година. За настанак економске глобализације заслужна су три основна фактора:

- Консолидација светске привреде: Повећање економске стабилности у свету и крај хладног рата су отворили могућност повећања размене са удаљенијим државама. Истовремено се побољшало законодавство на подручју осигурања приватног власништва и сигурност страног улагања;
- Смањење ограничења за међународну размену и инвестиције што подразумева драстично смањење царина и других дажбина у међународној размени и протоку капитала, од краја другог светског рата до данас;
- Снижење трошкова пословања на даљину (транспорт, телекомуникације, нове технологије).

Питање опстанка, односно нестанка националне државе и привреде у вртлогу глобализације, једно је од кључних. Међутим, управо на њему теоретичари се веома оштро разилазе. *Robert J. Samuelson* у *Washington Post*-у, пише како је глобализација на неки начин потпора снагама појединих земаља, али исто тако нас чини отвореним и рањивим на туђе слабости. Сви све више зависе од укупне светске економије која се ослања на здравље својих виталних органа – САД, Европе и Јапана. Самуелсон занемарује значај националних привреда мањих земаља (у које сврстава Аргентину и Тајланд) у поређењу са ГЗ, које су темељи глобалне економије. Глобализација најпре даје наду да су старе Сен Симонове и Кантове идеје Паневропске уније и Светске федерације држава оствариве, али убрзо се поставља питање. Да ли она доноси поступно ширење економске добробити, или можда глобализацију сиромаштва? Води ли међусобном обогаћивању или поништавању култура, сукобу и рату или поузданом миру? Да ли се креће ка глобалној демократији или ауторитарној светској држави? – само су нека од питања која се сама по себи намећу. Оно у чему се слажу је да процес глобализације веома утиче на националну државу. Генерални аспект глобализације своди се на следеће чињенице, односно појаве:

- Интернационализација производње: мултинационално порекло компоненти, производа, услуга и капитала;

- Растућа међузависност различитих нивоа глобализације (трговина, токови директних инвестиција, међународно финансијско извештавање, трансфера технологије, кретања капитала и сл.). Висок степен међусобне пенетрације међу националним економијама;
- Симултана конкуренција на сваком тржишту, између многобројних нових конкурената из свих земаља. Ова нова конкуренција проузрокује у многим подручјима крајње брза структурна прилагођавања;
- Структура међународне трговине је постала у високој мери интра-индустријска са интра-производима по својој природи;
- Смањен значај трговине која није више једини вектор глобализације;
- Стране директне инвестиције су постале круцијални фактор светског процеса реструктурирања и развоја глобалних индустрија;
- „Апсолутна предност“ је поново фактор у трговини;
- Националне компаративне предности у великој мери одражавају предности локације која варира зависно од корпоративне стратегије;
- Финансијски сектор је у уској спрези са индустријским сектором;
- Специфични регионални и културни фактори су од значаја за глобализацију;
- Умножавање споразума о слободној трговини.

Значај који у савременом друштву имају мултинационалне и транснационалне корпорације директно се одражава на националне економије. Политика слободног тржишта и оријентације на профит не признаје логику националног производа и осамостаљеног и несређеног тржишног система, руши царинске баријере и онемогућава државе да у потпуности суверено воде сопствену царинску, па и фискалну политику.

Глобализација подразумева најмање два различита феномена: ланац политичких, економских и друштвених активности који постаје глобалан по свом обиму и интензивирање нивоа интеракције и међуповезаности унутар и између држава и друштава. Мада глобалне везе нису нови феномен, оно што је ново у модерном глобалном систему је ширење глобализације кроз нове димензије (технолошка, организациона, административна, нормативна, итд.) и интензивирање образаца међузависности усмераваних помоћу информативних технологија. Све величине економске глобализације данас – обухватност, међуповезаност, брзина кретања добара, капитала и информација широм света – неупоредиво су веће него икада раније. Данас се у свету тргује више него икада у историји, а светска трговина расте брже од производње. Још једна важна карактеристика савремене епохе јесте глобализација производње - да бисте продали нешто некој другој земљи у све већој мери, морате тамо и да пређете са својим пословањем.

Планетарна мрежа међузависности намеће оријентацију ка ширим привредним и политичким интеграцијама. Суверенитет националне државе исчежава, а ауторитет се измешта навише – ка наднационалним структурама. Глобална стратегија коју прихватају фирме своди се на следеће факторе:

- приоритет се даје експанзији у иностранство;
- глобална концепција тржишта;
- бржи раст споразума и алијанси;
- фокусирање на кључне активности;
- борба за критичну масу;
- мрежа фирми;
- промене у интерној организацији.

Постоје аутори који негирају глобализацију, односно, доживљавају је као мит. Као аргументе наводе ограниченост глобализацијских процеса на развијене земље уз маргинализацију трећег света, затим како су истинске транснационалне компаније изузетно ретке, те ограниченост тржишта због доминантности и могућности интервенције земаља тријаде - Европе, Северне Америке и Јапана. Управо из овог става наслућује се један важан недостатак: непостојање општеприхваћене дефиниције глобализације. Уколико глобализацију означимо као процес, око чега се већина теоретичара слаже, њихова теза о непостојању глобализације не стоји (зато што - будући да је процес - има свој ток који води ка глобалној интеграцији, а то што је свеопшта интегрисаност данас још далеко, не значи да глобализација сама по себи не постоји). Пошто велики број аутора пише о глобализацији, али не наглашавајући шта под тим појмом конкретно подразумевају, потребно је избећи овај проблем и дефинисати је, премда ће због свеопштег неслагања мишљења та дефиниција бити садржана у неколико, углавном дескриптивних реченица.

Глобализација све више постаје децентрализована - није под контролом било које групе нација, а још мање великих корпорација. Њени учинци осећају се подједнако у западним и другим земљама. Ово је истина како за глобални финансијски систем, комуникације и медије, тако и за промене које утичу на природу самог државног управљања. Примери „обрнуте колонизације”¹⁰ постају све учесталија појава.

Процес глобализације захватио је све сфере живота човека данашњице, као и све области у којима он делује. Из тога се да закључити да су се и финансијске институције као и целокупно финансијско тржиште нашли под тим истим утицајем. Државе које се увелико налазе на таласима глобализације, озбиљно су схватиле неопходност прилагођавања унутрашње економске и политичке структуре условима глобализације. Циљ тих прилагођавања је обезбеђивање максималне предности и користи за своју економију и државу у целини у условима глобалног

¹⁰ Подразумева утицај западних земаља на трендове у западним земљама; нпр. Латинизација Лос Анђелеса или продаја бразилског TV програма Португалу.

света, када исте циљеве пред себе постављају и друге конкурентске државе. "Неопходно је извршити знатне унутрашње структурне и организацијске адаптације како би се једна земља суочила са великим потресима изазваним мондијализацијом светске привреде и успела да из њих извуче користи, односно да заштити националне економске и политичке интересе".¹¹

Глобализација намеће потребу за заједничким и јединственим пословним језиком. Управо је рачуноводствени језик тај који представља базу и основу финансијског извештавања. Ради унапређења међународног пословања истиче се значај рачуноводствених стандарда и њихова хармонизација. Рачуноводствени стандарди представљају основу финансијског извештавања. Они представљају норме понашања и поступака којима се олакшава рачуноводствена комуникација. Обезбеђују се подаци за интернационализацију протока капитала и робе, за упоредне анализе, чиме се омогућава сврха а то је повећање упоредивости и стандардизације у области финансијског извештавања.

Рачуноводство игра веома значајну улогу у тржишној економији, посебно када се ради о глобализацији тржишта капитала, где се намеће све већа потреба за упоредивим и транспарентним финансијским извештајима компанија. Због тога, почев од 1. јануара 2005. компаније ЕУ су усвојиле међународне рачуноводствене стандарде (МСРС).

10. Карактеристике међународног пословања

Мултинационалне корпорације имају више различитих приступа уласка на међународно тржиште. Кроз извоз, мултинационалне корпорације са пробијају ка иностраним тржиштима, продајом својих производа преко иностраних посредника или заступника. Када се производи продају, корпорација губи контролу над начином на који је производ у промету и на који начин се користи. Иако се овај приступ сматра мало ризичним на рачун својих ниских инвестиционих трошкова, начин којим управља може да створи погрешну слику и утиче на потенцијал корпорације за будуће пословање у иностранству.

Преко уговора о лиценци, мултинационалне корпорације дозвољавају страним компанијама да производе и продају њихове производе. Осим тога, споразум омогућава коришћење робних марки и симбола, који дозвољава да корпорација има већу контролу над производом и производним процесом.

Примењујући у потпуности мултинационални приступ, корпорација може да успостави заједничке подухвате или глобална партнерства, како би имала потпуну контролу над процесом производње и размене локалних тржишта са својим пословним партнерима.

¹¹ Првуловић В.(2001), *Економска дипломатија*, Грмеч - Привредни преглед, Београд. стр. 81

Када мултинационална корпорација вертикално интегрише огранак у потпуности је власник, добија пуну контролу над производњом, дистрибуцијом и малопродајом. Ово захтева значајна улагања и подразумева висок ниво ризика, али ствара могућност да дистрибуира глобални производ и успостави глобалну доминацију на тржишту.

Велике, успешне америчке мултинационалне компаније у 2014. години укључују *Microsoft* и *Apple*. *Apple* има велико присуство у производном сектору Кине, као и у продаји личне електронике преко страних огранака широм света. Друге америчке мултинационалне компаније укључују *Eastman Kodak*, *Westinghouse*, *General Electric* и *Standard Oil*. Неке америчке фирме су суочене са критикама у вези са њиховом пословном праксом у иностранству. Стопа по којој се вредност акција *Apple*-а повећава, надмашила је у значајној мери тржиште капитала са маржом од изласка на берзу 1980.

11. Глобализација светске трговине и пословања

Главни чиниоци преко којих глобализација остварује утицај на токове светске трговине су: процеси међународног пословања, стварања нових тржишта производа, унапређења високих технологија и аутоматизованих система пословања, скраћење животног циклуса производа, променљиве организационе структуре глобалних компанија, а све у циљу увећања профита и развијања нових метода пословања. Овакви процеси одвијају се у веома комплексном и неизвесном окружењу, чији се ефекти увећавају наглим интензивирањем међународне конкуренције у свим аспектима глобалног пословања. Потрошачи у оваквим околностима брзо постављају нове захтеве који су веома суптилни и променљиви, а компаније, да би задржале постојеће и добиле нове потрошаче, морају непрекидно да се усавршавају.

Са једне стране је присутна интензивна конкуренција, док су са друге изражене сталне флукуације курса, смањење куповне моћи потрошача, zasiћеност тржишта, негативна кретања на тржишту сировина, политичке фискалне мере, пораст трошкова прибављања свежег капитала, мере конкуренције, социјални немири, природне непогоде, терористички напади и др. Све набројане појаве, у већој или мањој мери појачавају незаобилазни фактор данашњег кризног пословања који има утицај на све сфере глобалног тржишта роба и услуга.

Пословно окружење савремене државе карактерише економска, политичка и друштвена нестабилност којима су уоквирени пословно окружење и тржишни удели компанија. Глобални пословни амбијент је у континуитету неизвестан и ризичан. Непредвидљиво понашања купаца, којима су стално доступни нови производи, представља фактор који угрожава данашње пословање. У оваквим условима глобализације, равномерно су заступљене шансе и претње што је довело

до тога, да је немогуће одржати конкурентност за дужи временски период. Уз овакво пословање, економске и трговинске баријере нестају широм света, пословање се интегрише и стандардизује, уз прилагођавање локалним условима сваке државе. Техничко технолошку иновативност обично прате савремене организационе способности компанија, маркетиншка и менаџерска знања топ менаџера и ширење сектора услуга и производа.

Глобализација, као континуирани процес, носи са собом мноштво позитивних, али и значајне негативне консеквенце. Овакве промене изазивају знатан отпор неразвијених земаља. Динамичан процес какав је глобализација, не подразумева претходно одобрење земаља и њихових компанија, то је неуморан и непрекидан процес и оставља на маргини све оне који му се не прилагоде и прихвате глобалне услове пословања. Њој се, услед смиривања друштвених тензија и контролисања социјалних кретања, препуштају и оне земље које су њени главни критичари.

Економске карактеристике глобализације су: већа стопа раста међународне трговине у односу на стопу раста светске економије, пораст међународног протока капитала, пораст страних директних инвестиција, ерозија националних суверенитета и националних граница изазвана као последица бројних међународних уговора, развој глобалних финансијских система, пораст учешћа мултинационалних корпорација у светској економији, увећана улога међународних организација, попут Светске трговинске организације, Светске организације за заштиту интелектуалне својине, Међународног монетарног фонда и сл.

Економски аспекти глобализације фокусирани су пре свега на стварање великих корпорација, сеобу капитала, продубљивање светске поделе рада и на технолошки развој који превазилази националне оквире и убрзава процес интеграције. У складу са тим, циљ националне привреде постаје испуњавање стратегије укључивања у светске економске токове.

Економска димензија глобализације је увек у првом плану и на ово указују све већи раст међународне трговине, модернизација међународног пословања, интензивирање инвестиционих токова, укрупњавање финансијских тржишта, мултинационална производња, глобалне компаније, оштра конкуренција за седишта компанија у државама.

Глобализација представља јаку сарадњу између развијених земаља и између глобалних компанија, што доприноси њеном ограничењу. Разлог је што се глобализује богатство, на једној страни, и сиромаштво на другој. Ово доприноси уништавању природних богатстава, загађивању животне средине, интензивном раслојавању друштва и стварању социјалних и друштвених немира. За оне који су противници глобализације, економски аспект у себи носи јасан критеријум вредносног одређења. „Ако би се уништило посебно, опште би престало бити

опште јер се не би имало више од чега разликовати”.¹² На пример, диспаритет између најбогатијих и најсиромашнијих земаља, који је почетком XIX века био 1:3, данас износи 1:84. Податак да преко 1,5 милијарди становника живи са једним доларом дневно, док су 255 светских милијардера заједно богатији од годишњег дохотка земаља у којима живи 45% становника планете, може покренути стварање антиглобалистичке теорије.

Још у току II светског рата, развијене земље Запада, почеле су разговоре о формирању међународне организације за решавање монетарних, инвестиционих и трговинских проблема. Након завршетка рата, први састанак о снижењу царина одржан је у Женеви 1947. године, а 30. октобра исте године представници 23 земље потписали су Општи споразум о царинама и трговини (*GATT - General Agreement on Tariffs and Trade*).

GATT је представљао почетак глобализације у области трговине и царина. Ступио је на снагу 01.01.1948. године. Иако није имао статус међународне организације, прихваћен је као најважнији инструмент регулисања трговинских односа у свету. Зачетак идеје о настанку, утемељење има још у периоду Велике светске економске кризе. У овом тешком периоду за светску економију, многе земље предузимале су протекционистичке мере, ради заштите својих произвођача од увоза.

Паралелно са овим преговорима, у Хавани је новембра 1947. године одржана Конференција о трговини и запослености. На овој конференцији је усвојена Повеља о међународној трговинској организацији. Сједињене америчке државе су одбиле да ратификују Повељу из Хаване, развијене земље Запада су се оријентисале на сарадњу о решавању међународних трговинских проблема под окриљем *GATT*-а. Овакав начин сарадње постао је главни инструмент међународне трговинске сарадње. Главни циљ који се наметнуо, био је либерализација спољне трговине између земаља потписница.

Године 1958. створени су услови за бржи пријем и учешће нових земаља у развоју у активностима *GATT*-а. СФРЈ је од 1966. године била његов пуноправни члан. Међу најважнијим принципима, које су прихватиле земље потписнице *GATT*-а, су:¹³

- Принцип националног третмана, који подразумева да стране фирме земаља чланица имају исти третман као домаће фирме у другим земљама чланицама.
- Статус најповлашћеније нације, који подразумева да свака земља чланица призна другој земљи чланици исти трговински статус, као земљи која има најповољније услове трговине са њом.

¹² Симеуновић Д. (2009), *Нација и глобализација*, Зограф, Ниш, стр. 124

¹³ Грандов З. (2004), *Спољнотрговинско пословање у глобалном окружењу*, БТО, Београд, стр. 329

- Принцип консензуса, који подразумева да ће сви трговински спорови бити решавани споразумно између држава у спору.
- Забрана дискриминације и ограничења не дозвољава нове мере спречавања увоза или извоза роба између земаља потписница.

У току глобализације истовремено се ограничавају коришћење капацитета компанија, обим производње или производног асортимана. Монополистички утицај на цене може се остварити и путем монополистичког споразума између две и више компанија. У оваквом споразуму се, по правилу, одређују чврсте продајне или набавне цене, које су сви учесници споразума у обавези да примењују. Глобализација није једнодимензионални појам, она је сложена структура састављена из најразличитијих елемената. Ралстон ипак о њој говори као о превасходно економском феномену који последично генерише остале облике глобализације, на пример да цео свет пије кока колу или да носи фармерке једне марке.¹⁴

У оквиру међународних институција, најдоминантнији утицај на економије држава у међународној трговини има Светска трговинска организација (СТО). Ова међународна организација поседује моћ и утицај на понашање својих земаља чланица, али и појединачних компанија, учесника у међународном пословању и трговини. Основна замисао приликом оснивања је била да се елиминишу све баријере у светској трговини и створе неопходни услови за њено слободно одвијање.

Светска трговинска организација је основана 01.01.1995. године, на основу Маракешког споразума (Мароко), као резултат мултилатералних трговинских преговора у оквиру *GATT*-а, и финалне Уругвајске рунде, која се одвијала од 1986. до 1994. године. На Маракешкој конференцији *GATT*-а, одржаној 15.04.1994. године, представници 124 земље учеснице донеле су заједнички одлуку да се *GATT* трансформише у Светску трговинску организацију. Овим међународним споразумом је, осим области запошљавања и трговине, обухваћено још 29 специјалних инструмената који регулишу друге економске секторе. То су:

- пољопривреда,
- индустрија,
- трговина услугама,
- текстил и одећа,
- стране директне инвестиције од значаја за трговину и
- заштита интелектуалне својине и сл.

¹⁴ Ralston S. Dž. (2011), *Пропаст глобализма и преобликовање света*, Архипелаг, Београд

Опште је прихваћено правило да се не могу уводити нова спољнотрговинска ограничења у једној земљи, без консултација осталих земаља чланица. Земље чланице не могу давати веће повластице у области трговине земљама нечланицама, него што имају између себе. Међутим, и поред ових позитивних принципа *GATT* никада није успео да искорени квантитативна нити друга ограничења која се примењују у међународној размени.¹⁵

Данас, Светска трговинска организација има шира овлашћења и може да:

- успоставља механизам заштите међународног трговинског система;
- представља форум за билатералне и мултилатералне преговоре;
- врши надзор над националним трговинским политикама.

Основни постулати који карактеришу деловање Светске трговинске организације су:

- општа важност принципа најповлашћеније нације,
- принцип недискриминације,
- слобода транзита.¹⁶

Светска трговинска организација је 2001. године бројала преко 140 држава чланица, које заједно представљају више од 90% светског тржишта. Одлуке се према статуту доносе концензусом, а све споразуме морају ратификовати парламенти свих држава чланица. Најбитнији органи Светске трговинске организације су Генерални савет и Министарска конференција. У надлежност рада Светске трговинске организације спада и посебна сарадња са међународним финансијским институцијама, посебно са Међународним монетарним фондом и Светском банком, као и са Уједињеним нацијама и Светском организацијом за заштиту интелектуалне својине.

12. Модалитети токова међународног капитала

Стране директне инвестиције (*Foreign direct investment – FDI*), комбинују аспекте међународне трговине робе и међународне финансијске токове и представљају сложени феномен. Као што сам назив сугерише, прво подразумева власништво над средствима фирми: стране директне инвестиције (СДИ) се често дефинишу као стицање 10 % или више средстава страног предузећа. Друго, оне укључује избор земље домаћина тих средстава. Избор где да инвестирају зависи од висине трошкова и у којој мери улагање пружа повлашћени приступ локалном тржишту. Оба разматрања зависе од ограничења тржишта и друге политике земље домаћина. Сходно томе, одлука фирми да инвестирају у иностранству, биће пандан са међународним трговинским политикама земаља које су у тај процес укључене.

¹⁵ Op. cit., Првуловић В. (2001), стр. 31

¹⁶ Ibidem

Динамичан раст страних директних инвестиција приписује се управо активностима мултинационалних и транснационалних компанија, које имају важну улогу у глобалном инвестирању и токовима СДИ. Уз опадајуће транспортне и комуникационе трошкове, могуће је "поделити вредносни ланац" производње. Различите фазе производног процеса једног артикла могу се одвијати у различитим деловима света, у зависности од компаративних предности алтернативних производних места. Осим што представљају највеће привредне организације у свету, Транснационалне компаније су и највећи светски инвеститори, трговци, носиоци истраживања и развоја, знања и технологија. Величина појединих транснационалних компанија се може поредити са величином привреда неких земаља. Специфична предност транснационалних компанија је способност да прибављају капитал по преференцијалним условима. Наиме, транснационалне корпорације су у највећем броју случајева веће, моћније и ефикасније од својих једнонационалних конкурената, те стога поседују боље преговарачке позиције са финансијским институцијама. Сем тога, мултинационалне компаније поседују веће знање о постојању страних извора капитала, као и лакши приступ коришћењу средстава из тих извора.

Мултинационалне компаније су фирме које се баве директним страним инвестицијама, дефинисане као инвестиције где компанија добија значајан контролни интерес у страниј фирми или поставља огранак у страниј земљи. Обично, мултинационалне компаније имају седиште у једној земљи (седиште/центра) и успостављају нове активности у другим земљама (домаћин или земље пријема). Као последица тога, производња је географски подељена између различитих земаља. Као што је описао *Markusen* (1995), постоје два начина на основу којих фирме могу да поделе своје производње и постану мултинационалне. Први начин је да се дуплирају неке активности, изградња постројења у страниј земљи (економија земље "домаћина") у односу на већ постојећа постројења у земљи у којој је основана мултинационална фирма (центра). Идеја је да ако се крајњи потрошачи рашире по различитим земљама, фирма се суочава са економским губитком због више постројења и трошкови превоза се могу смањити локалном производњом за свако тржиште. Управо због тога, фирме које се баве „multiplant“ економијом постају мултинационалне да би избегле трошкове у вези са трговином преко граница, дисперзијом производње и снабдевањем тржишта директно преко филијале. На тај начин, СДИ могу да делују као замена за трговину која инкорпорира хоризонталне мултинационалне активности по којима су земље сличне по величини и фактору способности, тако да фирме остварују уштеде на трговинским трошковима због превоза, трговинским баријерама и тарифама.

Аутори као што су *Markusen* и *Maskus* (2001) и *Markusen* и *Venables* (1999), тврде да је већина директних инвестиционих прилива из богатих земаља ка другим богатим

земљама.¹⁷ Због тога, мултинационалне компаније могу да лоцирају производне погоне у сличним земљама, нпр. земљама са високим платама, што је у складу са циљем СДИ да више тежи да има приступ тржишту него разликама плата. Поред тога, у складу са "приближавањем хипотеза" (*Markusen* и *Venables*, 1999) мултинационалне компаније настоје да замене националне фирме и тргују како се тржиште повећава, у зависности од фактора способности и трошкова производње.

Транснационалне компаније представљају сваку компанију која има или контролише производне или услужне погоне изван своје земље.¹⁸ Другим речима, транснационална компанија се идентификује као матична компанија која:¹⁹

- обавља производњу и друге активности у својим сопственим филијалама које су лоциране у неколико различитих земаља;
- има директну контролу над пословним политикама својих филијала;
- доноси и имплементира пословне стратегије у производњу, маркетинг, финансијама и другим функцијама које превазилазе националне границе тиме што постају прогресивно више геоцентричне (оријентисане глобално на цео свет).

Према поимању *UNCTAD-a*, транснационалне компаније представљају инкорпорирана или неинкорпорирана предузећа која се састоје од матичних предузећа и њихових филијала у иностранству, са том напоменом да се под инкорпорираним предузећима подразумевају акционарска предузећа, а под неинкорпорираним компаније које нису организоване као акционарска друштва, односно сви остали облици предузећа.²⁰

На динамичан развој и експанзију транснационалних компанија утицали су бројни фактори и мотиви. Фактори који су допринели ширењу транснационалних компанија, односно утицали на импресиван раст њиховог броја и броја њихових филијала у иностранству, су бројни, а истичу се следећи:²¹

- Убрзани раст светске привреде и светске трговине утицао је на јачање финансијске моћи великог броја компанија;
- Развој технологије и савремених средстава комуникације допринео је да филијале транснационалних компанија широм света могу бити у међусобној вези са својом централом, матичном компанијом у сваком моменту. Развој савремених саобраћајних средстава премостио је огромне просторне

¹⁷ Talamo G. (2011), *Corporate governance and capital flows*, Corporate Governance: The International journal of business in society, 11(3): 228-243

¹⁸ Козомара Ј., Стојадиновић Јовановић С. (2011), *Међународно пословање*, Економски факултет, Београд, стр. 84.

¹⁹ Бјелић П. (2003). *Економика међународних односа*, Прометеј, Београд, стр. 64.

²⁰ World Investment Report (2004), UNCTAD, New York and Geneva, p 345

²¹ Op. cit., Козомара, Ј., Стојадиновић Јовановић С. (2011), стр. 90-91

- удаљености, као и развој информационе и телекомуникационе технологије, и допринео да се створи глобална компанија која производњу организује у једној земљи, ресурсе црпи са разних тачака света, да би њен финални производ био дистрибуиран како на та иста, тако и на трећа тржишта;
- Развој међународних тржишта је имао за последицу уједначавање укуса потрошача на разним крајевима света, тако да су транснационалне компаније имале потрошаче широм света;
 - Либерализација међународне трговине кроз Светску трговинску организацију, као и либерализација националних законодавства о страним улагањима убрзала је и подстакла ширење и експанзију транснационалних компанија;
 - Либерализација међународне размене услуга под окриљем Светске трговинске организације утицала је на пораст учешћа услуга у извозу и развоју транснационалних компанија које се баве услугама;
 - Интернационализација банкарства широм света обезбедила је финансијску подршку транснационалним компанијама;
 - Конвертибилност валута, фактор који је допринео да се доста прецизно и реално сагледају трошкови подизања филијала у иностранству и рентабилност улагања;
 - Развој стандардизације у низу области у све већем броју земаља отворио је широм врата нових тржишта за транснационалне компаније;
 - Употреба енглеског језика у пословним комуникацијама, на преговорима и његово прихватање као пословног, светског језика у огромном броју земаља допринела је бржем уговарању послова и лакшем продору на тржишта великог броја земаља;
 - Повећање броја зона слободне трговине, царинских унија, заједничких тржишта и монетарних унија постало је фактор привлачења прекограничног инвестирања;
 - Унификација међународног привредног права омогућила је транснационалним компанијама знатну дозу правне сигурности при прекограничном инвестирању;
 - Процес приватизације, који је захватио готово цео свет, омогућио је транснационалним компанијама да кроз куповину предузећа у иностранству уђу на тржишта.

Многа светска тржишта капитала данас захтевају МСФИ, или неки његов облик, за финансијске извештаје од јавног интереса, односно за јавне компаније под којима се подразумевају најчешће акционарска друштва. У 2015. години истраживањем је уочено да су преостала главна тржишта капитала без једног мандата МСФИ:

- САД, која нема планове о промени;
- Јапан; где је добровољно усвајање дозвољено, али нема обавезног датума преласка;

- Индија; која је најавила у јануару 2015. свој коначни пут кретања где се захтева примена у пар наредних година са индијским рачуноводственим стандардима знатно конвергентним са МСФИ;
- Кина, која намерава у потпуности да дефинише примену у наредном периоду.

13. Улога мултинационалних и транснационалних компанија у међународној пословној интеграцији

Светска привреда 20. века је карактеристична по томе што је дошло до динамичног раста међународне трговине, чије годишње стопе раста превазилазе стопе раста светске производње. Облици и методе реализације међународне трговине су бројне: размена робе, услуга, права на интелектуалну својину између компанија резидената и више различитих земаља, отварање производних погона у иностранству кроз разне форме директног инвестирања и сл.²²

Спољнотрговински послови инкорпорирају послове међународног промета робе, услуга и права на интелектуалне својине уговорених између правних лица са седиштем у различитим земљама и њихову основу чини извоз, односно увоз робе. Када је реч о облицима и метода одвијања међународне трговине истиче се да су они бројни. Наиме, размени робе, услуга, као и права на интелектуалну својину између компанија - резидената две или више различитих земаља прикључује се и оснивање комплетних производних погона у иностранству кроз разне форме страног директног инвестирања.

Уобичајена је појава да свака земља има дефинисан систем економских односа са иностранством, а базу за то чини спољнотрговински систем. Када је реч о спољној трговини треба истаћи да се она одвија између резидената једне земље и резидената свих других земаља, те је у том смислу она један подсистем у оквиру великог система међународне трговине. Спољнотрговински послови укључују послове међународног промета робе, услуга, права на интелектуалне својине који су уговорени између правних лица са седиштем у различитим земљама и основу оваквих послова чини извоз, односно увоз робе.²³

Транснационалне компаније постају кључни извор финансирања у савременом свету како националним тако и у међународним оквирима. Ове компаније захваљујући огромним профитима инвестирају свој капитал у иностранство, те тако стране директне инвестиције постају једна од примордијалних начина прилива финансијских средстава у земљу домаћина. Улога транснационалних компанија се може посматрати из неколико углова:

²² Козомара Ј. (2012), *Основе међународног пословања-спољнотрговинске робне трансакције*, Економски факултет, Београд, стр. 21

²³ Ibidem, стр. 21

1. Оне су значајни финансијери који поседују значајне финансијске капацитете расположиве за финансирање профитабилних подухвата на територији матичне и осталих земаља;
2. Уједно су значајни корисници финансијских средстава у пословним трансакцијама, а посебно у међуфилијалној трговини;
3. У функцији су креатора нових облика финансирања у међународним пословним трансакцијама.

Транснационалне компаније поред свега наведеног подразумевају улагање у иностранству у форми директних инвестиција. Познато је да ове компаније чине неинкорпориране или инкорпориране компаније које се састоје од матичних компаније и њихових филијала по иностранству. Чињеница је да тамо где су стране директне инвестиције, налазе се и транснационалне компаније те се стога често истиче да транснационалне компаније представљају кључне носиоце страних директних инвестиција. Томе у прилог говори и чињеница да се међународно пословно инвестирање, које се у великој мери реализује кроз стране директне инвестиције, одвија управо кроз њихове кључне носиоце, а то су транснационалне компаније. Транснационалне компаније се посматрају и као све оне компаније које имају или контролишу производне или услужне погоне ван своје земље.

Често се као синоними користе појмови мултинационале и транснационалне компаније. Међутим, транснационалне компаније се разликују од мултинационалних по томе што се транснационалне компаније формирају на бази капитала једне земље у већем броју земаља, тј. њено руководство се налази у више земаља, за разлику од мултинационалних компанија које представљају власништво већег броја земаља; а заједничко обележје ове две врсте компанија је да обављају активности у више земаља.

14. Финансијско управљање у мултинационалним и глобалним компанијама

Значај који у савременом друштву имају мултинационалне и транснационалне корпорације директно се одражава на националне економије. Значајан раст међународне трговине, интензивирање инвестиционих токова, глобализација финансијског тржишта, мултинационална односно интегрисана производња, транснационалне компаније, конкуренција за седишта компанија у државама и регијама, крај националних економија, наводе на закључак да је економска димензија глобализације у првом плану. Велике корпорације појављују се као покретачи бројних светских процеса, па као такве имају изузетан утицај на процес глобализације. Оне су носиоци глобализације, јер отварају фабрике, продајна места и сл. у свим деловима света. У овом походу нису спутане ни на који начин, па ни путем административних државних граница. Данас су мултинационалне корпорације главни актери у глобализацији производње, и њихов раст и моћ су досад незабележени. Чињеница да оне у земљу у коју долазе доносе новац,

технологију, менаџерску стручност, нова радна места, али и њихова мобилност, односно способност да лако напусте земљу чија влада повиси порезе или поштри регулацију на тржишту рада, чини да оне постају веома моћан и важан глобални играч, чија се моћ може мерити са моћи националних држава, па се у овом контексту говори о губитку суверенитета националних држава и о њиховом скором одумирању.

Највећу корист од глобализације имају они којима су национална и регионална тржишта постала тесна за економску експанзију, а то су мултинационалне и транснационалне компаније. За транснационалне компаније процес глобализације доводи до ширења тржишта, смањења регулаторних ограничења и развоја нових стратегија конкуренције и сарадње.

Глобално усвајање стандарда у континуитету, у значајној мери утиче на америчке компаније, при чему је сагледано да земље дозвољавају или захтевају МСФИ за законске сврхе извештавања и јавног публикувања. МСФИ захтеви и на другим местима у свету утичу на америчке компаније кроз иностране активности спајања и преузимања (*Mergers and Acquisitions - M&A*), као и на извештавање неамеричких интересних група. У том контексту, потпуно се јасно може сагледати да је финансијско „двојезично“ извештавање у САД-у све важније.

Из перспективе инвеститора, потреба за разумевањем МСФИ вероватно је још већа. Амерички инвеститори траже могућности за инвестирање у иностранству. Новије процене показују да је преко 9 трилиона долара америчког капитала уложено у иностране хартије од вредности. Тржишта Сједињених Америчких Држава остају отворена и за неамеричке компаније које припремају своје финансијске извештаје о коришћењу МСФИ. Тренутно, постоји више од 500 неамеричких ентитета са тржишном капитализацијом од више милијарди долара који користе МСФИ независно од постојања ОПРП.

Као помоћ инвеститорима и припрему за стицање ове двојезичне вештине извештавања, односно израде финансијских извештаја према рачуноводственим смерницама, потребно је широко разумевање главних разлика између МСФИ и ОПРП које постоје и данас.

Дискутујући о проблему глобално, почиње се од тога да се он односи на целовитост или посматрање у светским размерама. Још увек не постоји сагласност око јединствене дефиниције глобализације а овај појам датира још из 1961. године када се први пут појавио у Вебстеровом речнику, да би се након тога 80-их година 20. века интензивно употребљавао (и употребљава и данас) у политици, економији, историји, итд. Како би се тиме објаснио један континуални процес раста интензитета и обима трансакција на међународном нивоу. Потпуно се чини логичним да се стандардизација истиче у контексту глобализације, јер је она успоставила теме за глобализацију, а треба имати у виду да је глобализација у значајној мери утицала да се велики број активности у вези са стандардизацијом

премести на регионални и међународни ниво. Од поменутих активности користимо и транзиционе земље и земље у развоју, а посебно се истиче улога стандардизације земаља у развоју, у смислу да могу да помогну компанијама да ухвате корак у развоју са земљама који су већ развијене. Стандарде користе разне интересне групе као што су, примера ради профитно оријентисане компаније, непрофитне организације, локална администрација и друге организације, а стандарди се развијају према специфичном циљу и мотиву.²⁴ Општи циљеви стандардизације укључују ширење примене научних и стручних резултата, постизање заједничке користи кроз међусобно разумевање у друштву и постизање уређености²⁵.

Сваки акционар који је власник акција у неколико компанија уобичајено прима много обавештења и извештаја. Независно од тога што многи акционари знају да тумаче финансијске извештаје и да израчунају било које релевантне показатеље, они углавном, нису задовољни оним што се среће у овим извештајима. Многи не желе да добијају годишњи извештај, ни онлајн, нити у папирној форми – а мали број оних који га добијају, па заправо и прочитају. Шта је разлог томе?

Дискусије се крећу у правцу критичког мишљења да се оно што интересује акционаре једноставно не налази у финансијским извештајима. Они желе гаранцију да су њихове инвестиције сигурне, логично је, али више од тога желе да сазнају у каквом су општем стању компаније у које они улажу. Њима је потребан холистички преглед.

Иако су постојали притисци за већу отвореност у погледу ових информација у неколико земаља – као што су САД, Уједињено Краљевство и Јужна Африка, акционари имају право да захтевају још више. Годишњи извештај треба да прикаже шта компанија ради за сваку групу и шта добија од сваке групе кључних акционара (у границама пословне осетљивости). Поједине компаније почињу да обелодањују прецизније резултате, што јесте од користи, али морају да иду још даље.

Ако се узме за пример једна компанија из Аустралије која се бави трговином на мало (робе за домаћинство), послује под различитим брендovima и има радње у неколико земаља, сагледава се да је приход компаније генерисан од франшиза и, нешто мање, од радњи у власништву компанија. Компанијски годишњи извештај за 2013. годину је садржао уобичајене податке о приходу, променама у акцијском капиталу и новчаним токовима – стандардне ставке. Све ово је уредно сумирано у Извештају у делу који се односи на табелу “Финансијски подаци” са 14 показатеља и покрива “оперативни финансијски преглед” на 1,5 страни. То је било према Закону о корпорацијама из 2001. године. Затим, након што је Аустралијска комисија за инвестиције и хартије од вредности (*Australian Securities and*

²⁴ Мијатовић И. (2015). *Стандардизација*, NEWPRESS, Смедерево. стр. 46

²⁵ Eto M., Definitions and Functions, Choi D.G., Kang B.G., Kim T. (Editors), (2011), *Standardization: Fundamentals, Impact and Business Strategy*, APEC Sub Committee on Standards and Conformance, Education Guideline 3- Textbook for Higher Education, APEC, pp. 14-15

Investments Commission - ASIC) објавила нови сет упутстава, ова компанија је објавила свој годишњи извештај за 2014. годину где је девет страна посвећено оперативном и финансијском прегледу. Овде је било речи о темама које се много више тичу будућности компаније него прошлогодишњих финансија – пословне стратегије, ризици и слични изгледи.

То је много боље, али извештавање и даље мора да напредује. На пример, за акционаре су важне информације о франшизама, о томе колико су битне за успех компаније – не само колико прихода доносе, већ и колико су профитабилне. Поред тога, акционари треба да знају како на франшизере утичу значајни фактори, као што је подршка коју добијају из главне канцеларије. Поред тога, акционари се често питају - да ли је могуће да од франшизера зависи одржавање компаније? Поред тога, примера ради, они постављају и питање - каква се прича крије иза тога када опадне број франшизера?

Треба имати у виду и то да су једнако важни и бројчани подаци о потрошачима и за потрошаче. Колике су марже? Како компанија мери задовољство потрошача услугом, асортиманом производа, ценама и слично? Како је свето реализовано? Чини се интересантним поменути да други по величини интернет провајдер АУ нуди нето промотивни резултат (*Net Promoter Score*) ради извештавања о задовољству потрошача – што јесте неки почетак, али засигурно не представља холистички преглед.

Идентична је ситуација и са запосленима. Шта су бројеви који изражавају продуктивност и задржавање радника? Са друге стране, како изгледа задовољство запослених? Све су то питања која се постављају пред извештавање. Компанија *Whole Foods Market* у Америци пружа податке о добровољном промету стално запослених. У индустријама као што је рударство, сада се детаљно извештава о безбедности запослених кроз стопу учесталости повреда. Чињеница је да су компаније оствариле изванредан напредак у извештавању али им и даље недостају свеобухватне табеле са резултатима.

Спроведена истраживања показује директну везу између ангажовања акционара и тржишне вредности. Пошто је у питању богатство и опстанак компаније, важно је не само саградити јаке везе са кључним акционарима, већ и пратити колико добро организација задовољава њихове потребе. Показатељи који ће се презентовати, треба да представљају баш такав тип информација који разумни инвеститори очекују.

Неспорно је да су годишњи извештаји врхунац корпоративне комуникације. Сврха годишњег извештаја је да обезбеди сажет приказ тога како је компанија пословала у претходној години и да се пружи увид у будућност. Годишњи извештаји се углавном састављају због акционара и осталих инвеститора иако се захтева интерпретација тих извештаја од стране зајмодаваца банака, потенцијалних радника као и студената који се едукују за рачуноводствено - финансијску област.

Годишњи извештај представља најбољи извор информација за екстерне адресате ради утврђивања финансијског здравља компанија и информисања о било каквим проблемима и могућностима. Већина финансијских извештаја је у свом најширем формату стандардизована око заједничког модела од девет кључних делова што омогућава лак преглед годишњег извештаја било које компаније. Коначни формат годишњег извештаја зависи од потреба компанија, њене индустрије и било каквих законских захтева у погледу обелодањивања података. Независно од тога, годишњи извештај садржи одабир једног од девет делова:

1. Писмо од председника одбора које представља саопштење о томе како је топ менаџмент компаније радио и какви су циљеви и стратегије компаније постављени за будућност;
2. Продаја и маркетинг - у овом делу се презентују комплетне информације о производима и услугама компанија, као и описи њених највећих сектора и група шта раде;
3. Десетогодишњи преглед финансијских резултата (наравно под претпоставком да компанија послује 10 година, многи годишњи извештаји садрже презентацију финансијског резултата за тај временски период);
4. Менаџерска дискусија и анализа представља место где менаџмент компаније има могућност да представи отворену дискусију о значајним финансијским трендовима, а у оквиру компаније током протеклих неколико година;
5. Ревизорско мишљење – да би се извештај сматрао поузданим, он мора да буде прегледан и да буде урађена ревизија од стране квалификованог лица (лиценцираног ревизора). Овај део извештаја може да има бољу поузданост података или менаџерску процену тих података у односу на друге делове;
6. Финансијски извештаји – који представљају суштину годишњег извештаја а у којима компанија презентује своје податке о финансијским извештајима. Кључни финансијски извештаји су биланс стања, биланс успеха, извештај о токовима готовине а често се у оквиру њих могу наћи вредније информације о организационој структури и финансијском статусу које нигде нису објављене у извештајима, а налазе се у напоменама уз финансијске извештаје. Примера ради, у напоменама се могу наћи информације о менаџерској реорганизацији или детаљи о неквалитетном потраживању које је компанија отписала;
7. Подружнице, брендови и примаоци – ово је део којим се обухвата листа локација компанија у земљи и иностранству, информације за контакт као имена брендове и производне линије;
8. Списак директора и званичника - корпорације најчешће имају управне одборе које помажу управљању компанијом и пружају шири преглед тржишта и пословног окружења од оног који пружају интерни менаџери. Званичници укључују председника, главног извршног директора *CEO*, заменике председника, главног финансијског службеника, *CFO*, итд;
9. Историја цене акција - овај део пружа увид у кратку историју цена акција, дивиденди, и показује трендове током времена.

Може се сагледати да су годишњи извештаји најбољи алат који јавност има за преглед перформанси компанија. Већина годишњих извештаја садржи много корисних информација које могу да се анализирају како би се стекао утисак о краткорочним и дугорочном финансијском здрављу компанија.

15. Финансијско извештавање као инфраструктура међународног пословања

Посматрање феномена глобализација у контексту финансијског извештавања није у потпуности могуће сагледати на један реалан начин, уколико се нема у виду да стандардизација финансијског извештавања на глобалном нивоу има своју екстерну и интерну димензију. Екстерна димензија односи се на формирање јединственог тржишта капитала рада и роба и одржавање стабилности јединственог тржишта. Када се посматра интерна димензија, треба имати у виду да стандардизација олакшава израду консолидованих финансијских извештаја, њихово ревидирање, затим, поједностављује анализу финансијског положаја ентитета, његову рентабилност и промене истог, и позитивно утиче на поступак статистичке обраде финансијских извештаја у смислу њиховог поједностављења у околностима када се израђује биланс економије сектора, гране и слично томе.

Уколико се постави питање због чега су МРС/МСФИ потпуно адекватан одговор на захтеве јединственог финансијског извештавања, дају се следеће констатације томе у прилог:

- Обезбеђивање здраве глобалне финансијске архитектуре;
- Подизање нивоа културе финансијског извештавања у домену развоја рачуноводствене професије у смислу што се она тада обавља према највишим професионалним стандардима, и у домену формирања ефикасног регулаторног оквира, те унапређења финансијског менаџмента у ентитетима, што утиче у крајњој мери на повећање квалитета пословно финансијских одлука.

Финансијски извештаји су од огромног значаја за функционисање тржиште капитала, што се правда следећим:

1. Информације које су инкорпориране у финансијске извештаје представљају централни део тржишних информација;
2. Финансијски извештаји су кључни елемент функционисања јединственог тржишта капитала;
3. Финансијски извештаји су од пресудног значаја за постизање неопходне упоредивости на јединственом тржишту капитала;
4. Финансијски извештаји су спона у комуникацији између рачуновођа и менаџера.

МРС/МСФИ имају задатак да јединствено регулишу неколико области:

1. Принципе и правила која се односе на прибављање и мерење и обелодањивање ставки у финансијским извештајима;
2. Начине који се односе на признавање, мерење и обелодањивање;
3. Процедуре признавања које се односе на признавање, мерење и обелодањивање ставки у финансијским извештајима.

Предности примене МРС/МСФИ у економији Србије посматрају се према томе колико је примена истих у стању да омогући:

1. Транспарентност економског и друштвеног система Србије у међународном пословном окружењу са свим предностима и недостацима које га карактеришу;
2. Повећање способности Републике Србије да партиципира на глобалном тржишту капитала;
3. Интензивирање прилива инвестиција у Републику Србију на здравим основама;
4. Поједностављење међународног компарирања;
5. Смањење цене капитала и ризика улагања;
6. Смањење трошкова придруживања Европској Унији.

Посматрајући рачуноводствену професију истиче се да примена МРС/МСФИ за њу, има посебан значај. Прво долази до развоја међународно признатих вештина припреме, састављања, презентовања и обелодањивање финансијских извештаја. Друго, долази до развоја ревизорске способности уважавајући међународне стандарде ревизије. Треће, стварају се услови да рачуноводствена професија добије улогу од примордијалног значаја у менаџерским структурама ентитета, јер не треба занемарити чињеницу да је рачуноводствена платформа основ за пословно - финансијско одлучивање.

Глобализација светског тржишта капитала утиче на развој и примену међународних рачуноводствених стандарда у правцу подизања квалитета финансијског извештавања самих учесника на тржишту, са једне стране, као и компанија и банака које су заинтересоване за приступ међународном финансијском тржишту, са друге стране. У том смислу, неминовно је истаћи да постоји потреба за општом применом Међународних рачуноводствених стандарда који представљају један од кључних фактора за успостављање дугорочне финансијске и економске стабилности светске привреде.

У периоду од 2000. до 2003. године у Републици Србији започет је процес приватизације који је подразумевао трансфер државне и друштвене имовине у приватну својину, што је уједно представљало базу за постављање економског

система тржишног привређивања. Проучавањем праксе индустријски развијених земаља, уочено је да је постизање најбољих економских перформанси на нивоу националне економије под утицајем доминантног статуса приватне својине у односу на ресурсе, потом када је развијен предузетнички дух, и најзад када се осећа оштра конкурентска борба у тржишним условима привређивања.²⁶

Формирање глобалног финансијског тржишта је пребацило захтеве за квалитативно вишим нивоом финансијског извештавања са националног и регионалног нивоа на међународни ниво. Много фактора утицало је на повећање одговорности за квалитетно финансијско извештавање, не само на националном већ и регионалном и међународном нивоу, као и на изградњу глобалног система финансијског извештавања где посебно важан утицај има организација *IASB* која је већ дуго водеће тело у сегменту доношења стандарда финансијског извештавања. На рачуноводство као систем информисања утицај имају различити међународни чиниоци, а једно је неспорно, а то је да је комерцијални развој иницирао напредак рачуноводства. Поред тога, треба имати у виду да није могуће наћи две земље које карактерише идентична рачуноводствена пракса, са једне стране, али са друге стране могуће је пронаћи заједничка обележја по паровима одређених земаља по питању релативно сличних утицаја на финансијско извештавање, ако се посматра њихов законски и порески систем. За компаније чији су финансијски извештаји листирани није проблем да се препознају одговарајуће рачуноводствене праксе. Управо су међународне разлике у извештавању таквих компанија у фокусу пажње а уједно интереса широког спектра интересних група као што су: акционари, повериоци, ревизорске компаније, менаџери и организација за хармонизацију. Постоје фактори за које се сматра да утичу на развој рачуноводства међу којима се истичу геополитички утицаји, природа правног система, кључни извори финансирања, пореска политика, те утицај опорезивања, капацитете рачуноводствене професије и др. Поред тога, у релевантној академској литератури постоји мишљење према коме на разлике у корпоративном финансијском извештавању утичу фактори као што су: језик, култура, географски фактори на глобалном нивоу. Презентовање финансијских извештаја уређено је према МРС 1 – Презентација финансијских извештаја, према коме је дефинисано који портфолио информација треба да буде обелодањен у финансијским извештајима, док су садржина и квалитативна обележја финансијских извештаја дефинисана концептуалним оквиром²⁷. Овај стандард се примењује како за извештаје појединачних компанија, тако и за консолидоване финансијске извештаје за групу компанија. У средишту пажње овог стандарда је обезбеђивање основе за упоредиво финансијско извештавање опште намене у времену, и упоредиво финансијско извештавање између различитих компанија. Када се употребљава термин „општа намена“ подразумева се да је реч о фокусирању на извештавање за кориснике који немају могућност да траже извештаје који су специфицирани према њиховим потребама. Да би финансијски извештаји били адекватна подлога за пословно - финансијско одлучивање, неопходно је да рачуноводствене информације из којих

²⁶ Драгојевић Д., Барјактаровић Ракочевић С. (2004), *Економски анали*, Београд. стр. 381-392

²⁷ *Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (IASB)* је издао Концептуални оквир у септембру 2010. године.

су оне структуриране, задовољавају следећа квалитативна обележја: разумљивост, релевантност, поузданост и упоредивост. Извештаји опште намене укључују сет извештаја који чине: биланс стања (извештај о финансијској позицији), биланс успеха (извештај о успешности), извештај о променама на капиталу, извештај о токовима готовине, и напомене уз финансијске извештаје које омогућавају транспарентнији увид у финансијски положај компаније. Ако се посматра суштина финансијског извештавања, сагледава се да је она утемељена у идентификовању потреба компанија са аспекта посматрања, праћења и оцене процеса (економских трансакција) који су већ настали у компанији, те су у сажетој форми уграђени у финансијске извештаје. Финансијски извештаји могу да се посматрају као портфолио кључних информација о имовинском, финансијском и приносном положају једне компаније, али и као временски заокружена целина пословних процеса који су настали у једној компанији. Често се истиче у релевантној академској и стручној литератури да повећање квалитета финансијског извештавања може у значајној мери позитивно да утиче на раст ефикасности финансијског тржишта, јачање сигурности инвеститора и достизање већег економског раста²⁸.

Савремена рачуноводствена литература бави се истраживањем у смеру идентификовања разлика у стварном „понашању“ извештавања. У том смислу испитује се ендогеност извештавања као што је на пример извештавање које је одређено реалним економским и политичким факторима који се локалне природе и различити међу земљама. Импликације овог истраживања воде у правцу да у мери у којој је пракса финансијског извештавања ендегена, мало је вероватно да ће егзогено развијен скуп рачуноводствених стандарда материјално променити стварно понашање извештавања компанија. Дакле, комплетна ендогеност би подразумевала да ће до промене у финансијском извештавању доћи, само у околностима када постоји промена у стварним економским и политичким факторима који га детерминишу. Другим речима, то значи да ће до јединственог финансијског извештавања доћи само под условима постојања савршено интегрисаног светског тржишта и политичког система независно од јединствених стандарда. Уколико се пак посматра, делимична ендогеност, то би значило да би усвајање јединствених међународних стандарда карактерисао мали али ограничен успех у превазилажењу националних разлика које се односе на стварне економске и политичке факторе који детерминишу стварну праксу, као и у смањењу разлика у праксама финансијског извештавања.

Већи број аутора истраживао је о утицају економских и политичких фактора на праксу финансијског извештавања на међународном нивоу а међу њима се истичу: *Ball, Kothari i Robin (2000); Pope i Walker (1999); Ball, Robin u Wu (2000,2003); Ali i Hwang (2000); Leuz (2003); Leuz, Nanda i Wysocki (2003);); Bushman, Piotroski i Smith (2004, 2006); Bushman i Piotroski (2006); Ball, Robin u Sadka (2006); и Leuz u Oberholzer (2006).*

²⁸ Тодоровић М., Јовић Д. (2005), Реформе система финансијско - рачуноводственог извештавања у Србији: стање и перспективе, Економска политика у 2006. год., Саветовање одржано 17. и 18. децембра, стр. 351-360

Резултати овог истраживања указују на то да усвајање јединствених МСФИ не би баш у потпуности елиминисало националне разлике у пракси финансијског извештавања, што је уједно директни доказ да егзогено наметнути стандарди не утичу на квалитет финансијског извештавања у значајној мери. Сврха истраживања ове групе аутора јесте да се региструју значајне разлике између земаља у погледу извештавања које су ендogene одређене локалним политичким и економским факторима. Указује се да се националне разлике у пракси финансијског извештавања не би у потпуности превазишле усвајањем јединствених МСФИ стандарда. Допринос о коме се прича јесте да на квалитет финансијског извештавања значајно не утичу егзогено наметнути стандарди.

Три аутора, *Ball, Kothari* и *Robin* (2000) истраживала су разлике које постоје у сегменту који се односи на квалитет финансијског извештавања између земаља у којима је важећи англосаксонски правни системи и континентални.²⁹ Назив англосаксонско право проистиче из закона из којих та права произилазе, односно из онога што је општеприхваћено да је одговарајућа пракса. Прво је настало је у Енглеској, а затим се проширило на њене бивше колоније (САД, Канада, Аустралија, Нови Зеланд). За разлику од континенталног права, англосаксонско тежи да буде оријентисано на тржиште, корпоративни сектор, склоније је споровима, инвеститори су странци „аутсајдери“ који се више ослањају на јавно објављивање и финансијско извештавање и обелодањивање, наглашавајући признање губитака у финансијским извештајима. Насупрот томе, континентално право чији назив потиче такође из процеса из којих се стварају закони, користи правило финансијског извештавања јавног сектора. Континентално право је настало у континенталној Европи па се касније проширило на бивше колоније Белгије, Француске, Немачке, Италије, Португала и Шпаније. Ове земље су мање оријентисане на тржиште, користе приступ „инсајдера“, и мање су склоне споровима, а и нагласак на благовремено признавање у јавним финансијским извештајима је мањи, док зараде имају мању нестабилност.

Ball, Robin и *Wu* су 2003. године, изучавали из Источне Азије четири земље и тврде да је већа вероватноћа да компаније у овим земљама користе модел односно приступ „инсајдера“, са наравно већим нагласком на континентално право.

Важно питање које би требало размотрити јесте утицај политике на финансијско извештавање, односно у којој мери су политички фактори утицајни када је реч о финансијском извештавању. Логично је закључити да земље које карактерише привреда која је политизована, имају снажнију тенденцију да дају већу слободу интересним групама које имају јак политички утицај односно гравитирају ка моделу који се назива приступ „инсајдера“ (према јавном објављивању). Студије *La Porta* и сар. (1997, 1998) и *Ball, Robin u Sadka* (2006) су доказале да је очигледно, да су разлике које проистичу из стварног понашања извештавања детерминисане реалним економским и политичким факторима, различитим у односу на земље које се посматрају, односно да су те разлике, заправо ендogene.

²⁹ Рад аутора *Ball, Kothari i Robin* (2000), реплициран је и проширен од стране *Pope i Walker* (1999).

Супротно је посебно важно за сумње о квалитету имплементације МСФИ које ће настати током времена, изван земаља обичајног права. Правовремено признање губитка мање је вероватно у земљама у којима су менаџери више заштићени, а акционари имају мању улогу у управљању, јер ставља непожељан притисак на менаџере да брже поправе своје инвестиције и стратегије које стварају губитке.

Разлози за ревидирање МРС – 1 који се односи на презентацију финансијских извештаја опште намене јесу унапређење квалитета финансијских извештаја и повећање степена хармонизације са захтевима који су инкорпорирани у одговарајућим америчким Општеприхваћеним рачуноводственим принципима (ОПРП).

Од 1. јануара 2009. године, на снагу је ступила ревидирана и допуњена верзија МРС - 1, а измене које су извршене у септембру 2007. године се односе на називе и садржину финансијских извештаја, на презентацију усклађених података од почетка најранијег периода, када ентитет користи ретроспективни поступак при промени рачуноводствених политика или када врши рекласификацију ставки у финансијским извештајима, на објављивања о порезу на добит који се односи на оне приходе и расходе који не утичу на резултат већ капитал (*other comprehensive income*) и објављивања о дивидендама које су додељеним власницима.

Нови термини и називи стандарда се користе у Међународним стандардима финансијског извештавања, нису обавезни и од компанија се не захтева да их користе при означавању својих финансијских извештаја.

Како би се успоставила чврста веза између назива финансијског извештаја и његове садржине, уведене су и новине које се тичу назива неких од извештаја који чине годишњи обрачун, као на пример:

- Назив биланс стања који се односио на финансијски извештај у коме су исказани имовина, обавезе и капитал предузећа на одређени дан, замењен је називом Извештај о финансијском положају на крају периода;
- Термин биланс више указује на захтеве двојног књиговодства за равнотежом леве и десне стране овог извештаја, односно активе и пасиве, пре него што указује на његову садржину. Термин финансијски положај се већ доста дуго користи у читавом свету у ревизорским извештајима да би се описало шта заправо показује биланс.
- Назив извештаја у коме су исказани приходи, расходи и резултат, односно биланс успеха, је промењен у Извештај о укупном резултату за период;
- Термин укупан резултат користи да означи збир свих компоненти резултата. За означавање оних добитака и губитака који директно тангирају капитал у ревидираном стандарду се користи термин остали укупан резултат (*other comprehensive income*).

- Према ревидираном стандарду, Извештај о укупном резултату може имати двојаку садржину. Рецимо, у оквиру овог Извештаја могу као и до сада бити исказани приходи и расходи који утичу на висину исказаног резултата и на сам резултат, међутим могу бити приказани и они добици и губици који непосредно утичу на висину сопственог капитала. Са друге стране, укупан резултат који је остварен током периода може бити презентован у два извештаја. У првом извештају би као и у Билансу успеха били приказани приходи и расходи који у складу са стандардима утичу на висину резултата док би у посебном, другом Извештају био исказан укупан резултат, који би поред добитка и губитка утврђеног и исказаном у претходном извештају садржао и остале укупне резултате, односно приходе и расходе који у складу са другим стандардима директно мењају висину капитала.

Што се тиче презентовање података у финансијским извештајима, у ревидираном МРС 1, захтеви који се односе на презентацију финансијских информација у Извештају о финансијском положају на дан извештавања и на презентацију прилива и одлива готовине у Извештају о новчаним токовима, једнаки су захтевима који су већ постојали у претходној верзији Стандарда.

Укупан резултат за период који обухвата приходе и расходе који у складу са МРС/МСФИ утичу на висину исказаног добитка или губитка и приходе и расходе који утичу на висину сопственог капитала директно се исказују у једном или два одвојена извештаја. Код предности коришћења једног извештаја за исказивање укупног резултата оствареног током периода истиче се да је реч о томе да све ставке које испуњавају дефиницију прихода и расхода дату у Оквиру МРС треба да буду презентовани заједно јер се тиме ствара основа за добијање потпуне слике о успешности. Заједничка одлика свих ових прихода и расхода је да су они последица трансакција које нису повезане са власницима.

Не постоје јасно дефинисани принципи или одлике на основу којих би се могло извршити јасно одвајање прихода и расхода који треба да буду исказани у два подвојена извештаја, док у прилог коришћење два извештаја стоји да не постоје јасно дефинисани принципи за раздвајање прихода и расхода на оне који тангирају резултат и оне који тангирају капитал. Односно, сматра се да приходе и расходе који тангирају резултат треба приказати у једном извештају „извештају о резултату“ тако да он задржава позицију примарног финансијског извештаја, а у другом извештају треба исказати оне приходе и расходе који тангирају капитал и добитак, односно губитак периода. Коришћење два извештаја за презентацију успеха се оцењује као прелазно решење.

У Извештају о укупном резултату периода се за утврђивање резултата користи метода укупних трошкова и ту би требало приказати све приходе и расходе из текуће активности односно приходе и расходе који тангирају резултат, затим све приходе и расходе који тангирају директно капитал – „остали укупан резултат“ и то

одвојено на основу настанка, у висини нето износа након одбитка пореза на добит, укупан резултат датог периода, добит која припада већинским власницима, добит која припада мањинским власницима, укупан резултат који припада већинским власницима, укупан резултат који припада мањинским власницима, обичну зараду по акцији, као и разређену зараду по акцији.

Ако се за презентацију успеха оствареном у току периода користе два извештаја тада први извештај који се означава као извештај о успеху како је већ наведено, садржи само оне приходе и расходе који настају из трансакција које нису повезане са власницима и који имају за последицу промену висине резултата. У другом извештају који се саставља исказује се укупан резултат датог периода. До укупног резултата се долази тако што се на добитак или губитак датог периода који је исказан у првом извештају дода или одузме остали укупан резултат.

У ревидираном MPC 1 захтева се објављивање у напоменама информација о: променама које су током периода настале на свакој од ставки осталог укупног резултата, ефектима пореза на добит који се односи на сваку од ставки осталог укупног резултата и прерасподелама које су у току године настале на ставкама осталог укупног резултата.

За добитке и губитке по основу финансијских средстава расположивих за продају потребно је објавити, висину добитака, односно губитака и износе који су током године рекласификовани у извештај о успеху, за добитке и губитке по основу хеџа готовинских токова такође се захтева исказивање износа насталог добитка или губитка и износа рекласификованог у извештај о успеху, или на иницијални износ хеџ ставке.

За оне компоненте које одражавају стање на крају године, као што су добици или губици настали по основу превођења финансијских извештаја иностраног пословања и актуарски добици или губици од пензионих планова дефинисаних накнада и добици од ревалоризације сталних средстава, исказује се износ добитка односно губитка. Објављени подаци се односе увек на текућу и претходну годину. Подаци садржани у овој напомени омогућавају корисницима да сагледају колики би порез на добит био плаћен да су ове компоненте укупног резултата предмет опорезивања. Треба подсетити да добици или губици исказани у овим ставкама ће у неком од будућих периода бити реализоване и ће тада утицати на висину добити која је предмет опорезивања. Сврха објављивања података у овој напомени је дакле, прогноза будућег терета по основу пореза на добит.

У извештају о успеху и у осталом укупном резултату захтева се исказивање износа добитака или губитака остварених по основу продаје финансијских средстава која се држе расположива за продају и нето промена висине добитака или губитака исказаних у оквиру осталог укупног резултата. Пружањем ових информацијама корисницима се омогућава увид у трансакције које су довело до исказивања у осталом укупном резултату износа добитка или губитка који се односе на финансијска средства расположива за продају.

Од извештаја о променама на капиталу се очекује да пружи информације о укупном резултату оствареном у датом периоду исказујући посебно део укупног резултата који припада већинским власницима, односно власницима мањинских удела као и промени висине сваке компоненте капитала која је настала као последица ретроспективне примене промењене рачуноводствене политике и/или усклађивања због исправке грешака сагласно МРС-8 Рачуноводствене политике, промене у рачуноводственим проценама и грешке.

За потребе обезбеђења упоредивости, односно компарације, потребан је Извештај о финансијском положају на почетку најранијег компаративног периода. Када јер реч о усклађивањима података о успешности у Извештају о укупном резултату, довољно је исказати упоредне податке за претходну годину. Како је минимални захтев за усклађивање података претходних периода година дана, значи да компанија треба да састави најмање три извештаја о финансијском положају и то на: крају текућег периода, на крају претходног периода што је једнако почетку текућег периода, и на почетку претходног периода.

15.1. Информатичка подршка и значај за финансијско извештавање

Финансијски извештаји имају одређену вредност за сваког од потенцијалних корисника тих информација. Власници капитала вреднују ентитете у односу на то колико им они профита доносе, стално скенирајући окружење у потрази за ефикасном употребом капитала, а за доношење добрих одлука неопходне су квалитетне финансијске информације. Сврха примене МСФИ је да финансијске извештаје учине разумљивим и читљивим на међународном нивоу.

Да би менаџмент неке компаније донео праве пословно-финансијске одлуке, од кључног је значаја да се дефинише платформа коју чини рачуноводствени информациони систем (РИС). Улога рачуноводственог информационог система је да прикупља и обрађује податке рачуноводственог планирања, евидентирања, контроле и анализе, како би се добиле одговарајуће, квалитетне и благовремене информације корисне за интерне и екстерне кориснике. На тај начин РИС чини платформу за одлучивање менаџмента³⁰.

Рачуноводствене информације су схваћене као трансформисани подаци и показатељи, усмерене на кориснике, који ће њиховим коришћењем реализовати одређени задатак у оквиру пословне активности компанија. Пошто информације имају велики значај за управљање у компанијама, постојање модерне свеобухватне

³⁰ Станковић А., Кнежевић С., Митрић М. (2012), Business and financial decisions based on information provided by Accounting Information Systems, The 1st Virtual International Conference on Advanced Research in Scientific Areas (ARSA-2012) Slovakia, pp. 660-663. (ISSN 1338-9831, ISBN 978-80-554-0606-0)

базе података је важно за контролу и финансијско извештавање предузећа³¹. Без обзира на то како је информациони систем пројектован и имплементиран, људски фактор односно менаџмент, има одлучујућу улогу у коришћењу и управљању променама³².

Делови информационог система неке компаније чине: људи (*lifewer*), опрема (*hardwer*), софтвер (*softver*), подаци, начини и методе њиховог организовања (*dataware*), комуникацијска и мрежна решења која повезују све елементе (*netwer*), као и организациони поступци (*orgwer*).

Scapens је (1996) потврдио мишљење да је због напретка информационо-комуникационе технологије, менаџмент у бољој позицији приликом доношења одлука, јер је сада могуће дизајнирати побољшани и стално надограђивати рачуноводствени информациони систем као подршку одлучивању менаџмента³³.

Sutton (2006) је истакао да је однос између информациононих технологија и менаџмента на пољу рачуноводствених информациононих система изузетно комплексан³⁴. Како би компанија успешно пословала мора постојати склад унутар система, дакле склад свих функција, а то подразумева адекватну повезаност рачуноводствених информациононих система, менаџмента и екстерних корисника. На тај начин се долази до поједностављења доношења кључних пословно-финансијских одлука менаџмента компаније.

Истраживањем *Nilsson-a* и *Rapp-a*³⁵ приказан је теоријски оквир успешне имплементације и примене одређених стратегија менаџмента у шведским компанијама, једино уколико поседују праве информације. Стратегијском менаџменту су потребне најчешће сажете и разноврсне информације за доношење одлука. Најчешће су одлуке овог нивоа менаџмента окренуте будућности и самим тим, знатно ризичније за коначни исход. Менаџменту на тактичком нивоу у предузећу потребне су детаљније информације, у односу на стратегијски менаџмент и по правилу, за краћи временски период. Оперативном менаџменту, најчешће, су неопходни аналитички подаци и информације. На овом нивоу, одлуке се доносе готово свакодневно.

³¹ Khajavi S., Nazemi A. (2010), Innovation in management accounting. the needs of world class firms, *International Journal of Academic Research*, 2(5): 320-330

³² Ćirić Z., Raković I. (2010), Change managenet in Information System Development and Implementation Projects, *Management Information System*, 5(1): 23-28

³³ Pierce B., O'Dea T. (2003), Management accounting information and the needs of managers Perception of managers and accountants compared, *The Brtitish Accounting Review*, 35: 257-290

³⁴ Granlund M. (2011), Existing AIS research to management accounting and control issues: A research note, *International Journal of Accounting Information Systems*, 12: 3-19

³⁵ Nilsson F., Rapp B. (1999), Implementing business unit strategies: the role of management control systems, *Scandinavian Journal of Management*. 15: 65- 88

Рачуноводствени информациони системи се баве: мерењем или квантифицирањем пословних догађаја у новчаном облику (евидентирањем на контима) – *input*, затим процесирањем или обрадом података у пословним књигама и израдом рачуноводствених извештаја - *PROCES* и на крају објављивањем финансијских извештаја, којим рачуноводство комуницира са интерним и екстерним корисницима, пружајући им на тај начин информације неопходне за пословно одлучивање - *output*.

Пословни систем је један комплексан систем који може обухватати три подсистема: извршни подсистем, информациони подсистем и управљачки подсистем. Извршни подсистем обухвата основне пословне функције, као што су: набавна, производна, продајна, финансијска и друге. Информационом подсистему као спони између извршног и управљачког подсистема је задатак да пружи правремене информације извршном и управљачком подсистему за доношење пословних одлука. Информациони подсистеми, по критеријуму улоге и задатака рачуноводства, деле се на рачуноводствене и нерачуноводствене информационе подсистеме (*accounting information system, management information system*)³⁶³⁷. Важно је нагласити да ти системи нису организовани у физички одвојеним модулима, већ су често интегрисани у преклапајућим подручјима одговорности.

Рачуноводствени информациони систем у организационом смислу може бити:

- састављен од појединачних подсистема;
- интегралан или
- комбинован.

Основна карактеристика рачуноводственог информационог система састављеног од појединачних подсистема је та, што се за заокружене целине унутар предузећа формирају посебни подсистеми, односно модули подржани различитим софтверским решењима, без могућности интегрисаног функционисања³⁸.

У зависности од потреба корисника *Hall* (1995) је истакао да се могу формирати следећи подсистеми: подсистеми обраде трансакција, подсистеми дневника, подсистеми сталне имовине и подсистеми извештавања менаџмента³⁹. Поред тога, *G.H. Vodnar* и *N.S. Hopwood* (1993) наводе подсистеме: прихода, расхода, производње, финансија и финансијског извештавања⁴⁰. Подсистеми који су карактеристични за већину данашњих рачуноводствених информационих система састављених од појединачних подсистема, јесу: подсистеми главне књиге, подсистеми аналитичких књиговодства и помоћни подсистеми. Будући да су

³⁶ Romney M., Steinbart P. J. (2009), *Accounting Information System, Eleventh edition*, Pearson Prentice Hall

³⁷ McLeod R., Schell G. (2001), *Management information systems*, Prentice Hall Upper Saddle River, New Jersey

³⁸ Малинић С., Тодоровић М., (2011). Имплементација интегрисаног-рачуноводствено-информационог система – теоријско методолошке основе и ризици, *Рачуноводство* 1-2: 20-34

³⁹ Hall J. A. (1995), *Accounting information system*, west Publishing Co., St. Paul.

⁴⁰ Vodnar G.H., Hopwood W.S. (1993), *Accounting information system*, Prentice Hall, New Jersey

различите информационе потребе у предузећима, и различита организација, не може се донети јединствен став о структури модула која би била применљива у свим предузећима. Без обзира на различиту структуру модула у предузећима, рачуноводствени информациони систем састављан од појединачних подсистема, подршка је менаџменту у доношењу и реализацији различитих пословних одлука.

Предност коју рачуноводствени информациони систем састављен од појединачних подсистема има, јесте аутоматски пренос података из подсистема аналитичких књиговодства у подсистем главне књиге, чиме је олакшано књижење менаџменту, док се као главни недостатак истиче уношење података у рачуноводству, а не на месту настанка пословне промене.

Са друге стране, интегрални рачуноводствени системи предузећа представљају скуп модула који су интегрисани у један јединствени информациони систем предузећа. Интегрални рачуноводствени информациони системи функционишу на тај начин што се податак једном уноси у систем и користи се у свим даљим обрадама. Најчешће се налази у рачунарском систему који омогућава унос трансакција на месту настанка, коришћење и ажурирање информација на свим местима где је то допуштено.

Предности које интегрални рачуноводствени информациони системи имају огледају се, пре свега, у евидентирању података једном и омогућеном онлајн уносу. Успостављањем интеракција између рачуноводствених модула омогућава се да пословна активност једног циклуса повлачи одређене промене у другим циклусима, и на овај начин интегрални рачуноводствени систем показује предности у односу на друге облике организовања.

Како би менаџмент донео правилне пословно-финансијске одлуке, организатор рачуноводствене функције би требало да опрезно сагледава, усмерава и стално побољшава информационе податке односно захтеве које менаџмент поставља. На тај начин се значајно олакшавају доношења значајних пословно-финансијских одлука. Организатор рачуноводствене функције мора да константно повећава информациону снагу рачуноводственог информационог система.

Када је реч о потпорном стубу за већину апликација информационог система, треба истаћи да је то систем за обраду трансакција. Овај систем надгледа, прикупља, чува и обрађује податке који су прикупљени по основу свих пословних трансакција, и као такви представљају *input*-е за информациону платформу, односно базу података компаније.

У контексту разматрања информационих система компанија, неопходно је истаћи да су они кључна компонента у систему за управљање ресурсима предузећа (*Enterprise resource planning* - *ERP*). У том смислу, треба истаћи да многа важна питања у ланцу снабдевања - управљање залихама до анализе ризика спадају у подручје рачуноводства.

Када је реч о управљачким информационим системима, неопходно је истаћи да је то неодвојиво питање од базичних пословних функционалних целина (*Functional Area Information Systems – FAIS*) у компанији, ради сагледавања функционалне целине организације, а то су: производни менаџмент, маркетинг, рачуноводство/финансије и управљање људским ресурсима. У том смислу, информациони системи функционалне целине (*FAIS*) имају задатак да у одређеној компанији сакупљају податке и припремају извештаје из неке функционалне целине, као што је то на пример - маркетинг или рачуноводство, и углавном су фокусирани на обезбеђивање информација за менаџере средњег и нижег нивоа.

Посебно важно питање када је реч о информационим системима компанија је питање електронске размене података, које представља стандард за комуникацију која обезбеђује пословним партнерима међусобну размену рутинске документације. *EDI (Electronic Data Interchange)* форматира документа према одређеним стандардима, смањује трошкове, елиминише грешке код уноса података које су карактеристичне у случају примене система ручне испоруке података.⁴¹

Информационе технологије у великој мери пружају подршку финансијским аналитичарима у реализацији њихових задатака. Посебно су важни код експертске анализе готовинских токова и компарације добијених оцена са анализом профитабилности. Поред тога, често се користе и код анализе ризика, управљања инвестицијама, као и за глобалне трансакције које обухватају различите валуте и пореске прописе. Финансијске активности моделирања су кључне компоненте система *ERP*, што је и логично јер је ток средстава плаћања стуб темељац готово сваког ланца снабдевања у функцији ефикасног и ефективног обављања пословних трансакција. Финансијски споразуми имају посебан значај када је реч о глобалним ланцима снабдевања, где се притом детаљна пажња усмерава на обухватање различитих валута и финансијских прописа.

Када је реч о глобалној трговини, истиче се да су закони којима се регулишу рачуноводствена област, прописи држава и трансфер ван граница државе од приоритетне важности. Такву размену могу да обезбеде информациони системи организација. Поред тога, проблематика коју треба разматрати у вези са овом разменом јесте она која тангира опорезивање и подношење извештаја држави. У том процесу, од рачуноводствене професије очекује се како пуна подршка, тако и пуна пажња. Најзад, да би се откриле преварне радње у глобалном окружењу, као што је на пример незаконит трансфер новца, неопходно је имати одговарајућу контролу и ревизију.⁴²

⁴¹ Турбан Р. (2009). *Уводи у информационе системе*, превод, Дата Статус, Београд, стр. 253-254

⁴² *Ibidem*, стр. 251-252

15.2. Прилагођавање рачуноводства и рачуноводствене професије у међународном пословању

Често се води дискусија у релевантној академској и стручној литератури да ли је “креативно рачуноводство” стварно лоша ствар. У том смислу два мита о креативности наглашавају осетљивост овог питања: прво, креативност је морално и етичко добро. Друго, поједине области људске активности су ван граница креативности. Веравање у ова два мита води до важних негативних последица.

Идеја, понашање, или производ је креативан уколико је истовремено нов и одговарајући за одређени циљ. Нешто се сматра новином уколико је различито од онога што је рађено раније и прилично је лако људима који су упознати са неком облашћу људског напора да кажу колико нешто представља новину у тој области.. Наравно, сама по себи, чиста новина не мора да подразумева и нешто креативно. Некохерентни монолози човека који не расуђује могу бити у потпуности јединствени, али они немају никакав смисао.” Други део дефиниције креативности “погодно за неки циљ” – не значи да тај циљ мора да буде етички. Многе идеје су биле креативне, чак иако су укључивале најгору врсту креативности, тако да је, према дефиницији, креативност морално неутрална. Мит да је добро, представља опасно погрешно схватање. Друштва морају стално да теже томе да осигурају да нове идеје у управљању државом, пословању, образовању и свакој другој области буду чврсто повезане са снажним етичким вредностима.

Други мит није тако пуно опасан као што је рестриктиван. Само зато што креативност у рачуноводству може бити лоша, то нужно не значи да и мора да буде лоша. Све док су нове идеје у складу са етичким стандардима и општеприхваћеним рачуноводственим принципима (ОПРП), они могу да донесу значајне користи. Узмимо на пример “Систем уравнотежених показатеља” (*Balanced Scorecard*), кога су креирали *Robert Kaplan* и *David Norton* деведесетих година прошлог века. Овај систем за процену организационе перформансе се надограђује, али и иде даље од традиционалних рачуноводствених метода. Примарна форма новине система уравнотежених показатеља је да она узима у обзир нематеријалну имовину која је кључна за компаније из ере информација. Поред стандардне финансијске метрике као што су профит и принос на инвестиције, он такође укључује нефинансијске мере као што су задовољство купаца и организационо учење. Не само да ова рачуноводствена иновација одговара ОПРП-у, већ је погодна и за хиљаде предузећа, владине и непрофитне организације које га користе широм света, јер он прилично добро служи њиховом циљу да повежу сваки аспект њихових активности у свеукупну стратегију. На основу свега реченог долазимо до рачуноводственог продора који би заиста могао оног ко га примењује да доведе до велике зараде а не до било које врсте казне (законске кривице).

Ова два мита о креативности повлаче два питања. Прво питање је како лидери могу да повећају шансе да ће креативни рад остати уско повезан са етичким вредностима? Друго питање је у којим другим областима, поред рачуноводства, лидери игноришу могућност новина - и одговарајућих - идеја?

Значајно је нагласити да када се говори о информацијама, чињеница је да иста рачуноводствена информација нема исто значење за све заинтересоване групе корисника. Квалитет ових рачуноводствених информација представља кључ. Информације морају бити релевантне, веродостојне и разумљиве, јер утичу на пословне, односно економске одлуке корисника. Основни инструмент путем којег се доносе те одлуке су: финансијски извештаји, односно информације о имовини, обавезама, резултатима и нето готовини ентитета. Било који корисник рачуноводствених информација настоји да има увид у начин пословања и перформансе неке компаније. Менаџмент, власничка структуре, запослени, шира јавност, регулаторни органи и наравно они који финансирају компанију морају поседовати валидне информације. Када сагледамо интерне кориснике рачуноводствених информација, на првом месту менаџере, можемо рећи да професионални менаџер зна које врсте информација може наћи у рачуноводственој бази, и како да комбинује те информације са информацијама из других извора.⁴³

Када се говори о томе ко је заинтересован за пословање компаније, односно ко су корисници рачуноводствених информација, широк је спектар корисника који су директно или индиректно повезани. Стејкхолдери могу представљати појединце или заинтересоване групе које занимају активности компаније.⁴⁴ Најчешћа подела корисника (адресата) рачуноводствених информација јесте на интерне и екстерне. Интерни корисници јесу менаџерски органи (менаџери свих нивоа) које преваходно интересује испуњење циљних перформанси - профитабилности, солвентности и ликвидности. Њима стоје на располагању редовни и повремени извештаји и много транспарентних информација, за разлику од екстерних корисника који на располагању имају искључиво сет финансијских извештаја, односно редовне годишње финансијске извештаје. Корисници рачуноводствених информација су, поред менаџмента свих нивоа у предузећу, и бројни екстерни корисници због успешне реализације управљачких активности. Екстерне стејкхолдере можемо поделити на директне и индиректне. Како истиче *Singh* (2007)⁴⁵, екстерни корисници могу имати директан или индиректан интерес. Они корисници који имају директан интерес су: постојећи и потенцијални кредитори и инвеститори и имају директан интерес за рачуноводственим информацијама. Извори информација за ове кориснике су финансијски извештаји и извештаји директора и ревизора. Инвеститори процењују финансијску стабилност пословања, тако да они могу да одлуче о куповини, продаји или инвестицијама у пословању. Повериоци, као што су банке, кредитори, и финансијске институције процењују ризик у одобравању кредита и сервисирању постојећих кредита у пословању. Екстерни корисници који имају индиректан интерес, као што су регулаторне агенције, истраживачи, банке, владине агенције, синдикати, струковна удружења, јавна и други, морају да доносе одлуке које се тичу пословања предузећа на основу финансијских извештаја о пословању.

⁴³ Demski J.S. (2008), *Managerial uses of accounting information*, Second Edition, Springer, p. 3

⁴⁴ Ogilvie J. (2005), *CIMA Study Systems 2006 - Management Accounting-Financial Strategy (CIMA Study Systems Strategic Level 2006)*, Elsevier Ltd., p. 2

⁴⁵ Singh Y.P. (2007), *Accounting and Financial Management for I. T. Professionals*. New Age International (P) Ltd. p. 14

Екстерни корисници су првенствено заинтересовани за основне финансијске извештаје у предузећу, од којих углавном за биланс стања, биланс успеха, извештај о новчаним токовима и извештај о променама на капиталу, а мање за напомене уз финансијске извештаје. Циљ финансијских извештаја је да пружи информације о финансијском положају (биланс стања), успеху (биланс успеха), употреби финансијских средстава (извештај о новчаним токовима) и променама капитала (извештај о променама на капиталу) и припадајућим напоменама.⁴⁶ Као један од циљева који би финансијски извештаји требало да испуне, истиче се и пружање релевантних финансијских информације које могу бити коришћене за доношење пословних одлука. Биланс стања и успеха не пружају увек комплетну слику о финансијском стању једног предузећа. Извештај о готовинским токовима јесте финансијски извештај који показује одакле готовина долази (готовински приливи) и где одлази (готовински одливи) за одређени рачуноводствени период, као и то каква је била промена биланса готовине током тог периода. Основни елемент у извештају о новчаним токовима је готовина, укључујући и еквиваленте готовине као високо ликвидна средства.

Запослени, односно менаџери свих нивоа у предузећу представљају интерне кориснике заинтересоване за рачуноводствено информисање у зависности од самог делокруга и врсте послова које обављају. Посао менаџмента је формулисање организационе стратегије за реаговање на изазове и управљање људским и финансијске ресурсима. Информације и извештаји које захтевају менаџери свих нивоа у предузећима зависе од специфичности делатности сваког субјекта, положаја и подручја одговорности сваког менаџера и због тога се не прописује никаквим законским прописима. Не постоје правила за састављање интерних извештаја у предузећима, што значи да рачуновођа може да користи било који формат који резултира највећем схватању рачуноводствених информација.⁴⁷ Стратегијском нивоу менаџмента су за сврхе пословно-финансијског одлучивања потребне рачуноводствене информације да би на адекватан начин вршио планирање у предузећу, тактичком нивоу због планирања и контроле, док су рачуноводствене информације неопходне менаџерима оперативних нивоа због обављања оперативних послова.⁴⁸

Употреба података у реалном времену се одвија тако што се менаџери фокусирају на већину релевантних информација, као и из контекста и историјских података. Рачуноводствене информације се користе како би се унапредили финансијска

⁴⁶ Stanković, A., Mitrić, M., Knežević, S., (2012). *Business and financial decisions based on information provided by Accounting Information Systems*, The 1st Virtual International Conference on Advanced Research in Scientific Areas (ARSA-2012) Slovakia, December, 2012, published in Conference Proceedings, (CD format), pp. 660-663. (ISSN 1338-9831, ISBN 978-80-554-0606-0).

⁴⁷ Bragg S. (2002), *Accounting Reference Desktop*. John Wiley & Sons, Inc., p. 122

⁴⁸ Кнежевић, С., Станковић, А. (2012). *Информациони систем материјалног књиговодства у функцији менаџмента*. Рачуноводство 9-10, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд, стр. 19-31

позиција предузећа и перформансе предузећа, а минимизовао ризик. Hall (2010)⁴⁹ се у свом раду фокусира на три основе које говоре о томе како и зашто менаџери користе рачуноводствене информације у пословању. Прво, менаџери првенствено користе рачуноводствене информације за развој знања у свом радном окружењу, уместо као основу у одређеним сценаријима одлучивања. У овој улози, рачуноводствене информације могу помоћи менаџерима да развију знање у припреми непознатих будућих одлука и активности. Друго, рачуноводство информације су само један део ширег сета информација које менаџери користе како би обављали свој посао, али то је императив како би размотрили своје предности и недостатке, али не и биле изоловане у односу на друге изворе информација које су на располагању менаџерима. Треће, менаџери обављају интеракцију са осталим руководиоцима користећи примарно вербалне облике комуникације, више усменим обликом него кроз писане извештаје, код којег су рачуноводствене информације директно укључене у рад менаџера.

Према једној од дефиниција⁵⁰ “тржишна економија је разрађена структура за усклађивање људи, активности и послова кроз систем цена и тржишта“. Напредак у хармонизацији прописа који се односе на рачуноводство описује и функције које рачуноводство обавља у тржишној економији.

Популаризација повољних пракси такође је вођена очекивањима инвеститора. Они су најважнији корисници финансијских извештаја, и захтевају јасне и квалитетне информације релевантне за процес одлучивања. Менаџери морају да схвате да они припремају финансијске извештаје не зато што су обавезни да то ураде, већ зато што морају да обезбеде неопходне информације за све кориснике. То произилази из основне функције коју обавља рачуноводство у савременим предузећима.

Посматрано у општем смислу, рачуноводство није само питање за рачуновође, већ и, или чак пре свега, за менаџере и директоре. Ипак, постало је данас више видљиво. Рачуновође морају испитивати доносиоце одлука у компанији све време како би добили одговор, јер многе трансакције неће бити укључене у књигама, а затим ни у извештајима без њихове изричитог одговора. Ова ситуација је изазвана развојем међународних стандарда, који садрже многе елементе процене. Класификација одређене трансакције у великој мери зависи од намера и планове људи који осмишљавају дати посао. Приликом куповине имовине, важни су циљ и сврха, нпр. за продају или дугорочно поседовање. Иста трансакција може да се третира врло различито у зависности од планова и одлука менаџера. Они могу бити свесни, како се њихова одлука мери и укључује у финансијским извештајима. Као резултат тога, управни одбор мора успоставити далекосежну сарадњу са рачуновођама.

⁴⁹ Hall M. (2010), Accounting information and managerial work, *Accounting, Organizations and Society* 35: - 301–315

⁵⁰ Samuelson A, P., Nordhaus D.W. (2000). *Ekonomija*, prevod, MATE, Zagreb, str. 23

Рачуноводство у привредним субјектима мора да игра бројне разноврсне улоге које потичу из мисије рачуноводства описаног као холистички информациони систем⁵¹. Један од супериорних циљева рачуноводства је да елаборира информације у вези са пословном активношћу. Због тога, информациона функција је основна функција рачуноводства. Она зависи од стварања информација у вези са пословним процесима и прилагођавање информационим потребама корисника како би на одговарајући начин формулисали мишљења и донели исправне одлуке.

Савремени рачуноводствени систем је оријентисан како на интерне кориснике (из компаније) информација, тако и на екстерне кориснике из окружења компаније. Узимајући у обзир ову класификацију прималаца који добију информације из рачуноводственог система, могу се разликовати интерна и екстерна информациона рачуноводствена функција.

Учинак интерне информативне функције уочљив је у пружању економских и финансијских информација које се периодично припремају како би се правилно управљало компанијом са разматрањем различитих хијерархијских и организационих нивоа. Ове информације се преносе менаџерима у виду финансијских извештаја и периодичних извештаја. Рачуноводство, кроз испуњење интерне информативне функције, омогућава корисницима и самом систему да води информационе службе за све функције управљања: планирање, организовање, координацију, мотивисање и контролу.

С друге стране, рачуноводство кроз екстерну информативну функцију, би требало да обезбеди информације за одговарајуће субјекте из окружења компаније, посебно за акционаре, сувласника и друге инвеститоре, банке (кредиторе), уговорне стране, локална удружења и владине агенције (министарства, статистичке заводе и сл.). Већина информација генерисана рачуноводством које су корисни за спољне кориснике у процени финансијске ситуације компаније, укључена је у финансијске извештаје.

Информативна функција рачуноводства, који се на одговарајући начин реализује, треба да омогући извршење следећих детаљних функција:

- извештавање, које се односи на финални производ обраде података у рачуноводственом систему, то јест, припрему извештаја, финансијских извештаја и статистичких извештаја, прилагођених потребама интерних и екстерних прималаца. Информације су представљене како у извештајима које приказују општи преглед активности ентитета (на пример биланс стања, биланс успеха), тако и у извештајима или изјавама у вези са одређеним проблемима. Ти извештаји и изјаве су основни носиоци информација које обезбеђује рачуноводствени систем.

⁵¹ Wysłocka E. „Czestochowa” University of Technology. Harmonization and standardization of the accounting and its functions

- евидентирање, које је изражено кроз књиговодствене и евиденционе алате и средства на начин који омогућава да се представе у сваком случају сва документа, рачуноводствене књиге и финансијске извештаји на суду, или разним канцеларијама, као поуздан доказ у правним и пореским поступцима. Захваљујући обавези чувања рачуноводствених докумената, јавља се могућност да се пронађу докази о сваком пословној радњи у предузећу.
- оптимизацију, која је окарактерисана као потреба за стварање основа за избор оптималног сценарија активности кроз пружање информација које описују различите пресудне ситуације у привредним субјектима. У питањима оптимизације, категорије као што су: трошкови, приходи и финансијски резултати су често критеријум избора и параметар модела одлучивања. Понекада, ове категорије се односе на утврђивање најпрофитабилнијег односа између трошкова и резултата.
- контролу, која је највидљивија у пружању информација о трошковима, приходима и резултатима за различите нивое управљања који се сматрају одговорним центрима, како би се проценио напредак у добијању планираних задатака и нивоа експлоатације средстава намењених за ове послове, и такође за контролу над произведеним трошковима. На основу пружених информација, формулисани су неки закључци у вези са будућим активностима.

Контролна функција рачуноводства може се реализовати у форми три врсте контроле:

1. почетна контрола, која се извршава пре него што је пословна активност заиста започела, а пре него што су запажени било какви трошкови, приходи или профити;
2. текућа контрола, која се извршава током процеса настанка трошкова, генерисања прихода и израчунавања профита, односно током обављања пословних активности;
3. завршна контрола, која се извршава након свих активности су завршене како би се проверила сва документа и проценили приходи, трошкови и профити.

Аналитичка функција се доводи у везу са истрагом и тумачењем информација добијених из рачуноводства у разним пресецима у циљу процене финансијског стања, финансијских резултата и ефикасности активности привредног субјекта, са крајњом сврхом утврђивања односа, разлога и исхода ових елемената. Испуњавање од стране рачуноводства таквих разноврсних функција, могуће је само када је рачуноводствени систем добро организован, и он је створио могућности за генерисање информација настале пресеком извештајних периода, те генерисања извештаја прилагођених специфичним и посебним потребама процеса управљања предузећем.

Рачуноводство пружа корисне информације доносиоцима одлука, тако, како се пословно окружење променило, тако су се променили и рачуноводствени стандарди који регулишу презентовање и објављивање информација. Међународни рачуноводствени стандарди су централни за овај концепт. Међународни стандарди први пут су развијени у касним 1960-им, али они су достигли свој највећи значај у данашњем економском и пословном окружењу. Такође, очигледно је да владе и креатори политике препознају ову промену. Ово становиште је постало јавно када је Европски савет министара усвојио резолуцију која захтева да све ЕУ компаније наведене на регулисаном тржишту припремају рачуне у складу са Међународним рачуноводственим стандардима за обрачунске периоде који почињу на дан или након 1. јануара 2005. Ова одлучујућа промена изазвала је велику сензацију у рачуноводственој професији, као и у конференцијским салама. Одбор за међународне рачуноводствене стандарде поздравио је резолуцију, задовољан што је ЕУ била међу првим великим "националним државама", да преузме иницијативу и прихватити међународне рачуноводствене стандарде.

ЕУ је признала многе предности које захтевају примену међународних рачуноводствених и ревизорских стандарда. Осим тога, Комисија за хартије од вредности комисија (КХВ) је недавно гласала за смерницу која захтева да америчка јавна предузећа користе међународне стандарде финансијског извештавања до 2014. године. У светлу интереса и активности предузећа и корисника финансијских информација које постају глобалне, КХВ је објавила изјаву у којој је навела своје учешће и подршку да се развије глобално прихваћен оквир финансијског извештавања високог квалитета. Предности међународних рачуноводствених стандарда могу бити: финансијски, економски и политички. Прелиминарни докази указују на то да предузећа, кредитори и инвеститори преферирају приближавање домаћих рачуноводствених стандарда са међународним рачуноводственим стандардима за стварање оквира финансијског извештавања високог квалитета.

Иако постоје значајне предности и све већа важност примене међународних рачуноводствених стандарда и даље постоје многи изазови за даљи развој и ауторитативну примену. Да би најбоље разумели ове изазове морамо погледати факторе који утичу на развој рачуноводствених прописа. Такви фактори могу укључивати друштвене и културне вредности; политичке и правне системе; пословне активности и економске услове; процесе успостављања стандарда; тржишта капитала и облике својине; и на крају, кооперативне напоре држава. Ови фактори уколико се правилно схвате могу ублажити или чак елиминисати изазове међународних рачуноводствених стандарда. Међународни рачуноводствени стандарди су важни данас и сигурно ће постати важнији за будућност, јер се даље развијају.

16. Потреба за упоредивим и транспарентним финансијским извештајима

Међународни рачуноводствени стандарди усклађују различите рачуноводствене приступе, методе, технике и стилове како би се уједначила савремена рачуноводствена пракса у односу на потребе и захтеве глобалног финансијског тржишта, са једне стране, и у односу на потребе националног законодавства, посебно у погледу уједначавања пореских система, рачуноводства пензионог фонда и других специфичних националних потреба ради стварања предуслова за постицање ефикаснијег, бржег усклађивања привредног развоја.⁵²

Постоји мишљење, да је немогуће да се развије јединствен рачуноводствени систем, јер правила и принципи рачуноводства у одређеној земљи су осмишљени у одређеном окружењу које карактерише специфични економски, социјални, правни и образовни систем обликован током дужег временског периода историјског развоја, геополитичких аранжмана, и културног наслеђа.

Питање упоредивих финансијских извештаја је неодвојиво од проблема МСФИ „бренда“. У присуству локалних политичких и економских фактора који испољавају релевантан утицај на локалну праксу финансијског извештавања а у одсуству ефикасног механизма за спровођење широм света, само значење усвајања МСФИ и импликације усвајања далеко су од јасних. У ентузијазму актуелног тренутка, МСФИ „бренд“ тренутно се високо рангира, а усвајање МСФИ се третира као сигнал квалитета. Међутим, проблем је у томе што не постоји сигурност колико ће то мишљење дуго трајати.

Посебно питање је како обезбедити информационе захтеве инвеститорима који желе да знају ниво квалитета извештавања о фирмама са седиштем у различитим земљама, а који немају потпуно знање о нивоу квалитета тих земаља, јер ће у том случају земље вишег квалитета можда желети да изаберу МСФИ да би се разликовале од оних нижег квалитета. Усвајање МСФИ, као сигнал инвеститорима о квалитету припремача финансијског извештаја, готово је од непроцењивог значаја за све земље које желе да сигнализирају да су финансијски извештаји њихових компанија високог квалитета, то јест да усвоје највише доступне рачуноводствене стандарде на папиру, надаље, МСФИ усвајање кошта мање у земљама са ниским степеном квалитета из два разлога. Прво, мање квалитетни режими сносиће мање економске и политичке трошкове стварне примене усвојених стандарда. Већа је вероватноћа да ће режими за извештавање вишег квалитета сносити трошкове стварног спровођења МСФИ, јер је имају институције (као што су квалитетније ревизорске професије, ефикаснији судски систем, бољи прописи за спорове акционара) за које је већа вероватноћа да ће захтевати реализацију било којих стандарда који су усвојени. Други разлог је што целокупним усвајањем

⁵² Драговић Д. (2001), Трансформација међународних рачуноводствених стандарда у међународне - стандарде међународног извештавања МСФИ, *Финансије*, 5-6: 15-519 (стр. 519)

МСФИ, мање квалитетни режими могу избећи трошкове вођења сопственог органа за одређивање стандарда, који су вероватно пропорционално већи него у већим економијама. Из тога произилази да је вероватно да и земље нижег квалитета и земље вишег квалитета налазе да је у њиховом интересу да усвоје МСФИ, тако да одлука усвајања постаје неинформативна о квалитету. Примера ради, компанија *ENRON* се може узети као показни модел непроцењивог (отуда бескорисног) сигнала квалитета. Етички кодекс Ерон корпорације пренесен је јавности 1998. године у Енрон-овом годишњем извештају, објављеном почетком 1999. године, у жеку малверзација компаније на финансијским и енергетским тржиштима. Релативно говорећи, кошта, усвојити такве стандарде и промовисати њихово слање у јавности. Спровођење стандарда је друга ствар. У случају корпорације Енрон то би обухватило не само трошкове инспекције и ревизије и понашање менаџмента, већ и трошак за менаџере који су се одрекли могућности да манипулишу тржиштима енергије и капитала.

Једини начин да се МСФИ сигнал учини информативним о квалитету је да светски финансијски систем извештавања обједини трошкове сигнализације да мање квалитетни агенти нису спремни да плате. Ово би захтевало ефикасни светски механизам за спровођење, према којем земље које усвоје, али ефикасно не спроводе МСФИ буду или кажњене или им се забрани да користе „бренд“ назив МСФИ. У недостатку ефикасног механизма широм света за спровођење (што би била лоша идеја из различитих разлога), у суштини је непроцењиво за земље ниског квалитета да користе МСФИ „бренд“, а домаћи политички и економски фактори неизбежно ће вршити значајан утицај на праксу локалног финансијског извештавања, без обзира на МСФИ усвајање.

Ако се омогући свим земљама да користе МСФИ „етикете“ одбацују се информације у рачуноводственим стандардима о извештавању разлика у квалитету, не стандарда по себи. Главни разлог за очекивање примене - а не самог усвајања стандарда - да сигнал буде кредибилан, је да је скупље за земље са ниским квалитетом да усвоје високе стандарде примене, јер би то било у супротности са локалним политичким и економским интересима. *Spence* модел сигнализације предвиђа издвајање између актера ниског и високог квалитета. Једна могућност је стога да ће се високо квалитетни режими финансијског извештавања прикључити групи у којој земље чланице подвргавају стандарде примене њихових компанија групној контроли. Ово је једно тумачење процеса „конвергенције“ који прати САД, чији исход, изгледа да ће бити, суштинско усвајање истих стандарда као МСФИ, али без употребе МСФИ „бренд назива“. Иронија ове врсте могућег исхода је да ће МСФИ можда једноставно пребацити димензију на којој се јављају међународне разлике и коалиције из рачуноводствених стандарда (као раније) са стандардима примене.

Неуједначено спровођење МСФИ изгледа неизбежно. Обрачунско рачуноводство (и посебно рачуноводство фер вредности) обухвата процене о будућим новчаним

токовима и на тај начин обезбеђује слободу у спровођењу МСФИ. Моћне локалне економске и политичке силе одређују на који начин менаџери, ревизори, судови и регулатори реагују на ту толеранцију. Неуједначено спровођење умањује способност јединствених стандарда за смањењем трошкова информисања и информационог ризика. Неуједначена примена може повећавати трошкове обраде информација закопавањем рачуноводствених недоследности на дубљем и мање транспарентном нивоу од разлика у стандардима. То прети да умањи многе потенцијалне користи од усвајања МСФИ.

Истиче се тврдња да питања имплементације заслужују далеко већу пажњу. Постоји и академска литература на тему. Ипак, текстови о националном финансијском рачуноводству и о међународном рачуноводству обично садрже сложена излагања о рачуноводственим стандардима, али мало говоре о подстицајима приређивача и како они систематски утичу на стварну праксу финансијског извештавања. Фокус тежи да буде на томе шта кажу правила, а не на томе како се спроводе у пракси.

Примена је Ахилова пета МСФИ. Постоје преовлађујући политички и економски разлози да се очекује да ће МСФИ примена бити неуједначена широм света, укључујући и унутар Европе. Значајне међународне разлике у квалитету финансијског извештавања су неминовне, а моја главна забринутост је да ће инвеститори бити обманути у веровању да постоји више униформности у пракси него што заправо јесте случај и да, чак и софистицираним инвеститорима, међународне разлике у квалитету извештавања ће сада бити сакривене под тепих наизглед јединствених стандарда.

Међународне разлике у пракси финансијског извештавања настају као ендогена функција локалних политичких и економских институција, и да увођење егзогено развијеног скупа рачуноводствених стандарда неће променити стварно понашање извештавања фирми на неки материјалан начин. Експеримент у Кини је директно аналоган усвајању МСФИ у ЕУ, а источноазијско искуство такође представља користан преседан. Попут Кине и источне Азије, континенталне европске земље имају претежно континенталне институционалне структуре и подстицаје приређивача. Искуство ових земаља у увођењу међународних стандарда изведених из становишта англосаксонског права према финансијском извештавању илуструје тешкоће добијања промена у пракси финансијског извештавања увођењем егзогено развијених рачуноводствених стандарда у сложеном политичком и економском окружењу.

ГЛАВА II

ХАРМОНИЗАЦИЈА И СТАНДАРДИЗАЦИЈА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

17. Развој рачуноводствене хармонизације

Када је реч о законској регулативи у сегменту књиговодства и генерисању финансијских извештаја, истиче се да је исходиште било у Француској, доношењем закона о трговини 1673. године (*Code de Commerce*). Како би израдиле властите законске регулативе, као основу, многе земље, као што су Белгија, Немачка, Холандија и Шведска, су користиле *Code de Commerce*. Управо у то време, време почетка индустријске револуције у развијеним државама Европе, расте потреба за иностраним тржиштима и захтева се хармонизација законских прописа. У изради прописа (па тако и рачуноводствене регулативе) стални је циљ био уклањање нормативних препрека за слободно кретање рада и капитала на међународном нивоу. Тај циљ се брже или спорије остваривао, у зависности од политичких прилика.

Три фазе се јављају приликом развоја рачуноводствене регулативе на међународном нивоу:

1. Фаза Наполеонових закона из 1807. године (*Code de Commerce*);
2. Фаза директива из 1978. год. (IV. и VII. директива-смерница);
3. Фаза рачуноводствених стандарда (ОПРП и МРС из 1995. године).

Прва фаза међународне рачуноводствене хармонизације је започела Наполеоновим законом из 1807. године, који је у ствари утемељен на *Code de Commerce*. Прве земље Европе које су усвојиле ову Француску регулативу биле су Холандија и Белгија, а затим су то наставиле Немачка и Шведска, а после су и остале земље континенталне Европе израдиле своје трговачке законе. У закону из 1807. године прописана је обавеза састављања биланса и извештаја о добити. У изменама трговачког закона из 1867. године за деоничарска (данас акционарска) друштва прописује се обавеза састављања полугодишњег обрачуна и његов садржај. Тај обрачун треба бити расположив за обављање ревизије.

Усвајањем директива тадашње заједнице Европе 1978. године, започета је друга фаза међународне рачуноводствене хармонизације, дакле тек након сто година. Након Првог и Другог светског рата, долази до зближавања развијених земаља Европе, а 1957. године се ствара заједничко тржиште. Слободан проток робе, капитала и људи те проширене заједнице захтевало је развој заједничких

институција и хармонизацијом националних регулатива. Због растућег броја компанија, које међународно послују, је дао део директива јасно обухвата рачуноводство (IV и VII директива) и ревизију (VIII директиве). Морало је доћи до усклађивања, и Италија је једна од земаља која је последња то и урадила 1991. године. Убрзо након тога се примећују и недостаци IV и VII директива и њихова ограничења за даљи наставака хармонизације. Због тога, се врло брзо наставило са трећом фазом хармонизације, а то је укључивање међународних рачуноводствених стандарда (MPC) у израду консолидованих финансијских извештаја компанија из ЕУ.

Трећа фаза рачуноводствене хармонизације назначена је већ у осамдесетим годинама већим коришћењем америчких рачуноводствених стандарда (ОППП) а интезивно је започела 1995. године. Те је године Комитет за међународне рачуноводствене стандарде (*IASC*) постигао споразум са Међународном организацијом комисије за хартије од вредности (*IOSCO*). Према том споразуму *IOSCO* ће препоручити својим чланицама (националним комисијама, међу којима којима је и америчка комисија за хартије од вредности - *KXB*) да се за припрему и објаву финансијских извештаја листираних компанија могу користити MPC-ом. Исте је године Комисија ЕУ донела Објаву да се за израду консолидованих финансијских извештаја користе MPC-ом. Тиме MPC поприма све више карактер глобалног рачуноводственог оквира за финансијско извештавање. Све више расте број европских компанија које су листирани у Њујорку на *NYSE 8New York Stock Exchange* па своје финансијске извештаје могу презентовати по ОППП стандардима или по MPC стандардима.

У САД најзначајнији и најауторитативнији извор Општеприхваћених рачуноводствених стандарда је Одбор за стандарде финансијског рачуноводства, познатији као *FASB*. Он је опуномоћен за издавање Извештаја о финансијско-рачуноводственим стандардима (*Statements of Financial Accounting Standards-SFAS*) који су званично признати као ауторитативни од стране *KXB*-а и *AICPA*. До сада је *FASB* издао више од 120 таквих извештаја, и обично их изда неколико годишње. Уз њих он објављује и Интерпретације (тумачења), која представљају објашњење, модификацију или проширење постојећих стандарда и имају исти ауторитет као и стандарди.

Уз њих издаје и Техничке билтене и Извештаје о финансијско-рачуноводственим концептима. *FASB* је задужен за доношење нових и развој постојећих стандарда и да би испунио ову сврху *FASB* настоји да:⁵³

1. Унапреди корисност финансијског извештавања фокусирањем на примарне карактеристике релевантности и поузданости и на квалитете упоредивости и конзистентности;

⁵³ Brownlee E., R. Ferris, R. K., Haskins E. M., op.cit., p. 11

2. Настоји да текући стандарди одражавају промене у методима пословања и промене у економском окружењу;
3. Хитно разматра било које подручје финансијског извештавања које има недостатке а који се могу унапредити доношењем стандарда;
4. Промовише међународну упоредивост рачуноводствених стандарда који доприносе унапређењу квалитета финансијског извештавања;
5. Унапређује уобичајено разумевање природе и сврхе информација садржаних у финансијским извештајима.

Каква је процедура у успостављању нових рачуноводствених стандарда *FASB*-а? *FASB* поштује две главне премисе, у смислу процедура успостављања нових рачуноводствених стандарда, односно *FASB* треба да буде одговоран за потребе шире економске заједнице, а не само за јавне рачуноводствене професије и треба да делује јавно, и да кроз процес доношења стандарда пружи обилне прилике заинтересованим странама да прикажу своје ставове.

Како би остварио ове циљеве, постоје следећи типични кораци у еволуцији неког *FASB*-овог Извештаја о финансијско-рачуноводственим стандардима, а то су:⁵⁴

- Идентификовање проблема или пројекта и стављање на дневни ред Одбора;
- Формирање пројектног тима експерата из различитих сектора који ће дефинисати проблеме, питања и алтернативе повезане са њима;
- Спровођење детаљне анализе и истраживања;
- Објављивање Меморандума за дискусију, као базе за јавна мишљења и коментаре, којим позива елементе заједнице да изразе своја мишљења и ставове;
- Спроводи јавну расправу, обично 60 дана после објављивања Меморандума;
- Одбор анализира и вреднује добијене одговоре и коментаре;
- Пажљиво разматра питање и објављује Нацрт предложеног извештаја и поново подстиче јавност на реакцију;
- После најмање 30 дана од дана објављивања Нацрта, Одбор разматра и вреднује приспела мишљења;
- Одбор проучава Јавни нацрт у односу на приспеле одговоре, врши евалуацију његове позиције и ревидира нацрт уколико је то потребно;
- Врши се формално разматрање Нацрта и гласање. Уколико га подржи 5 од 7 чланова Одбора. Издаје се као Извештај о финансијско-рачуноводственим стандардима.

Овако екстензивним и отвореним процесом *FASB* жели да осигура разумевање и потпору која ће довести до тога да нови стандард буде “општеприхваћен“. *FASB* следи одређене принципе како би успешно спровео своје активности на развијању

⁵⁴ Kieso E. D., Weygandt J. J. (1996), *Intermediate Accounting*, Eight Edition, John Wiley&Sons Inc, New York, p. 13

стандарда,⁵⁵ Примера ради, *FASB* мора да буде објективан у доношењу одлука и пружи неутралност информација које произилазе из његових стандарда, да пажљиво развија стандарде и концепте и вага корисност резултирајућих информација, да објављује стандарде само када очекиване користи информација премашују трошкове добијања, да доприноси а притом не нарушава континуитет праксе извештавања, да у складу са потребама, сагледа ефекте прошлих одлука, интерпретира, поправља или замењује стандарде.

На сличан начин се одвија и развијање стандарда од стране одговарајућег професионалног тела у Великој Британији - Одбора за рачуноводствене стандарде (*ASB*). Оно се добрим делом заснива и на искуству које постоји у САД и недостацима у раду његовог претходника – Комитета за рачуноводствене стандарде (*ASC*) и тешкоћама које је имао у усаглашавању између 6 главних рачуноводствених тела у Уједињеном Краљевству. Он, за разлику од претходника, делује под надзором Савета за финансијско извештавање, који је независан од професионалних тела и има право да издаје рачуноводствене стандарде по сопственом овлашћењу. Процедура је јако слична *FASB*-овој. Прво обавља истраживачки рад и доноси јавни нацрт стандарда. Затим, након шестомесечног периода разматра добијена мишљења, примедбе и сугестије, и после одговарајућег поступка, Нацрт се дефинише као стандард, односно издаје се као Извештај о стандардној рачуноводственој пракси (*SSAP*).

Што се тиче спровођења, тј. примене стандарда, у САД Извештаји о финансијско-рачуноводственим стандардима *FASB*-а постају службено признати када их одобри *KXB*. На тај начин, *KXB* стандардима *FASB*-а, коме је пренео законско овлашћење за доношење стандарда, даје правну снагу, дакле представља службени извор подршке. Пошто је одговорна за захтеве финансијског извештавања корпорација у јавном власништву (које су под њеном јурисдикцијом), *KXB* може покренути правни поступак против одређене компаније и одговорних лица у њој односно менаџмента. Закони о хартијама од вредности дају додатну сигурност у вези поузданости финансијских извештаја.

Уколико финансијски извештаји јавних компанија нису састављени у складу са општеприхваћеним рачуноводственим принципима, свака особа која је свесно саставила погрешне и материјално некоректне финансијске извештаје, може одговорати за губитке које могу претрпети они који се ослањају на те извештаје. То се не односи само на менаџмент компаније који је одговоран за припрему извештаја, већ и на независне ревизоре.

Слично обезбеђење примене стандарда кроз државну принуду, присутно је и у Великој Британији, с тим што се принуда више обезбеђује давањем законске снаге стандардима. У Закону о компанијама из 1989. године се наводи да рачуни компанија морају бити припремљени у складу са примењивим рачуноводственим стандардима, а уколико нису морају се дати детаљније информације и разлози за

⁵⁵ Brownlee E., R., Ferris R. K., Haskins, E., M., op.cit., p. 13

материјална одступања. Такође, Министарство за трговину и индустрију има право да захтева ревизију извештаја и корекцију рачуна који су дефектни.

Даље обезбеђење примене стандарда осигурава се кроз вршење екстерне независне ревизије извештаја, и дисциплиновање чланова професионалних рачуноводствених организација које у том погледу имају своја правила.

Илустроваћемо то на примеру САД и њиховог професионалног тела Америчког института овлашћених јавних рачуновођа (*AICPA*). Иако чланство у *AICPA* није предуслов права на праксу, многе савезне државе САД су прихватиле и уградиле правила у Законским одредбама којим регулишу област јавног рачуноводства и лицензирање овлашћених јавних рачуновођа (*CPA*) унутар државе, а такође и већина великих *CPA* фирми захтева од својих ортака да буду чланови ове организације, тако да они који планирају каријеру у јавном рачуноводству морају придржавати правила *AICPA*. *AICPA* је донео Кодекс професионалне етике којим се регулише стручна делатност *CPA*. Он обавезује све овлашћене јавне рачуновође који су чланови на одређено понашање у звању. Овај кодекс се састоји из два дела, из Начела којима су расправљени основни појмови везани за стручну одговорност према јавности, клијентима и колегама и Правила, од којих су најважнија Независност, Честитост, Објективност и Поверљивост.

Једно од њих, правило 203 *AICPA* Кодекса професионалне етике, гласи „Члан неће изразити мишљење да су финансијски извештаји приказани у сагласности са општеприхваћеним рачуноводственим принципима, ако ти извештаји садрже нека одступања од принципа дефинисаних од стране *FASB*–а, која имају материјалан утицај на извештаје презентоване у целини, ако члан не може да докаже и у супротном, због неубичајених околности да су финансијски извештаји били погрешни. У таквим случајевима у његовом извештају морају бити описана одступања, процењени њихови утицаји и изнети разлози зашто би поштовање принципа резултирало у погрешном финансијском извештају.⁵⁶

CPA може доћи у позицију да изгуби дозволу за практиковање јавног рачуноводства. Моће доћи до суспензије, укора или искључење члана, у случају кршења ових правила од стране чланова, тј. понашање *CPA* који у свом извештају опрашта одступање од *FASB*–ових стандарда и тиме постаје повезан са неисправним финансијским извештајима.

Ова одговорност ревизора је још више појачана тенденцијом која је испољена последњих деценија, а која се огледа у све већој склоности ка утуживању за накнаду штете ревизорских фирми од стране клијената, односно корисника извештаја којима је проузрокована штета од коришћења неисправних финансијских извештаја.

⁵⁶ Мартић С. (1998), *Упоредни рачуноводствени системи*, Економски факултет у Београду, Београд, стр. 85

18. Квалитет финансијских извештаја, начела и концепти

Да би финансијски извештаји били одговарајућег квалитета, неопходно је посебну пажњу обратити на правила састављања и презентовања финансијских извештаја, односно на правила која су инкорпорирана у дефинисан оквир финансијског извештавања при чему се у средиште пажње стављају рачуноводствена начела и претпоставке и концепти. Међународно гледано, најпознатији и најпризнатији је систем рачуноводствених начела развијених у САД-у која су стекла статус Општеприхваћених начела (*General Accepted Accounting Principles* - ОПРП).

Систем Општеприхваћених рачуноводствених начела се састоји из: Општеприхваћених концепата, начела и општеприхваћених поступака.

Како би се финансијски извештаји правилно тумачили, постоје одређене претпоставке, а то у ствари представљају општеприхваћени концепти, док је фокус општеприхваћених начела на процену евидентирања и извештавања о пословним активностима.⁵⁷

Као општеприхваћени рачуноводствени концепти истичу се следећи:⁵⁸

1. концепт стварног континуитета или временске неограничености пословања;
2. концепт одређеног времена, тј. обрачунског раздобља;
3. концепт пословног субјекта;
4. концепт стабилне валуте, тј. стабилне новчане јединице.

Општеприхваћена рачуноводствена начела су следећа:⁵⁹

1. Начело опрезности или разборитости;
2. Начело материјалности или значајности;
3. Начело потпуности;
4. Начело набавне вредности (трошкови набавке);
5. Начело реализације, тј. стицање прихода;
6. Начело сучељавање прихода и расхода;
7. Начело доследности и конзистентности;
8. Начело објективности.

Како би се генерисали рачуноводствени извештаји, односно створиле рачуноводствене информације, од великог су значаја Општеприхваћени рачуноводствени поступци који упућују на коришћење различитих метода обраде података. Један од кључних рачуноводствених претпоставки је концепт пословне јединице.

⁵⁷ Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L.,(2008), *Analiza financijskih izvještaja*, MASMEDIA d.o.o., - Zagreb, стр. 107.

⁵⁸ Ibidem, стр. 107

⁵⁹ Ibidem, стр. 108

Инвеститори, аналитичари и кредитори представљају екстерне кориснике рачуноводствених информација, и на њихово извештавање је фокусирано финансијско рачуноводство. Они се ослањају на извештаје који су презентовани од стране компаније, јер ретко имају приступ подацима који се налазе унутар компанија. Они добијају само сажете информације. Постоје разна правила која су успостављена од стране организација које постављају стандарде, и начин на који се финансијски извештаји састављају и презентују су регулисана управо тим правилима, јер структура извештавања мора бити дефинисана и стандардизована.

Рачуноводствени концепти су следећи:

- 1. Концепт пословне самосталности (концепт пословног субјекта)** - захтев на основу којег се компанија посматра као јединка, једна целина која је независна од других компанија или власника. Компанија је ентитет за себе, који послује независно од правног облика, док власник има одређена права и потраживања⁶⁰;
- 2. Концепт стабилне валуте** - заснива се на претпоставци да се куповна снага новчане јединице не мења.
- 3. Концепт одређеног обрачунског периода** - Често је потребно рачуноводствено извештавање за одређене обрачунске периоде, као на пример квартално, месечно, годишње извештавање и сл., то је оно на шта се овај захтев односи. Добро је познато да је званични период за објављивање финансијских извештаја период годину дана. Овај концепт је уско повезан са концептом континуитета.
- 4. Концепт стварног континуитета или временске неограничености пословања** - полази се од претпоставке да ће компанија наставити да послује чак и када буде имала губитак, све док постоји вероватноћа да ће пословати са добитком.

Рачуноводствених начела има много али у пракси су најзаступљенији следећи:

- Начело историјског трошка - Захтев да се евиденција пословних трансакција заснива се на висини новчаног издатка учињеног у тренутку прибављања имовине. Роба, основна средства⁶¹, материјал, ситан инвентар и сл. се вреднују у висини набавне цене, а готови производи у висини трошкова производње. Обавезе се вреднују у висини набавне вредности. Предност примене овог начела је у лакоћи утврђивања трошкове набавке, а недостатак у томе што не приказује реалну вредност у реалним условима.
- Начело објективности - Захтев да финансијски извештаји треба да се базирају на основу објективних, документованих података.

⁶⁰ Видети детаљније - Kothari J., Barone J. (2012), *Финансијско рачуноводство* – Међународни приступ, Дата Статус, Београд, стр. 25

⁶¹ Прилаз посматрању основних средстава је могућ са два аспекта – технолошко-организационог и финансијског становишта. Према првом аспекту, основна средства се посматрају као фактор пословања а према другом аспекту, основна средства представљају везана финансијска средства у одређене капацитете предузећа. Проблематика основних средстава је веома комплексна и треба пажљиво дефинисати политику улагања у основна средства.

- Начело потпуности – Захтев да финансијски извештаји садрже све значајне информације које су неопходне за валидну оцену економско-финансијског положаја предузећа, а што би било немогуће уколико књиговодство није потпуно обухватило целокупну имовинску ситуацију и све елементе резултата.
- Начело реализације – Захтев да се приходи признају у књиговодству онда када су стварно настали – када су зарађени, а не онда када је настало новчано примање. Идентичан рачуноводствени третман имају и расходи који треба да се књиже у моменту настанка независно од тога да ли је новац исплаћен или није. Разлика између прихода и расхода уз претпоставку да су приходи виши од расхода, назива се добит.⁶²
- Начело сучељавања прихода и расхода – Захтев да се резултат пословања утврђује као разлика прихода и расхода, али и искључиво оних који се односе на исти обрачунски период.
- Начело материјалности – Захтев да се респектују сва начела која имају важну улогу у стварању реалне слике предузећа.
- Начело конзистентности – Захтев да се једном усвојене рачуноводствене политике доследно примењују.
- Начело опрезности – Захтев да треба антиципирати све губитке, а не треба антиципирати све добитке. Наиме, признавање прихода треба вршити само уколико су они стварно настали, а признавање расхода када су већ могући (нпр. Отпис ризичних потраживања – сумњивих или спорних).
- Начело ажурности – Према овом начелу, евиденција пословних догађаја треба да се врши благовремено, с једне стране, као и то да би информације интерним адресатима требало да буду достављене на време у сврху доношења адекватних пословно – финансијских одлука.
- Примена рачуноводствених начела обезбеђује рачуноводствене информације високог квалитета како би оне биле употребљиве за контролу пословања и финансијско одлучивање. Управо се због тога у организацији књиговодства и креирању и употреби књиговодствених инструмената морају уважавати ова начела.

⁶² Видети шире о општеприхваћеним рачуноводственим начелима у: Gulin D., Spajić F., Spremić I., Tadijančević S., Vašiček V., Žager K., Žager L. (2003), *Računovodstvo*, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih delatnika, Zagreb, str. 38-41

19. Значај хармонизације и стандардизације финансијског извештавања у међународном пословном окружењу

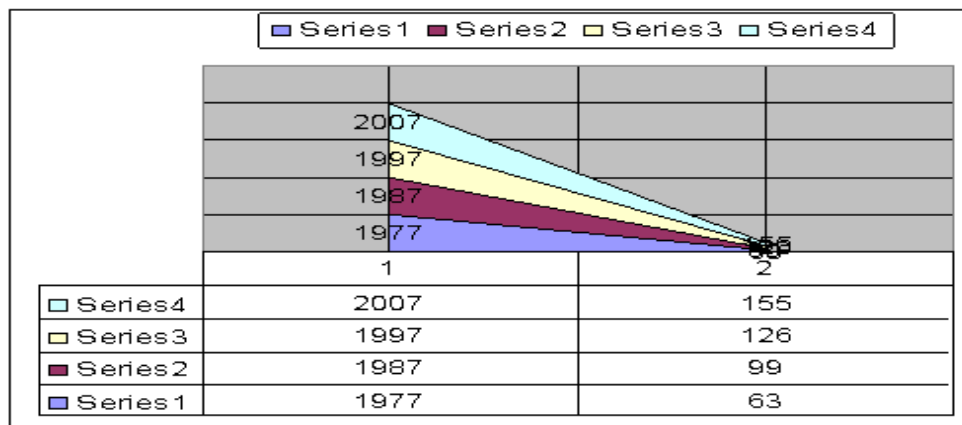
На XI Светском Конгресу Рачуновођа у Минхену, 1977. године, стручњаци из области рачуноводства су основали Међународну Федерацију Рачуновођа (*International Federation of Accountants - IFAC*).

Основне активности *IFAC*-а огледају се у:

- служењу јавном интересу, на начин да развија, промовише и одржава професионалне стандарде и Етички кодекс високог квалитета, подржава усаглашеност стандарда ревизије, уверавања, етике, образовања и финансијског извештавања,
- доприноси ефикасном функционисању глобалне економије кроз повећање поверења у квалитет и поузданост финансијског извештавања уз обезбеђење висококвалитетних финансијских информација и услуга рачуноводствене професије које су од користи широком кругу корисника финансијских извештаја.

IFAC је основни представник међународне рачуноводствене професије и сачињавају га организације – чланице из свих крајева света. Наиме, шездесет три професионалне организације рачуновођа из 51 земље потписале су Статут којим је 1977. године основан *IFAC* 2. До 1987. године чланство *IFAC*-а је порасло на 99 организација чланица, а до 1997. на 126 организација чланица. У 2007. години, чланство *IFAC*-а састојало се од 155 чланица и придружених чланица из 118 земаља, који су представљали преко 2.5 милиона рачуновођа у јавној пракси, привреди и трговини, влади и у академском сектору (*Слика 1*).

Слика 1. Графичка интерпретација развоја чланства *IFAC* - а за период од 1977. године до 2007. године

Извор: <https://www.ifac.org>

Снага *IFAC* -а не потиче само из међународног представљања и усклађености већ и из снаге његових појединачних организација – чланица. Организације – чланице су посвећене промовисању квалитета, стручности и интегритету рачуноводствене професије. У оквиру *IFAC* – овог Програма усаглашавања чланства од чланица се захтева да примене *IFAC*-ове стандарде и Међународне стандарде финансијског извештавања и да њихови чланови раде у складу са овим стандардима те да се успоставе одговарајуће надзорне, истражне и дисциплинске процедуре за чланове банке.

У условима постојања великих транснационалних компанија, тржишта капитала и великог броја акционара, не би се могло ни замислити уређење односа између: власника и менаџмента, предузећа и државе, поверилаца и привредних друштава, инвеститора и привредних друштава итд, дане постоје финансијски извештаји, правила и процедуре финансијског извештавања.

Економско – финансијска глобализација света захтева стварање услова за приказивање квалитетнијих финансијских извештаја свих привредних друштава, у првом реду оних који учествују на финансијским тржиштима или који имају интерес и потребу за страним инвестицијама. Због тога се захтевало уједначавање форме и садржаја финансијских извештаја. На тај начин презентовани финансијски извештаји, корисницима финансијских извештаја, у првом реду инвеститорима и повериоцима, би олакшали њихово коришћење и упоређивање ради доношења релевантних пословних одлука.

Имајући у виду потребу за хармонизацијом и стандардизацијом рачуноводствене праксе на глобалном нивоу, као битног предуслова за припремање и приказивање квалитетнијих финансијских извештаја, мора се посматрати развој међународних стандарда и допринос у развоју рачуноводствене професије.

Рачуноводство је потцењено у друштву. Тржишне економије захтевају чврсто успостављена имовинска права, заједно са независним судовима да спроведу та права. Али од једнаке важности су рачуноводствени системи високог интегритета који прате наша права и обавезе једних према другима. Рачуноводство је од кључног значаја за усмеравање капитала у фирмама које ће га најпродуктивније искористити. Рачуноводство је од суштинског значаја за ефикасно функционисање тржишта капитала где се вреднују такве фирме и где је у питању штедња људи. Одређивање шта је „добро“ рачуноводство наспрам "лошег" рачуноводства од великог је значаја.

Терет одговорности за развој рачуноводствених стандарда пао је на Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (*IASB – The International Accounting Standards Board*) и регулаторе одређених земаља, као што је Одбор за финансијске рачуноводствене стандарде (*The Financial Accounting Standards Board - FASB*) у Сједињеним Америчким Државама и Одбор за рачуноводствене стандарде у Кини.

Ови одбори схватају своје одговорности озбиљно, и у потрази су за оквиром који би усмерио њихове напоре. Тренутно, *IASB* и *FASB* су укључени у концептуални оквир пројекта да би обезбедили темељ на ком се могу градити будући рачуноводствени стандарди. Њихова потрага за оквиром је тешка. Неки критичари сматрају да они иду у погрешном правцу, путем „лошег“ рачуноводства. Због лошег прихватања (и вероватно због других приоритета), пројекат је, на жалост, прешао у статус „другог плана“.

Рачуноводствени академици укључени су у различите активности, али једна мисија је примарна: унапредити рачуноводствену праксу. Они се придружују онима који успостављају рачуноводствене стандарде у задатку разликовања „доброг“ рачуноводства од „лошег“ рачуноводства. У једном тренутку, велике рачуноводствене фирме ангазоване су у овој мисији, пишући бројне смислене радове за часописе, али сада су у великој мери предали тај задатак регулаторима. Академија је једина преостала институција изван наведених Одбора која се хвата у коштац са проблемима (Академија је међународно призната институција професионалних научника и студената, углавном на колеџима и универзитетима, који се баве високим образовањем и истраживањима). Академици сматрају да имају компаративну предност концептуалног размишљања, па би могло се очекивати да буду у првим редовима у развоју оквира за стварање рачуноводствене политике. Они такође проповедају становиште независности. Непотребно је рећи, Академија до сада није далеко доспела. Заиста, већина научника је уздржана да се упусти у подухват о питањима рачуноводствене политике.

Историја нас учи лекцијама које се преносе у будућност. Које су основне идеје иза развоја рачуноводствених принципа до сада и колико успешни су они били? Сажет историјат наведен овде углавном је ограничен на дешавања у енглеском говорном подручју, са посебним нагласком на САД. Друге земље значајно су допринеле рачуноводственој мисли, посебно на европском континенту. Пристрасност овде углавном је последица ауторовог ограниченог приступа списима на другим језицима.

До око 1930. године, легитимност за рачуноводствену праксу потиче из претходног: рачуноводствене методе су биле оправдане на основу тога да су „општеприхваћене“. Чак и данас, овај критеријум може се применити ако не постоји посебан пропис о неком питању. Великим делом, ови Општеприхваћени рачуноводствени принципи примењивани су и на тржиштима без регулације, тако да имају утицаја и данас; док се тржишним неуспехом увек мора позабавити, рачуноводствене методе развијене на добровољној основи између уговорних страна на „слободном тржишту“ морају почивати на разговору.

Велики слом 1929. године био је прекретница, јер је значајно почетак јаче регулације – пре свега са успостављањем Комисије за хартије од вредности (КХВ) у САД. Истичу се две тачке. Прва, дошло је до велике критике праксе бележења средстава за вредности изнад трошкова, што је била прихваћена рачуноводствена пракса

током периода процвата 1920-их. Под паролом да „нема више воде“ у билансу стања, КХВ је постао чврсто посвећен конзервативном, историјском обрачуна трошкова, став који је потрајао све до недавног преласка на рачуноводство фер вредности. Друга, са регулацијом променило се и питање. Питање више није било који су то рачуноводствени принципи који се користе у пракси, већ питање који би рачуноводствени принципи требало да буду.

То нормативно питање довело је до феномена обрачунског академика; уместо да наставе да предају о општеприхваћеним рачуноводственим принципима, академици су се бавили питањем који би то принципи требало да буду. Важан допринос дошао је са монографијом *Paton* и *Littleton*-а (1940). Ова монографија је рационализовала преовлађујући историјски обрачун трошкова тако што га је формулисала у погледу основних принципа и концепата који покрећу: препознавање прихода и уклапање у биланс успеха, уз биланс стања који је прелазео између узастопних биланса стања бележењем трошкова који још нису уклопљени са приходима, заједно са осталим пасивним временским разграничењима неопходним за уклапање биланса успеха.

Са схватањем историјске обрачунске праксе, почела је ера "рачуноводствене теорије". Ово је укључивало моделовање алтернативних рачуноводствених система према историјском трошку. Иако је дошло до индуктивног и дедуктивног расуђивања, то моделовање није био на нивоу ригорозне економске теорије данас. Заиста, заузети ставови често су били оштро поткрепљени мишљењем. Имена *Baxter*, *Sprouse*, *Moonitz*, *Goldberg*, *Chambers*, *Staubus*, *Revsine*, *Edwards* и *Bell*, *Ijiri*, и *Sterling* падају на памет. Њихово резонување створило је предлоге за рачуноводство прилагођено разним рачуноводственим категоријама.

Ово теоретисање довело је до ширења предлога. То је имало мало утицаја на праксу, која је и даље чврсто заснована на конзервативном, историјском обрачуна трошкова. Теорија је, наравно, у основи академског стремљења, али почело је да буде јасно да "рачуноводствена теорија" није утемељена у оснивачким дисциплинама - економији и другим бихевиоралним наукама. Даље, различите рачуноводствене теорије настале су са мало емпиријских тестирања. То је довело до савременог доба, почевши од средине 1960-их. Ова ера прати следећи научни метод: прописи се изводе на ригорозан начин из јасних претпоставки, са емпиријском анализом података заснованој на евалуацији прописа.

Савремена теорија рачуноводства почива на темељима неокласичне економије. Претпоставке потичу од оних рационалних појединаца и максимизују богатство, и нису склоне ризику. То су исти темељи на којима је изграђена савремена финансијска теорија. Финансијска теорија довела је до многих иновација, укључујући и моделе формирања цена средстава, *Black-Scholes* модела, и разних других модела финансијског инжењеринга. У економији откривања, теорији заступништва, теорији процене и управљачког рачуноводства, теорија савременог рачуноводства такође је остварила напредак, мада не у мери у којој је дошло до

развоја производа у области финансија. Међутим, што је и разочаравајуће, теорија није много допринела прописивању принципа за финансијско извештавање. Највећим делом, теорија финансијског рачуноводства бавила се и бави се информационим сегментом (на исти начин као информациона економија), али ретко уводи информационе варијабле које подсећају на рачуноводство.

Једна грана економске теорије, позитивна рачуноводствена теорија, ипак се фокусира на рачуноводствене бројеве. Ова теорија, изложена у *Watts и Zimmerman* (1985), посматра рачуноводство и њене институције, као резултат политичког процеса. Рачуноводствени стандарди настају од појединаца који стреме властитом интересу; регулатори долазе до закључака на основу захтева конституената који лобирају за сопствени интерес (и рачуноводствени одбори додају сопствени интерес у доношењу одлука). Ова перспектива може помоћи да разумемо како се одређују рачуноводствена начела, у смислу описивања, али даје слаб увид у нормативна питања о рачуноводству. Заиста, приступ је прилично циничан: рачуноводствени принципи су само резултат политике. Ипак, у основи, позитивна теорија рачуноводства признаје да су рачуноводствени принципи резултат људске интеракције. Тако, док неко може бити циничан у вези са рачуноводственим стандардима који потичу из регулације, такође неко може замислити принципе који могу настати добровољно између појединаца слободним уговарањем без регулације. Такви принципи би се онда могли упоредити са онима који настају услед регулације.

Отприлике у исто време када се и теорија преселила на исте основе као неокласична економија, видели смо појаву емпиријских рачуноводствених истраживања која су доминирала у последњих 50 година истраживања. Аутори зачетничких радова били су *Ball и Brown* (1968) и *Beaver* (1968). Ови радови су заузели следећи став: уместо да теоретишу о пожељним рачуноводственим начелима, узмимо рачуноводствене податке и нека сами подаци говоре. За финансијско рачуноводство, рачуноводствени подаци су усклађени са берзанским ценама (а касније и са ценама обвезница) да би одговорили на следеће питање: Шта нам тржишне цене говоре о рачуноводству? У наредних 50 година такозваног "истраживања тржишта капитала" поставља се ово питање, уз комплементарну анализу која документује емпиријска својства рачуноводствених цифара - њихове временске низове и односе пресека, њихову способност предвиђања, питање квалитета зарада, њихов утицај на подстицаје, и питање да ли су рачуноводствене информације брзо обухваћене у берзанским ценама (да поменемо само неке). Овај подухват је произвео огроман број дескриптивних резултата који је додат у базе знања. Пружио је увид у анализу финансијских извештаја, уговарања, корпоративног управљања, те је промовисао инвестиционе стратегије засноване на рачуноводственим информацијама. Међутим, у основној мисији академског настојања, овај подухват није успео; емпиријско истраживање је довело до стварања неколико нормативних прописа за рачуноводствене принципе. Можда је то и очекивано: корелације уочене у подацима не могу да обезбеде закључке политике без даљег структурирања.

Beaver-ова расправа о *Револуцији* (*Beaver*, 1997) види емпиријску револуцију као "перспективу информација" о рачуноводству, а не перспективу мерења, али принцип мерења је тај ком стреме *IASB* и *FASB* у њиховом оквирном пројекту, а то је перспектива која је преко потребна.

Међународни конгрес рачуновођа је 1904. године у Сент Луису у Сједињеним Америчким Државама био догађај који је општеприхваћен као почетак иницијатива усмерених ка хармонизацији рачуноводствених правила. Након тог конгреса, именована је радна група. Ова група је била дужна да изврши међународно упоредно истраживање рачуноводствених правила и принципа у појединим земљама у циљу припреме препорука за смањење ових разлика.

Настојања за хармонизацијом су материјализована 1973. године, када је основан Међународни комитет за рачуноводствене стандарде, (*IASC*). Ова организација трансформисана је у Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (*IASB*) 2001. године, која је преузела одговорност и ексклузивна права за стварање међународних стандарда. Ново конституисање увело је ново име за разраду стандарда - до 2001. године постојали су Међународни рачуноводствени стандарди, а од 2001. године сви нови стандарди су названи Међународним стандардима финансијског извештавања. У светлу новог конституисања, *IASB* је одговоран за израду у складу са јавним интересом.

Применљив Закон о рачуноводству је знатно приближио прописе држава ЕУ међународним стандардима, посебно после амандмана 2000. године. Осим тога, остале измене и допуне акта усмерене су ка хармонизацији са МСФИ. Питање обуке рачуновођа у области правилног коришћења Међународних стандарда финансијског извештавања, који имају форму обимних приручника што захтева софистициране вештине, такође је веома важно.

Остали циљеви укључују промоцију примене и ригорозне хармонизације са стандардима и такође активности обједињавања локалних рачуноводствених стандарда и Међународних стандарда финансијског извештавања како би се усагласили и били засновани на решењима високог квалитета. Захваљујући Уредби (EZ) бр. 1606/2002 Европског парламента и Савета од 19. јула 2002. године који се спроводи у Европској унији, Међународни рачуноводствени стандарди су потврђени. Овај пропис је обавезао земље чланице да најкасније до 1. јануара 2005. спроведу МСФИ прихваћен од стране Европске комисије као основа за консолидоване финансијске извештаје компанија наведене на регулисаним тржиштима капитала Европске економске зоне (ЕЕА). Радови у вези са приближавањем МСФИ са америчким општеприхваћеним рачуноводственим принципима Сједињених Америчких Држава (ОПРП – *American United States Generally Accepted Accounting Principles*) такође су напредовали. Ова сарадња чак и ако је тешко постићи потпуну подударност, може приближити прописе који су укључени у тим стандардима, како би се спречило неразумевање финансијских

извештаја. За увођење МРС биле су неопходне огромне промене у државним финансијским системима у свим земљама чланицама у Европској унији. Промене су највише утицале на пореске и административне прописе. Ове промене су често повезане са нејасноћама и недостатком потпуног разумевања текста међународних прописа. Додатни проблем за земље централне Европе био је релативно кратак период активности компанија у окружењу тржишне економије⁶³.

Финансијско извештавање је дуго руковођено диктатима националних стандарда. Рачуноводствена заједница је увек била сагласна о важности званичних стандарда да се обезбеди поузданост и значај финансијских информација. Као допуну националних стандарда сваке земље; рачуноводствени званичници и едукатори тражили су развој међународних стандарда. Међутим, међународним стандардима било је потребно скоро 20 година да достигну свој врхунац у финансијском свету. Тек у протеклих седам година су међународни стандарди достигли значај тако што су поједине земље усвојиле међународне стандарде уместо сопствених стандарда. Историјски гледано, Сједињене Државе биле најодлучније у одржавању својих општеприхваћених рачуноводствених принципа (ОПРП - *Generally Accepted Accounting Principles*), међутим недавно је КХВ пристала да употреби Међународне стандарде финансијског извештавања (МСФИ) и Међународне рачуноводствене стандарде (МРС). Да би најбоље ценили ову озбиљну одлуку и њене импликације морамо прво разумети разлике у томе како се стандарди развијају у различитим земљама, историју која претходи развоју међународних стандарда, предности међународних стандарда, и изазове имплементације међународних стандарда у САД, услед великих разлика између ОПРП и МСФИ. (Издање КХВ из 2008. године).

На стварање националних рачуноводствених стандарда могу утицати разни фактори од којих су неки од њих политички, а неки од њих су последица правног или пореског система. *Mark Vahrish* је идентификовао следећих пет утицајних фактора: културолошки фактори, правни/политички фактори, економски фактори, образовни фактори, и фактори тржишта капитала. Међутим, *Gerhard Miler* је идентификовао само четири елемента: стање економског развоја, сложеност пословања, политичка уверења, и ослањање на одређени законски систем. Одбор Међународних рачуноводствених операција и образовања америчке рачуноводствене асоцијације је 1975-76. године установио осам фактора, укључујући циљеве финансијског извештавања, клијенте, и образовање/обуку/лиценцирање. Тако, чак и унутар области рачуноводства не постоји консензус о свим факторима – више фактора може се утврдити и фактори се могу груписати другачије од *Vahrish*-овог или *Mueller* -овог груписања.

⁶³ Wyslocka E. Harmonization and standardization of the accounting and its functions „Czestochowa” University of Technology, <http://www.oeconomica.uab.ro/upload/abst/1020081/15.pdf>, датум приступа 12.3.2017. године

Многа истраживања су спроведена да би се поткрепила веза између културне средине и филозофије поставке стандарда. *Kreber* и *Kluckhohn*-ово (1952.) детаљно проучавање културе дефинише као: „Култура се састоји од образаца, експлицитних и имплицитних, о и за понашање стечено и преношено симболима који представљају карактеристична достигнућа људских група, укључујући и њихова решења у артифактима; суштинско језгро културе састоји се од традиционалних (тј. историјски изведених и одабраних) идеја и посебно њихових прикључених вредности; системи културе могу се са једне стране сматрати производима деловања, и с друге стране, као условни елементи даљег деловања“.

Поједини рачуноводствени истраживачи користили су културни релативизам за повезивање културних вредности за развој рачуноводствених стандарда. Један од њих је претпоставио да менаџери из различитих земаља имају различите скупове вредности који могу утицати на поузданост финансијских информација.

Антрополог *Hofstede* развио је модел за културу у којој наводи четири главне димензије. *Sidney J. Gray* (1988) додатно је развио *Hofstede*-ов модел идентификацијом четири рачуноводствене вредности које произилазе директно из преовлађујућих друштвених вредности. То су:

1. професионализам на супрот законској контроли,
2. униформност на супрот флексибилности,
3. конзерватизам на супрот оптимизму, и
4. тајновитост наспрам транспарентности.

На пример, *Grej*-ево истраживање је показало да су се друштва попут оних у САД или УК, разликовала у односу на азијска друштва по питању становишта. Он је такође идентификовао разлике између „Англо“ културе и културе Латинске Америке у вези са посматрани елементима. Тако, рачуноводствени стандарди азијских друштава наглашавају законску контролу делом због културне вредности која је заснована на правилима и ауторитету. Ипак, у већини случајева, истраживачи рачуноводства се слажу да је утицај културе на финансијско извештавање нејасан и може да завара.

Правни и политички фактори обезбеђују значајнији утицај на развој стандарда и имплементацију од културних вредности. Кроз литературу о рачуноводству постоји велики број груписања земаља према успостављању стандарда на основу законских/политичких сличности. Већина ових модела теже да поделе земље на основу тога да ли су или нису државе обичајног права или државе законских прописа. Ови модели такође обухватају и варијанте пореског закона, и да ли се земље фокусирају на социјализам или капитализам. Иако ова подела није савршена ипак не даје модел који слободно групише сличне земље. На пример, земље „обичајног права“ попут Енглеске, САД, Канаде, Аустралије и Новог Зеланда су у једној групи; док су земље „законског права“ као што су Француска, Немачка,

Египат и Тајван чине још једну широку групу. Важно је напоменути да чак и унутар ових групација већина модела пружа основ за даље поделе. Истраживач рачуноводства Nobes (2006), један је од многих, који је приметио да већина земаља у развоју прати правне и политичке системе својих бивших колонизатора и то се огледа у рачуноводственој пракси сваке нације. Правне разлике између различитих групација релативно је лако идентификовати. На пример, у Сједињеним Америчким Државама, као земљи обичајног права, рачуноводствена правила нису закони, већ стандарди и препоруке; док је на Тајвану, рачуноводствена пракса део правног система. Такође, величина и обим регулаторних органа је фактор диференцијације. Отуда, САД, Енглеска и Аустралија, као слично груписане земље, имају ширења ових органа, док у Француској и Немачкој ови органи власти нису тако бројни. На пример:

- Велика Британија представља добар пример да је рачуноводство „независна дисциплина”; прагматичног рачуноводства; рачуноводства заснованог на процени „правичности”.
- Рачуноводство западне Немачке, с друге стране, сматра се примером детаљних одредби (од стране предузећа и пореских закона) од формата, правила мерења и обелодањивања; рачуноводства које тражи исправност и законитост.

У земљама "грађанског или законског права" рачуноводствени систем се ослања искључиво на легалистички приступ. Отуда, поштовање рачуноводствених прописа је синоним за поштовање закона. Осим тога, порески закон има јединствени утицај на рачуноводствене стандарде и прописе. У неким земљама, нарочито у САД, порески закон је јасан и постоји посебан број прописа из опште рачуноводствене праксе. У другим земљама, порески закон и рачуноводствени прописи су исти. Ово је важно због тога што порески закон има значајан утицај на то како се компаније и појединци понашају.

Политичко окружење природно проистиче из правног окружења. Рачуноводствена литература је у сагласности да политичко окружење а посебно стабилност и степен слободе, може заиста да утиче на рачуноводствену доктрину. На пример, ниво слободе и грађанске слободе у некој земљи има директан утицај на обим откривања финансијских информација; докази показују да мање слободне земље имају мање опсежно откривање. Људи који немају слободу да изаберу своју владу и подржавају или да сеprotиве пословној политици неће имати потребне алате или ресурсе да успоставе транспарентно рачуноводство. Иако су ови извештаји логички исправни, истраживачи још увек траже значајне емпиријске доказе за даљу подршку валидности тих извештаја.

Економски фактори заједно са доступношћу и различитим тржиштима капитала такође утичу на националну рачуноводствену професију. Очигледно је да се народи разликују по својим економским системима, неки су категорисани као капиталисти,

или капиталистичко-статистички, док су други капиталистичко-социјалистички или социјалистички (*Gastil 1978*). Економски развој укључује раст, као и социјалне и структурне промене које га прате. Развијенији економски систем захтева рачуноводствену структуру која бележи потребне релевантне информације о продуктивности и перформансама различитих сектора. То је јасно видљиво пошто су најсеобухватнији рачуноводствени системи присутни у земљама које су са највећом мером економског развоја. На пример, није изненађујуће да Аустралија, са добро развијеном економијом, има добро развијене рачуноводствене праксе док Либија, са стагнирајућом лоше дефинисаном економијом има мало рачуноводствених прописа или смерница. Други аспект економског фактора који је посебно значајан је структура тржишта капитала. Многа истраживања су проучавала утицај тржишта капитала на рачуноводствене стандарде. Формирање капитала без обзира да ли је то кроз јавно финансирање, приватне инвестиције или стране приватне инвестиције неопходни су елементи за економски развој. Све релевантне финансијске информације за мотивисање приватних инвестиција или потврду јавног финансирања ослањају се на рачуноводствене податке. Рачуноводствени подаци су од кључног значаја за стварање нивоа поверења за структуру тржишта обртног капитала. Према томе, структура тржишта капитала утиче на природу рачуноводствених стандарда у различитим земљама. На пример, у Немачкој, највећи део средстава за тржишта капитала протиче од кредитора, углавном банака, што се огледа у њеним рачуноводственим циљевима. Главни циљ финансијског извештавања у Немачкој је заштита поверилаца и одржавање капитала. Међутим, у САД, где се тржиште капитала заснива на акцијском капиталу, главни циљ финансијског извештавања је заштита инвеститора. Доминација финансирања капитала у САД створила је рачуноводствену структуру која се бави фер презентацијом и потпуним обелодањивањем, али у Немачкој, рачуноводство се бави израчунавањем дистрибуирајућих прихода, односно, водећи рачуна да кредитори добију исплату.

Различите земље са различитим рачуноводственим праксама је прихваћена ситуација, међутим, није без својих недостатака. Како је идеја глобалних корпорација и тржишта без граница почела да постаје стварност, чланови рачуноводствене професије схватили су потребу за међународним стандардима. Године 1971. формиран је Међународни комитет за рачуноводствене стандарде (*IASC – the International Accounting Standards Committee*). То је била широко формирана комисија на захтев рачуноводствених одбора из Аустралије, Канаде, Француске, Немачке, Јапана, Мексика, Холандије и Уједињеног Краљевства. Комисија је имала сличан оквир као Одбор финансијских рачуноводствених стандарда Сједињених Држава (*FASB – Financial accounting standards Board*), и као британски и аустралијски оквир. Отприлике у исто време међународне стручне активности рачуноводствених тела из различитих земаља организоване су под Међународном федерацијом рачуновођа – *МФР (IFAC – International Federation of Accountants)*. *IASC* и *IFAC* су били блиски једни са другима. Међутим, чланови *IFAC* су аутоматски били и чланови *IASC*. Са овом структуром, *IASC* би поседовао

аутономију у постављању међународних рачуноводствених стандарда и у објављивању документа расправе који се односе на међународне рачуноводствене послове. Од 1970. године *IASC* је издао око четрдесет стандарда који су били у великој мери неискоришћени у већини великих корпорација и земљама са већ успостављеним рачуноводственим системима. Њен највећи напредак био је у Европи и у земљама у развоју и ново-индустријализованим земљама. На пример, 1990. Италија, Белгија, Француска и Немачка све су дозволиле великим корпорацијама да користе Међународне рачуноводствене стандарде (*IAS*) за домаће финансијско извештавање. Ипак, у великој мери, *IASC* се нашла у ситуацији у којој је издала стандарде, али није имао снагу извршења, самим тим ни стварну власт (*Nobes*, 1999).

У светлу напретка у Европи, *IASC* је усмерио своје напоре да добије ауторитативна овлашћења над рачуноводственим прописима на европским тржиштима. Европске мултинационалне компаније, након дугог периода доживљавања финансијског терета извештавања у складу са домаћим стандардима и извештавањима према ОППП Сједињених Држава за листинг на америчким берзама су биле заинтересоване да раде у правцу меродавних међународних стандарда који ће постепено укинути примену САД-овог ОППП. Са овим подстицајем, почетком 2000. године, *IASC* је прекинуо своју везу са *IFAC* као први корак у свом реструктурирању. У 2001. години, *IASC* је реорганизован као Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (*IASB*) и почео је да развија Међународне стандарде финансијског извештавања (МСФИ) поред постојећих МРС. *IASB* (2007) себе дефинише као "независни одбор за постављање стандарда, именован и под надзором географски и професионално различитих група повереника *IASC* Фондације који су одговорни за јавни интерес." У том циљу *IASB* има четрнаест чланова одбора из 9 различитих земаља и различитих академских или професионалних позадина. Његов главни циљ је да „сарађује са националним успостављачима рачуноводствених стандарда ради постизања приближавања у рачуноводственим стандардима широм света.“ Важно је напоменути, да је његова мисија намерно усмерена да функционише у правцу конвергенције и није апсолутна замена националних стандарда. То значи да је *IASB* желео споразум између својих стандарда и националних стандарда неке земље. У том циљу *IASB* је усмерио напоре приближавања унутар Европе. То је имало смисла јер ЕУ представља снажно тржиште капитала и министри ЕУ су изразили интересовање за МСФИ. Заиста до 2005. године, све европске мултинационалне компаније су користиле МСФИ за своје потребе финансијског извештавања. Ово је био велики успех за *IASB* и обезбеђено је потребни подстицај за приближавање ОППП са МСФИ. Због притиска од стране званичника и корпорација у 2008. години КХВ елиминисала је правило према ком се захтева од европских компанија да поново формулишу своје финансијске извештаје према ОППП да би биле наведене на САД берзама. Ово је МСФИ обезбедило упориште у финансијском извештавању САД. Са овим брзим променама, КХВ је почела озбиљно да посматра МСФИ и предности које пружа. (Издање КХВ из 2008. године).

За интерне потребе, финансијски извештаји могу да се састављају и по другим основама. Међутим, када је реч о екстерном извештавању треба да се има у виду да то што је неопходно да се примењују МРС што не значи да су они старији од локалних, националних закона, већ само да предности хармонизације утичу на то да их све већи број земаља усвоји.

Већина различитих националних финансијских регулаторних тела и тела за успостављање стандарда се слаже да постоје бројне конкретне користи примене међународних стандарда. КХВ то експлицитно наводи још 1988. године, у изјави која гласи "Сви регулатори за хартије од вредности треба да раде заједно марљиво да створе позитивни међународни регулаторни оквир који ће повећати виталност тржишта капитала". Тржишта капитала су једна од области које могу имати велике користи од јединствених стандарда. Тренутно компаније које желе да издају акције на тржиштима капитала у различитим земљама морају да прате различита правила сваке земље. Ово ствара значајне препреке за приступ јер испуњавање различитих захтева финансијског извештавања доводи до знатно већих трошкова. На пример, 1993. године *Daimler-Benz* је потрошио 60 милиона \$ за припрему финансијских извештаја који су у складу са САД-овим ОПРП и очекивало се да ће платити између 15 и 20 милиона долара сваке наредне године да испуни ОПРП (*Doupnik*, 2007). Осим тога различити стандарди такође стварају неефикасности у пограничним токовима капитала. Јединствени стандарди извештавања ће довести до смањења трошкова капитала, јер међународно прихваћени стандарди ће проширити базу глобалног финансирања без казне по основу додатних трошкова извештавања. То ће елиминисати трошкове као препреку за улазак и охрабрити инвеститоре да теже приступу страним тржиштима; што ће довести до повећања ефикасности у прекограничним токовима капитала. Поред елиминације непотребних трошкова, још једна предност глобалних стандарда је да ће елиминисати дуплирање напора формулисања рачуноводствених стандарда. Глобални стандарди олакшавају концентрацију рачуноводствених стручњака посвећених формулисању стандарда за задовољење потреба корисника података; стандарда који имају глобални приступ уместо уског националног усмерења. Такође, међународни стандарди би могли довести до већег сагласја између рачуноводства и економских мера.

Један од централних аспеката предности коришћења глобалних стандарда је хармонизација. Званичници успостављања стандарда и истраживачи рачуноводства наглашавају значај разликовања "стандардизације" правила од усклађивања. Лако разумљиву дефиницију хармонизације формулисао је *Vilson* (1969) и она гласи: „Термин хармонизација у односу на стандардизацију подразумева помирење различитих гледишта. Ово је практичнији и помирљивији приступ од стандардизације, нарочито када стандардизација значи да процедуре једне земље треба да буду усвојене од стране свих осталих. Хармонизација постаје ствар боље комуникације информација у форми која се може тумачити и разумети међународно“.

Суштинска корист хармонизације је да не присиљава на укидање националних стандарда, који би могли бити задовољени уз значајно националистичку опозицију. Хармонизација ће коришћењем глобалних стандарда повећати упоредивост финансијских извештаја преко граница; чиме се обезбеђује бољи квалитет информација за инвеститоре и кредиторе. Међутим, неке земље у развоју оклевају да прихвате усклађивање из страха да ће рачуноводствени стандарди доминирати стандардима из развијених земаља конкретно из ОПРП.

Усвајање глобалних или међународних рачуноводствених стандарда је идеја која је стрпљиво чекала у позадини деценијама. Све више глобална природа пословног окружења је у комбинацији са сложеношћу финансијског пословања довела глобалне рачуноводствене стандарде у центар пажње. Народи ЕУ и многи други народи су усвојили МСФИ; у исто време други раде на таквом циљу. Ипак, ово клима напретка и солидарности не значи да опозиција не постоји. Највећа опозиција МСФИ је у великој мери политичка али многи заговорници МСФИ сматрају да ће се ова препрека лако превазићи. Заиста, лидери из земаља Г20 су успоставили своју подршку за развој јединственог скупа висококвалитетних глобалних рачуноводствених стандарда. План приближавања *FASB/IASB* је био један од највећих предности у помагању МСФИ да стекну своје упориште. ОПРП и МСФИ су истакнути и најчешће примењивани рачуноводствени стандарди. Ако пројекат приближавања доводи до будућег споразума између ова два скупа стандарда, глобално финансијско извештавање ће се заснивати на једном скупу стандарда. На тај начин ће се остварити крајњи циљ међународног извештавања, и међународни стандард ће бити идеја чије време је коначно стигло⁶⁴.

20. Међународни рачуноводствени стандарди и Међународни стандарди финансијског извештавања и релевантна вредност

Извршени осврт на регулативу и праксу финансијског извештавања у САД и Великој Британији показује значајне сличности. Ово је и разумљиво с обзиром на већ наведене факторе који опредељују рачуноводствени систем сваке земље и јаке везе између њих.

Па ипак, површни утисак о сличности, релативизује се детаљним истраживањем и поређењем појединачних рачуноводствених стандарда ове две земље. Истраживање бројних аутора показују значајне разлике у погледу метода процењивања и презентирање елемената финансијских извештаја, што изискује познавање коришћених метода и поступака приказивања, да би се правилно тумачили и разумели финансијски извештаји од стране корисника у ове две земље. Када је таква различитост присутна у ове две земље, може се претпоставити да су у другим земљама, на пример, Континенталне Европе (Француска, Немачка и остале земље које су или нису под њиховим утицајем) и у земљама из других делова света, разлике у пракси финансијског извештавања и његовој регулативи још израженије.

⁶⁴ Sawani A. (2009), The changing accounting environment – IAS and US implementation, *Journal of finance and accountancy*

У САД и Великој Британији се ради о тржишно (комерцијално) вођеним системима, где је развој рачуноводствених стандарда препуштен професионалним рачуноводственим организацијама приватног сектора и где професија има важну улогу у процени испуњености „поштеног и фер увида“.

За разлику од њих, у другој групи земаља је реч о државно вођеном рачуноводству, где се наметањем законских правила од предузећа захтева јединствен рачуноводствени третман за сличне пословне операције и поштовање правила, пре него што извештаји треба да објективно прикажу економске активности ентитета. Услед тога је више присутан легализам и форма изнад суштине, наглашенији конзерватизам, склоност тајности пре него обелодањивањима, што смањује транспарентност.

Све ово доводи до суштинске различитости финансијских извештаја који потичу из различитих земаља и услед тога до њихове потпуне неупоредивости. Ради се, самим тим, о тешко преводивим извештајима на национални рачуноводствени „језик“, будући да су припремљени у складу са различитим сетом рачуноводствених стандарда. Услед тога, њихово разумевање и интерпретација захтева бројна и компликована прилагођавања. Јер, не могу се они превести механички, као што је то случај са страним валутама, већ је потребно разумети различите рачуноводствене филозофије и произилазеће стандарде на којима су ти извештаји базирани.

Потреба да финансијски извештаји из различитих земаља буду упоредиви, како би се олакшало њихово припремање, ревидирање и интерпретација, условили су бројне напоре за хармонизацијом међународне рачуноводствене праксе.

На следећим страницама објаснићемо детаљније потребу, узроке и предности међународне хармонизације финансијског извештавања и улогу коју оно има у доминантним трендовима интернационализације и глобализације пословања, препрекама које коче и успоравају тај процес, водећим институцијама које се баве хармонизацијом финансијског извештавања на светском и регионалном нивоу, као и најновије тенденције у спровођењу хармонизације и стандардизације финансијског извештавања.

20.1. Институције хармонизације и стандардизације и њихови циљеви

Рачуноводствени стандарди као установљена меродавна правила, чија примена треба да обезбеди адекватно, упоредиво и квалитетно финансијско извештавање компанија у складу са постављеним циљевима, прво су установљени у оквиру појединих земаља, било кроз државне механизме, било од стране професионалних рачуноводствених институција.

Чини се разумљивим истаћи да рачуноводствених стандарди одражавају националне особености одређене земље у којој настају. Оне су последица различитих економских, политичких, културних, правних и осталих фактора, од којих су најважнији: правни систем, снабдевачи компанија финансијским средствима, опорезивање, снага рачуноводствене професије, инфлација, теорија и историјске околности⁶⁵.

Услед тога, пракса и регулатива финансијског извештавања у различитим земљама се знатно разликују, што отежава посао онима који припремају, ревидирају и тумаче финансијске извештаје.

Инвеститори и кредитори, финансијски аналитичари и други корисници би морали да постану експерти за финансијског извештавање у више земаља да би били у стању да разумеју и тумаче финансијске извештаје, и из њих добијају употребљиве и упоредиве информације.

Ово је постало још очигледније у савременим условима интернационализације и глобализације светске привреде, све већег обављања пословних активности на наднационалном нивоу и растуће испреплетености и међузависности националних економија, са глобализованим тржиштем капитала и растом међусобног финансирања и кредитирања, а не само интензивне робне размене.

Рачуноводствено извештавање, као универзални финансијски језик комуницирања компанија и најважнији вид правовременог, поузданог и разумљивог информисања о укљученим економским ентитетима, не треба да представља препреку, већ подстрек даљем интензивирању економских активности. Да би то могло да буде, појавила се потреба за његовом интернационализацијом, тј. стандардизацијом и хармонизацијом.

Иако се ова два концепта интернационализације често користе као синоними, између њих ипак постоји разлика. Хармонизација је процес уједначавања, тј. усклађивања праксе финансијског извештавања и ревизије у светским и регионалним размерама. Она се дефинише као процес повећавања подударности, односно усаглашавања рачуноводствених пракси путем утврђивања могућег степена њихових разлика. У складу са тим, она је више практичан и усклађујући процес од стандардизације. Она утиче на повећање компатибилности, тј. приближавања рачуноводствених пракси појединих земаља у циљу добијања и ширења информација које могу бити интернационално коришћене и разумљиве. Често се доводи у везу са регулативом Европске Уније.

⁶⁵ Мартић С. (1999), Међународни рачуноводствени и стандарди ревизије и њихова примена у нашој земљи, Зборник радова са XXX симпозијума - Рачуноводство и пословне финансије у условима глобализације светске привреде, Златибор, стр. 66

Стандардизација је појам који се често повезује са Комитетом за Међународне рачуноводствене стандарде (*IASC*) и она, по својој суштини и циљевима, означава наметање и примену једног оштријег, чвршћег и прецизнијег низа правила. Према томе, хармонизација допуштајући већи број опција и алтернативних рачуноводствених поступака који нису логички конфликтни, тј. не нарушавају хармонију, продукује већи ниво разлика у резултатима рачуноводствених мерења и презентирање од стандардизације. Чак се поставља питање да ли је успостављање једног општег светски важећег сета стандарда који ће бити примењив и обавезан за све земље уопште могуће, или је то један неостварив и, у крајњој линији, непотребан „сан“.

Хармонизација се креће више у правцу постизања еквивалентности, док је крајњи циљ стандардизације униформност, тј. једнообразност. Хармонизација, као процес смањења разлика у вези међународних правила и пракси финансијског извештавања, је дуг и постепен процес у чијем остваривању учествује више професионалних и политичких организација на светском и регионалном нивоу, од којих ћемо у каснијим излагањима указати на неке најутицајније.

Које би биле користи од међународне хармонизације финансијског извештавања?

Навешћемо само неке од њих:⁶⁶

1. Повећана упоредивост финансијских извештаја на међународном нивоу и тиме повећана поузданост и употребљивост финансијских извештаја, што олакшава доношење одлука у вези интернационалних пословних трансакција и олакшава рачуноводствено комуницирање.
2. Поспешује се функционисање међународног тржишта капитала путем смањења информационог ризика и смањења трошкова капитала.
3. Задовољење потреба мултинационалних компанија које се огледа у олакшаном и јефтинијем припремању и консолидовању екстерних финансијских извештаја, премештању рачуноводствених кадрова из једне у другу земљу, састављање интерних извештаја за оцену успеха и економско-финансијског положаја филијала и др.
4. Земље у развоју, које немају довољно развијене професионалне рачуноводствене институције и финансијске и кадровске ресурсе за развој сопствених стандарда, могле би непосредно да примене висококвалитетне Међународне рачуноводствене стандарде.

⁶⁶ Детаљније на тему међународне хармонизације и стандардизације финансијског извештавања видети: Мартић. С. (1998). Упоредни рачуноводствени системи, Економски факултет у Београду, Београд, стр. 57-76 и Дмитровић-Шапоња Љ., Тубић-Раковачки С. (2002). Рачуноводствено комуницирање у савременим условима привређивања, Зборник радова са XXXIII симпозијума-Стандардизација финансијског извештавања у условима интернационализације бизниса, Златибор, стр. 54-74

5. Међународни даваоци кредита могу имати користи при процењивању, упоређивању и одобравању кредита уколико су захтеви подносиоца стандардизовани.
6. Поспешивање инвестирања ван граница једне земље, и услед тога, побољшано алоцирање штедње која је намењена инвестицијама, и др.

20.2. Проблеми рачуноводствене хармонизације

Упркос бројним позитивним ефектима, тј. користима које са собом носи, хармонизација финансијског извештавања је суочена са бројним проблемима и препрекама субјективне и објективне природе, од којих ћемо навести само неке најважније:⁶⁷

1. Једна од најочигледнијих сметњи за успостављање међународно признатог низа рачуноводствених стандарда су системи опорезивања и њихов утицај на обликовање финансијског извештавања и појаву међународних разлика.
2. Питање језика и термилолошких проблема представља додатну баријеру изградњи и примени међународних стандарда
3. Величина постојећих разлика између рачуноводствених пракси различитих земаља која је напред објашњена, услед различитог контекста у којем се одвијају и различитих циљева финансијског извештавања, са своје стране утиче на успоравање процеса хармонизације који захтева промену законских прописа и понашања у тим земљама.
4. Национализам који се огледа у неспремности појединих земаља да прихвате компромисе и промене свој систем финансијског извештавања у правцу усаглашавања са другим земљама, у циљу очувања суверенитета и одржавања аутономије.
5. Разлика у политичким и економским системима појединих земаља, и услед тога, различите рачуноводствене политике које примењују у остваривању различитих циљева.
6. Разлике у нивоу економске развијености појединих земаља и интензитету државне интервенције.
7. Коришћење различитих националних валута у којима се исказују рачуноводствени извештаји и проблеми са осцилацијом вредности новца у условима инфлације.
8. Различите тенденције регионалног затварања и др.

⁶⁷ Мартић, С. (1998), Упоредни рачуноводствени системи, Економски факултет у Београду, Београд, стр. 58, Петровић М. (1999), Међународни рачуноводствени стандарди и процес глобализације, Зборник радова са XXX симпозијума - Рачуноводство и пословне финансије у условима глобализације светске привреде, Златибор, стр. 9.

20.3. Хармонизација међународног финансијског извештавања: тржишни приступ и организације

Најзначајнија организација за покретање и спровођење глобалне хармонизације финансијског извештавања је Комитет за Међународне рачуноводствене стандарде (*International Accounting Standards Committee - IASC*), који представља независно професионално рачуноводствено тело приватног сектора са циљем постизања униформности принципа које користе предузећа за финансијско извештавање широм света.

Основан је 1973. године, са седиштем секретаријата у Лондону, од стране професионалних рачуноводствених тела из девет земаља: Велике Британије, САД, Канаде, Аустралије, Француске, Немачке, Холандије, Мексика и Јапана. Блиско је повезан са Међународним савезом рачуновођа (*International Federation of Accountants - IFAC*), и чланство у ове две организације је идентично. Тренутно је реч о 156 рачуноводствених тела, из 114 земаља.

Према Статуту *IASC*-а, циљеви Комитета су:⁶⁸

- „Да формулише и објављује у интересу јавности рачуноводствене стандарде којих се треба придржавати у презентовању финансијских извештаја и да промовише њихово прихватање и придржавање широм света.
- Да ради генерално на унапређењу и хармонизацији регулатива, рачуноводствених стандарда и поступака који се односе на презентовање финансијских извештаја.“

Комитет даље има за циљ повећање упоредивости и квалитета финансијских извештаја и њихове корисности и кредибилитета, с тим што та повећана упоредивост и хармонизација у крајњем треба да доведу до униформности финансијских извештаја широм света.

На рад Комитета најзначајнији утицај су имале англосаксонске земље, пре свега Велика Британија и САД, па су и Међународни рачуноводствени стандарди у највећој мери резултат компромиса између Британских и Америчких ОПРП.

Комитет је до сада издао 40 Међународних рачуноводствених стандарда:⁶⁹

МРС 1 - Презентирање финансијских извештаја

МРС 2 - Залихе

МРС 3 - Консолидовани финансијски извештаји (више не постоји - повучен и замењен са МРС 27 и 28)

⁶⁸ Alexander D., Archer S. (2001), *Miller International Accounting Standards Guide*, Harcourt Professional Publishing, London

⁶⁹ Op.cit., p. 13

- МРС 4 - Обрачун амортизације
- МРС 5 - Информације које треба да буду откривене у финансијским извештајима
(више не постоји - повучен и замењен садашњим МРС 1)
- МРС 6 - Рачуноводствени одговори на промене цена (више не постоји – повучен и замењен са МРС 15)
- МРС 7 - Извештај о токовима готовине
- МРС 8 - Нето добитак или губитак периода, фундаменталне грешке и промене рачуноводствених политика
- МРС 9 - Трошкови истраживања и развоја
- МРС 10 - Догађаји после датума биланса стања
- МРС 11 - Уговори о дугорочној изградњи
- МРС 12 - Порези на добит
- МРС 13 - Презентирање текуће имовине и текућих обавеза
(више не постоји – замењен садашњим МРС 1)
- МРС 14 - Извештавање по сегментима
- МРС 15 - Информације које одражавају промене цена
- МРС 16 - Некретнине, постројења и опрема
- МРС 17 - Лизинг
- МРС 18 - Приходи
- МРС 19 - Бенефиције запослених
- МРС 20 - Рачуноводствено обухватање државних дотација и откриће државне помоћи
- МРС 21 - Утицаји промена курсева страних валута
- МРС 22 - Пословне комбинације
- МРС 23 - Трошкови узajмљивања
- МРС 24 - Открића о повезаној страни
- МРС 25 - Рачуноводствено обухватање инвестирања
- МРС 26 - Рачуноводствено обухватање и извештавање на основу
планова пензионих бенефиција
- МРС 27 - Консолидовани финансијски извештаји и рачуноводствено обухватање
улагања у зависна предузећа
- МРС 28 - Рачуноводствено обухватање улагања у придружена предузећа
- МРС 29 - Рачуноводствено извештавање у хиперинфлаторним привредама
- МРС 30 - Открића у финансијским извештајима банака и сличних финансијских
институција
- МРС 31 - Финансијско извештавање о интересима у заједничким улагањима
- МРС 32 - Финансијски инструменти: Откриће и презентирање
- МРС 33 - Добит по акцији
- МРС 34 - Међубиланси
- МРС 35 - Прекид пословања
- МРС 36 - Смањење средстава
- МРС 37 - Резервисања, непредвиђене обавезе и средства
- МРС 38 - Нематеријална средства
- МРС 39 - Финансијски инструменти: Признавање и мерење
- МРС 40 - Инвестиције у некретнине

Процедура доношења стандарда је слична оној већ објашњеној у САД. Сваком стандарду претходи јавни нацрт, а произилазећи стандард треба да буде усвојен од стране $\frac{3}{4}$ чланова Управног одбора Комитета. Опште је мишљење да су стандарди високо квалитетни, еластични и јасно презентовани.

Проблем је, међутим у примени Међународних рачуноводствених стандарда. Будући да је Комитет за Међународне рачуноводствене стандарде независно тело приватног сектора, нема формални ауторитет, односно овлашћење да захтева примену у одређеним земљама, већ се ослања на прихватање и подршку професионалних рачуноводствених тела чланица, које опет, имају националне јурисдикције и делују у одређеном законском и регулаторном оквиру.

Зато се он ослања на уверавања и квалитет његових анализа и аргумената која треба да прихвате чланови – национална рачуноводствена тела као доносиоци стандарда, као и на подршку и признања различитих међународних финансијских организација које су заинтересоване за хармонизацију финансијског извештавања. С обзиром на такву природу стандарда, они су еластични (поготово ранији), дозвољавали су два или више алтернативно прихватљивих рачуноводствених поступака, дакле право опције у коришћењу.

Ово је последица компромиса које је Комитет принуђен да прави да би обезбедио подршку и прихватање стандарда, и зато у стандарде укључује поступке који се већ практикују у земљама чланицама, које су исувише важне да би биле игнорисане.

Овакви алтернативни рачуноводствени поступци имају материјални ефекат на вредновање и приказивање прихода, расхода, средстава, обавеза и капитала, као и на упоредивост финансијских извештаја. То је очигледно препознато од стране Комитета, који је крајем 1980-их година започео акцију смањења броја опција, како би се повећао утицај стандарда и повећала упоредивост финансијских извештаја. Суштина је у намери да се повећа упоредивост смањивањем броја опција у примени различитих рачуноводствених поступака. 1989. године је објављен нацрт *ED-32 (Exposure Draft 32)*, „Упоредивост финансијских извештаја“, који је донео две врсте измена.

Прво, елиминисао је бројне до тада прихватљиве рачуноводствене поступке. Друго, препоручивао је промене у природи прихватљивих рачуноводствених поступака, у том смислу што поједини поступци имају предност, и ако компаније не примене тај већ алтернативни рачуноводствени третман, који је означен као „прихватљив“, онда треба да се обелодане у анексу утицај оног метода који има предност на имовинско-финансијски и рентабилитетни положај компаније.⁷⁰

⁷⁰ Пантелић М. (1999), Експанзија процеса стандардизације-пут ка хармонији или додатна конфузија?, Зборник радова са XXX симпозијума „Рачуноводство и пословне финансије у условима глобализације светске привреде“, Златибор, стр. 192

Оваква активнији приступ Комитета у значајној мери је условљен добијањем подршке од стране Међународне организације комисија за хартије од вредности (*International Organisation of Securities Commissions - IOSCO*) чији је циљ побољшање међународног кретање капитала.

IOSCO је 1995. године је са *IASC* склопио споразум о изградњи „језгра“ рачуноводствених стандарда који ће бити коришћен за финансијско извештавање компанија у циљу мултинационалне понуде хартија од вредности, њиховог котирања на међународним тржиштима капитала. У том циљу *IASC* ради на усавршеном сету основних стандарда. Иако неће допринети повећању формалног ауторитета Комитета, значај споразума је потенцијално веома велики. То значи да ће финансијски извештаји одговарајуће припремљени у складу са MPC Општеприхваћеним рачуноводственим принципима бити аутоматски прихватљиви за сврхе листинга без усклађивања са националним, тј. локалним ОППП на било којој важној светској берзи. Ово би донело огромне уштеде ресурса на међународном нивоу и огромне користи за састављаче, као и за кориснике и аналитичаре финансијских извештаја.

Циљ је изградња стандарда који ће бити коришћени широм света за прикупљање капитала изван националних граница и у сврхе истицања на листингу на свим глобалним светским тржиштима капитала. Они ће бити алтернатива националним рачуноводственим стандардима које би временом могли да потисну.

При том је *IOSCO* одложио препоручивање примене MPC својим чланицама док *IASC* не заврши “усавршен“ сет стандарда и прилагодио их потребама *IOSCO*. Снажан допринос хармонизацији рачуноводственог извештавања даје и Међународни савез рачуновођа (*International Federation of Accountants - IFAC*). Основан је 1977. године са седиштем у Њујорку и има идентично институционално чланство као и *IASC*. Бави се превасходно доношењем Међународних ревизорских стандарда, питањима етике, образовања и другим питањима везаним за рачуноводствену професију. Он у потпуности подржава рад *IASC*-а и афирмише његову аутономију признајући га као једино тело одговорно и овлашћено за издавање рачуноводствених стандарда и помаже њихову промоцију.

Кључни допринос *IFAC*-а је издавање Међународних стандарда ревизије (MCP) од стране његовог Комитета за Међународну рачуноводствену праксу (*International Auditing Practice Committee - IAPC*) којим је направљен кључни корак ка стандардизацији и хармонизацији међународне рачуноводствено-ревизорске праксе. Они повећавају квалитет обављања послова ревизије од стране припадника професије и тиме повећавају интегритет, поузданост и кредибилитет финансијских извештаја и поверење у саме ревизорске извештаје. Самим тим, они увећавају користи које произилазе из Међународних рачуноводствених стандарда, уверавајући кориснике да су презентирани финансијски извештаји у складу са њима и дају подстрек за њихово ширење и унапређење. Они у начелу покривају сва важнија подручја ревизије, као што су одговорност ревизора, планирање ревизије,

интерна контрола, ревизорски докази коришћење рада других, закључци ревизије и извештавање, специјалне области и услуге сродне ревизије.⁷¹

Осим МСР, *IFAC* издаје и Искезе о међународној пракси ревизије (*Statements*) у циљу обезбеђења помоћи и смерница ревизорима за примену стандарда и промоцију добре праксе. У издавању Стандарда и Искеза ревизије примењује се слична процедура као и при усвајању Међународних рачуноводствених стандарда.

IFAC је установио и Етички кодекс чија доследна примена треба да обезбеди коришћење највиших професионалних и етичких стандарда и остварење највишег квалитета ревизорских услуга, као и одговорност, објективност и ауторитет професије у односу на задовољење јавног интереса.

Ти циљеви професије садржани у Етичком кодексу су:

- Кредibilitет – нужност широког поверења у финансијске извештаје,
- Професионализам – јасно идентификовање ревизора као одговорних професионалаца у рачуноводственој области;
- Квалитет услуга – обављање рачуноводствено-ревизорских услуга уз примену највиших професионалних стандарда;
- Поверење – осећај корисника услуга да су те услуге обављене уз придржавање етичког кодекса.

Европска унија је, поред *IASC*, један од најактивнијих и најутицајнијих актера на пољу међународне хармонизације финансијског извештавања. Њен циљ је стварање заједничког тржишта роба, лица и капитала које захтева хармонизацију привредног и пореског законодавства земаља чланица. У том смислу је и рачуноводство део инфраструктуре тржишта и чине се напори за његовом хармонизацијом. Притом, ЕУ следи концепт хармонизације која не означава апсолутну униформност (једнообразност), већ уједначавање и повећање упоредивости смањењем постојећих разлика у финансијским извештајима. Ово није лак задатак ако се имају у виду укорењене разлике у пракси и филозофији финансијског извештавања у појединим земљама. Оне се крећу од доминације законских и пореских правила у извештавању, заштите поверилаца, већем конзерватизму и тајности у земљама континенталне Европе, насупротив англосаксонској рачуноводственој пракси која се заснива на оријентацији према акционарима и већој транспарентности (обелодањивању) података, истинитом и поштеном увиду и суштини изнад форме.

Савет министара ЕУ је издавањем Директива, које представљају шире смернице које у одређеном року морају бити инкорпориране у законодавство земаља чланица, учинио значајан допринос уједначавању европског рачуноводства.

⁷¹ Мартић С. (1999), Међународни рачуноводствени и стандарди ревизије и њихова примена у нашој земљи, Зборник радова са XXX симпозијума-Рачуноводство и пословне финансије у условима светске привреде, Златибор, стр. 76

У том смислу, најзначајније три Директиве су:

- IV Директива донета је 1978. године а односи на годишње финансијске извештаје приватних и јавних компанија. Она тежи уједначавању у погледу правила процењивања, форме публикованих финансијских извештаја и захтева за открићима. Врховни принцип Директиве је захтев за пружањем од стране финансијских извештаја верне слике имовинског и рентабилитетног положаја предузећа, што одговара англосаксонском принципу „*True and fair view*“, односно „*fair presentation*“.
- VII Директива је усвојена 1983. године и бави се питањима консолидованих финансијских извештаја и пружањем одговарајућих смерница за већу стандардизацију предузећа (концерна). Она је хармонизовала праксу консолидовања у ЕУ, прописујући захтеве за припрему, презентирање и ревизију консолидованог годишњег закључка сложеног интереса.
- VIII Директива, усвојена је 1984. године, бави се питањима квалификација и рада ревизора.

Важно је напоменути да је 1990. године ЕУ приступила консултативној групи IASC-а и тиме прешла на реализацију нове стратегије хармонизације. Она се огледа у ослањању на IAS као референтну основу финансијског извештавања и уклањању евентуалних неусаглашености Директива са њима, као и охрабривању земаља чланица да дозволе својим компанијама бар у консолидованим финансијским извештајима, коришћење IAS у циљу повећања упоредивости, бржег протока капитала унутар ЕУ и приступа капитала ван ЕУ.

У наставку се разматра какви су најновији кораци IASC-а и његови планови за будућност. Најпре, истичемо да је Комитет решен да се још одлучније и ефикасније бави питањима хармонизације међународног рачуноводственог извештавања стварањем високо квалитетних рачуноводствених стандарда, чијом применом ће се добити упоредиве, релевантне и поуздане информације на међународном нивоу. У том циљу, он ће наставити са њиховом изградњом и усавршавањем, као и са објављивањем смерница (водича) и материјала за обуку за њихову што ефикаснију примену. Међутим, он се неће мешати у њихову директну примену и ревидирање националних рачуноводствених стандарда, као и усаглашавање са IAS, будући да је то задатак националних рачуноводствених тела њихових чланица.

У погледу организационе структуре, био би установљен Комитет за развој стандарда (*Standards Development Committee - SDC*), који има за задатак комуникацију са националним доносиоцима стандарда, успостављање програма рада, изградња стандарда и одобравање коначних тумачења стандарда. Садашњи одбор IASC-а био би замењен Саветодавним већем за развој стандарда (*Standards Development Advisory Council - SDAC*).

У погледу финансирања, *IASC* настоји да обезбеди већу независност, будући да се већина финансијских средства остварује доприносом земаља чланица. У том погледу он настоји да обезбеди ширу финансијску подршку без доминације извора и све веће сопствене приходе он продаје публикације.

Циљ постизања униформности у рачуноводственим принципима који су општеприхваћени и примењиви у финансијским извештајима широм света остаје његова визија, која чак и да се оствари неће значити апсолутну једнообразност и сувишност егзистирања националних рачуноводствених тела. Она ће морати да надзиру примену стандарда, регулишу извештавање малих локалних фирми и успоставе везу између националних потреба и захтева стандарда. Уз то, униформност регулативе не значи сама по себи и униформну интерпретацију финансијских извештаја.

Можемо закључити да је *IASC* био успешан у успостављању сета квалитетних МРС, њиховом публиковању и изграђивању, што је и био један од његових примарних циљева. У том смислу, остварен је значајан напредак у хармонизацији међународног финансијског извештавања, мада је то још увек далеко од остварења униформности на светском нивоу, јер значајне разлике у пракси финансијског извештавања појединих земаља и даље постоје.

Њих *IASC* треба да настоји да елиминише, усаглашавањем са правилима извештавања у САД и ОПРП, али треба да разуме и интересе Европе и Јапана. Уз то он треба да задржи квалитет својих стандарда, а у одређеним подручјима изврши побољшања, пре свега да повећа квалитет техничког рада и дебата, обезбеди веће ангажовање националних тела доносиоца стандарда и веће ангажовање компанија.⁷²

То ће довести до тога да ће многе компаније, користећи МРС презентовати рачуноводствене информације које су еквивалентне, или чак супериорне у бројним подручјима, у односу на национални сет стандарда.

Ово ће утицати на повећање *de facto* хармонизације - која се огледа у стварању пракси финансијског извештавања корпорација, али не на основу правила и стандарда на чију примену их притискају принудом национална професионална и регулаторна тела, већ добровољно, у складу са интересима самих компанија.

У прилог овоме иду и бројна емпиријска истраживања.⁷³ Анализе бројних аутора показују да компаније, нарочито берзанске и мултинационалне, добровољно примењују Међународне рачуноводствене стандарде (МРС), како би повећали своје присуство на страним тржиштима, побољшали односе са потрошачима, привукли страни капитал и смањили трошкове обављања бизниса.

⁷² Cairns D. (1995), *Свет је ближи Међународним стандардима*, Књиговодство, бр. 7, стр. 61

⁷³ El-Gazir M., S., Finn, M. Ph., Jacob, R. (2000), An Empirical Investigation of Multinational Firm's Compliance with International Accounting Standards, *International Journal of Accounting*, (34) 2: 239-248, Према: Ignatius R. (2000), *The CFA Digest, Accounting and regulatory issues*, AIMRA, Spring, p. 9.

Оне добровољно прихватају МРС као одговор на њихова пословна о финансијска окружења. Како би привукли снабдеваче капиталом, мултинационалне компаније проширују њихове извештаје, више извештавању о ризицима, како би смањили неизвесност. Усвајање МРС омогућава поуздане компарације финансијских извештаја компанија из различитих земаља, и услед тога редукују ризик међународних корисника и помаже компанијама у прибављању капитала по нижим ценама.

Горе објашњени приступ није и једини могући пут ка хармонизацији. У том смислу, неки аутори наводе да хармонизација финансијског извештавања не мора нужно да се одвија под одлучујућим утицајем државних и приватних регулаторних група, већ да тржиште може решити проблеме извештавања које оне нису у могућности.⁷⁴

Проблем који је инхерентан *top-down* приступу хармонизације финансијског извештавања је да принудна хармонизација захтева компромисе. Најбоље се то могло видети у еластичности Међународних рачуноводствених стандарда, који дозвољавају различите рачуноводствене поступке за одређене ставке финансијских извештаја, због тога што их значајни и утицајни делови финансијско-извештајне заједнице сматрају „најбољим“ и због тога се налазе у широкој употреби.

У одлучивању које методе одбацити у интересу униформности, ако хармонизација захтева два или три метода, сматра се да није логично да влада или неко професионално приватно тело буде покретачка снага, већ да постоји трећа алтернатива-тржиште.⁷⁵ Оно је, током времена, као невидљива рука било у стању да реши многе важне проблеме без централне (*top-down*) интервенције.

Иако ове могућности нису пуно истраживане у рачуноводственој литератури, можда због страха од улоге тржишта у решавању проблема и неповерења регулатора у моћ тржишта, опасност која се приписује *top-down* планирању је да регулатори могу правити погрешне и субоптималне потезе, будући да је њихов процес доношења одлука политички, а не економски процес. Решења која се бирократски доносе нису довољно флексибилна и чак иако одражавају ставове већине, не одговарају свима и игноришу интересе мањине.

Са друге стране, тржишни приступ користи *bottom-up* приступ, који је много флексибилнији. Уколико разне компаније користе различите методе за обрачун одређених ставки, корисници финансијских извештаја сматрају одређени метод најповољнијим. Услед тога ће компаније које користе методе које потенцијални инвеститори преферирају, лакше прибавити капитал од оних које користе оне које су инфериорније у односу на њих. Услед тога ће током времена, уколико је тржишту дозвољено да функционише, а потенцијалним инвеститорима дозвољено да искажу њихова мишљења и преференције и уколико ниједан метод није

⁷⁴ Yoon Y. (1998), Financial Reporting in an International Environment: A look at Regulatory Models and the Case for a Market Approach, *Multinational Business Review*, p. 29

⁷⁵ Ibidem, Yoon Y., p. 30.

забрањен, све то водити презентовању финансијских информација компанија у оном облику који инвестициона публика жели и сматра више одговарајућим од оних које им наметне нека интернационална бирократска група. Услед тога, он је инхерентно супериорнији од првог приступа, јер боље одражава жеље и потребе корисника ка састављачима. Хармонизација финансијског извештавања на међународном тржишту се тако пореди са супериорношћу тржишног приступа у економској сфери у односу на централно-плански, присилни и ауторативни модел. Други модел је скуп, комплексан, преоптерећен и инфериоран, а уз то спречава иновације, ефикасност и раст.

Бројни аутори⁷⁶ су, истражујући систем установљавања правила од стране *FASB*-а у САД чија примена има снагу закона, а присилу црпи из овлашћења *KXB*-а и Конгреса, указали на његову комплексност, преоптерећеност и присилан карактер. Анализирајући *FASB*-ове Извештаје, они налазе да би у значајном броју случајева тржиште могло боље, брже и јефтиније решити проблеме извештавања (одложени порези, добит по акцији, извештавање о трошковима пензија, рачуноводство за лизинг, инфлаторно рачуноводство, итд). Притом, не треба заборавити да је тржиште „строг“ газда. Оно награђује менаџере и доносиоце одлука који раде добар посао и подстиче их да обезбеде информације које конституенти желе. У супротном, уколико они примењују методе који нису прихватљиви на тржишту, финансијски извештаји губе поверење инвеститора, њихове цене акција падају, оне се продају уз дисконт, уколико желе да позајмљују виши су им трошкови, а теже им је или немогуће да прибаве капитал на домаћем или страном тржишту. Тако би се хармонизација рачуноводствених принципа обавила кроз тржиште брже и ефикасније, у сарадњи и интеракцији заинтересованих страна, без прибегавања присили, као што је то био случај стандардизацијом ширине железничких колосека, компјутерских система, разних делова електронске индустрије и другим подручјима.

Међународне рачуноводствене стандарде (*MPC*) дефинише и публикује Комитет за Међународне рачуноводствене стандарде (*International Accounting Standards Committee, IASC*). Ова институција је основана 1973. године са седиштем секретаријата у Лондону на бази уговора рачуноводствених тела које је потписало девет земаља. *IASC* сарађује са Међународним савезом рачуновођа (*International Federation of Accountance Committee IFAC*), чланство им је идентично, али треба истаћи да је *IASC* независна организација.

Кад је реч о циљу *IACS*, истиче се да је у средишту пажње формулисање и објављивање *MPC* који су од јавног интереса за употребу у презентацији финансијских извештаја, као и активности на унапређењу и хармонизацији рачуноводствених стандарда и процедура које су у вези са финансијским извештајима. Сваком стандарду претходи јавни нацрт за који је неопходно да буде верификован од стране чланова одбора, при чему води рачуна о томе да се стандарди фокусирају на суштину те занемаре небитни детаљи.

⁷⁶ Ibidem, Yoon Y., п. 32

Одбор за међународне рачуноводствене стандарде основан је 2001. године као део Фондације Комитета за Међународне рачуноводствене стандарде (*International Accounting Standards Committee Foundation - IASCF*). Претходник *IASB*-а је био Одбор Комитета за Међународне рачуноводствене стандарде (*International Accounting Standards Committee - IASC*), који је основан 29. јуна 1973. године од стране професионалних асоцијација рачуновођа Аустралије, Канаде, Француске, Немачке, Јапана, Мексика, Холандије, Велике Британије, Ирске и Сједињених Америчких Држава.

Креирање и одобравање Међународних стандарда финансијског извештавања (МСФИ) односно Међународних рачуноводствених стандарда и релевантних докумената, као што су Оквир за припрему и презентацију финансијских извештаја, нацрти за излагање, и други документи за дискусију, у надлежности је *IASB*.

Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (*IASB*) основан је 2001. године за развој Међународних стандарда финансијског извештавања (МСФИ). Годину дана касније, државе чланице Европске уније обавезале су се да захтевају МСФИ за све корпорације наведене на њиховој територији почев од 2005. године (*EZ*, 2002). Први МСФИ је издат 2003. године, до када је најмање 19 земаља тражило усклађеност са међународним стандардима. Од тада, скоро 70 земаља (укључујући и земље ЕУ) обавезале су МСФИ за све наведене компаније. Даље, око 23 земаља је увело МСФИ као обавезан за неке наведене компаније или је омогућило наведеним компанијама да добровољно усвоје МСФИ. Међутим, од 2007. године, најмање 40 земаља и даље захтева домаће развијене рачуноводствене стандарде наспрам МСФИ, а ова листа укључује неке велике привреде земаља као што су Бразил, Канада, Кина, Јапан, Индија и САД.⁷⁷ Зашто постоји хетерогеност у одлукама земаља да усвоје МСФИ? Другим речима, зашто неке земље усвајају МСФИ а друге не? Разумевање одлуке земаља о усвајању може да пружи увид у предности и трошкове усвајања МСФИ.

Међународни стандарди финансијског извештавања МСФИ обухватају Стандарде и Тумачења, усвојене од стране Одбора за Међународне рачуноводствене стандарде (*International Accounting Standards Board-IASB*)⁷⁸.

МСФИ обухватају:

⁷⁷ Неке од ових земаља су се обавезале да усвоје ("приближе"), МСФИ у неком будућем времену. Не сматра се да је нека земља усвојила МСФИ док се од наведених компанија у њеној надлежности не захтева да поднесе извештаје према МСФИ. На пример, 2004. године, Албанија се обавезала да захтева МСФИ почев од 1. јануара 2006., датум усвајања је касније померен за 1. јануар 2008. године.

⁷⁸ Група аутора (Татић И. и др.), (2008), *Практична примена Међународних стандарда финансијског извештавања у Републици Србији*, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Рачуноводство д.о.о, Београд

- Међународне стандарде финансијског извештавања (*International Financial Reporting Standards*) – у 2008. години је у примени МСФИ 8;
- Међународне рачуноводствене стандарде (*International Accounting Standards*) - у 2008. години је у примени 29 МРС;
- Тумачења која је објавио Комитете за тумачења Међународних стандарда финансијског извештавања (*Interpretations Developed by the International Reporting Interpretations Committee - IFRIC*, у примени је 12 тумачења) или ранији Стални комитет за тумачења (*Standing Interpretations Committee - SIC*, у примени је 11 Тумачења).

Ради даље дискусије о рачуноводственим стандардима, у наставку су презентовани скупови МРС и МСФИ стандарда који су прихваћени као међународни, а користе се у нашој земљи. Република Србија се обавезала на њихову примену према важећем Закону о рачуноводству⁷⁹.

Међународни рачуноводствени стандарди (МРС) јесу следећи:⁸⁰

- Међународни рачуноводствени стандард 1 (МРС 1) - Презентација финансијских извештаја;
- Међународни рачуноводствени стандард 2 (МРС 2) - Залихе;
- Међународни рачуноводствени стандард 7 (МРС 7) - Извештај о токовима готовине;
- Међународни рачуноводствени стандард 8 (МРС 8) – Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке;
- Међународни рачуноводствени стандард 10 (МРС 10) – Догађаји после извештајног периода;
- Међународни рачуноводствени стандард 11 (МРС 11) – Уговори о изградњи;
- Међународни рачуноводствени стандард 12 (МРС 12) – Порези на добитак;
- Међународни рачуноводствени стандард 16 (МРС 16) – Некретнине, постројења и опрема;
- Међународни рачуноводствени стандард 17 (МРС 17) – Лизинг;
- Међународни рачуноводствени стандард 18 (МРС 18) – Приходи;
- Међународни рачуноводствени стандард 19 (МРС 19) – Примања запослених;
- Међународни рачуноводствени стандард 20 (МРС 20) – Рачуноводствено обухватање државних давања и обелодањивање државне помоћи;

⁷⁹ Службени гласник РС, 62/13

⁸⁰ Ibidem

- Међународни рачуноводствени стандард 21 (МРС 21) – Ефекти промена девизних курсева;
- Међународни рачуноводствени стандард 23 (МРС 23) – Трошкови позајмљивања;
- Међународни рачуноводствени стандард 24 (МРС 24) – Обелодањивања повезаних страна;
- Међународни рачуноводствени стандард 26 (МРС 26) – Рачуноводство и извештавање планова пензијских примања;
- Међународни рачуноводствени стандард 27 (МРС 27) – Појединачни финансијски извештаји;
- Међународни рачуноводствени стандард 28 (МРС 28) – Инвестиције у придружене ентитете и заједничке подухвате;
- Међународни рачуноводствени стандард 29 (МРС 29) – Финансијско извештавање у хиперинфлаторним привредама;
- Међународни рачуноводствени стандард 32 (МРС 32) – Финансијски инструменти: презентација;
- Међународни рачуноводствени стандард 33 (МРС 33) – Зарада по акцији;
- Међународни рачуноводствени стандард 34 (МРС 34) – Периодично финансијско извештавање;
- Међународни рачуноводствени стандард 36 (МРС 36) – Умањење вредности имовине;
- Међународни рачуноводствени стандард 37 (МРС 37) – Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина;
- Међународни рачуноводствени стандард 38 (МРС 38) – Нематеријална имовина;
- Међународни рачуноводствени стандард 39 (МРС 39) – Финансијски инструменти: признавање и одмеравање;
- Међународни рачуноводствени стандард 40 (МРС 40) – Инвестиционе некретнине;
- Међународни рачуноводствени стандард 41 (МРС 41) – Пољопривреда.

Међународни стандарди финансијског извештавања (МСФИ) јесу следећи⁸¹

- Међународни стандард финансијског извештавања 1 (МСФИ 1) – Прва примена Међународних стандарда финансијског извештавања;

⁸¹ <http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=10266>, приступ 12.2.2015. године

- Међународни финансијски стандард извештавања 2 (МСФИ 2) – Плаћања акцијама;
- Међународни стандард финансијског извештавања 3 (МСФИ 3) – Пословне комбинације;
- Међународни стандард финансијског извештавања 4 (МСФИ 4) – Уговори о осигурању;
- Међународни стандард финансијског извештавања 5 (МСФИ 5) – Стална имовина која се држи за продају и престанак пословања;
- Међународни стандард финансијског извештавања 6 (МСФИ 6) – Истраживање и процењивање минералних ресурса;
- Међународни стандард финансијског извештавања 7 (МСФИ 7) – Финансијски инструменти: Обелодањивања;
- Међународни стандард финансијског извештавања 8 (МСФИ 8) – Сегменти пословања;
- Међународни стандард финансијског извештавања 10 (МСФИ 10) – Консолидовани финансијски извештаји;
- Међународни стандард финансијског извештавања 11 (МСФИ 11) – Заједнички аранжмани;
- Међународни стандард финансијског извештавања 12 (МСФИ 12) – Обелодањивање о учешћима у другим ентитетима;
- Међународни стандард финансијског извештавања 13 (МСФИ 13) – Одмеравање фер вредности;

Поред презентованих стандарда истичу се у наставку и објашњења која се односе на њихово тумачење.

IFRIC тумачење 1

Односи се на промене одмеравања свих постојећих обавеза узрокованих повлачењем имовине из употребе, обнављањем и сличних обавеза које су признате као део набавне вредности ставке некретнина, постројења и опреме у складу са МРС 16, као и признате обавезе у складу са МРС 37.

IFRIC тумачење 2

Се односи на учешће чланова кооперативних ентитета и сличних инструмената и примењује се на финансијске инструменте који спадају у делокруг МРС 32 укључујући и финансијске инструменте издате члановима кооперативних ентитета као доказ власничког учешћа члана у ентитету, са напоменом да се не примењује на финансијске инструменте који ће бити нити могу да буду измерени инструментима сопственог капитала ентитета.

IFRIC тумачење 4

Односи се на одређивање да ли уговор садржи елементе лизинга те дају упутства за одређивање да ли таква врста уговора представља лизинг или пак, да ли садржи елементе лизинга а који би требало рачуноводствено да се обухвате у складу са MPC 17.

IFRIC тумачење 5

Ова верзија тумачења односи на права на учешће у фондовима намењеним повлачењем имовине из употребе, обнављању и заштити животне средине и бави се питањима како контрибутор треба рачуноводствено да обухвати своје учешће у фонду и када он има обавезу да уплати додатне доприносе како би та обавеза требало да се рачуноводствено обухвати.

IFRIC тумачење 6

Ова тумачења се односе на обавезе која се јављају од учешћа на посебном тржишту одлагања електричне и електронске опреме, те оно даје упутство за признавање у финансијским извештајима произвођача, обавеза за управљање отпадом према директиви ЕУ о одлагању електричне и електронске опреме у вези са продајом старих уређаја за домаћинство.

IFRIC тумачење 7

Односи се на примену захтева MPC 29 у извештајном периоду када ентитет идентификује последице хиперинфлације у привреди своје функционалне валуте са фокусом на тумачења захтева у смислу како изразити мерне јединице важећи на крају извештајног периода и како ентитет треба да обрачунава уношење ставки одложеног пореза у преправљеним финансијским извештајима.

IFRIC тумачење 8

Односи се на делокруг МСФИ 2 тј. примењује се на трансакције плаћања у којима ентитет прима или стиче добра или услуге.

IFRIC тумачење 9

Односи се на поновно процену уграђених деривата и не бави се питањима поновног одмеравања насталих услед поновне процене уграђених деривата као ни стицањем уговора са уграђеним дериватима у пословној комбинацији нити њиховом могућом поновном проценом на датум стицања.

IFRIC тумачење 10

Ово тумачење односи се на периодично финансијско извештавање и умањење вредности, односно међусобни утицај захтева MPC 34 и признавање губитака због умањења вредности Гудвила који је MPC 36 и одређених финансијских средстава MPC 39, као и ефекте тог међусобног утицаја на накнадне периодичне и годишње финансијске извештаје.

IFRIC тумачење 11

Овим тумачењем обухваћена су два питања, и то, прво две тачке које су специфициране трансакције треба да се обрачунавају, као и оне које се измирују у капиталу или као оне које се измирују у готовини према захтеву МСФИ 2, и друго питање: како обухватити аранжман и плаћање акцијама који обухватају два или више ентитета у оквиру исте групе.

IFRIC тумачење 12

Овим тумачењем је обухваћено упутство како корисници треба да обрачунавају уговоре о концесијама за пружање услуга од стране ентитета јавног сектора, ентитетима који припадају приватним секторима.

IFRIC тумачење 13

Односи се на програме лојалности клијената у условима када се у оквиру ентитета користе ти програми, како би били обезбеђени подстицаји за клијенте за куповину њихове робе или услуга.

IFRIC тумачење 14

Односи се на ограничење средстава дефинисаних примања, захтева за минималним финансирањем и њиховом интеракцијом у смислу када рефундирање средстава или смањења будућих доприноса треба да буду доступни према параграфу 58 МРС 19., потом, када захтев који се односи на минимална финансирања може имати ефекте на доступна смањења будућих доприноса, и када захтев за минималним финансирањем може да иницира настанак обавезе.

IFRIC тумачење 15

Ово је у вези са споразумима за изградњу некретнина, а односи се на рачуноводство прихода и њима повезаних расхода ентитета који обављају изградњу некретнина непосредно или под извођачима.

IFRIC тумачење 16

Односи се на хеџинг нето инвестицију у иностраном пословању и не треба га примењивати на остале врсте рачуноводства хеџинга.

IFRIC тумачење 17

У вези је са расподелом немонетарне имовине власницима у два случаја и то код расподеле немонетарне имовине и расподеле у околностима када се власницима пружа могућност да бирају између немонетарне и монетарне имовине.

Поменуте групе стандарда (ОПРП и МСФИ) се примењују у финансијском извештавању профитно оријентисаних компанија, а када је реч о стандардима који се примењују у јавном сектору, треба имати у виду да је у питању посебна група стандарда који су познати под називом Међународни рачуноводствени стандарди јавног сектора за које је надлежан Одбор за међународне рачуноводствене

стандарде за јавни сектор (*International Public Sector Accounting Standards Board – IPSASB*), а који је организациони део Међународне федерације рачуновођа (*International Federation of Accountants – IFAC*).⁸²

21. Глобални рачуноводствени стандарди и извештавање као основа за повећање вредности

21.1. Основне карактеристике *US GAAP*-а и *IFRS*-а

Данас, свака држава која има јавно тржиште капитала користи сопствени скуп Општеприхваћених рачуноводствених принципа или скуп принципа заснованих на другим националним или међународним стандардима. Квалитет тих стандарда драстично варира од државе до државе, као и начини на који на који их компаније примењују и независни ревизори проверавају. Чак и најбољи „национални општеприхваћени рачуноводствени принципи“ нашли су се на удару критике, јер су сви до једног највећим делом засновани на моделу историјских трошкова. Савремено комплексно пословно окружење доводи у питање релевантност информација о историјским трошковима и излаже тај модел преиспитивању.

Код мерења и извештавања о финансијским резултатима, америчке компаније су дуго пратиле сет стандарда и упутстава познатих као Општеприхваћени рачуноводствени принципи (ОПРП).

Да би се обезбедио задовољавајући квалитет финансијског извештавања треба посебну пажњу посветити правилима која се користе у састављању и презентовању финансијских извештаја, при чему се пажња углавном фокусира на рачуноводствена начела и концепте. Посматрајући на светском нивоу, најпознатији је систем рачуноводствених начела која су настале у САД-у, а потом стекла и статус општеприхваћених начела – *Generally Accepted Accounting Standards*.

Уколико се посматра систем општеприхваћених рачуноводствених начела, уочава се да има трослојну структуру: општеприхваћене концепте, општеприхваћена начела и општеприхваћене поступке. Рачуноводствена начела заправо детерминишу концепцију и основне карактеристике рачуноводства, а представљају и смернице које су важне за обраду рачуноводствених података и тумачења добијених информација. Ради њихове једноставније примене она се уобичајено даље разрађују кроз рачуноводствене стандарде и законске прописе. Наиме, рачуноводствена начела представљају базу за утврђивање стандарда. ОПРП начела су позната као ОПРП стандарди који служе као смернице великим и малим предузећима у извештавању финансијским информацијама за разне

⁸² Цвијић, Ј. (2017), Повезаност између рачуноводствених стандарда, правног оквира и квалитета финансијског извештавања UDK: 006.44:657, <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2017/0352-37131703052C.pdf>

интересне групе (аутсајдере). Циљ ове групе стандарда је да гарантује да постојећи или потенцијални инвеститори и повериоци имају приступ поузданим информацијама за процену финансијских перформанси компанија.

Стварање скупа глобалних стандарда омогућило би компанијама да лакше и са мање трошкова приступе светским тржиштима капитала. Када би постојали глобални општеприхваћени рачуноводствени принципи, инвеститори би једноставније и прецизније могли да упоређују перформансе било које компаније, у било којој држави, а тиме и да прошире свој обим одабира инвестиција. При усвајању нових глобалних стандарда, регулатори тржишта широм света могли би да се договоре да било којој компанији која користи глобалне општеприхваћене рачуноводствене принципе омогуће да се региструје на берзама под њиховом јурисдикцијом. Усвајање глобалних општеприхваћених рачуноводствених принципа такође захтева да се пажња посвети тумачењу стандарда на глобалној основи и усклађивању са њима.

Поред ОПРП, као друга група стандарда који је прихватио велики број земаља истичу се и међународни стандарди финансијског извештавања – МСФИ стандарди⁸³. Ови стандарди су прихваћени као сопствена регулатива или као основа за израду сопствених рачуноводствених стандарда. МСФИ као међународни рачуноводствени стандарди представљају компромис рачуноводствених решења различитих држава. У том контексту, истиче се да уважавање базичних одредби међународних стандарда било директно или индиректно кроз националне стандарде, финансијски извештаји који су генерисани у једној земљи биће упоредиви са оним финансијским извештајима у другим земљама, а то представља предуслов за адекватно пословно комуницирање и глобализацију привредних активности. У том смислу, истичемо да су ови стандарди од посебне важности за мултинационалне и транснационалне компаније.

Иако је хармонизација пожељна у одређеном степену, дебате у стручној литератури се воде око тога да ли хармонизација треба да буде постигнута државном интервенцијом у процес финансијског извештавања или путем неког приватног рачуноводственог тела – попут *FASB*-а или *IASC*-а који установљавају стандарде.

21.2. Глобални рачуноводствени стандарди и тржишта капитала

Скоро свака држава у којој постоји тржиште капитала користи сопствени скуп општеприхваћених рачуноводствених принципа или скуп принципа заснованих на националним или међународним стандардима. Квалитет тих стандарда варира од државе до државе, а многи од њих дозвољавају коришћење широког обима

⁸³ У прилогу 1 су презентовани циљеви *МСФИ* стандарда, у прилогу 2 је дат преглед циљева *IAS* стандарда, а у прилогу 3 је дат упоредни преглед основних елемената и њихових разлика код *US GAAP* и *МСФИ* стандарда.

рачуноводствених принципа који изазивају велику неконзистентност и немогућност упоређивања.

Тек је пре неколико година почело да се сматра да би било пожељно, али и није вероватно, барем не у скорој будућности, да рачуноводствени стандарди буду конвергентни у већини земаља света. Са драстично измењеним окружењем корпоративног извештавања, које барем делимично карактеришу високопрофилни корпоративни скандали и много већи фокус на корпоративној транспарентности и одговорности, потенцијал и могућности да се осмисли и испуни визија сада су у нашем домаћају.

У пролеће 2001. године формиран је Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (*International Accounting Standard Board – IASB*). Након улагања великог труда земаља са обе стране Атлантика и из целог света, професионалци у пословању и рачуноводству сложили су се да финансирају одбор који ће непрекидно радити на побољшању и проширивању Међународних рачуноводствених стандарда - МРС (*International Accounting Standards – IAS*). Осим тога, сада је у земљама Европске уније, Аустралији, Русији и у другим државама, од Сингапура до Јужноафричке Републике, обавезно увођење и придржавање Међународних стандарда финансијског извештавања - МСФИ (*International Financial Reporting Standards – IFRS*). Ускоро ћемо се наћи у позицији у којој нисмо очекивали да се нађемо, да ће само два тела – *IASB* и Одбор за финансијске рачуноводствене стандарде у САД (*Financial Accounting Standards Board – FASB*) – постављати рачуноводствене стандарде за велику већину глобалних тржишта капитала.

Упркос томе што је начињен велики помак, тела која постављају стандарде нису се зауставила на досадашњим достигнућима. У новембру 2002. године потписан је споразум у Норвоку (*Norwalk*), у којем су се међународна тела која постављају стандарде и тела која постављају стандарде у САД сложила да смање разлике између њихова два скупа стандарда. Глобални Општеприхваћени рачуноводствени принципи (*Generally Accepted Accounting Principles – GAAP*) – према којима сви ентитети који користе исте стандарде треба да имају идентичне исходе – представљају могућност која ће трансформисати нашу способност да упоређујемо и контрастирамо финансијска постигнућа компанија широм света.

Процес конвергенције није тривијална ствар. Два тела која постављају стандарде са правом су попуњена људима из различитих окружења чија су мишљена веома различита. Величина изазова да се стигне до конзистентних рачуноводствених решења не треба да буде потцењена: треба схватити да ће за реализовање тог циља бити потребна вољност и посвећеност свих заинтересованих страна, укључујући и регулаторна тела и политичаре. До данас, ниво интеракције између два тела која постављају стандарде био је веома обиман, а оба тела марљиво раде на постизању конвергенције у великим областима рачуноводства.

Тешкоће при имплементирању глобалних стандарда финансијског извештавања ту не престају. Чак и ако текст и значење стандарда могу да се ускладе, и даље је веома велики изазов то како омогућити конзистентну примену усвојених принципа без обзира на територију. Суочавање са овим изазовом захтева велику посвећеност тела као што су Комитет за тумачења међународног финансијског извештавања (*International Financial Reporting Interpretation Committee – IFRIC*), који је основао *IASB*, и радна група за новонастала питања (*Emerging Issuea Task Force – EITF*), коју је основао *FASB*, као и агенција за спровођење стандарда, као што су Комисија за хартије од вредности у САД – *KXB (US Securities and Exchange Commission – SEC)* и Одбор европских регулатора хартија од вредности (*Committee of European KXBurities Regulators – CESR*).

21.3. Значај и класификација рачуноводствених стандарда према доминантним групама са аспекта глобалне примене

Рачуноводствена теорија и пракса су током времена развијале различите методе и поступке за обухватање одговарајућих трансакција и процењивање позиција финансијских извештаја. У том смислу, у циљу добијања поузданих финансијских извештаја постојала је потреба за стандардизацијом наведених поступака у виду рачуноводствених стандарда. Они представљају изграђена темељна правила финансијског извештавања као резултат врхунских достигнућа рачуноводствене теорије и најбоље рачуноводствене праксе. Могу се дефинисати као разрада, тј. конкретизација рачуноводствених начела у погледу метода обухватања и обраде рачуноводствених података и формирања рачуноводствених информација, презентовања и чувања рачуноводствених података и информација.⁸⁴ С обзиром да је у САД и Великој Британији њихово установљавање законом препуштено професионалним рачуноводственим телима, они у овим земљама представљају најзначајнију основу рачуноводствених извештаја која води и усмерава рачуновође у припреми финансијских извештаја који ће бити релевантни, поуздани, разумљиви и употребљиви. Њихово познавање је важно и за кориснике финансијских извештаја како би исправно тумачили информације садржане у њима.

Као што смо већ раније поменули, они су резултат људског ума у циљу постизања циљева финансијског извештавања, а нису откривени као неки природни закони. Неки аутори их пореде са правилима за организовани спорт, као што је то кошарка или фудбал.⁸⁵ И они као и спортска правила:

- Извиру из комбинације традиције, искуства и службених ставова.

⁸⁴ Новићевић Б. (1994), *Улога стандарда у повећању објективности рачуноводствених извештаја*, *Књиговодство*, бр.6-7, стр. 68

⁸⁵ Meigs F.R., Meigs B.W. (1999), *Accounting: The Basis for Business Decisions*, Ninth Edition, Mc Graw-Hill Inc, New York, p.12.

- Захтевају ауторитативну потпору и неку врсту принуде у примени.
- Некада су арбитрарни.
- Морају бити разумљиви и поштовани од свих учесника.
- Могу се мењати током времена, уколико се уоче недостаци у примени постојећих правила.

Једном изграђени стандарди не важе за увек, нису непроменљиви, што значи да процес изградње стандарда у обе земље још увек траје, јер се они морају континуирано мењати са променама услова пословања и променама потреба адресата финансијских извештаја.

У САД рачуноводствене стандарде развија професионално рачуноводствено тело приватног сектора – Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (*FASB*), који је у том послу наследио свог претходника Одбор за рачуноводствене принципе (*APB*). Стандарди су познати под термином Општеприхваћени рачуноводствени принципи (ОПРП).

Њихов битан атрибут је потреба за консензусом у оквиру пословне заједнице, тј. њихово прихватање и разумевање као корисне основе за финансијско извештавање од стране свих учесника у процесу финансијског извештавања. Да би били општеприхваћени, они захтевају и ауторитативну потпору, било из службених или несљужбених извора.

Сљужбени извори америчких општеприхваћених рачуноводствених принципа (ОПРП-а) били су током година:⁸⁶

1. Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа (*AICPA*) и његови комитети;
2. Одбор за рачуноводствене принципе (*APB*);
3. Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (*FASB*);
4. Комисија за хартије од вредности и берзе (*KXB*);
5. Америчко рачуноводствено удружење (*AAA*) и друге организације.

Не налазе се сви општеприхваћени рачуноводствени принципи у сљужбеним извештајима организација која се баве њиховим доношењем. Због комплексности пословне заједнице и брзих промена, често није сваки тип трансакције и ситуације покривен објашњењем у детаљној и обимној сљужбеној литератури, па се рачуновође морају ослањати и на несљужбене изворе ОПРП-а који су допуштени у тим ситуацијама:

⁸⁶ Meigs F.R., Meigs B.W., op.cit., p. 603

- Рачуноводствене поступке и концепте који су у широкој примени;
- Рачуноводствене поступке који се приказују у „неслужбеној“, али и меродавној рачуноводственој литератури;
- Опште теоријске концепте на којима се базира рачуноводствена пракса.

И у Великој Британији постоји слично структура, тј. тело стандарда развијених од стране рачуноводствене професије у виду тзв. општеприхваћених рачуноводствених принципа (*UK GAAP*). Њих су развијала већ наведена професионална тела за доношење стандарда – Одбор за рачуноводствене стандарде (*Accounting Standards Board - ASB*), његови претходници Управни одбор за рачуноводствене стандарде (*Accounting Standards Steering Committee - ASSC*) и Комитет за рачуноводствене стандарде (*Accounting Standards Committee - ASC*), који су објавили Исказе о стандардној рачуноводственој пракси (*Statements of Standard Accounting Practice - SSAP*), Стандарде финансијског извештавања (*Financial Reporting Standards - FRS*), и Исказе о препоручљивој пракси (*Statements of Recommended Practice - SORP*), Извештаје одбора за хитна питања и сл.

Ипак, број британских рачуноводствених стандарда је далеко мањи од оног у САД. Листа постојећих стандарда је приказана испод, при чему је нарушен бројчани редослед стандарда, услед тога што су неки стандарди повучени, а неки ревидирани, преименовани и пренумерисани.⁸⁷

Преглед Извештаја о стандардној рачуноводственој пракси у (SSAP) и Стандарда финансијског извештавања (FRS) у Великој Британији и стандарди финансијског извештавања (FRS) дат је у наставку:

- SSAP 1- Рачуноводство за придружена предузећа
- SSAP 2 - Откриће рачуноводствених политика
- SSAP 3 - Добит по акцији
- SSAP 4 - Рачуноводство за државне дотације и помоћ
- SSAP 5 - Рачуноводство за порез на додату вредност
- SSAP 6 - Неуобичајене ставке и кориговање за прошли период
- SSAP 9 - Акције и дугорочни уговори
- SSAP 10 - Извештај о изворима и употреби средстава
- SSAP 12 - Рачуноводство за амортизацију
- SSAP 13 - Рачуноводство за истраживање и развој
- SSAP 14 - Рачуни групе
- SSAP 15 - Рачуноводство за одложене порезе
- SSAP 17 - Рачуноводство за догађаје после дана биланса
- SSAP 18 - Резервисања

⁸⁷ Elliot B., Elliot J. (1997), *Financial Accounting and Reporting*, Second Edition, Prentice Hall Europe, London, p. 133

SSAP 19 - Рачуноводство за инвестиције у некретнине
SSAP 20 - Превођење страних валута
SSAP 21 - Рачуноводство за лизинге и куповине на рате
SSAP 22 - Рачуноводство за гудвил
SSAP 23 - Рачуноводство за мерцере и аквизиције
SSAP 24 - Рачуноводство за пензијске трошкове
SSAP 25 - Сегментно извештавање
FRS 1 - Извештај о токовима готовине
FRS 2 - Рачуноводство зависних предузећа
FRS 3 - Извештавање о финансијским перформансама
FRS 4 - Капитални инструменти
FRS 6 - Мерцери и аквизиције
FRS 7- Поштене вредности у рачуноводству аквизиција
FRS 8 - Трансакције са повезаним странама

Иначе, општеприхваћена чињеница је да су стандарди допринели побољшању квалитета финансијског извештавања и то кроз четири битна подручја:

- Повећање упоредивости финансијских извештаја. Како би могли да процене и предвиде будуће новчане токове и оцене перформансе менаџмента, да праве валидне међукомпанијске компарације перформанси, прогреса и трендова, доносиоци инвестиционих и осталих одлука морају бити снабдевени релевантним и поузданим информацијама које су стандардизоване. У супротном, уколико компаније бирају рачуноводствене политике „на слепо“ или прикривају промене у успеху и трендове, какве компарације би биле отежане.
- Кредибилитет рачуноводствене професије би био нарушен, а она изложена критици (то је у Великој Британији био случај у 1960-им годинама услед великих пословних скандала), уколико би компанијама суоченим са сличним догађајима било дозвољено да објављује финансијске извештаје који презентују различите резултате, услед слободе у избору рачуноводствених политика. Питање униформности субјективног третмана и професионалног мишљења је кључно за постизање поштеног и фер презентирања. Па ипак, стандарди нису кодификована ригидна и механички примењива правила, тако да не могу заменити информисану процену онога што чини поштен и фер увид у одређеним околностима.
- Утицај. - Процес формулисања стандарда стимулише развој и појаву нових идеја за појединачне рачуноводствене проблеме, развој рачуноводствене литературе и уопште, увођење више реда у обављању рачуноводствене праксе.
- Дисциплина. - Придржавање стандарда подстичу законски (мандаторни) захтеви, као и притисци на компаније којим се дисциплинују од стране финансијског тржишта и одговарајућих регулаторних агенција, чиме се смањују информациони ризици и потенцијални губици инвеститора и кредитора.

Постоје, међутим, и аргументи против стандарда.⁸⁸ Између осталог, то су:

- Неповољни алокативни ефекти који се појављују када доносиоци стандарда нису водили рачуна о економским последицама издатих стандарда. Као пример се наводе додатни трошкови припремања или су оптималне менаџерске одлуке, као и тврдње да је стандард о лизингу утицао на депресију и смањење запослености људи у производњи и сервисирању лизинг опреме.
- Постојање консензуса. - У претходним излагањима је указано на комплексну природу процеса доношења стандарда и обезбеђивања њихове подршке и прихватања, који је често политички процес.
- Иако се у новије време настоји да стандарди буду базирани на концептуалном оквиру, постоје контра аргументи да је он превише уопштен да би ефективно испунио ову улогу.
- Преоптерећеност. - Често се замера да постоји превише стандарда, да су они често или сувише детаљни, или пак, недовољно детаљни да би се применили на одговарајући начин. Уз то, они су често опште намене, па често не одговарају за примену у одређеним предузећима у специфичним индустријама, а не праве често ни разлику између међуизвештаја и годишњих извештаја, малих и великих предузећа и сл. Постоји уз све ово и више доносиоца, па се добија утисак да су рачуновође „пререгулисани“ у тој мери, да то ствара конфузију и отежава примену професионалног просуђивања.

⁸⁸ Ibidem, p. 132

22. Прилог: Упоредни преглед основних елемената *US GAAP*, *IFRS* и *IAS* стандарда

Циљеви МСФИ стандарда

МСФИ	ЦИЉЕВИ
1. Прва примена Међународних стандарда финансијског извештавања	Циљ овог стандарда је да се омогући да први финансијски извештај ентитета у складу са <i>МСФИ</i> и његови периодични извештаји који су фокусирани на део периода који обухватају финансијски извештаји, садрже информације високог квалитета у смислу да су транспарентне за кориснике и упоредиве за извештајне периоде, потом да пружају полазну тачку за рачуноводство према <i>МСФИ</i> , као и да трошкови њиховог прибављања не превазишле користе добијене њиховом употребом.
2. Плаћања акцијама	Прецизирање финансијског извештаја ентитета у околностима када се он обавезује на трансакције плаћање у акцијама, циљ је овог стандарда.
3. Пословне комбинације	Циљ овог стандарда је побољшање релевантности, упоредивости и поузданости информација које ентитет презентује у својим финансијским извештајима, а које се односе на пословне комбинације и њене ефекте.
4. Уговори о осигурању	Циљ овог стандарда је дефинисање финансијског извештавања везано за уговоре о осигурању од стране ентитета који такве уговоре издаје, и то све док Одбор не финализира друга фазу пројекта о уговорима о осигурању.
5. Стална имовина која се држи за продају и престанак пословања;	Циљ овог стандарда је да се одреди рачуноводствено евидентирање имовине које се држи за продају, а поред тога и презентовање и обелодањивање престанка пословања.

13. Одмеравање фер вредности;	Овај стандард се примењује у вези са одмеравањем фер вредности при чему се дефиниција фер вредности у првом реду фокусира на имовину обавезе имајући у виду да су оне базични предмет рачуноводственог одмеравања, поред тога овај стандард се примењује на инструменте из сопственог капитала ентитета који се управо одмеравају по фер вредности.
-------------------------------	---

Циљеви МРС стандарда

МРС	ЦИЉЕВИ
1. Презентација финансијских извештаја	Овим стандардом дефинисани су интегрални захтеви који се односе на презентовање финансијских извештаја, смернице за њихову структуру, као и минималне захтеве за њихов садржај.
2. Залихе	Овај стандард се односи на прописивање начина како залихе треба да се рачуноводствено обухвате, при чему је у средишту пажње питање идентификовања износа издатака који треба да се признају као средство, те воде у пословним евиденцијама до повезивања пословних прихода.
7. Извештај о токовима готовине	Фокус у овом стандарду је на успостављању захтева који се односи на обезбеђивање информација о историјским променама у готовини и еквивалентима готовине ентитета, преко извештаја о токовима готовине који је структуриран из три сегмената, и то: токова готовине из пословних активности, активности инвестирања и активности финансирања.
8. Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке	У средишту пажње овог стандарда налазе се захтеви који се односе на прописивање критеријума у вези са избором и променом рачуноводствених политика, као и за рачуноводствени поступак и обелодањивање промена рачуноводствених политика и рачуноводствених процена и корекција грешака.
9. Догађаји после извештајног периода	Овај стандард има за циљ прописивање случајева за које ентитет треба да коригује своје финансијске извештаје који су настали након извештајног периода.

10. Уговори о изградњи	У основи овог стандарда је прописивање рачуноводственог евидентирања прихода и трошкова који се односе на уговоре о изградњи, при чему је у средишту пажње алокација уговорног прихода и уговорних трошкова на обрачунске периоде у којима се изградња реализује.
12. Порези на добитак	Циљ овог стандарда је прописивање рачуноводственог третмана пореза на добитак, при чему је посебна пажња усмерена на обухватање текућих и будућих пореских последица у два правца: будућег повраћаја књиговодствене вредности средстава (обавеза) који је признат у извештају о финансијској позицији ентитета и трансакција и других догађаја текућег периода који су признати у финансијским извештајима ентитета.
16. Некретнине, постројења и опрема	Овај стандард се односи на прописивање рачуноводственог обухватања некретнина, постројења и опреме како би корисници финансијских извештаја могли да сагледају информације које се односе на активности инвестирања ентитета у некретнине, постројења и опреме.
17. Лизинг	У средишту пажње овог стандарда јесте прописивање одговарајуће рачуноводствене политике и обелодањивања за обе стране - даваоца и корисника лизинга, а које ће се примењивати у вези са лизингом.
18. Приходи	Циљ овог стандарда је прописивање рачуноводственог поступка који се односи на приход настао из одређеног типа трансакција и догађаја, при чему је централно питање у рачуноводственом обухватању прихода, заправо одређивање када се приход признаје.
19. Примања запослених	Циљ овог стандарда је да се пропишу начини рачуноводства и обелодањивања примања запослених, при чему је у средишту пажње захтев да ентитет признаје обавезу, када запослени пружа услуге у замену за примања која ће му бити исплаћена у будућности, и расход, када ентитет троши економске користи настале из услуга које је запослени пружио у замену за примања.

20. Рачуноводствено обухватање државних давања и обелодањивање државне помоћи	Овај стандард се односи на рачуноводствено обухватање и обелодањивање државних давања, као и других облика државне помоћи.
21. Ефекти промена девизних курсева	Циљ овог стандарда је прописивање начина укључивања трансакција у инострану валуту иностраних пословања у финансијске извештаје ентитета, као и превођења финансијских извештаја у валуту за презентовање, са фокусом на питања: који девизни курс користити и како исказати ефекте промена девизних курсева у финансијским извештајима.
23. Трошкови позајмљивања	Овај стандард се бави рачуноводственим обухватањем трошкова позајмљивања, при чему се јасно истиче разлика између трошкова позајмљивања који чине део набавне вредности/ цене коштања, односно средства и трошкова позајмљивања који се признају као расход.
24. Обелодањивање повезаних страна	Циљ овог стандарда је да се обезбеди да у финансијске извештаје буду инкорпорирана неопходна обелодањивања у смислу фокусирања пажње на могућност утицаја постојања повезаних страна, на финансијску позицију и добитак или губитак, као и на трансакције и неизмирена салда са њима.
26. Рачуноводство и извештавање планова пензијских примања	Овај стандард се бави рачуноводством и извештавањем од стране плана свим учесницима посматраним као група, ближе речено примењује се у финансијским извештајима планова пензијских примања, где се такви извештаји генеришу.
27. Појединачни финансијски извештаји	Циљ овог стандарда је побољшање релевантности, поузданости и упоредивости информација које матични ентитет презентује у својим појединачним и консолидованим финансијским извештајима за групу ентитета под својом контролом.
28. Инвестиције у придружене ентитете и заједничке подухвате	У средишту пажње је интенција да се редукују алтернативе које се односе на примену методе удела, као и за рачуноводствено обухватање инвестиција у придружене ентитете у засебним финансијским извештајима.

<p>29. Финансијско извештавање у хиперинфлаторним привредама</p>	<p>Овај стандард се примењује на финансијске извештаје што подразумева и консолидоване финансијске извештаје сваког ентитета чија је функционална валута, заправо валута хиперинфлаторне природе.</p>
<p>32. Финансијски инструменти: презентација</p>	<p>Циљ овог стандарда је установљивање принципа који се односе на презентације финансијских инструмената као обавеза или капитала, као и за пребијања финансијских средстава и финансијских обавеза.</p>
<p>33. Зарада по акцији</p>	<p>Ради побољшања поређења успешности пословања различитих ентитета у истом извештајном периоду, односно поређења различитих извештајних периода истог ентитета постављен је као циљ овог стандарда прописивање принципа за утврђивање и презентовање зарада по акцији.</p>
<p>34. Периодично финансијско извештавање</p>	<p>Овај стандард се односи на прописивање минималног садржаја који се односи на периодичне финансијске извештаје, као и принципа за признавање и одмеравање интегралних или сажетих међупериодичних извештаја.</p>
<p>36. Умањење вредности имовине</p>	<p>Циљ овог стандарда је прописивање поступака који ентитет примењује да би се осигурало да имовина не буде прокњижена по вишој вредности од надокнадивог износа.</p>
<p>37. Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална имовина</p>	<p>У средишту пажње овог стандарда јесу одговарајући критеријуми за признавање и основе за одмеравање који треба да буду примењени на резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијалну имовину као и за довољно информација буде обелодањено у напоменама да би информациони адресати (корисници) могли на прави начин да разумеју њихову природу, рокове доспећа и износ.</p>
<p>38. Нематеријална имовина</p>	<p>Циљ овог стандарда је прописивање рачуноводственог третмана нематеријалне имовине којом се нису бавили други рачуноводствени стандарди и према овом стандарду ентитет треба да призна нематеријалну имовину искључиво ако су задовољени одговарајући критеријуми.</p>

39. Финансијски инструменти: признавање и одмеравање	У средишту пажње овог стандарда је успостављање принципа за признавање и одмеравање финансијских средства, финансијских обавеза и неких уговора који су у вези са куповином или продајом нефинансијском ставком.
40. Инвестиционе некретнине	Прописивање рачуноводственог третмана за инвестиционе некретнине као и дефинисање одговарајућих захтева за обелодањивање, циљ је овог стандарда.
41. Пољопривреда	Циљ овог стандарда је прописивање рачуноводственог третмана која се односе на пољопривредну делатност, као и њихово обелодањивање.

Упоредни преглед основних елемената и њихових разлика код ОПРП-а и МСФИ-а

Признавање прихода

ОПРП	МСФИ
<p>Смернице за признавање прихода су опширне и укључују обимну литературу издату од стране различитих поставки САД стандарда.</p> <p>Генерално, смерница фокусирана на приход биће (1) реализовани или остварљив и (2) зарада. Признавање прихода подразумева ангажовати размену трансакција; то јест, приход не треба признати све док до размене трансакција није дошло.</p> <p>Прилично једноставан концепт је увећан детаљним правилима.</p> <p>Напомињемо да високоспецијализоване смернице постоје за признавање прихода по основу софтвера.</p> <p>Овај захтев превазилази опште праве вредности услова ОПРП-а.</p>	<p>Два основна стандарда прихода обухватају све трансакције прихода у једној од четири широке категорије:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Продаја добара ▪ Пружање услуга ▪ Коришћење средстава од стране другог лица (доноси камате, накнаде итд.) ▪ Уговори о изградњи <p>Критеријум признавања прихода за сваку од ових категорија обухватају вероватноћу да ће тећи економске користи од трансакција и да се приходи и трошкови могу поуздано измерити. Додатно признавање критеријума важи у свакој од широких категорија.</p> <p>Принципи постављени у оквиру сваке од категорија су генерални и примењују се без значајних додатних правила и / или изузетака.</p>

	<p>Концепт правих вредности не постоји код МСФИ, што резултира у више елемената вероватније да испуњава критеријуме одвајања у складу са МСФИ. Иако је цена која се редовно наплаћује од стране ентитета при појединачној продаји најбољи доказ ставке правичних вредности (као што су додатни трошкови у разумном обиму) може, у одређеним околностима, бити прихватљива алтернатива.</p>
--	--

Вишеструки елемент аранжмана - опште

ОПРП	МСФИ
<p>Приходи од вишеструких аранжмана су одвојена рачуноводствена јединица ако испоручива добра из аранжмана задовољавају све специфичне критеријуме наведене у смерницама.</p> <p>Признавање прихода се затим процењује независно за сваку појединачну рачуноводствену јединицу.</p> <p>ОПРП садржи хијерархију ради дефинисања продајних цена добара и услуга. Ентитет мора извршити најбољу процену продајне цене искоришћеном на прикладан начин за одређивање продајне цене добара или услуга на сопственој основи. Нема прописане методе процене; ипак, примери укључују коришћење додатних трошкова у разумним границама. Резидуални метод је онемогућен. Обратно, резидуални метод (када објективан и поуздан доказ реалне вредности не испоручених добара и услуга не постоји) се такође спречава ако другачије ОПРП смернице конкретно захтевају достављање рачуноводственој јединици за исказивање по објективним вредностима и означавање на тржишту сваког периода извештавања након тога.</p>	<p>Критеријуми признавања прихода обично се одвојено примењују на сваку трансакцију. У одређеним околностима, међутим, неопходно је одвојити трансакцију препознатљивим компонентама да би се одразила суштина трансакције.</p> <p>У исто време, две или више трансакција могу имати потребу да се групишу када су повезане на такав начин да комерцијални ефекат не може бити разуман без референце о серији трансакција у целини. Цена која се уредно наплаћује при појединачној продаји добара и услуга је најбољи доказ објективне вредности артикла. Истовремено, под одређеним околностима, ће проистећи из МСФИ да додатни трошкови у прихватљивим границама приступају процени објективне вредности. Употреба резидуалног метода и под ретким околностима, као и обратно, резидуална метода може бити прихватљива за алоцирање разматрања аранжмана.</p>

Вишеструки елементи аранжмана - контингениције

ОПРП	МСФИ
<p>Смернице укључују строга ограничења на стваран износ прихода елемената добара и услуга у вишеструким елементима аранжмана.</p> <p>Конкретно, стварна вредност испоручених ставки је ограничена на износ који није контингентан по испоруци додатних ставки. То је, стварни износ за испоручене јединице мањи од иначе стварног у складу са водећим неконтингентним износом.</p>	<p>МСФИ задржава свој општи принципи и са изгледима кључним за концепт, укључујући, али не ограничавајући се на следеће:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Приход не треба признати пре вероватноће прилива економске користи ▪ Износ прихода може бити поуздано измерен <p>Када је део стварног износа испоручених добара и услуга условљен испоруком додатних ставки, МСФИ можда неће неће наметнути ограничење на стваран износ до прве испоруке. Било би неопходно темељно разматрање свих фактора како би се извукли одговарајући закључци. Фактори за разматрање ће обухватити степен до којег је под контролом неиспоручена добра/услуге и уобичајена добра/услуге за продавца, као способност и намера продавца да примени услове аранжмана. У пракси се потенцијално ограничење често превазилази.</p>

Вишеструки елементи аранжмана - програм лојалности купаца

ОПРП	МСФИ
<p>Тренутно, по ОПРП рачуноводству постоји дивергентност за програме лојалности купаца. Углавном се користе две различите методе. Неке компаније користе више елементни рачуноводствени модел, где је приход намењен за доделу кредита на основу релативне објективне вредности. Друге компаније користе инкрементални модел трошкова, где се трошак испуњења третира као трошак и обрачунава као „испуњавање трошкова“ за разлику од одложеног на основу релативне објективне вредности. Два модела могу довести до значајних разлика у</p>	<p>МСФИ захтева да се награде, лојалност, или слични програми, при чему купац остварује кредит по основу куповине роба и услуга, убрајају у аранжмане са више елемената. Као такав, МСФИ захтева да објективна вредност кредита купца као награда (иначе приписано складно са упутствима за више елемената) може одложити и признати одвојено по остваривање свих важећих критеријума за признавање прихода. Горе наведене смернице се примењују кад се кредит може откупити за робу и услуге од стране ентитета и кад се кредит може откупити за робу и услуге</p>

<p>обрачунима.</p>	<p>од стране трећег лица. У ситуацији кад кредит откупљује треће лице компанија мора узети у обзир и тајминг признавања и одговарајуће презентације сваког дела примљеног износа, с обзиром потенцијалну улогу ентитета као чиниоца насупрот главнице у сваком аспекту трансакције.</p>
--------------------	---

Вишеструки елементи аранжмана - губитак по искључиво испорученим елементима

ОПРП	МСФИ
<p>Када постоји губитак на првом од два елемента аранжмана (у оквиру општег /не индустријски-оријентисаног, мулти елементарног вођења признавања прихода), може постојати избор рачуноводствене политике у односу на то како се губитак третира.</p> <p>Када постоји губитак на првом елементу, али профит на другом елементу (и укупни аранжман је профитабилан), компанија има избор рачуноводствене политике ако је учинак неиспоручених елемената вероватно и под контролом компаније. Конкретно, постоје два прихватљива начина за третирање губитака насталих у вези са достављањем по рачуноводственој јединици. Предузеће може (1) признати трошкове до висине стварних прихода по јединици артикла, и одложити остале трошкове до испоруке другог елемента, или (2) признате све трошкове по јединици артикла (т.ј., признати губитак) по испоруци тог елемента.</p>	<p>Када постоји очигледна губитак на првом од два елемента аранжмана, избор рачуноводствене политике може постојати од дана када су стране у поступку закључиле уговор .</p> <p>Када постоји губитак на првом елементу, али и профит на другом елементу (и укупни аранжман је профитабилан), друштво може да бира између две прихватљиве алтернативе под вероватноћом да је учинак неиспоручених елемента под контролом друштва. Друштво може (1) детерминисати да је приход прикладније базиран на додатним трошковима у прикладним границама чиме уклањање губитак на првом елементу, или (2) признати све трошкове са испоруком елемената (т.ј. признати губитак) по испоруци тог елемента.</p> <p>Када се изврши почетна расподела прихода, не ставља се поново на разматрање. То јест, ако губитак на првом елементу постаје очигледан тек након почетне расподеле прихода, расподела прихода се неће поново размотрити.</p> <p>У складу са МСФИ не постоји подршка за одлагање губитка при првом елементу налик на ОПРП приступ.</p>

Продаја услуга – опште

ОПРП	МСФИ
<p>ОПРП забрањује коришћење трошковног приступа или cost-to-cost метод признавања прихода за аранжмане услуга осим ако је уговор у оквиру специфичних смерница за изградњу или уговор одређеног типа производње.</p> <p>Генерално, предузећа требају усвојити пропорционално-перформансни модел или завршно – перформансни модел. У околностима када не постоји могућност за излазна мерења, улазна мерења) (осим трошковног приступа - cost-to-cost), која приближно напредују ка комплетирању се могу се користити. Приход се признаје на бази на видљивог обрасца и, уколико не постоји, може бити прикладан праволинијски приступ. Приход се одложе ако се услуга трансакција не може поуздано измерити.</p>	<p>МСФИ захтева да се услуга трансакције обрачунава упућивањем на фазу завршетка трансакције (метод процента извршења пројекта). Фаза окончања може се одредити различитим поступцима, укључујући трошковни приступ - cost-to-cost методу. Приход може бити признат на праволинијској основи ако се услуге обављају у неодређеном броју радњи током одређеног периода и ниједан други метод не представља боље фазу окончања. Када се исход услуге трансакције не може поуздано утврдити, приход се може признати до нивоа надокнадивих трошкова. То је „zero-profit“ модел који би се користио насупрот завршно – перформансном моделу. Уколико не постоји могућност за опоравак од трошкова јер је неизванстан исход трансакције која га треба постићи, приход би требало одложити до прављења тачније процене. Приход ће морати да се одлаже у случајевима где је конкретан акт је много важнији од било којих других аката.</p>

Продаја услуга —право на рефундацију

ОПРП	МСФИ
<p>Право на рефундацију може да буде узрок признавање прихода од аранжмана услуга док не истекне стечено право на повраћај.</p> <p>Под одређеним околностима, предузећа могу бити у стању да препознају приход под радним стажом - нето додатка, ако се одређени критеријуми у оквиру смерница задовоље.</p>	<p>Аранжмани услуга који садрже право на повраћај се морају размотрити да би се утврдило да ли исход уговора може поуздано проценити и могућност да компанија добије економску корист од услуга.</p> <p>Када поуздана процена није могућа, приход се признаје само у мери у којој су настали трошкови извесни за</p>

	опоравак.
--	-----------

Уговори о изградњи

<p>ОПРП Смернице се уопштено односе на рачуноводство везано за извршење уговора спецификација осигураних о стране купаца а за изградњу објеката, производњу добара или пружање неких услуга. Делокруг ових смерница генерално је ограничен на одређене индустрије и врсте уговора.</p> <p>Метод степена извршења И ако је метода процента извршења савршена, метод степена извршења је неопходан у одређеним ситуацијама, као када руководство није у стању да направи поуздане процене. За околности у којима се поуздане процене не могу направити, али постоји уверење да ће настати губитак на основу уговора (нпр, када је обим уговора је лоше дефинисан, али је извођач радова заштићен од укупног губитка), метода процента извршења базирана на маргинама „zero-profit“ методе, уместо методе степена извршења се користи док се не изврше прецизније процене.</p> <p>Метода процента извршења У оквиру модела процента извршења постоје два прихватљива приступа: приступ приход и приступ бруто-добит</p> <p>Комбиновање и сегментирање уговора Комбиновање и сегментирање уговора је дозвољено, обезбеђује да одређени критеријуми буду испуњени, али то није потребно у дугом року све док се обрачун огледа у основи трансакције.</p>	<p>МСФИ Смернице се примењују на специфично договорене уговоре за изградњу једног средства или комбинације средстава која су међусобна повезана или зависна у погледу њиховог дизајна, технологије и функције или крајње употребне сврхе. Смернице не ограничавају одређене индустрије и обухвата фиксну цену и додатне трошкове по уговору о изградњи Процена да ли је уговор у оквиру стандардног уговора о изградњи или обимнијем стандарду прихода је и даље циљ фокуса. Способност купца да наведе главне структуралне елементе пројекта (пре или у току изградње) је кључни индикатор (али не и пресудни) обрачуна уговора о изградњи. Рачуноводствене смернице у грађевинарству су не применљиве на поновну производњу добара. Метод завршеног уговора није дозвољен.</p> <p>Метода процента извршења МСФИ користи приступ прихода у методу процента извршења. Када се крајњи исход не може поуздано проценити, користи се zero-profit метода (где се приходи признају до висине насталих трошкова ако се очекује да се могу надоместити). Приступ бруто-добити није дозвољен.</p> <p>Комбиновање и сегментирање уговора Комбиновање и сегментирање уговора је потребно када се испуне одређени критеријуми.</p>
---	--

Продаја добара — континуирани трансфер

<p>ОПРП Осим рачуноводства у грађевинарству, ОПРП не поседује одвојени модел еквивалената за модел континуираног трансфера за продају добара.</p>	<p>МСФИ Када је договор о продаји робе и изван оквира грађевинског рачуноводства, ентитет разматра да ли су сви критеријуми продаје за признавање прихода од продаје роба испуњени као и прогрес уговора. Када се сви критеријуми од продаје робе испуњени континуирано, ентитет признаје приход позивајући се на фазу завршетка користећи метод процента извршења. Захтеви одредби уговора о изградњи су опште применљиви за признавање прихода и прате трошкове за такву врсту континуираног трансфера трансакција. Испуњење критеријума за признавање прихода је континуирано како истиче прогрес уговора за продају робе .</p>
--	---

Barter трансакције

<p>ОПРП ОПРП обично захтева од предузећа да користи објективне вредност добара или услуга као мерну полазну тачку у пренетој вредности у бартер трансакцији. <u>Бартер трансакције без оглашавања</u> Објективна вредност примљених добара и услуга се може користити уколико пренета вредност није јасно евидентирана <u>Обрачун за оглашаване бартер трансакције</u> Ако је објективна вредност имовине дата на оглашавање робном разменом немогуће је одредити је, па трансакције треба да се евидентирају на основу исказаног износа који је пренет за</p>	<p>МСФИ МСФИ уопштено захтева од предузећа да користе објективне вредности добара и услуга примљених као почетна тачка за мерења у бартер трансакцијама. <u>Бартер трансакције без оглашавања</u> Када оптимална вредност добара и услуга који су преузети прецизно дефинисана, објективна вредност предатих добара и услуга може послужити као мерна јединица трансакције. <u>Обрачун за оглашаване бартер трансакције</u> Приход од бартер трансакције која укључује оглашавање не може поуздано да се измери по оптималним вредностима добијених рекламних</p>
---	--

<p>оглашавање, а који ће вероватно бити нула.</p> <p><u>Обрачун за бартер кредитне трансакције</u></p> <p>Треба претпоставити да је објективна вредност не монетарне размене имовине јасније видљива од објективних вредности примљених кредита робне размене.</p> <p>Међутим, такође се претпоставља да објективна вредност не монетарних средстава не прелази књиговодствене вредности осим ако постоји убедљив доказ који подржава већу вредност.</p> <p>У ретким случајевима, објективна вредност робне размене кредита може бити искоришћена (нпр. ако ентитет може претворити кредите из робне размене у готовину у блиској будућности, о чему пракса сведочи).</p>	<p>услуга.</p> <p>Међутим, продавац може поуздано мерити приход по објективним вредностима које пружа услуга оглашавања уколико се испуне одређени критеријуми</p> <p><u>Обрачун за бартер кредитне трансакције</u></p> <p>Не постоје додатне ни специфичне смерница за кредитне послове у робној размени. Треба применити мноштво горе наведених принципа.</p>
---	---

Продужене гаранције

<p>ОПРП</p> <p>Приход од појединачне цене продужене гаранције или уговор о одржавању производа обично су одложени и признају се као приход пропорционалном методом током периода трајања уговора.</p> <p>Постоји изузетак где искуство показује да су трошкови обављања услуга настао на другом супротно-пропорционалној основи.</p> <p>Приходи произведени из цена појединачних продужених гаранција су одређени референтно појединачним наведеним ценама за уговоре о одржавању који се продају независно од производа.</p> <p>Не постоји релативна алокација објективне тржишне вредност у овом случају.</p>	<p>МСФИ</p> <p>Ако ентитет продаје уз продужену гаранцију, приход од продаје уз проширене гаранцију треба да буде одложен и признат током периода који је покривен гаранцијом.</p> <p>У случајевима где је продужена гаранција саставни део продаје (то јест, упаковане у једну трансакцију), ентитет треба да стави у разматрање базирано на релативној објективној вредности сваке компоненте у пакету.</p>
--	--

ГЛАВА III

РАЧУНОВОДСТВЕНА ХАРМОНИЗАЦИЈА И УТИЦАЈ НА МЕЂУНАРОДНО ПОСЛОВАЊЕ КОМПАНИЈА

23. Развијене земље и финансијско извештавање

Када се посматра финансијско извештавање компанија, у средишту пажње је свакако циљ финансијских извештаја, а то је да се заинтересованим интересним групама обезбеде информације о приносном, имовинском и финансијском положају компанија, те променама у тим положајима.

Поред тога, ови извештаји рефлектују резултате рада менаџмента, односно представљају одговорност менаџмента у смислу како је управљао ресурсима који су му поверени, што је уједно и основа за пословно одлучивање које се односи на улагања у компанију, са једне стране, а са друге стране, изражавањем поверења менаџменту. Важно је истаћи да је менаџмент компаније одговоран за објективно и поштено састављање финансијских извештаја.

Саставни делови финансијских извештаја су у међусобној вези јер одржавају различите аспекте истих посматраних пословних трансакција. Сваки извештај појединачно не пружа целокупне информације за информационе адресате. Информације о финансијском положају се сагледавају на основу информација презентованих у билансу стања, информације успешности се сагледавају на основу информација презентованих у билансу успеха, а информације о токовима готовине неопходне за оцену ликвидности се сагледавају на основу информационе платформе извештаја о токовима готовине.

Имајући у виду да је компанија сложен динамички пословни систем, као и да свака функција која представља део тог сложеног динамичког система захтева адекватан информациони инструментаријум.

У овом делу рада приказаћемо неке карактеристичне особине текуће праксе и регулативе финансијског извештавања у САД и Великој Британији, односно упознати се начелно са њиховим општеприхваћеним рачуноводственим принципима (ОПРИ). Ово из разлога, што наведени детаљни стандарди, поред Међународних рачуноводствених стандарда, представљају најквалитетније, високо софистициране и једине у светским размерама општеприхваћене стандарде за припрему и презентовање екстерних финансијских извештаја. Уз то ове земље

имају најразвијенији институционални миље за њихово установљавање и примену, тј. институционални, односно регулаторни оквир финансијског извештавања.⁸⁹

Пракса финансијског извештавања и рачуноводствени принципи и поступци приказивања и вредновања ће бити приказани само у најзначајнијим цртама, уз примењени компаративни аспект посматрања. Након тога, приказаћемо и напоре који се чине у циљу хармонизације међународног финансијско-рачуноводственог извештавања и резултате које су постигле најзначајније институције које спроводе хармонизацију, пре свега, Комитет за Међународне рачуноводствене стандарде.

Осврнућемо се и на стање финансијског извештавања и рачуноводствене професије у нашој земљи, проблеме са којима су суочени у прихватању достигнућа најразвијенијих земаља у изградњи рачуноводствено-извештајне инфраструктуре примерене савременој тржишној привреди и правце у којима би требало да се креће њено будуће побољшање.

Пракса и стандарди финансијског извештавања у САД и Великој Британији - компаративни аспекти

САД карактерише двојни систем регулације финансијског извештавања. Један пол представља утицај државе, тј. јавног сектора оличен у Конгресу, који је највећа овлашћења пренео одговарајућим регулаторним агенцијама и телима, као што су: Комисија за хартије од вредности и берзе (КХВ) и Служба интерних прихода (*IRS*).

Са друге стране, налази се Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа (*AICPA*), Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (*FASB*) и његов претходник Одбор за рачуноводствене принципе (*APB*), као професионално рачуноводствено тело приватног сектора који традиционално брине о развијању рачуноводствених стандарда, мада, као што смо видели значајан утицај на њега има КХВ, који је на њега и пренео прерогативе у вези регулације финансијског извештавања. И једно и друго тело, надгледа Конгрес, који, уколико није задовољан, може одлучити да укине или пригуши утицај *FASB*-а. У том, а поготово у свету најновијих великих пословних криза у САД (енергетска компанија *Enron*, телекомуникациона компанија *Worldcom*, итд.), може се претпоставити да ће *FASB* и у наредним годинама имати кључну улогу у развоју рачуноводствених стандарда, али и да ће се улога државе повећавати, пре свега преко одговарајућих регулаторних агенција и доношења одговарајућих закона који регулишу финансијско извештавање и пословање великих корпорација.

Следећа значајна карактеристика америчке рачуноводствене сцене је одсуство законских, тј. правних захтева за објављивање ревидираних периодичних

⁸⁹ Бубања Н., Пракса и стандарди финансијског извештавања у неким развијеним економијама и међународна хармонизација финансијског извештавања, докторска дисертација, Економски факултет, Београд

финансијских извештаја за сва предузећа.⁹⁰ Свака од 50 америчких савезних држава има сопствене законе о предузећима, који се мало или нимало баве захтевима у вези књиговодства и финансијског извештавања. Уместо тога, федералним законодавством су пренете надлежности на КХВ, који прописује и спроводи захтеве над компанијама чије се акције котирају на берзама капитала и које су регистроване код КХВ-а, а које су обавезне да достављају извештаје, да се подвргавају независној ревизији од стране *CPA* фирми и придржавају се детаљних законских правила и општеприхваћених рачуноводствених принципа.

Важно је приметити у вези обе предње карактеристике да је америчка држава увидела да је временом одвијање рачуноводствене праксе постало све разноврсније и сложеније, а да би било немогуће прописати путем законодавства све оно што утиче на припрему и презентовање рачуноводствених исказа и вршити њихову свеобухватну проверу. Таква регулатива би постала препрека и оптерећење за одвијање савремене рачуноводствене праксе.⁹¹ Уместо тога, она се определила за делегирање овлашћења у развоју правила професији, а тиме и све већој примени рачуноводствених правила, постулата и принципа, односно стандарда. Тиме је, као што ће се видети, професији пренета надлежност у унапређивању и примени стандарда, али истовремено задржана контрола, чиме се осигурава државни интерес.

Треће, та регулатива је веома развијена, високософистицирана и квалитетна, уз то веома разуђена и детаљна, како у погледу рачуноводствених, тако и стандарда ревизије. Састоји се из читаве масе правила, општеприхваћених рачуноводствених принципа, општеприхваћених ревизорских стандарда, препорука, упутстава, интерпретација и концепата.

Врло важна особина америчког система финансијског извештавања је оријентисаност према улагачима капитала, пре свега акционарима и кредиторима, чијим економским одлукама и смањењу информационог ризика рачуноводствене информације треба да служе. Ово је и разумљиво, с обзиром на доминантан облик привредног организовања и власништва у САД. У овој земљи корпорације представљају стубове економске моћи и широко је распрострањено власништво над компанијама институционалних и обичних, малих акционара, који су веома значајни за функционисање тржишта капитала, а немају приступ интерним информацијама.

Из претходне оријентације рачуноводства произилази можда најзначајнија и свепрожимајућа карактеристика финансијског извештавања у САД, а то је захтев за „истинитим и поштеним увидом“, односно „фер презентацијом“. Он директно произилази из већ објашњених квалитативних карактеристика рачуноводствених

⁹⁰ Мартић С. (1998). Међународно финансијско извештавање - Сличности и разлике, Зборник радова са XXIX симпозијума - Рачуноводство и ревизија у функцији менаџмента, Златибор, стр. 44

⁹¹ Марковски С. (1996), Хармонизација рачуноводства у међународној пракси, Књиговодство, бр.7-8, стр. 25

информација (пре свега релевантности и поузданости) из *FASB*–овог концептуалног оквира. Према њему, финансијски извештаји треба да пруже поштен и истинит увид у финансијску ситуацију, перформансе и зараде предузећа, значајне за инвеститоре и кредиторе при доношењу рационалних инвестиционих, кредитних и других економских одлука, као и да омогуће предвиђање динамике, будућег распореда и неизвесности новчаних токова предузећа. У том циљу, примењује се и концепт „суштина изнад форме“ при приказивању економско-пословних трансакција, који захтева осветљавање економске суштине догађаја, радије од правне форме. Овај концепт је као генерална норма финансијског извештавања прихваћен и кодификован као ревизорски принцип од стране Америчког института овлашћених јавних рачуновођа (*AICPA*), у складу са којим ревизор у свом извештају о ревизији треба да наведе да ли приказани економско-финансијски положај одговара фер презентирању, тј. да ли га финансијски извештаји презентују поштено у складу са општеприхваћеним рачуноводственим принципима.

Што се тиче праксе финансијског извештавања у Великој Британији, оно има доста сличности са оним у САД, што је и логично с обзиром на ниво економске развијености, сличан облик власништва, ослањање на систем обичајног права, веома јаку и развијену рачуноводствену професију, однос према законодавству и сл. Ово и не чуди с обзиром на блиске везе између ове две земље и утицај који су кроз историју вршиле једна на другу.

Оно што је специфично за Велику Британију је већи легализам, јер је присуство државе у рачуноводственој регулативи заступљеније преко одговарајућег Закона о компанијама, мада је на законодавство рачуноводствена професија својим препорукама вршила снажан утицај. Тако, Закон о компанијама из 1989. године у својим рачуноводственим секцијама садржи правила о открићима (обелодањивањима), правила процењивања и консолидовања (наравно, препуштајући професији да кроз стандарде да детаљнија упутства), а захтев за истинитим и поштенним увидом и обелодањивањем додатних информација у том циљу је унет у закон, чиме је ојачана позиција стандарда.

Такође, Велика Британија с обзиром на некадашњу припадност Европској Унији, уз задржавање јаке везе са рачуноводственом праксом у САД, у знатној мери је под утицајем европских иницијатива за хармонизацију финансијског извештавања (пре свега укључивањем одговарајућих Директива ЕУ у своје привредно законодавство), као и Комитета за Међународне рачуноводствене стандарде, при установљавању нових рачуноводствених стандарда.

Можемо приметити, с обзиром на приказане суштинске карактеристике, да постоје изражене сличности у пракси финансијског извештавања у ове две земље. То је и логично с обзиром на сличне кључне факторе који детерминишу финансијско извештавање – правне системе, начин финансирања, пословно окружење, заједнички језик, веома развијену и организовану рачуноводствену професију, однос рачуноводства и опорезивања, веома јаке економске везе и сл. Те сличности које се огледају у истој рачуноводственој логици и филозофији, увелико премашују

разлике, које су често термилошке и формалне природе, а у одређеној мери и по питању процењивања, тј. мерења. Разлике су не толико у пракси финансијског извештавања, већ у начину његовог регулисања. Међутим, он није толико условљен економским и комерцијалним факторима, колико политичким, историјским и културним.⁹²

Реч је дакле о системима финансијског извештавања које одликују тржишно (комерцијално) вођено рачуноводство наспрам државног, где се регулатива темељи на стандардима приватног сектора, захтева за истинитим и поштеним увидом, предности суштине над формом, веће транспарентности у обелодањивањима и, поред присутне опрезности, мањи конзерватизам у односу на земље континенталне Европе, нпр.

Почетком 1930-их година у САД, после великог економског краха легислатива је дизајнирана да заштити инвеститоре и спречи понављање рачуноводствених и извештајних злоупотреба, које су се генерално сматрале фактором који је допринео берзанском краху 1929. године. У светлу страха, панике неизвесности и љутње, законодавне реформе су сматране не само као логичне, пожељне и добродошле, већ и неопходне и одговарајуће за те прилике.

Доношењем Закона о хартијама од вредности из 1933. године, а затим у 1934. години и Закона о хартијама о вредности и берзи, постављане су основе опсежне берзанске регулативе, која је уз бројне касније поправке, задржала основне компоненте у данашњој регулативној структури САД. Закон о хартијама од вредности и берзе из 1934. године је креирао Комисију за хартије од вредности и берзе, федерално владино регулаторно тело – агенцију са овлашћењем да утврђује извештајну праксу у складу са наведеним законима, који су захтевали обелодањивања инвеститорима од стране корпорација, које издају нове акције. Повећана је и одговорност рачуновођа и ревизора, а прерогативи за администрирање дати су КХВ-у. Она је своју, углавном контролну функцију, спроводила над око 11.000. фирми које су спадале под њену јурисдикцију (углавном велике и јавне компаније, чије су се акције котирале на берзи).⁹³

Британски закони дали су КХВ-у законски ауторитет у доношењу рачуноводствених стандарда обезбеђујући да Комисија има ауторитет у прописивању ставки и детаља који треба да буду приказани у билансу стања и рачуну успеха, метода који ће се поштовати у припреми рачуна, вредновању средстава и обавеза, одређивању амортизације и отписивања, разликовању прихода и у припремању консолидованих биланса стања и успеха.⁹⁴

⁹² Мартић С. (1998), *Упоредни рачуноводствени системи*, Економски факултет у Београду, Београд, стр. 42

⁹³ Brownlee E. R., Ferris R. K., Haskins E. M., op.cit., п. 13

⁹⁴ Brownlee E., R. Ferris, R. K. Haskins, E. M. (1998), *Corporate Financial Reporting - Text and Cases*, Third Edition, Irwin McGraw-Hill, p. 16

Закони су дали ауторитет КХВ-у да прописује процедуре за извештавање Комисији. Зато је ултимативна одговорност Конгреса за рачуноводствене извештаје, за све практичне сврхе делегирана КХВ-у. Међутим, новокреирана владина организација ово право прописивања рачуноводствених стандарда није директно искористила, већ је пренела процес доношења стандарда у приватни сектор, као најпожељније решење. У складу са тим, у једној од изјава 1938. године, КХВ је стао на становиште да ће прихватити финансијске извештаје базиране на рачуноводственим стандардима за које постоји “битна ауторитативна подршка”. Практични ефекат је обнављање одговорности рачуноводствене професије за доношење рачуноводствених стандарда.

Финансијски извештаји сачињени у складу са рачуноводственим принципима без те подршке сматрани су нетачним или погрешним. Комисија је сукцесивно оснивала изворе ауторитета: Комитет за рачуноводствене поступке Америчког института рачуновођа (сада Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа *AICPA*), Одбор за рачуноводствене принципе (*Accounting Principles Board - APB*) *AICPA* и Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (*Financial Accounting Standards Board - FASB*), и *FASB* је тренутно ауторизован за доношење стандарда финансијског извештавања.

Компаније које послују у САД-у, а које региструју своје акције морају попунити годишњи извештај (Формулар 10-К) сваке године како би ажурирале оригинални регистрациони извештај и обезбедиле благовремена открића о регистранту. Као додаток комплету финансијских извештаја (биланс, рачун успеха и извештај о новчаним токовима), којима је придружен извештај независног ревизора, образац 10-К захтева разна нефинансијска обелодањивања:

- опис најважнијих пословних догађаја и промена,
- судске поступке,
- менаџмент дискусију и анализе финансијског стања и резултата,
- неслагања са ревизорима око рачуноводствено-финансијских открића,
- промене ревизора и
- пословно искуство и порекло генералног директора, извршних директора и контролора, и остала питања за која управа верује да акционари треба да знају.

Важно је истаћи да програми имају примарну сврху да повећају ефикасност и поштење тржишта капитала у корист инвеститора, корпорација и читаве економије преко убрзавања примања, прихватања, ширења и анализе информација компанија које се региструју од КХВ-а.

Још једна димензија активности КХВ-а коју је важно разумети, везана је за однос према финансијским обелодањивањима. Главни циљ Комисије је да осигура поштена и комплетна финансијска открића о компанијама које се котирају на берзи, да обезбеди довољно финансијских информација јавности како би купци могли донети исправне информисане одлуке, а не да просуђује о лошим акцијама и инвестицијама.

На овај начин, Комисија је признала стручност, снагу и ресурсе рачуноводствене професије и омогућила им водећу улогу у установљавању и унапређењу рачуноводствених принципа које подржава КХВ, дајући им законску подршку, тј. правну снагу. Тако се доношење рачуноводствених принципа и захтева финансијског извештавања наставља обављати у приватном сектору, а прихватањем од стране Комисије добијају ауторитативну потпору, чиме се осигурава њихова широка прихваћеност. Ове две организације (КХВ, *FASB*) тесно сарађују, уз формалне и неформалне комуникације. Многа од техничких питања долазе на *FASB*-ов дневни ред као резултат КХВ-ових захтева за ширим разматрањем. Такође, пошто је заинтересован за установљење Међународних рачуноводствених стандарда, КХВ охрабрује *FASB* да остане активно укључен у тај процес.

FASB помоћу КХВ-а, са своје стране осигурава широко прихватање рачуноводствених стандарда, поготово нових, за које би требало да добије подршку великог броја људи, што није увек вероватно, с обзиром на ново бреме извештавања које они намећу. Зато они уско сарађују у конципирању нових рачуноводствених стандарда.

Пошто је КХВ овлашћен да контролише финансијско извештавање компанија у јавном власништву, како би се уверио да су удовољиле захтевима извештавања, он усклађивање са општеприхваћеним рачуноводственим принципима спроводи силом, спровођењем истраге и кажњавањем, тј. покретањем правног поступка против те компаније и одговорних лица. Зато се он често назива "пас чувар" финансијског извештавања.

Амерички Конгрес

Конгрес је, као врховна законодавна власт у САД, делегирао своја овлашћења у погледу финансијског извештавања КХВ-у и преко њега регулисао питања од јавног интереса, што значи да се ретко директно уплиће у ова питања. На пример, изузетак је био увођење пореског закона из 1971. године, који је укључивао пореске олакшице за куповину средстава за производњу и спречио доносиоце стандарда у ограничавању обрачуна пореских олакшица у финансијском извештавању и следи став да рачуноводствени стандарди не треба да утичу на доношење неекономских одлука, тј. да би у погледу утицаја на доношење тих одлука, требало да буду неутрални.

Професионалне рачуноводствене институције

Много рачуноводствених организација приватног сектора у САД игра важну улогу у развоју општеприхваћених рачуноводствених принципа и побољшању квалитета финансијског извештавања. Међу најутицајнијим су: Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (*FASB*), Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа (*AICPA*) и Америчко удружење рачуновођа (*AAA*).

Амерички институт овлашћених јавних рачуновођа (*AICPA*) је професионална асоцијација овлашћених јавних рачуновођа. Пре формирања *FASB*-а, он је преко својих комитета - Комитета за рачуноводствене поступке и Одбора а за рачуноводствене принципе, који су били одговорни за систематски развој америчких рачуноводствених стандарда, био задужен за установљавање и унапређење стандарда.

AICPA активно учествује и у другим питањима у вези рачуноводства. Значајно је доношење Кодекса правила професионалне етике, којих се морају придржавати чланови ове асоцијације, чиме се осигурава спровођење стандарда установљених од стране *FASB*-а.

Уз ово комитет *AICPA* утврђује професионалне ревизорске стандарде којих се чланови у јавној пракси морају придржавати приликом ревизије финансијских извештаја, а врши и истраживања разних рачуноводствених питања о чијим резултатима обавештава *FASB*.

Будући да ово удружење има интереса да побољша углед професије у јавности и боље разуме проблеме са којим се у пракси сусрећу стручњаци од законодаваца, Кодекс етике поставља високе стандарде професионалног понашања његових чланова, обично више него што то чине закони који регулишу то звање, често се за професионална тела у САД каже да су саморегулишућа, с обзиром да сама развијају правила понашања у звању и методе њиховог спровођења.

Овај Кодекс понашања у звању обавезује све овлашћене јавне рачуновође чланове *AICPA*. Иако чланство у *AICPA* није услов за добијање права на праксу, многе државе су прихватиле Кодекс у законским одредбама које регулишу делатност јавног рачуноводства и лицензирање овлашћених јавних рачуновођа унутар државе. Осим тога, већина великих *CPA* фирми захтева од својих партнера да буду чланови *AICPA* и свако ко обавља каријеру у јавном рачуноводству се мора придржавати правила *AICPA*, иначе може изгубити своју лиценцу за обављање делатности, бити суспендован или искључен из чланства *AICPA*.

Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (*FASB*)

Одбор за стандарде финансијског рачуноводства, познатији као *FASB*, је високо независно професионално тело приватног сектора економије, значи није, за разлику од КХВ-а, државна (владина) агенција. Бави се установљавањем и унапређивањем стандарда финансијског рачуноводства и извештавања, и представља данас вероватно најауторитативнији извор општеприхваћених рачуноводствених стандарда, не само у САД, већ и у читавом свету и водећу организацију за рачуноводствена истраживања, не само због својих стручних и материјалних ресурса, већ и због ауторитативне потпоре коју ужива од стране КХВ-а (државе) и од *AICPA* (јавне рачуноводствене професије). Састоји се од чланова из јавне

рачуноводствене професије, разних грана делатности (индустрије, трговине, кредитних и финансијских организација), владе, рачуноводственог образовања и појединаца, а финансира се њиховим добровољним доприносима.

FASB је опуномоћен за издавање Извештаја (Исказа) о финансијско-рачуноводственим стандардима (*Statements of Financial Accounting Standards - SFAS*), који представљају службени израз општеприхваћених рачуноводствених принципа. Уз њих издаје и Исказе о концептима, као и Интерпретације (Тумачења) и Техничке билтене. Искази о стандардима постављају нове стандарде и мењају претходне.

Извештаји о концептима су тежили да развију општеприхватљиве концепте који ће служити као "оквир" унутар којих би требало да се крећу нови стандарди, тј. извештаји, који би рачуноводствене проблеме требало да решавају на логичан, складан и конзистентан начин. На тај начин, они би требало да представљају логички темељ читаве структуре стандарда.

Управо, то је био један од најзначајнијих пројеката у историји *FASB*-а, познат под називом Пројекат концептуалног оквира и тиче се циљева финансијског извештавања, пожељних квалитативних карактеристика рачуноводствених информација, елемената финансијских извештаја, критеријума за процену елемената финансијских извештаја (признавање и мерење) и критеријума за презентирање информација у финансијским извештајима. Тумачења имају сврху објашњавања, разјашњавања и елаборирања постојећих стандарда.

Пошто се пословна околина чије потребе задовољавају општеприхваћени рачуноводствени принципи мења, често се јавља потреба за доношењем нових принципа или мењање старих, па *FASB* редовно објављује неколико нових стандарда годишње.

У напору да задовољи потребе целокупне привредне заједнице *FASB*, у складу са сопственим правилима следи комплексну процедуру у којој настоји да укључи елементе заједнице како би могли да изразе своје мишљење у погледу стандарда и добије подршку и разумевање јавности у прихватању стандарда.

Видљиво је из досадашњих излагања да регулативни систем финансијског извештавања у САД има елементе легализма - јаког утицаја државе преко владине регулаторне агенције - КХВ-а, као и елементе асоциотионизма са јаким утицајем приватног сектора преко *FASB*-а, коме је делегирано доношење стандарда. Ова дуална структура је значајна карактеристика регулаторног система финансијског извештавања у САД.

Иако имају сличне циљеве, између ова два главна регулаторна тела није повучена потпуно јасна граница, а њихов однос је комплексан и не потпуно јасно дефинисан, поготово у погледу два аспекта финансијског извештавања: обелодањивања и финансијског рачуноводства.

У принципу, јурисдикција *FASB*-а је установљавање финансијско-рачуноводствених стандарда, док је надлежност *KXB*-а потпуније обелодањивање. Међутим, у пракси ова граница није увек оперативна. Стандарди *FASB*-а такође укључују и захтеве за обелодањивањима, а неки стандарди, као стандарди о сегментном извештавању су примарно извештајни стандарди, јер садрже одредбе у вези обелодањивања. Слично томе, *KXB* са своје стране утиче на доношење финансијско-рачуноводствених стандарда.

*Horngren*⁹⁵ нуди још једну интерпретацију односа између *FASB*-а и *KXB*-а у којој сугерише да се *KXB* може сматрати централним менаџментом, док је *FASB* децентрализовани менаџмент. *KXB* управља “путем изузетака” (то јест у случају неслагања, тј. пропушта учињених од стране *FASB*-а).

Овај регулаторни систем као фина мешавина два начина финансијског извештавања има неколико значајних предности за *KXB*:

- Дозвољава *KXB* да има приступ техничкој стручности рачуноводствене професије;
- Неке услуге *KXB* добија без плаћања техничких експертиза рачуноводственој професији;
- *FASB* служи као амортизер, тј. да би ублаживао критицизам регулације, који би иначе био усмерен ка *KXB*-у, када би био искључиво регулаторно тело;
- Већа је прихватљивост од стране менаџмента и ревизора.
- Са друге стране, поред раније наведених, овај дуални менаџмент обезбеђује значајне предности за *FASB*:
- То обезбеђује “козметички” привид да се финансијски стандарди успостављају у приватном сектору, што повећава значај и статус ревизорске професије код њихових клијената и осталих чланова друштва,
- То дозвољава *FASB*-у и приватном сектору да, преко *FASB*-а, има већу контролу или утицај на регулацију. То појачава питање колико контролног утицаја су *KXB* и Конгрес вољни да дају *FASB*-у.

Овај однос у регулаторној структури није увек хармоничан и без тензија и у погледу неких стандарда, захваљујући претходном лобирању других делова окружења код *KXB*-а, *FASB* није имао подршку *KXB*-а, који је дошао до другачијих закључака, што је узроковало спорије прихватање и примену стандарда или њихово укидање.

Према томе, успех *FASB*-а, зависио је и зависиће и од подршке и прихватања *FASB*-ових правила од стране јавне рачуноводствене професије и од стране федералне владе, као и степена у којем он објављује правила прихватљива и за *KXB* и остале делове окружења финансијског извештавања.

⁹⁵ Horngren Ch. (1972), *Accounting Principles: Private or Public Sector?*, Journal of Accountancy, p. 37

Што се тиче рачуноводствене професије, и у Великој Британији је она бројна, моћна и активна. Њена структура се састоји од шест главних рачуноводствених тела. Три института овлашћених јавних рачуновођа (Енглеске и Велса, Ирске и Шкотске) и Институт овлашћених рачуновођа, своје чланове регрутују из јавне рачуноводствене праксе, тј. рачуноводствених фирми, али и трговине, индустрије и образовања.

Уз ова четири, значајни су Институт овлашћених јавних рачуновођа и Институт за јавне финансије и рачуноводство. Пошто је овакав плурализам резултирао у фрагментираности рачуноводствене професије и у некоординираним гледиштима, па чак и конфликтима, који се понекад означавају као систем сувишности, одређени ниво интеграције и координације се постиже преко Консултативног комитета рачуноводствених тела.

Британски Искизи или Извештаји о стандардној рачуноводственој пракси (*SSAP*), који детаљно регулишу питања процењивања и обелодањивања, припремани су до скоро од стране Комитета за рачуноводствене стандарде (*ASC*), основаног од стране Института потврђених рачуновођа у Енглеској и Велсу, који је еволуирао у Одбор за рачуноводствене стандарде (*ASB*), који од 1990. године објављује Стандарде за финансијско извештавање (*FRS*). Одобравају се и издају од стране наведених шест професионалних тела која њихову контролу спроводе убеђивањем и дисциплиновањем чланова. Уз ове, постоје и Искизи о препоручљивој пракси (*Statements of Recommended Practice - SORP*).

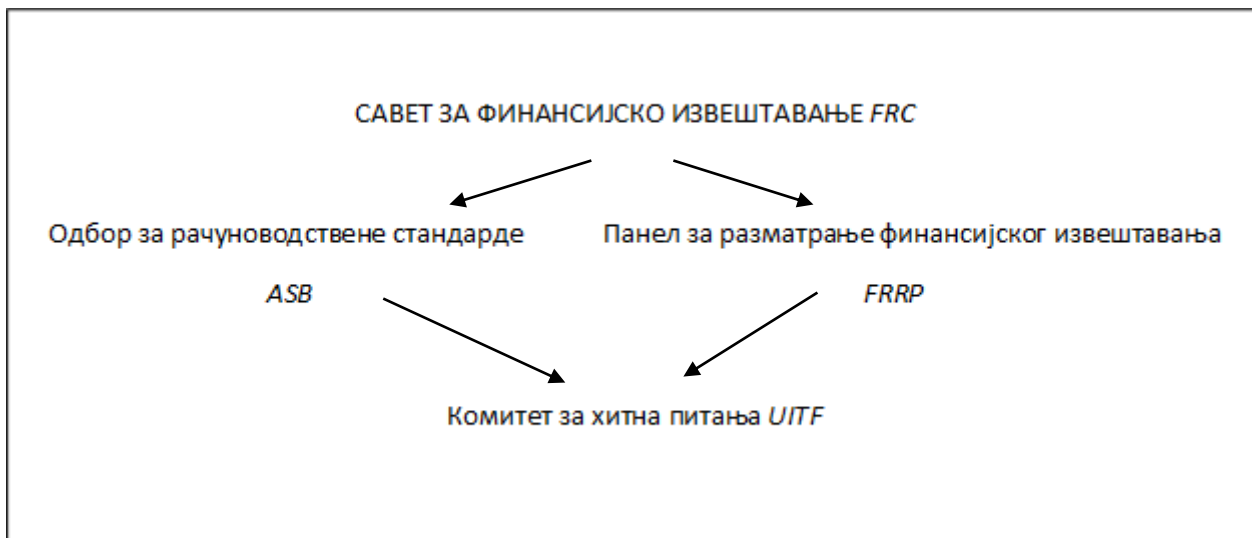
Активности Одбора за рачуноводствене стандарде су под надзором Савета за финансијско извештавање (*Financial Reporting Council - FRC*), тела које је основано 1990. године за промоцију бољег финансијског извештавања. Он врши именовање чланова Одбора за рачуноводствене стандарде (*ASB*) и осталих тела повезаних са доношењем стандарда и обезбеђује смернице за *ASB*.

Уз *ASB*, постоји још и Панел за преиспитивање финансијских извештаја (*FRRP*), који је комплетно независан од *ASB*. Он је подржан од стране владе, тачније Министарства за трговину и индустрију, да испитује рачуне компанија које одступају од захтева трговачког законодавства или рачуноводствених стандарда. Уколико Панел сматра да су извештаји компаније дефектни, он тражи пристанак компаније или судски присиљава компанију на ревизију рачуна и њихову корекцију, тј. побољшање. Овим се позиција стандарда знатно оснажује.

Још једно тело чини да *ASB* није усамљено у погледу бриге за креирање и подршку рачуноводственим стандардима. И Комитет за хитна питања (*Urgent Issues Task Force-UITF*), основан 1991. године као његов део, има помоћну улогу. Одговоран је за решавање хитних питања која нису покривена постојећим стандардима и чије би очекивање у нормалној временској скали процеса доношења стандарда било неприхватљиво, јер захтевају бржа упутства у погледу оног што бави требало

следити као општеприхватљиво. Поред тога, делује и по оним питањима где је стандард донесен, али није био одговарајуће интерпретиран. Ову структуру сумарно приказује следећи приказ:⁹⁶

Слика 2. Структура доносиоца стандарда у Великој Британији

Извор: <https://www.icaew.com/en/library/subject-gateways/accounting-standards/uk-frs>

24. Финансијско извештавање у земљама у развоју

Када је реч о утицају квалитета финансијско рачуноводствених информација и квантитета њиховог обелодањивања на праксу корпоративног управљања у Републици Србији, сагледава се да је од краја 2002. год. било значајних помака ка изградњи ефикасног оквира за корпоративно управљање и развој најбоље праксе корпоративног управљања, што се посебно уочава кроз повећање квалитета обелодањивања финансијско рачуноводствених информација, као њиховог квантитета што је потврђено и рангирањем Европске банке за обнову и развој у извештају о пројекту оцене корпоративног управљања за 2003. годину.⁹⁷

24.1. Финансијско извештавање у нашој земљи

У овом делу рада, направићемо осврт на стање финансијско-рачуноводственог извештавања у нашој земљи. Осврнућемо се у кратком цртама на најзначајније етапе у развоју рачуноводства, рачуноводствене професије и праксе финансијског извештавања.

⁹⁶ Ellio B., Elliot J. (1997), Financial Accounting and Reporting, Prentice Hall, London, p.131

⁹⁷ EBRD (2004), Corporate Governance Sector Assessment Project, January

Повезаћемо тренутно стање рачуноводствено-извештајне инфраструктуре у нашој земљи, посебно институционалног амбијента и законске и професионалне регулативе са регулативним и концептуалним оквиром развијених тржишних привреда. Посебан акценат ће бити дат на усвајање Међународних рачуноводствених стандарда и Међународних стандарда ревизије од стране наше професионалне рачуноводствене организације и законодавства, као и препрекама које стоје на путу њиховој бржој и потпунијој примени и подизању квалитета финансијског извештавања и његовој хармонизацији, као и укључивању у савремене светске токове. У том циљу, биће указано на наредне кораке које треба предузимати у правцу даљег усавршавања финансијског извештавања у нашој земљи.

Развој и стање рачуноводства и рачуноводствене професије у нашој земљи

Како је рачуноводствено извештавање одраз привредног система једне земље и свих њених економских, политичких, културних, правних и осталих специфичности, тако се оно и у нашој земљи мењало у функцији изградње и реформе истог.

Ако се осврнемо на стање рачуноводства и финансијског извештавања у првој половини 20. века, тј. пре II Светског рата у тадашњој Краљевини Југославији, можемо уочити неколико битних момената. Иако недовољно развијена и претежно аграрна привреда, одликовала се доминантним утицајем приватне својине и дејством економских законитости, као и започетим размахом приватне иницијативе и предузетништва, функционисањем тржишта капитала и новца и интензивнијим укључивањем у међународну поделу рада. Присуство државног утицаја било је ограничено на обезбеђивање законодавно-регулативног оквира и контролно-надзорних инструмената правне државе.

У погледу рачуноводства, највиши ниво је био достигнут у успешним компанијама, са нагласком на књиговодство као његов централни део, али уз присуство калкулација и рачуноводствене анализе и контроле, што је било у складу са тадашњим степеном развоја рачуноводства у светским размерама.

У ограниченом обиму рачуноводство је било регулисано пословним и пореским законодавством, што је било уобичајено и у развијеним европским земљама. То је пре свега случај са Трговачким законом из 1973. године који је за тадашње време био веома прогресиван, међутим, остао је не примењен с обзиром на историјске околности и промене друштвено-економског система које су уследиле. Он је садржавао одредбе о трговачким књигама које су прописивале минимум обавеза компанија у односу на књиговодство, а посебни одељци били су посвећени рачуноводству деоничког друштва (данас је то акцијско друштво) и друштва са ограниченом одговорношћу.⁹⁸

⁹⁸ Петровић М. (1998), Потребе и објективне могућности укључивања југословенског рачуноводства у савремене светске токове, Зборник радова са симпозијума-Рачуноводство и ревизија у функцији менаџмента, Златибор, стр. 25

Након II Светског рата долази до радикалног заокрета у нормативном регулисању рачуноводства. 1945. године је донета Одлука о једнообразном рачуноводству, која је била у складу са најновијим резултатима о рачуноводственом информисању у свету и формирана је Управа за ревизију при Савезном министарству за финансије. Међутим, уместо за осавремењивање рачуноводственог извештавања, приоритет постаје експропријација и национализација приватног сектора, као и реорганизација, односно колективизација задружног сектора (аграрна реформа).

Од овог периода нормални развој рачуноводства је прекинут, а рачуноводство је гурнуто на странпутицу и споредни друштвени колосек. Те прве послератне деценије етатистичког-централистичког управљања привредом карактерише свођење рачуноводственог информисања поново само на књиговодствено информисање.

Компаније су изгубиле могућност самосталног доношења одлука, доминирала је државна својина над средствима за производњу и командно-планска привреда, па је логично што је држава постала примарни и готово искључиви корисник финансијских извештаја, будући да је била у улози доносиоца одлука. Финансијско извештавање је било у функцији обавештавања локалних и централних нивоа власти о извршењу планских одлука и задатака, која су компаније спроводиле у име државе. На тај начин, рачуноводство је доживело радикалну промену у својој сврси – постало је у виду стандардизованог система алатка централних власти за контролу остварења циљева производње у националним привредним плановима и састављање одговарајућих статистичких извештаја. Финансијске перформансе компанија су постале мање битне, па је процена његове финансијске позиције и рентабилитетног положаја, услед уступања места економске логике разним нерационалностима, постала небитна.⁹⁹

Какав је био статус и улога рачуноводствене професије? Може се рећи да је као и у другим социјалистичким земљама, стандардизацијом и потпуним законским регулисањем и униформношћу извештавања, она била сведена на књиговође, деградирана, непривлачна и са ниским друштвеним статусом и поштовањем, како од стране менаџмента, тако и државних органа.

Пошто су државним прописима детаљно била регулисана рачуноводствена пракса и процедуре, као и инспекцијска контрола исправности састављања рачуноводствених исказа и извештаја, она је била сведена на просту механичку примену прописа и лишена потреба за професионалним просуђивањем, тако еминентне рачуновођама и њиховој професионалној компетенцији у развијеним тржишним привредама.

⁹⁹ Kemp P., Alexander D. (1997), *Рачуноводство и финансијска инфраструктура у земљама Централне и источне Европе* (Превод са енглеског језика Марка Петровића), Књиговодство, бр. 11, стр. 73

Професионалне организације рачуновођа (прецизније књиговођа) су организоване као струковне организације, односно савези књиговођа и имале су превасходан задатак да потпомогну вођење књиговодства од стране чланова, интерпретирање и примену прописа, нарочито у доменима који можда нису потпуно или до краја прецизно покривени законима, као и стручну обуку и усавршавање чланова.

Средином 1950-их година долази до увођења наметнутог радничког самоуправљања, друштвене својине, постепеног осамостаљивања компанија (мада више формалног и декларативног) и промене у начину управљања, где доминантно место добијају радни колективи и раднички савети. Ипак, превагу у одлучивању имају политички центри моћи, а иако су чињени напори ка увођењу економске логике и успостављању заједничког југословенског тржишта, тај самоуправно-тржишни социјалистички модел, иако ослобођен директних стега државе на начин на који је настављено у осталим централно-планским државама, ипак је у основи представљао један нетржишни модел. Можда је најбољи доказ за то, наставак пословања компанија која су остваривала губитке и њихово покривање од стране државе, односно разних нивоа друштвено-политичке заједнице и успешних привредних субјеката. У таквим условима, рачуноводствено је наставило да игра улогу контролно-планског инструментаријума и средства за контролу материјалне одговорности лица за располагање средствима која су им поверена и чувара, сада већ друштвене својине.¹⁰⁰ Тако је оно наставило да обавља „полицијску“ функцију, идеализовану још од стране класика марксистичко-социјалистичке мисли. Рачуноводствена професија, упркос бројним трансформацијама наставља са наметнутом и већ уходом улогом у процесу рачуноводственог информисања економских ентитета.

Упркос почетном полетном привредном расту и индустријализацији земље, заоштравање економске кризе узрокује разне економске реформе већ од средине 1960-их година па надаље, доношење Закона о удруженом раду 1976. године, усвајање Дугорочног програма економске стабилизације почетком 1980. година, све са циљем увођења тржишног начина привређивања и бољих перформанси како компанија, тако и читаве привреде. Међутим, све ове реформе су имале слабе и кратке ефекте, а заједничко им је да ниједна није изазвала суштинске промене у функционисању компанија и вођењу економске политике.

Рачуноводствено информисање је и даље било регулисано Законима о књиговодству, односно рачуноводству, Законом о утврђивању и распоређивању укупног прихода, као и разним подзаконским актима-правилницима и уредбама, који регулишу питања процењивања и презентовања, као и организацију рачуноводствене службе. Уз детаљне прописе о билансирању, они су садржавали обавезне контне оквире и билансне шеме, срачунате на униформности, без остављања компанијама могућности алтернативног избора.

¹⁰⁰ Ранковић Ј. (1994). Хармонизација финансијског књиговодства у функцији његових циљева, *Књиговодство*, бр. 6-7, стр. 5

Вредни спомена су први покушаји професионалне саморегулација, од стране Савеза рачуноводствених и финансијских радника Југославије 1972. године, а затим 1981. године, у правцу доношења Професионалног кодекса рачуноводствених радника који су се односили на све рачуноводствене посланике и били прилагођени потребама самоуправне привреде.¹⁰¹

Крајем 1980-их започела је нова етапа у нашем друштвено-економском развоју. Одлучније кретање ка тржишту роба, капитала и радне снаге, започело је доношење главних системских закона (Закон о предузећима, Закон о финансијском пословању, Закон о рачуноводству (донет 1989. године) и др..

С обзиром на прокламовано опредељење за тржишну економију, трансформацију компанија и дејство економских законитости, Закон о рачуноводству је требало да да допринос даљој модернизацији финансијског извештавања и његовој хармонизацији са развијеном европском праксом, односно IV директивом Европске Заједнице. Иако је у првобитној верзији садржавао скоро све најважније одредбе поменуте директиве у погледу форме и садржине годишњег рачуна, његов квалитет је озбиљно умањен учињеним изменама у току скупштинске процедуре. Решења из директиве су прихваћена не толико из потребе за хармонизацијом форме и садржине годишњих рачуна са оним у Европској Заједници, колико због дугогодишњег заостајања наших законских прописа за светском рачуноводственом теоријом и пословном праксом финансијског извештавања и потребом да се то заостајање смањи.

Недовољно доследне промене које је Закон донео, биле су условљене нагомиланим традицијама и укореваним навикама билансирања и формалног рашчлањавања биланса стања и биланса успеха, због занемаривања циљева финансијског извештавања у погледу верног приказивања имовинско-финансијског и рентабилитетног положаја компанија.

Тако је прописани контни оквир био развијен по функционалном принципу, а биланс успеха развијен по методу укупних трошкова, али на начин неуобичајен у светској пракси. Наиме, уместо приказивања промена стања залиха учинака на приходној страни (као повећања или смањења прихода за повећање или смањење залиха нереализованих учинака), она је смештена на расходној страни. Ово је отежавало читање биланса и захтевало преуређење расходне и приходне стране, како би оне приказивале све трошкове периода и укупне учинке (реализоване и нереализоване) који су их узроковали, с обзиром да се ради о производно-оријентисаној методи.¹⁰²

Околности распада СФРЈ и стварање нове државне заједнице СР Југославије, ратови, изолација и ригорозне економске санкције и притисци, довели су до

¹⁰¹ Лисавац С. (1996), Професионална етика рачуновођа, *Књиговодство*, бр. 6, стр. 46

¹⁰² Ранковић Ј., Оп. цит., стр. 4

конципирања новог трговинског и пореског законодавства, а тиме и новог Закона о рачуноводству усвојеног 1993. године. Он је, у суштини, представљао адаптацију претходног закона. И он се чврсто ослањао на одредбе IV директиве Европске Заједнице, што је представљало позитивну оријентацију.

Њиме су прописане обавезе састављања књиговодствених исправа, процењивања позиција биланса стања и биланса успеха, вођења и закључивања пословних књига, састављања и подношења рачуноводствених исказа у законом утврђеној форми.

Обавезан сет финансијских извештаја чине годишњи и полугодишњи обрачун. Годишњи обрачун садржи:

- Биланс стања,
- Биланс успеха,
- Додатни рачуноводствени извештај - Анекс, а у обрачуну великих компанија прати их и Извештај о пословању.

Важно је напоменути да је пропуштено да се у сет обавезних извештаја укључи и извештај о токовима средстава (или променама финансијског положаја), односно извештај о токовима готовине, као и њихов најчешћи облик и један од веома важних извештаја у савременој англосаксонској пракси финансијског извештавања, користан за разумевање ликвидности и промена у финансирању компанија.¹⁰³

Овим је пропуштена прилика да се потенцијално допринесе квалитету и веродостојности нашег финансијског извештавања. Закон у својим члановима детаљно одређује форму и садржину (структуру) рачуноводствених исказа који чине полугодишњи и годишњи обрачун, као и садржину извештаја о пословању. Он прописује обавезу достављања рачуноводствених извештаја служби надлежној за платни промет, а обавеза јавног саопштавања сведена је на обавезу службе да заинтересованим лицима пружи на увид годишње финансијске извештаје у скраћеној форми, што свакако не пружа довољно информација о активностима компанија које су потребне за доношење одлука тих лица.¹⁰⁴

За разлику од циљева и корисника финансијског извештавања у развијеним тржишним привредама, и њиховог опредељујућег утицаја на суштину финансијског извештавања које смо већ објаснили, тај Закон о рачуноводству (као и Закон о предузећима) пропустио је да утврди циљ издавања и главне кориснике финансијских извештаја.

Одређени помак је направљен на плану укључивања општих начела процењивања (билансирања) у функцији верног и савесног финансијског извештавања,

¹⁰³ Стефановић Р. (1994), Финансијско извештавање у нашој земљи, *Књиговодство*, бр. 6-7, стр. 128

¹⁰⁴ Беке-Тривунац, Ј. (1994), Билансирање средстава и обавеза у нашој земљи (на основу прописа), *Књиговодство*, бр. 6-7, стр. 101

прихватајући уређење из IV директиве Европске Заједнице. Та начела укључују: начело „going concern“ или континуитета пословања, начело доследности (конзистентности), начело опрезности (са подначелима реализације и импаритета), начело узрочности прихода и расхода, начело појединачног процењивања, начело идентитета, уз базични принцип процењивања билансних позиција - принцип набавне вредности или цене коштања.

Осим корисника, и у погледу циља финансијског извештавања, овај закон заостаје за решењима савремених тржишних привреда и IV директиве. За разлику од IV директиве, која као основне циљеве финансијског извештавања наводи истинит и поштен увид у имовинско-финансијски и рентабилитетни положај компаније, овај закон као једини циљ који финансијски извештаји треба да испуне наводи да они треба да буду састављени у обиму и на начин који је утврђен законом. Ово, као што ће детаљнија анализа доказати, није било случајно.

Како је за истинито и верно приказивање имовинско-финансијског и рентабилитетног положаја компанија потребно осим придржавања прописане форме и садржине биланса стања и биланса успеха, обавезна примена прописаних правила процењивања, обавезно објављивање финансијских извештаја и њихова ревизија, а како ови последњи чиниоци нису били испуњени, поузданост и поверење у финансијске извештаје није било велико, на шта су утицали и многи други фактори.

Крајем 1980-их и почетком 1990-их година је интензивирана важна активност професионалне југословенске рачуноводствене асоцијације, сада већ преименоване у Савез рачуновођа и ревизора Југославије. Реч је у успостављању професионалне рачуноводствене регулативе у виду Рачуноводствених начела, Југословенских рачуноводствених стандарда и Кодекса професионалне етике рачуновођа.

У складу са опредељењем за изградњу привредног система упоредивог са оним у развијеним тржишним економијама, променама у економском окружењу, очекиваном својинском трансформацијом друштвених компанија и „оживљавањем“ корпоративних облика компанија, поново је покренута реформа нашег привредног система, овај пут одлучније од свих досадашњих покушаја, у правцу хармонизације са решењима развијеног света. Један од закона који је то требало да поспеши је и нови Закон о рачуноводству донет 1996. године, који је уједно требало да унапреди нека решења у погледу билансних шема, вредновања билансних позиција, структурирања контног оквира, ревалоризације и других подручја у којима су идентификовани недостаци у претходном закону. Након тога, дошло је и до прихватања, тј. увођења у праксу финансијског извештавања у Југославији Међународних рачуноводствених стандарда, одлуком Савеза рачуновођа и ревизора Југославије о њиховој непосредној примени 1998. године, а на основу овлашћења која му је дао Закон о рачуноводству. Све то представља елементе садашње законске и професионалне регулативе финансијског извештавања у нашој земљи.

24.2. Практични аспекти финансијског извештавања у националним оквирима

Неопходност рачуноводствене регулативе произилази из тога што успешно функционисање тржишне економије захтева виши степен сигурности на интегралном нивоу тржишту роба, капитала новца и рада. Ово не значи потпуну сигурност, односно одсуство ризика, већ смањење неизвесности у погледу процене ризика и могућности да тржишни учесници слободно одлучују о томе колико ризика желе да преузму.¹⁰⁵

На тај начин, сигурност значи заштиту од информационог ризика који би проистекли из туђе немарности или зле намере. Пошто рачуноводствена регулатива и рачуноводствене информације које проистичу из рачуноводства помажу оцену остварења и процену будућих перформанси компанија у погледу финансијске структуре, токова рентабилитета и новчаних токова, оне на тај начин доприносе бољем пословном-финансијском комуницирању компанија и стварању климе поверења.

Због важности материје и могућих супротности интереса на релацији менаџмент - екстерни корисници информација, неопходно је ову материју регулисати, како би се обезбедила објективност рачуноводствених информација. Што се тиче структуре нормативне регулативе рачуноводства у нашој земљи, разликујемо законску, професионалну и интерну рачуноводствену регулативу.

Тиме се рачуноводствена регулатива финансијско-рачуноводственог извештавања у нас креће у троуглу „пословни закони - закон о рачуноводству - професионална рачуноводствена начела и стандарди.“¹⁰⁶

Пословним законима (Закон о предузећима, Закон о банкама и другим финансијским организацијама и др.) се рачуноводство код нас регулише само у смислу утврђивања пуке обавезе вођења књига и периодичног извештавања компанија. Ово проистиче из тога што се не захтева у довољној мери тржишна верификација економско-финансијских токова у компанијама, тј. тржишно формирање и алокација капитала.

Отуда се ова материја потпуније регулише посебним законима (Закон о рачуноводству, Закон о ревизији) који су праћени одговарајућим подзаконским актима. Овим пропуштањем укључивања важнијих одредби везаних за рачуноводство у пословним законима је умањен, односно маргинализован значај рачуноводственог извештавања и ревизије и њихова специфична тежина. Тиме што, осим утврђивања обавезе вођења књига и састављања извештаја поводом специјалних догађаја (оснивање, купопродаја, комбиновање, подела, санација, ликвидација, и сл.), не прописује њихову форму, садржину, верификацију,

¹⁰⁵ Стевановић Н., Илић Г. (1996), Рачуноводствена законска регулатива у нас: стање, проблеми и правци усавршавања, *Књиговодство*, бр. 1-2, стр. 11

¹⁰⁶ Ibidem, Стевановић Н., Илић Г., стр. 12

подношење и друге радње у вези са тим специјалним рачуноводственим извештајима, Закон о предузећима оставља правну празнину. Иако би укључивање одредби у вези ових извештаја у Закон о предузећима било логично и рационално, будући да су ови случајеви тесно повезани са пословним, финансијским и правним операцијама у тим догађајима за сваку правну форму посебно, Закон пропушта то да уради. То је постављено специјалним законима. Како би мешање проблематике редовног рачуноводственог извештавања и оног за специјалне случајеве проузроковало пренатрпаност и непрегледност Закона о рачуноводству, њено регулисање је препуштено посебним законима, подзаконским актима и специјалним рачуноводственим стандардима за те намене.

Круна промена законских прописа у вези са рачуноводством, нарочито интензивних у последњој деценији прошлог века у циљу приближавања финансијског извештавања пракси развијених тржишних привреда и заокруживању инфраструктуре тржишне привреде, представља доношење закона о рачуноводству и Закона о ревизији рачуноводствених исказа 1996. године. Једна од његових карактеристика је покушај даље хармонизације рачуноводства са праксом у развијеном свету и захтевима IV и VII директиве Европске Уније. Важна карактеристика је и његов однос према професионалној регулативи (општеприхваћеним рачуноводственим начелима и рачуноводственим стандардима), у смислу већег ослањања на њу, поготово на Југословенске рачуноводствене стандарде и у вези са тим дата су законска овлашћења за њихово утврђивање и развој Савезу рачуновођа и ревизора Југославије. Њихова примена је обавезна у делу који им је Закон у целини препустио, а у неким ближе уређују и конкретизују питања која су у Закону само начелно регулисана. На пример, Закон прописује обавезно вођење пословних књига и редовно периодично извештавање, док је извештавање у специјалним случајевима (оснивање, припајање, промена правне форме и сл.) препуштено Стандардима. Слично овоме, њима је препуштено и питање ревалоризације у условима хиперинфлација.¹⁰⁷

Консолидовање је такође, само елементарно у виду обавезе обрађено Законом. Консолидовани годишњи рачун као годишњи рачун економске целине (матично правно лице и зависна правна лица), који је компонован од биланса стања, биланса успеха и додатног рачуноводственог извештаја - анекса, праћених извештајем о пословању, обавезна су да састављају компаније, банке и организације за осигурање које имају контролу над зависним правним лицем. Право контроле постоји кад матично правно лице:

- а) Има већину гласова у скупштини акционара,
- б) Право избора и опозива директора и већине чланова управног одбора зависног друштва и
- в) Право да доминантно утиче на пословне одлуке зависног правног лица.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Крстић Ј. (1997), Осврт на нови Закон о рачуноводству, *Економика*, бр. 6, стр. 19

¹⁰⁸ Радовановић Р. (1999), Билансирање у СР Југославији, *Рачуноводство*, бр. 9, стр. 10

Глобална структура Закона о рачуноводству садржи битне елементе, тј. формалне и материјалне претпоставке за добро и квалитетно рачуноводствено информисање и садржи следеће одељке:

- I. Основне одредбе,
- II. Пословне књиге и књиговодствене исправе,
- III. Годишњи и полугодишњи рачуноводствени извештаји и извештај о пословању,
- IV. Закључивање пословних књига и чување књиговодствених исправа, пословних књига, рачуноводствених извештаја и извештаја о пословању,
- V. Процењивање позиција рачуноводствених извештаја,
- VI. Поверавање јавних овлашћења Савезу рачуновођа и ревизора Југославије,
- VII. Достављање рачуноводствених извештаја и њихово обелодањивање,
- VIII. Казнене одредбе и
- IX. Прелазне и завршне одредбе.

Закон је у односу на претходни допринео потпунијем и јаснијем регулисању рачуноводствене материје. Отклонио је недостатак ранијег Закона који није у довољној мери уважавао специфичности широког круга обвезника који се посматрају по делатности, а самим тим и структури активе, пасиве, прихода и расхода. У том циљу увео је контне оквире и билансне шеме стања и успеха за:

- предузећа и задруге,
- банке и друге финансијске организације,
- организације за осигурање,
- берзе,
- друга правна лица (финансирана из буџета),
- народну банку југославије и
- војску југославије.

То би требало да олакша билансирање и структурирање рачуноводства.¹⁰⁹

Законом се дефинише подобност лица за вођење пословних књига и састављање рачуноводствених извештаја. У том смислу увео је три стручна звања - рачуновођу, самосталног рачуновођу и овлашћеног рачуновођу, за чије стицање се захтева, поред одговарајућег образовања, радно искуство и положен стручни испит. Ово је урађено у циљу повећања професионалне компетентности и корисности рачуновођа у компанијама. Међутим, вероватно због проблема обезбеђења довољног језгра стручних професионалаца са признатим звањима, у прелазним и

¹⁰⁹ Крстић Ј. (1997), Осврт на нови Закон о рачуноводству, *Економика*, бр. 6, стр. 21

завршним одредбама је предвиђена могућност аутоматског признавања стручног звања лицима са 15 година радног искуства у рачуноводственим пословима и одговарајућом школском спремом. С обзиром на измењене услове привређивања, нове методе управљања и финансирања компанија, коришћење Међународних рачуноводствених стандарда за обликовање рачуноводствених политика компанија, савремене светске трендове у рачуноводственом образовању и на позитивно искуство које смо имали са сертификацијом рачуновођа, може се рећи да је било пожељно да се изврши одговарајућа провера знања и стручних квалитета и ових кандидата чиме би се побољшала њихова професионална компетенција.

Значајну новину у погледу структуре сета обавезних финансијских извештаја представља увођење биланса токова готовине, који садржи приливе и одливе готовине из пословних, инвестиционих и финансијских активности компанија. Он представља допуну односних извештаја у погледу динамике новчаних токова и веома је користан за оцену ликвидности и финансијске равнотеже компаније. У погледу облика и садржине позиција биланса стања и биланса успеха, Закон се значајно ослања на IV директиву ЕУ.

Форма биланса стања је минимално промењена услед: (1) Укључивања ситног инвентара с калкулативним отписом у основна средства, (2) Преношења позиција губитка изнад вредности трајног капитала из активе у пасиву, тј. позицију капитал (3) Укидања позиције ванпословне активе и пасиве.¹¹⁰

Званична шема биланса стања је презентована у форми двостраног прегледа и подсећа на решење из IV директиве ЕУ, мада се значајно разликује од структуре биланса стања у најразвијенијим тржишним привредама. Биланс успеха је претрпео значајна формално-структурна и садржинска прилагођавања, са циљем подизања његове исказне вредности и читљивости. У том циљу, поред разликовања пословних, финансијских, ванредних и непословних и ревалоризационих прихода и расхода, укључене су и њихове разлике, тј. резултати из пословних, финансијских, ванредних и непословних активности, као и ревалоризациони резултат, све с циљем сегментирања резултата по изворима, тј. по пореклу.

Уместо форме конта, прописују се форме листе, што је погоднија форма за сегментирано (степенасто) приказивање резултата. И она подсећа на предложену варијанту из IV директиве ЕУ, али се структура у значајној мери и даље разликује од оних у развијеним тржишним економијама.

За периодизирање резултата је коришћена метода укупних непотпуних трошкова по нето принципу и извршено је логично пребацивање промене вредности залиха недовршене производње и готових производа са расходне на приходну страну. Закон је учинио промене и у погледу процењивања билансних позиција са већим ослањањем на општеприхваћена рачуноводствена начела и рачуноводствене

¹¹⁰ Стевановић Н., Илић Г., *op. cit.* стр. 13

стандарде усмерене према приближавању решењима МРС Поред неких неусаглашености по питању процењивања билансних позиција у складу са МРС, питањем ревалоризације и др., значајна слабост Закона огледа се у недовољном истицању захтева за обелодањивањима. Остало је старо решење о обавези достављања финансијских извештаја Заводу за обрачун и плаћања при Народној Банци Југославије, која је заинтересованим лицима дужна да обезбеди увид у финансијске извештаје, чиме су недовољно доступни јавности. То је још више појачано прописаном обавезом достављања ревизорских извештаја надлежном Савезном министарству финансија. Они тако не омогућавају праћење и процену бонитета предузећа и ризика којим су она у пословању изложена.¹¹¹

Професионална регулатива обухвата обично прокламоване рачуноводствене концепте, тј. начела, рачуноводствене стандарде и стандарде ревизије, усвојене од стране рачуноводствене професије. Примена се заснива на моралној и професионалној обавези придржавања чланства и дисциплиновању од стране професионалне рачуноводствене организације. Код нас је то Савез рачуновођа и ревизора Југославије. Он је усвојио Рачуноводствена начела, Југословенске рачуноводствене стандарде (ЈРС) и Кодекс професионалне етике рачуновођа (КПЕР).

Рачуноводствена начела су усвојена у виду Кодекса рачуноводствених начела. Она представљају основне рачуноводствене концепте прихваћене од стране рачуноводствене теорије и праксе. Представљају најшири и најопштији инструмент регулисања рачуноводствене праксе, тј. базична правила и рачуноводствене конвенције за решење рачуноводствених проблема. Односе се на садржину рачуноводствених категорија (дефиниције), њихово конституисање и презентирање. Код нас су усвојена 1989. године и објављена у Кодексу рачуноводствених начела, у оквиру кога су сврстана у осам глобалних подручја:

- I Полазна рачуноводствена начела,
- II Начела о рачуноводственом исказивању економских категорија,
- III Начела о књиговодству,
- IV Начела о рачуноводственом планирању,
- V Начела о рачуноводственом надзору,
- VI Начела о рачуноводственој анализи,
- VII Начела о рачуноводственом информисању и
- VIII Начела о организовању рачуноводствене службе.¹¹²

¹¹¹ Беке-Тривунац Ј. (1999), Модернизација и ажурирање наших Закона о предузећима, рачуноводству и ревизији-аргументи „За“ и „Против“, Зборник радова са XXX симпозијума - Рачуноводство и ревизија у условима глобализације светске привреде, Златибор, стр. 43

¹¹² Крстић Ј. (1996), Рачуноводствена регулатива у нашој земљи - структура и правци усавршавања, *Економске теме*, бр. 1, Економски факултет у Нишу, стр. 69

Њима је рачуноводство дефинисано као целина састављена из књиговодства, рачуноводственог планирања, рачуноводствене анализе, рачуноводственог информисања и рачуноводственог надзора. Кодекс начела је дао импулс целисходној организацији рачуноводства у предузећима и представљао је основу за каснију израду Југословенских рачуноводствених стандарда и дерегулацију у овој области.

Рачуноводствени стандарди су меродавна правила рачуноводствене професије усмерена на конкретизацију рачуноводствених начела у циљу лакше примене у пракси и ефикаснијег обављања рачуноводствених послова. Они представљају организационо-методолошке инструменте за прикупљање, обраду, формирање, приказивање и чување рачуноводствених података и информација. Засновани су на врхунским резултатима науке и праксе у циљу постизања опште користи. Највећи део Југословенских рачуноводствених стандарда (ЈРС) формално је усвојен 1992. године, значајно респектујући МРС. У питању су 32 стандарда од којих су неки касније редиговани и од тога се 26 односи на књиговодство, по један на рачуноводствено планирање, надзор, анализу и рачуноводствено информисање, док се два односе на организацију рачуноводства. Док се о примени последња три донесена стандарда може говорити као последици административне принуде, већина осталих стандарда је наишла на слаб пријем, разумевање, примену и прихватање у пракси, које је ишло до игнорисања. Увидевши њихов занемарљив утицај на финансијско извештавање у нашој земљи и неадекватну примену, Савез рачуновођа и ревизора Југославије је крајем 1998. године донео одлуку о непосредној примени Међународних рачуноводствених стандарда у Југославији, чиме је трасиран нови правац у развоју професионалне рачуноводствене регулативе у Југославији и његове хармонизације са светом. Они су усвојени услед дефицита кадровских и материјалних ресурса за озбиљну адаптацију и развој ЈРС, предности *IAS* као врхунских достигнућа рачуноводствене теорије и пословне праксе и њихове супериорности у односу на ЈРС.

Примена и имплементација МРС (о којима је већ било речи) је дугорочан и континуиран процес. На овом месту чини се логичним да се постави питање узрока неприхватања и заживљавања ЈРС и њихове замене са МРС. Да ли је то био њихов слаб квалитет или нешто друго? Постојали су одређени недостаци ЈРС. То је видљиво пре свега у погледу концептуалних разлика, односно неусаглашености са *IAS*, њиховог неприхватања од стране иностраних пословних партнера, застарелости појединих ЈРС, садржаја неких ЈРС (на пример о професионалним звањима) који би требало да буде део статута професионалне организације и др. То се може приписати и неодговарајућој процедури доношења, тј. припреме, израде, праћења и развоја ЈРС, као и непостојања институције која би се бавила континуираним и систематским научно-истраживачким радом у овој области и то на професионалној, а не волонтерској основи.¹¹³

¹¹³ Петровић М. (1999), Решење дилеме око примењивања рачуноводствених стандарда, Рачуноводство, бр. 2, стр. 45

Ипак, најважнији узрок може се пронаћи ако се постави питање коришћења рачуноводствених стандарда. Осим других вишеструких намена, једна од основних је коришћење рачуноводствених стандарда као параметра квалитета приликом изражавања мишљења независног ревизора да ли су финансијски извештаји одређеног предузећа истинити и поштени. Како је код нас тек однедавно почело спровођење обавезне независне ревизије, услед њеног одсуства логично је било одсуство заинтересованости за ЈРС, а рачуновође навикнути да је обавезно само оно што је прописано законом, водили су рачуна само о оним питањима у вези којих су били принуђени на то.

Како ревизорски стандарди нису постојали, а налазе се у комплементарном односу са рачуноводственим стандардима, донета је одлука и о примени Међународних стандарда ревизије приликом спровођења ревизије од стране Савеза рачуновођа и ревизора Југославије у 1998. години. Њихово усвајање је усмерено на обезбеђење стандарда квалитета ревизорских услуга и додатно обезбеђење кредибилитета финансијских извештаја.

Савез рачуновођа и ревизора Југославије је 1993. године донео Кодекс професионалне етике рачуновођа и Кодекс професионалне етике ревизора. Познато је да истинито и објективно финансијско извештавање зависи не само од стручности рачуновођа, већ и од њихове етике. Овим је успостављен нормативни оквир за регулисање понашања својих чланова који су обавезни у погледу придржавања. Кодекс садржи следећа битна подручја:

- однос према послу,
- корисницима рачуноводствених исказа,
- трећим лицима и
- према колегама.

Иначе, Кодекс садржи основне етичке концепте, основне принципе професионалног понашања, забране, препоручена правила поступања, тумачења правила и дефиниције релевантних појмова.

Још један сегмент регулативе финансијско-рачуноводственог информисања предузећа односи се на интерну рачуноводствену регулативу. Она обухвата интерне норме у вези рачуноводства које прописују надлежни органи предузећа доношењем одговарајућег правилника и других интерних аката (правилник о рачуноводству, правилник о инвентарисању, аналитички контни план и си.). Њом надлежни органи предузећа организују рачуноводствену функцију на начин који одговара њиховим потребама, водећи рачуна о њеној сагласности са законодавном и професионалном регулативом. Она конкретизује одговарајућа решења из Закона и Стандарда и чињеница о њеном постојању је уважена и новим Законом о рачуноводству. Пример који то јасно потврђује је одредба у петом одељку Закона у вези усклађивања пословних књига и пописа имовине и обавеза, у којој се, поред

осталог, наводи да: “Правно лице може општим актом предвидети да се попис одређене имовине врши у току године.”¹¹⁴

Може се закључити да је рачуноводствена материја у основи двоструко регулисана. Са једне стране, законским решењима, што је логично с обзиром на важност финансијског извештавања за успешно функционисање привреде, а у нас је та потреба појачана ниском рачуноводственом културом менаџмента, корисника и самих рачуновођа.

Са друге стране, она је сувише сложена да би у целости била прописана законским прописима, па је у одговарајућој мери регулисана професионалним стандардима. У том светлу је пожељан помак ка дерегулативи, односно померању у корист професионалне (само)регулације.

25. Подстицаји за хармонизацију финансијског извештавања у земљама у развоју

У овом делу рада ће бити дискутовано о проблемима примене Међународних рачуноводствених стандарда и правци даљег побољшања финансијског извештавања у нашој земљи. Прво питање које се разматра је: Каква је била почетна а каква текућа рачуноводствено-извештајна клима у нашој земљи и колико ће она бити погодна за примену *IAS* које смо прихватили за примену у нашој земљи од 1999. године?

До одређених одговора можемо доћи анализом неколико фундаменталних питања за финансијско извештавање по мишљењу професије:

1. Идентификовање корисника финансијских извештаја;
2. Сврхе финансијског извештавања;
3. Квалитативне карактеристике финансијско-рачуноводствених информација;
4. Имплементирани претпоставке (аксиоми) финансијског извештавања наметнути окружењем;
5. Елементи финансијских извештаја;
6. Имплементирани рачуноводствени принципи;
7. Детаљна рачуноводствена пракса и поступци.¹¹⁵

¹¹⁴ Закон о рачуноводству, „Службени лист СРЈ“, бр. 46/96, чл. 24, став 5

¹¹⁵ Welsch A. G., Antony N. R., Short G. D. (1984), *Fundamentals of Financial Accounting*, Fourth Edition, Richard D. Irwin, Inc, Homewood, Illinois, стр. 63, према Стефановић, Р. (1994), *Финансијско извештавање у нашој земљи*, Књиговодство, бр. 6-7, стр. 129

Због просторне ограничености, али и њихове важности, размотрићемо само прва три питања, јер ће њихова анализа бити довољна за доношење одређених закључака у погледу напред постављених питања.

Корисници рачуноводствених извештаја, њихова сврха и квалитативне карактеристике нису били предмет законске регулативе код нас. Уместо тога, третирају се једним општим стандардом, ЈРС 30 - Рачуноводствено информисање. При томе, он горње чиниоце третира и за подручје финансијског и управљачког рачуноводства, које је било веома неразвијено, и у многим предузећима је до скоро егзистирало у свом рудиментарном облику.

Видели смо какав је третман ових питања у развијеним тржишним економијама - САД и В. Британији, њиховој професионалној регулативи, као и Концептуалном оквиру *FASB*-а и *MPC*. За разлику од њих, где финансијско извештавање превасходно служи потребама екстерних корисника, пре свега инвеститора и кредитора, одредбе већ наведеног ЈРС 30 - Рачуноводствено информисање наводе менаџмент и извршне органе управљања правног лица као основне и главне кориснике рачуноводствених информација.

Менаџери осим доношења појединачних пословно-финансијских одлука и систематске управљачке контроле имају у свом делокругу рада и полагање рачуна о стању, успеху и променама финансијског положаја предузећа. Они се, према томе, јављају пре свега као састављачи финансијских извештаја и креатори рачуноводствене политике као дела укупне пословне политике предузећа. Јављају се и као корисници ревидираних рачуноводствених извештаја предузећа, али као интерни корисници, услед чега имају и обиље других рачуноводствених података и информација о пословању предузећа и то у обиму, облику и роковима које они желе.

Осим ниске рачуноводствено-извештајне културе и схватања рачуноводства пре свега као наметнуте обавезе и средства којим могу моделовати резултате пословања, они не разумеју финансијско извештавање као вид комуникације са екстерним корисницима, који на основу њих врше оцену перформанси тог менаџмента и испуњења управљачке одговорности у располагању повереним ресурсима. Ако се изузме држава, која није примарни екстерни корисник финансијских информација, онда се може рећи да наше екстерно финансијско извештавање и није то било у правом и изворном смислу те речи, већ интерно, с обзиром на примарног корисника - менаџмент и незаинтересованост осталих. Осим недовољне рачуноводствене образованости и ниске пословне културе и етике, нарочито услед непостојања санкција за непоуздане и нерелевантне рачуноводствене информације, неразумевања суштине и информативне функције рачуноводства и финансијског извештавања, он је у нашим условима допринео деградирању рачуноводствене професије и потпуном подређивању својим извештајним циљевима. Логично је претпоставити да ће овакав менаџмент, са таквим навикама и способностима, а уз то и заштићен, без притиска тржишта, представљати ограничавајући фактор, тј. препреку за потпуно и безрезервно прихватање *MPC* /*МСФИ* укључивање нашег рачуноводства у светске токове.

Што се тиче инвеститора, логично је претпоставити да они који су животно заинтересовани за пословање предузећа у које су уложили капитал, буду главни корисници финансијских извештаја. И док је то логично за она предузећа у којима су већински власници постали страни инвеститори, у већини предузећа је својинска структура остала непромењена, дакле без доминације приватне својине и без развијеног корпоративног типа управљања и развијеног тржишта капитала.

Кредитори су изузетно важни, као потенцијални екстерни корисници финансијских извештаја. То су пре свега банке и друге финансијске организације, које би у нашем привредном систему као снабдевачи финансијских средстава требало да буду изузетно заинтересоване за квалитетно и истинито финансијско извештавање, будући да је то главно средство праћења бонитета тражиоца зајма и његове кредитне способности. Међутим, оне су углавном одобравале кредитне пласмане под утицајем политичких центара моћи чији су сервиси били, а не уз поштовање економских законитости. Услед тога, нису водиле довољно рачуна ни о сигурности и враћању пласираних средстава, па ни о квалитету сопственог, а камоли туђег финансијског извештавања. На тај начин и оне су се јављале као објективна препрека квалитетном финансијском извештавању.

И код синдиката нема озбиљније заинтересованости за поштено и квалитетно рачуноводствено информисање, иако би се по природи ствари, поготово у нашим условима, оно могло очекивати. Ово још више долази до изражаја зато што није постојало истинско синдикално организовање, већ је оно била продужена рука политичке моћи, а синдикални руководиоци обично поверљиви људи менаџмента, који је уз то добио огромна овлашћења, која уз огроман број предузећа губиташа и вишак радника, повећавају несигурност радног места. Услед тога ни синдикати нису представљали импулс за квалитетно финансијско извештавање, поготово да оно буде уподобљено најквалитетнијим рачуноводственим стандардима.

Што се тиче добављача и осталих комерцијалних поверилаца, као и купаца, они су по редоследу ипак мање важни од претходних корисника и са мањим интересовањем и утицајем на финансијско извештавање предузећа, поготово ако се не ради о предузећу са којим имају дугорочне пословне односе, односно њиховим значајним и стратешким пословним партнерима.

У нашим условима, држава се наметнула као примарни и главни екстерни корисник финансијских извештаја, често и једини. Ово не чуди, с обзиром на приказани развој привредног система код нас у послератном периоду, па се у том смислу и она јавља као објективна препрека квалитетнијем финансијском извештавању у досадашњем периоду.

Видели смо да код већине главних корисника финансијских извештаја интерес за њима није био изграђен, што је узроковало сасвим другачију природу и квалитативни ниво рачуноводствене праксе од оних у развијеним земљама.

До сличних резултата може се доћи и анализирањем сврхе финансијског извештавања код нас и у развијеним тржишним земљама. Дакле, уместо усмерености на обезбеђење корисних информација за доношење рационалних инвестиционих, кредитних и других економских одлука, за процену износа, времена и неизвесности новчаних токова, обезбеђење информација о економским ресурсима и правима на њих, пословним перформансама (успеху), оцену испуњења одговорности управе према власницима и си., наши закони и стандарди су одражавали традиционално схватање по коме финансијски извештаји обезбеђују информације за потребе оперативног управљања менаџера као главних корисника. Уз то још и законски формулисан циљ да извештаји буду законити, тј. усклађени са законским прописима и наметнута обавеза достављања финансијских извештаја у одговарајућем року Заводу за обрачун и плаћања (ЗОП) при НБЈ произвели су схватање да је то најважнији задатак и обавеза рачуноводства.

Што се тиче квалитативних карактеристика рачуноводствених информација, логично је што оне, имајући у виду постављене циљеве и употребу од стране наведених корисника, нису биле корисне, поуздане и релевантне. Ово тим пре што није вршена никаква провера, тј. атестирање њиховог квалитета и сагласности са стандардима и законским прописима од стране независне рачуноводствене екстерне ревизије.

Наведени и многи други фактори, укључујући и оне који потичу од стране саме рачуноводствене професије, условили су релативно низак ниво рачуноводствено-извештајне инфраструктуре у нас и неплодно тле за примену рачуноводствених стандарда.

Претходну анализу можемо резимирати оценом да је незаинтересованост за рачуноводствене стандарде и неприхваћеност стандарда као средства за обезбеђење транспарентног и истинитог финансијског извештавања узрокована пре свега недостатком интересовања од стране одговарајућих корисника рачуноводствених информација. То су пре свега инвеститори, и кредитори, који сnose све последице пословања предузећа у које су уложили ресурсе.

У условима доминације приватне својине, деловања тржишних законитости, уз функционисање правне државе, логично је да су приватни инвеститори и кредитори животно заинтересовани за поштено и фер рачуноводствено информисање, будући да не учествују у директном управљању фирмом. Услед тога постоји интересовање за рачуноводствене стандарде чијом применом треба да се обезбеди поштено финансијско извештавање, као и за ефикасну ревизију која треба да заштити интересе улагача. Таква ревизија која испитује усаглашеност финансијских извештаја са рачуноводственим стандардима као квалитативним параметром за поређење, повратно делује на састављаче финансијских извештаја и њихово придржавање стандарда. У супротном, нема стварне заинтересованости ни за квалитетно финансијско извештавање, нити за примену рачуноводствених

стандарда, као ни за резултате рачуноводствене ревизије. Они се третирају као још једна административна и формално-правна обавеза. Дакле, није потребно само прихватање као оријентација и декларативно усвајање стандарда, већ и њихова стварна имплементација. Хипотетички, можемо поставити следеће питање: Шта би се десило да смо донели и усвојили МРС/МСФИ много раније или неке боље и конзистентније стандарде (ако постоје - на пример ОПРП) ?

Имајући у виду наведене факторе, са сигурношћу можемо одговорити да не би дошло до хитнијих промена. Они не би наишли на плодно тле, тј. у нашем институционално-регулативном окружењу представљали би “страно тело”. Јер они и јесу резултат институционално-регулативног и концептуалног оквира суштински другачијег од нашег, попут биљке која успева у само одређеним климатским условима. Али ми професионалним активностима можемо да утичемо на њихову примену и другачији третман, како не би доживели судбину ЈРС.

Без претензија да дамо могућа готова решења и рецепте, мишљења смо да би организоване, систематске и активне напоре требало предузети у три главна подручја како би се дошло до ефикасније имплементације МРС у наш рачуноводствено-извештајни систем, као и побољшања и хармонизације финансијског извештавања са развијеном светском праксом. То су:

1. држава,
2. менаџмент и
3. рачуноводствена професија.

Држава која се у досадашњем развоју код нас јављала као главни креатор рачуноводствене регулативе и главни корисник рачуноводствених извештаја, треба својим приступом да помогне прелаз са досадашњег дугогодишњег, тј. деценијског ригидног система извештавања који је пре свега био заснован на законским прописима, ка једном флексибилнијем, транспарентнијем, али и комплекснијем систему финансијског извештавања који се више ослања на професионалну регулативу. У том циљу, прихватајући примену МРС/МСФИ као дугорочни стратешки циљ, она треба да и даље делује активно, али обазриво и селективно. Овог пута не као главни корисник и арбитар, већ као фини регулатор који ће креирати тржишни амбијент као дугорочни оквир пословања и водити рачуна о његовој даљој изградњи и функционисању, пре свега изграђујући поједине елементе тржишне инфраструктуре који су неопходни за успешно функционисање привреде. Предуслов за то је деловање тржишних законитости у потпуности, као и ефикаснији и независнији правни систем.

У погледу законодавне делатности је важно потпуно уграђивање одредби о рачуноводственом и ревизорском извештавању у пословне законе, у смислу да треба да обухвате опште принципе као што су обавеза вођења књига и обелодањивања рачуноводствених извештаја, обавеза ревизије и обелодањивања

ревизорских извештаја, врсту органа и рокове у којима се достављају финансијски извештаји. Потпунијим укључивањем материје о полагању рачуна о стању, успеху и токовима средстава, као и ревизији финансијских извештаја, њихов значај би се повећао, за разлику од досадашње маргинализације, а такође би се у том погледу јасније одредиле надлежности и одговорности менаџмента. Према једном аутору, пословно законодавство би у периоду увођења и имплементације рачуноводствених стандарда, требало да обухвати следећа базична питања:

1. Обавеза вођења пословних књига и подношење финансијских извештаја;
2. Врсте и садржај финансијских извештаја;
3. Прецизирање субјекта (органа) коме се подносе финансијски извештаји и рокови за њихово достављање;
4. Прописивање обавезне независне ревизије за одређена правна лица од ширег јавног интереса;
5. Обавезност непосредне примене Међународних рачуноводствених стандарда за припрему и презентирање финансијских извештаја и Међународних стандарда ревизије за ревизију финансијских извештаја;
6. Давање јавног овлашћења за доношење одлука о непосредној примени *IAS/MCFI* одговарајућој професионалној организацији;
7. Прецизирање услова за стицање звања за лица која ће обављати рачуноводствене и ревизорске послове;
8. Прописивање услова које морају да испуњавају организације овлашћене за додељивање звања за вршење јавне рачуноводствене праксе.

Све остало би било препуштено професионалној рачуноводственој регулативи, при чему то треба да се одвија еволутивно, док би у каснијој фази дошло и до укидања специјалних закона. Овакав однос између државне законске регулативе и професионалне саморегулације одражава искуство развијених тржишних земаља, боље задовољава потребе тржишта и своди државни утицај на стварање ефикасног режима принуде, тј. ауторитативне потпоре професионалној регулативи. Ово зато што се она темељи на тржишној дисциплини за чије поштовање се стара одговарајућа државна регулација и строг надзор над њеним поштовањем. Потребна је и промена у односу на обелодањивање финансијских извештаја, као и ревизорских извештаја, чија лака доступност има велику важност за изградњу развијеног и транспарентног тржишта, пре свега тржишта капитала као најефикаснијег средства за алокацију ресурса.

У фази имплементације стандарда су потребне и корекције, адаптације и усавршавање Закона о рачуноводству, нарочито у оним сегментима у којима се разликује од МРС и тамо где постоји терминолошка, па и материјална неусаглашеност у вези неких билансних позиција и категорија. У том смислу

потребно је пречистити термилошко-категоријалну апаратуру у Закону и ускладити је са МРС и избећи паралелизам у третману неких питања. Има предлога о допуштању алтернативних обавезних билансних шема, какав је случај са неким развијеним тржишним економијама.

Веома важно је и питање надзора над поштовањем рачуноводствене и ревизорске регулативе у пракси. У том смислу је потребно поштравање санкција за састављање нетачних и непоштених финансијских извештаја и заштита корисника од последица погрешне интерпретације. У том погледу је пожељан неки државни облик надзора над квалитетом вршења ревизије. Како ми још немамо ефикасну саморегулацију, пожељно је државно присуство у виду регулаторног органа. Код нас би још активнију улогу на том плану требало да има Комисија за хартије од вредности. Она би требало да врши строжу контролу поштовања извештајних и ревизорских стандарда за учеснике на тржишту капитала и новца и изграђује систем финансијског извештавања у складу са потребама тржишта капитала и новца, будући да су инвеститори у хартије од вредности најзначајнији корисници финансијских извештаја и на глобалном плану.

Менаџмент је имао важну улогу у ниском квалитету финансијског извештавања код нас. Она је последица неразумевања његових основних управљачких надлежности, чији је саставни део и полагање рачуна о стању, успеху и променама финансијског положаја предузећа. У основи нетржишни модел привређивања, није приморавао менаџере да ове надлежности и одговорности обављају на прави начин. То је као последицу имало и неодговарајућу комуникацију са рачуноводством, неразумевање, па и “гушење” рачуноводствене професије и подређивање личним извештајним циљевима. У таквој ситуацији, менаџери су, уз неодговарајућу рачуноводствену културу и образовање, имали потпуно погрешно схватање улоге и суштине информационе улоге рачуноводства и ревизије, као и произилазећих финансијских извештаја. Они своју одговорност у погледу ефикасности коришћених ресурса предузећа нису подвргавали оцени екстерних интересената финансијских извештаја (пре свега инвеститора и кредитора), а нису их користили у довољној мери ни за сопствене управљачке сврхе. У тој оцени већи утицај су имали политички центри моћи, па је отуда било могуће задржавање заштићене позиције менаџмента и мање одговорности за сопствене одлуке, што је било у колизији са овлашћењима које су добили последњих година. То је доводило до апсурда, какав је рецимо, било (само)проглашавање менаџера као веома успешних, иако су њихова предузећа пословала са губитком.

Да би нову улогу менаџери боље испунили, свакако је потребна њихова боља едукација, напори у погледу подизања рачуноводствене културе, њихово одговарајуће организовање и изградња одговарајућих етичких принципа понашања, али највећи подстицај ће бити њихово излагање притиску тржишта. То ће условити другачији третман рачуноводственог извештавања и рачуноводства, и као инструмента управљања, односно најпоузданијег дела управљачког информационог система, и као комуникатора са екстерним корисницима од којих непосредно зависи судбина предузећа и њихова лична судбина.

Рачуноводствена професија је изузетно заинтересована за подизање квалитета финансијског извештавања, будући да је у њега непосредно укључена и као произвођач и верификатор финансијских извештаја. Она у том погледу треба да има одговарајућу сарадњу и са државом, пре свега као саветодавац и учесник у креирању рачуноводствене регулативе, као и са менаџментом, кога треба да придобија за подизање квалитета финансијског извештавања, што ће јој у крајњој линији, обезбедити повећан друштвени углед и статус чувара јавног интереса.

У погледу организовања, у фази имплементације је потребна изградња професионалне рачуноводствене инфраструктуре у виду стручних тела која би омогућила примену МРС/МСФИ и контролу поштовања регулативе у пракси. То су разни одбори за праксу, надзорни одбори, истраживачка тела и сл. Они би требало да се баве превођењем стандарда, доградњом домаће терминологије, тумачењем стандарда, објављивањем њихових интерпретација, измена и допуна, спровођењем обуке за њихову примену и сл.

Одговарајући етички комитет, требало би адекватније да обавља надзор над применом Кодекса професионалне етике, рачуноводствених и ревизорских стандарда. Етичко питање финансијско-рачуноводственог извештавања у нас је и даље отворено и запуштено, толико да га један познати домаћи аутор назива етичком провалијом.¹¹⁶

Иако постоји Кодекс професионалне етике рачуновођа и Кодекс професионалне етике ревизора, треба га даље дорадити и ускладити са *IFAC* Кодексом, или ићи на његову непосредну примену, као што је то учињено са стандардима. Ово тело је задужено за праћење професионалног понашања својих чланова, спровођење одговарајуће дисциплинске процедуре и санкционисање кршења професионалне етике.

То су кључна подручја на којима професионална асоцијација треба да ради, уз неопходну подршку државе, образовно-научних институција, менаџмента, рачуноводствено-ревизорских фирми и других елемената који треба да допринесу примени МРС/МСФИ и квалитетнијем финансијском извештавању. Важно је интензивирање сарадње започете са *IASC*-ом и *IFAC*-ом као престижним међународним професионалним саморегулаторним институцијама ради бржег и ефикаснијег примењивања МРС/МСФИ. Ово се може остварити и кроз контакте са професионалним организацијама развијених земаља и реализацију разних пројеката усмерених на развој независне рачуноводствене професије. У том послу, као и у неким другим земљама Централне и Источне Европе, помоћ могу пружити и међународне финансијске организације, билатералне организације и сл.

¹¹⁶ Стевановић Н. (1999), Професионална одговорност и јавни интерес, Зборник радова са XXX симпозијума - Рачуноводство и пословне финансије у условима глобализације светске привреде, Златибор, стр. 217

Сарадња са *IFAC*-ом, с обзиром на наше чланство је и обавезна, уколико желимо да задржимо то чланство и све погодности које из њега проистичу. Наиме, *IFAC* захтева извештавање тела чланица у погледу усаглашености националних пракси са Међународним стандардима у пет најважнијих области:

1. образовање и стандарди квалификација,
2. етички захтеви и њихово спровођење,
3. осигурање квалитета,
4. стандарди ревизије и
5. рачуноводствени стандарди.¹¹⁷

26. Значај *IFRS* –а и *US GAAP*-а у контексту економско-финансијских индикатора компанија

Откривање и усклађивање рачуноводствених стандарда је предмет разних студија у протеклих неколико година. Одбор за финансијске рачуноводствене стандарде (*FASB*) и Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (*IASB*) уложили су напоре ка усклађивању њихових стандарда с циљем смањења асиметрије информација у односу на компаније које послују на америчком и европском тржишту.

Многе компаније су покушавале да прибаве средства на америчкој берзи, путем лансирања америчких депозитних рачуна (*American Depositary Receipts* - *ADR*) на Њујоршкој берзи (*NYSE*). Да би имале добар учинак на овом тржишту, компаније морају повремено слати рачуноводствене извештаје *NYSE* прилагођене ОППП. Ове конверзије могу генерисати асиметрију информација у вези са оним што се обелодањује на различитим берзама јер се амерички рачуноводствени стандарди у неким аспектима могу разликовати од рачуноводствених норми других земаља или чак у односу на Међународне стандарде финансијског извештавања (МСФИ). Ове разлике су већ биле предмет неких студија, Проблеми са асиметријом информација су први пут проучавани помоћу теорије агенције, која тежи решавању проблема асиметрије информација и сукоба интереса између менаџера и акционара организације. Механизми корпоративног управљања, поред тога што омогућавају већу транспарентност и већу заштиту мањинских акционара, такође теже ублажавању асиметрије информација међу различитим заинтересованим странама у организацији.

Међутим, асиметрија информација генерисана применом различитих рачуноводствених норми из различитих земаља не зависи од тога да ли постоје сукоби интереса између менаџера и акционара или од веће или мање транспарентности у обелодањивању компанија. Потребно је да организације које су посвећене механизмима корпоративног управљања учине ове дисторзије очигледним, чиме гарантују јасне информације свакој врсти инвеститора, домаћим или страном.

¹¹⁷ Љутић Б., *op. cit.* стр. 27

Одређене студије су показале да међународне рачуноводствене норме нису сличне америчким рачуноводственим нормама¹¹⁸. Из овога се може закључити да разлике између међународних и америчких рачуноводствених норми генеришу асиметричност информација између онога што се обелодањује на европском тржишту и онога што се обелодањује на америчком тржишту. Другим речима, утврђено је да не постоје значајне разлике између међународних рачуноводствених норми и америчких рачуноводствених норми. Отуда се може закључити да нема асиметрије информација између онога што се обелодањује на европском тржишту и онога што се обелодањује на америчком тржишту.

У великом броју земаља геометријска стопа раста показује тенденцију раста што говори томе у прилог да због раста котираних компанија значај примене рачуноводствених стандарда (МСФИ и ОПРП) неминовно расте због све израженије потребе за квалитетом финансијских извештаја као и правилним обрачуном економско финансијских индикатора компаније. На тај начин би економско финансијски индикатори компаније представљали реалне индикаторе финансијског положаја и успешности компанија, а што је битно за различите интересне групе (стејкхолдере) као што су акционари, кредитори, добављачи, државни органи, јавно мњење и слично.

У том смислу неминовно је да се дисторзија која настаје у мерењу економско финансијских перформанси компанија неутралише или бар учини јасно видљивим тако што ће бити јасно истакнута симетрија информација које су добијене на основу различитих рачуноводствених норми из различитих земаља, независно од тога да ли су те разлике мање или више значајне (студија случаја прва). На тај начин би било олакшано прибављање средстава на различитим берзама као и олакшан приступ инвеститора одређеним тржиштима, и најзад и конкретних компанија.

27. Основне дивергенције између *IFRS-a* и *US GAAP-a*

ОПРП се приближава МСФИ-у. У односу на друге земље, *IASB* и *FASB* су радили на конвергенцији (приближавању) дуги низ година. Да ли су ови стандарди и даље толико различити?

Земље су годинама развијале своје рачуноводствене стандарде. Засновани на правилима, принципима, пословно оријентисани, пореско оријентисани, једном речју, сви су стандарди били различити. Са глобализацијом, потреба за усклађивањем стандарда није само очигледна, већ и неопходна.

¹¹⁸ La Porta R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer A. (1999), "Corporate ownership around the world", *Journal of Finance*, 2; La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer, A., Vishny R.W. (1998), "Law and finance", *Journal of Political Economy*, available at: www.wcfia.harvard.edu/papers/law_finance.pdf (accessed September 5, 2006); FASB (2008a), SFAS 2 Accounting for Research and Development Costs, Financial Accounting Standards Board, available at: www.fasb.org/st/summary/stsum2.shtml (accessed April 20, 2008).

Крајем деведесетих, два претежна стандарда која су се користила су била *U.S. ОППП (Generally Accepted Accounting Principles – US GAAP)* и *МСФИ (International Financial Reporting Standards- IFRS)*. Постављачи оба сета стандарда *IASB (International Accounting Standards Board)* и *FASB (Financial Accounting Standards Board)*, су покренули пројекат усклађивања и пре него што је МСФИ био усвојен од стране многих земаља.

Сада, како се *U.S.* очигледно приближава МСФИ-у, како је наведено у предлогу *KXB (U.S. KXBurities and Exchange Commission)*, поставља се питање који су потенцијални утицаји разлика ова два оквира на финансијске извештаје? И на који начин финансијски директори могу да предвиде усвајање МСФИ стандарда како би се минимализовала подешавања у последњим тренуцима?

У септембру 1999. године, *FASB* је објавио друго издање Пројекта Поређења (*IASC-U.S. Comparison Project*), обимну студију поређења *IASC (International Accounting Standards Committee)* стандарда и *ОППП* стандарда. Овај извештај од 500 страна је укључио компаративну анализу сваког *IASC's "core standards"* стандарда са њиховим дупликатом у оквиру *ОППП* стандарда. У то време, концептуално и практично, разлике између ова два оквира стандарда су биле велике и значајне.

Од 1999. године, *FASB* је покренуо шест иницијатива како би се *ОППП* стандарди конверговали са МСФИ стандардима:

1. Заједнички пројекти спроведени од стране *IASB* (Пројекат концептуални оквири, Пројекат пословне комбинације, Пројекат признавање прихода, Презентација финансијских извештаја),
2. Пројекат краткорочне конвергенција,
3. Веза члана *IASB* на местима *FASB* канцеларија,
4. Мониторинг *IASB* пројаката од стране *FASB*,
5. Пројекат конвергенције и
6. Експлицитно уважавање потенцијала конвергенције у свим одлукама Одбора.

У новембру 2008. године, *KXB* је објавио предлог путоказа усвајања МСФИ стандарда у јавним компанијама. Овај предлог је наишао годину дана након завршетка признавања *ОППП* стандарда за иностране регистранте који објављују финансијске извештаје користећи МСФИ стандарде. Ове две иницијативе су указале на значај међународних стандарда и донекле донеле закључак за тридесет година дуге конвергенције ова два сета стандарда.

Када се напор конвергенције призна и резултати се идентификују, да ли ова два сета стандарда и даље толико разликују? Једна од највећих разлика лежи у

концептуалном прилазу: ОПРП стандарди су засновани према правилима, док су МСФИ стандарди засновани на принципима. На основу података у прилогу приказаних у Табели 1. Упоредни преглед основних елемената и њихових разлика код ОПРП-а и МСФИ-а, у наставку су презентоване неке од значајних разлика за одабране стандарде:

- Према ОПРП-у смернице за *признавање прихода* су опширне и укључују обимну литературу издату од стране различитих поставки САД стандарда, док према МСФИ-у два су основна стандарда прихода који обухватају све трансакције прихода у једној од четири широке категорије, а то су: продаја добара, пружање услуга, коришћење средстава од стране другог лица (доноси камате, накнаде итд.) и уговори о изградњи.
- Код ОПРП-у наглашавамо да су приходи од *вишеструких аранжмана (опште)* су одвојена рачуноводствена јединица ако испоручива добра из аранжмана задовољавају све специфичне критеријуме наведене у смерницама. Признавање прихода се затим процењује независно за сваку појединачну рачуноводствену јединицу. ОПРП садржи хијерархију ради дефинисања продајних цена добара и услуга. Ентитет мора извршити најбољу процену продајне цене искоришћен на прикладан начин за одређивање продајне цене добара или услуга на сопственој основи. У случају МСФИ-а критеријуми признавања прихода обично се одвојено примењују на сваку трансакцију. У одређеним околностима, међутим, неопходно је одвојити трансакцију препознатљивим компонентама да би се одразила суштина трансакције. У исто време, две или више трансакција могу имати потребу да се групишу када су повезане на такав начин да комерцијални ефекат не може бити разуман без референце о серији трансакција у целини.
- У *вишеструким елементима аранжмана (контингениције)*, смернице ОПРП-а укључују строга ограничења на стваран износ прихода елемената добара и услуга, док МСФИ задржава своје опште принципе и са изгледима кључним за концепт, укључујући, али не ограничавајући се на следеће да: приход не треба признати пре вероватноће прилива економске користи и да износ прихода може бити поуздано измерен.
- Тренутно, по ОПРП-у у рачуноводству постоји дивергентност за *програме лојалности купаца*. Углавном се користе две различите методе. Оба модела могу довести до значајних разлика у обрачунима, док МСФИ захтева да се награде, лојалност, или слични програми, при чему купац остварује кредит по основу куповине роба и услуга, убрајају у аранжмане са више елемената. Као такав, МСФИ захтева да се објективна вредност кредита купца као награда (иначе приписано складно са упутствима за више елемената) може одложити и признати одвојено по остваривању свих важећих критеријума за признавање прихода.

- Када је у питању *губитак по искључиво испорученим елементима* код вишеструких елемената аранжмана, према ОПРП-у, када постоји губитак на првом од два елемента аранжмана (у оквиру општег /не индустријски-оријентисаног, мултиелементарног вођења признавања прихода), може постојати избор рачуноводствене политике у односу на то како се губитак третира. Када постоји губитак на првом елементу, али профит на другом елементу (и укупни аранжман је профитабилан), компанија има избор рачуноводствене политике ако је учинак неиспоручених елемената вероватно и под контролом компаније. МСФИ наглашава да када постоји очигледан губитак на првом од два елемента аранжмана, избор рачуноводствене политике може постојати од дана када су стране у поступку закључиле уговор. Када постоји губитак на првом елементу, али и профит на другом елементу (и укупни аранжман је профитабилан), друштво може да бира између две прихватљиве алтернативе под вероватноћом да је учинак неиспоручених елемената под контролом друштва. Друштво може (1) детерминисати да је приход прикладније базиран на додатним трошковима у прикладним границама чиме уклањање губитак на првом елементу, или (2) признати све трошкове са испоруком елемената (односно признати губитак) по испоруци тог елемента.
- Код *продаја услуга* – опште, ОПРП забрањује коришћење трошковног приступа или *cost-to-cost* метод признавања прихода за аранжмане услуга осим ако је уговор у оквиру специфичних смерница за изградњу или уговор одређеног типа производње. Са друге стране, МСФИ захтева да се услуга трансакције обрачунава упућивањем на фазу завршетка трансакције (метод процента извршења пројекта). Фаза окончања може се одредити различитим поступцима, укључујући трошковни приступ - *cost-to-cost* методу. Приход може бити признат на праволинијској основи ако се услуге обављају у неодређеном броју радњи током одређеног периода и ниједан други метод не представља боље фазу окончања.
- *Право на рефундацију* (код продаја услуга) може да буде узрок признавања прихода од аранжмана услуга док не истекне стечено право на повраћај, према ОПРП-у. МСФИ дефинише да аранжмани услуга који садрже право на повраћај се морају размотрити да би се утврдило да ли исход уговора може поуздано проценити и могућност да компанија добије економску корист од услуга.
- Смернице се уопштено односе на рачуноводство везано за извршење уговора спецификација осигураних од стране купаца, а за *изградњу објеката, производњу добара или пружање неких услуга*. Делокруг ових смерница генерално је ограничен на одређене индустрије и врсте уговора, према ОПРП-у. МСФИ наглашава да се смернице примењују на специфично договорене уговоре за изградњу једног средства или комбинације средстава која су међусобна повезана или зависна у погледу њиховог дизајна, технологије и функције или крајње употребне сврхе. Смернице не

ограничавају одређене индустрије и обухвата фиксну цену и додатне трошкове по уговору о изградњи. Процена да ли је уговор у оквиру стандардног уговора о изградњи или обимнијем стандарду прихода је и даље циљ фокуса. Способност купца да наведе главне структуралне елементе пројекта (пре или у току изградње) је кључни индикатор (али не и пресудни) обрачуна уговора о изградњи. Рачуноводствене смернице у грађевини су неприменљиве на поновну производњу добара. Метод завршеног уговора није дозвољен.

- ОПРП не поседује одвојени модел еквивалената за модел *континуираног трансфера за продају добара*. МСФИ наглашава да када је договор о продаји робе и изван оквира грађевинског рачуноводства, ентитет разматра да ли су сви критеријуми продаје за признавање прихода од продаје роба испуњени као и прогрес уговора. Када су сви критеријуми од продаје робе испуњени континуирано, ентитет признаје приход позивајући се на фазу завршетка користећи метод процента извршења.
- Када су у питању *Barter* трансакције, ОПРП обично захтева од предузећа да користи објективне вредности добара или услуга као мерну полазну тачку у пренетој вредности у оваквој врсти трансакцији, док МСФИ уопштено захтева од предузећа да користе објективне вредности добара и услуга примљених као почетна тачка за мерења у *Barter* трансакцијама.
- Када су у питању *продужене трансакције*, ОПРП истиче да су приход од појединачне цене продужене гаранције или уговор о одржавању производа обично одложени и признају се као приход пропорционалном методом током периода трајања уговора. Постоји изузетак где искуство показује да су трошкови обављања услуга настали на другом супротно-пропорционалној основи. МСФИ наглашава да ако ентитет продаје продужену гаранцију, приход од продаје проширених гаранција треба да буде одложен и признат током периода који је покривен гаранцијом.

О појединачниом поређењу између МСФИ и ОПРП могло би се још дискутовати, али би то заузело превише простора у овом истраживању. Инхерентна карактеристика оквира заснованог на принципима је потенцијал различитих тумачења сличних трансакција. Ово указује на погађање и ствара несигурност и захтева обимна обелодањивања у финансијским извештајима.

У рачуноводственом систему заснованом на принципима, област интерпретације или дискусије може да се разјасни одбором дефинисања стандарда, и достави мање изузетака у односу на рачуноводствени систем који је заснован на правилима. Међутим, МСФИ обухвата позиције и вођење које лако може да се прихвати као сет правила уместо сета принципа. У време усвајања МСФИ, енглески посматрачи су закључили да су међународни стандарди заиста засновани на правилима у односу на ОПРП стандарде У.К. који су више били засновани на принципима.

Разлика у ова два приступа је у методологији процене рачуноводствених третмана. У оквиру ОПРП, истраживање је више фокусирано на литературу у односу на МСФИ, где је разматрање чињеница детаљније. КХВ провлачи ову тему како би се пронашао прави баланс између „едуковане“ професионалне процене која је прихватљива и процене која се „нагађа“.

Иако ово не представља обимну листу разлика које постоје, у наставку су представљени примери на основу премене методе анализе садржаја који омогућују увид у утицај на финансијске извештаје и самим тим на пословање.

- *Консолидација* - МСФИ стандарди фаворизују модел контроле у односу на ОПРП стандарде који преферирају модел ризик/награда. Неки ентитети се консолидују према FIN 46 (R) и морају бити приказани одвојено у МСФИ.
- *Биланс успеха* - у оквиру МСФИ, ванредне ставке нису одвојене у билансу успеха, док према ОПРП су приказане испод нето добитка.
- *Залихе* – Према МСФИ, ЛИФО (историјски начин евидентирања вредности залиха, фирма бележи последње јединице купљене као прве јединице које су продате) се не може користити, док у оквиру ОПРП, компаније имају избор између ЛИФО и ФИФО метода (уобичајен начин за евидентирање вредност залиха).
- *Зарада - Earning-per-Share* – Према МСФИ-у, обрачун зараде по акцији не представља просек периода појединачне привремене калкулације, док под U.S. ОПРП израчунавање представља просек поједине акције у прелазном периоду.
- *Трошкови развоја* - Ови трошкови могу да се капитализују у складу са МСФИ ако су испуњени одређени критеријуми, док се под ОПРП сматра као “трошкови”.

Компаније имају тенденције да фокусирају пажњу на утицај МСФИ транзиције на рачуноводство и финансијске извештаје. Међутим, овај процес има много већи утицај него што је очекивано. Као први корак, фаза транзиције мора бити одвојена од апликације ићи напред ка МСФИ-у. Поступак признавања (идентификовање разлика и радити само на њима) може бити ефикаван за транзицију (мање времена и мање трошкова), али ићи напред, овај поступак може довести до многих неочекиваних потешкоћа, јер неће сви алати бити на свом месту.

Нека од питања која се морају разматрати пре почетка самог пројекта конвергенције су:

Које последице могу утицати на Вашу компанију или организацију?

Одељење финансија би очигледно да ажурира своје процесе, као и одељење оперативних активности, које ће се сусрети са потенцијалним утицајем на који начин су уговори потписани или како се подаци прикупљају и одржавају и

одељењем кадровске, које би требало да ревидира све пакете компензације, поготово ако су повезани са перформансама пословања.

Који ће утицај бити на извештавање менаџмента и ИТ?

Прелазак на МСФИ ће увести промене на извештавање менаџмента и у неким случајевима, на форму захтеваних података. Нпр. системи би требало да буду ажурирани како би прикупљали податке о ризицима ликвидности према МСФИ-у 7 – Финансијски инструменти – Обелодањивање. Тако и за трошкове, компанија би требало да дефинише процедуре како би омогућила прикупљање и преглед трошкова повезаних са развојем који би могли бити капитализовани.

Када би требало обратити пажњу на промене?

Дугорочне трансакције би требало прегледати користећи МСФИ „лупу“. Ако компанија намерава да дугорочно улаже, требало би да прегледа потенцијал МСФИ рачуноводства како би избегла неочекиване резултате у времену трајања транзиције.

Компаније могу користити процес конвергенције како би имплементирале нове извештаје у најкраћем могућем року, поготово оне које намеравају да се споје са МСФИ стандардима, као што су *SFAS 141(R)* везано са комбинацију пословања или *SFAS 160* рачуноводство са неконтролисаним интересом.

Када би требало започети обуку МСФИ?

Због обимног утицаја на транзицију, компаније би требало да планирају обуку МСФИ стандарда које нису ограничене само на рачуноводство, чак и пре почетка процеса транзиције.

Последња мисао

Искуства у другим земљама, поготово у Европи, показују да је процес транзиције веома комплексан и дуготрајнији од предвиђеног. Међутим, како су земље Европе биле прве које су ушле у сам поступак транзиције, нису могле да уче на претходним примерима и већина локалних рачуноводствених стандарда нису претворени у МСФИ. Америчке компаније су ипак могле да уче на грешкама својим претходника из Европе.

Примена МСФИ у САД и главне разлике

У светлу значајног развоја направљеног са МСФИ, КХВ је одлучила да усвоји МСФИ. Важно је напоменути да КХВ и *FASB* никада нису били против усвајања међународних стандарда. Међутим, оба тела желела су да се осигурају да су међународни стандарди висококвалитетни да обезбеђују информације сличне информацијама које су обезбеђене САД стандардима. КХВ је даље појаснила да квалитет рачуноводствених стандарда игра важну улогу у развоју структура финансијског извештавања високог квалитета. Отуда је најава КХВ о својој намери да усвоји МСФИ уследила након дуготрајних претходних мера покренутих од

стране *FASB*. Међутим, да би се најбоље разумео напор приближавања *FASB/IASB*, важно је разумети главне разлике између ОПРП и МСФИ.

Признавање разлика

Признавање разлике је област значајног неслагања. Признавање се може односити на то да ли се ставка признаје или не; када то препознати, и како га препознати. Трошкови истраживања и развоја дају добар пример разлика које настају између ОПРП и МСФИ у вези са признавањем. ОПРП је захтевао да се сви трошкови истраживања и развоја признају као расход у години када су настали уз изузетак за рачунарски софтвер који испуњава одређене спецификације; док МСФИ омогућава капитализацију трошкова истраживања и развоја испуњавањем одређених критеријума.

Разлике у презентацији и откривању информација у финансијским извештајима

Као што је раније поменуто, финансијско извештавање у САД је фокусирано на фер презентацију и то се огледа у презентацији и обелодањивању у финансијским извештајима. Разлике у презентацији и обелодањивању настају због разлика у подацима приказаним у финансијским извештајима и онога што је објављено у пратећим напоменама. На *пример* ОПРП Сједињених Држава тражи да ванредне ставке буду представљене као што су на финансијском стању, али МСФИ не дозвољава ту разлику. Још значајна разлика налази се у *IASB-овом* МРС 1: Презентација финансијских извештаја МРС 1 даје смернице за конкретна питања презентације, обелодањивања и формата; нема еквивалента овом стандарду у САД-овом ОПРП.

Мерне разлике

Често ће различити износи бити признати за исту врсту делатности према ОПРП и МСФИ углавном због мерних износа и примењених метода. Различити методи дозвољени за мерење трошкова залиха пружају свеобухватни пример ове појаве. У САД компаније могу да користе различите методе формирања цене инвентара, укључујући ЛИФО; али МСФИ не дозвољава употребу ЛИФО. Тако, инострана компанија која се наводи у САД може да користи ЛИФО али би морала да преправи своје финансије да испуни међународне стандарде. Остала питања мерења могу настати из разлика у цени на тржишту које се користе у методи ниже тржишне цене или трошковне методе да се поново формира вредност залиха и коришћење фер вредности за разлику од трошкова при мерењу средстава.

Упркос силним и бројним разликама, *FASB* је радио са *IASB* у раним 2000-им да развију план приближавања. На састанку 2002. године ова два тела су се сложила да се удруже напори у правцу постизања компатибилности што је пре могуће и да се прошире напори да се одржи новопостигнута компатибилност. (*FASB – IASB* Меморандум). План је био заснован на шест иницијатива: (*Dournik, Hoyle & Schafer, 2007.*)

Пројекат краткорочног приближавања фокусиран разликама између ОПРП и МСФИ у ком се усклађеност може лако постићи у кратком року избором стандарда

вишег квалитета.

Пројекат истраживања усклађивања обухвата да запослени у *FASB* истражују све разлике између МСФИ и САД ОПРП; а онда групишу ове разлике на основу мера резолуције.

Праћење IASB захтева *FASB* да прати *IASB* пројекте засноване на нивоу интереса оствареног датим пројектом. Ово обезбеђује ефикасну методу идентификације оних међународних стандарда који доводе до највеће расправе, тако помажући *FASB* да рано идентификује све разлике и могућности приближавања.

Иницијатива *Заједничких пројеката* укључује напоре и ресурсе запослених у *FASB* и *IASB* за подударање временске усклађености.

Везу IAM члана на лицу места у канцеларијама *FASB* олакшава бржи смислени дискурс и координацију између ова два тела.

Експлицитно разматрање потенцијала приближавања у дневним одлукама одбора осигурава да *FASB* размотри могућности за приближавање приликом расправе или разматрањем ових мера.

Када су ове иницијативе откривене 2002. године, *FASB* је експлицитно навео да *NORFOLK* споразум не значи прихватање МСФИ у САД већ представља размену мишљења. Без обзира што је овај подухват наишао на велико одобравање од *IASB* у Европској Унији. Протумачен је као позитивна мера која би могла да доведе до неког степена прихватања. Ово се показало тачним у 2007. години, када је КХВ уз подршку *FASB* укинула свој услов да мултинационални субјекти који су наведени у америчким берзама ускладе своје МСФИ усклађене финансијске извештаје за ОПРП. Овај развој је отворио врата за МСФИ. У новембру 2008. године, Комисија за хартије од вредности је открила детаљан план за усвајања МСФИ у САД. КХВ наводи да "Ова мапа пута предвиђа неколико прекретница, које би уколико се достигну, могле да доведу до жељене примене МСФИ од стране америчких емитената до 2014. ако Комисија сматра да је то у јавном интересу и за заштиту инвеститора". Према томе, план КХВ је заснован на постепености и благој несигурности; али ипак представља револуционарну промену у САД рачуноводственом окружењу.

28. Примена *US GAAP-a*

Код мерења и извештавања о финансијским резултатима, америчке компаније су дуго пратиле сет стандарда и упутстава познатих као Општеприхваћени рачуноводствени принципи (ОПРП). Међутим, сада када су рачуноводствени скандали разоткрили осетљивост ОПРП -а на креативну интерпретацију, Комисија за берзу и хартије од вредности и Одбор за стандард финансијског рачуноводства отварају врата за међународне утицаје на америчко финансијско извештавање.

Прелазак на глобалне стандарде извештавања је сада неизбежан а његов утицај на америчка предузећа ће бити далекосежан.

Тренутно, постоји шест или више важних утемељивача рачуноводствених стандарда, сваки са различитим правилима, укључујући Аустралију, Канаду, Француску, Немачку, Јапан, Уједињено Краљевство и Америку. Усклађивање стандарда је сада већ увелико у току. У пролеће 2001. године, 15 нација Европске уније се сложило у томе да усвоји правила извештавања која је развио Одбор за међународне рачуноводствене стандарде са седиштем у Лондону, почевши од 2005 године. Аустралија их је следила од тада, а Русија, Кина и Јапан су такође изразили своју намеру да усвоје међународне стандарде који су у процесу настајања.

На тај начин, од 2005. године, постоје само два рачуноводствена тела са доминантним утицајем на глобално извештавање: *FASB* и *IASB*. Ова два тела интензивно раде на усклађивању својих стандарда.

Шта ће се заправо променити? У појединим случајевима, међународне праксе се мењају тако да буду усклађене са постојећим америчким стандардима, као што је вероватно био случај са М&А рачуноводственим праксама. Код осталих, америчка пракса ће се променити. За америчке компаније, можда најважнија промена ће бити у начину на који припремају своје билансе успеха и у томе шта ће нови извештаји да приказују.

Употреба про-форма профитних извештаја ће, на пример, сасвим сигурно бити уско ограничена. Мада они понекад могу да буду од користи у сврху предвиђања, про-форма извештаји су били велики извор рачуноводствених злоупотреба задњих година. Због тога што могу да искључе широк спектар ванредних трошкова и допунских ставки из биланса успеха, про форма извештаји могу буквално “да промене губитак у профиту” као што је скорије “Упозорење за инвеститоре”, Комисије за берзу и хартије од вредности предвидело. Године 2001, на пример, *Nasdaq* 100 компанија је пријавило про форма профите који су били, у просеку, већи од \$1 милијарде по компанији него нето профит према америчком ОПРП-у. Заправо, просечан нето профит је био негативан.

Можда ће најдалекосежнији биланс успеха за америчке компаније бити начин на који оне извештавају о трошковима запошљавања – нарочито компензацијама у виду акција и пензионим обавезама.

Према предложеним *IASB* правилима, почевши од 2005. године, више од 7.000 компанија у Европи и много више у свету би морале да у потпуности исплате компензације у виду акција. Ово би могло да има директан негативан утицај на компанијску зараду по акцији – заправо, из тога разлога ово и јесте контроверзно и зато је америчка индустрија успешно лобирала против *FASB*-овог покушаја 1995. године да то оствари. Али уз *IASB*-ову хитност и посвећеност конвергенцији, *FASB* сада има нову и у сваком погледу јачу основу са које ће обновити своје напоре из 1995 године. *FASB*-ово коначно усклађивање са *IASB*-ом у овој тачки је неизбежно,

јер без тога би Америка имала упадљиво лошији квалитет рачуноводственог стандарда, који је у супротности са међународном праксом.

Пензиони трошкови су још једна област где се америчка рачуноводствена правила значајно мењају како би се ускладила са међународним стандардима. Једна од ранијих пракси је била таква да није захтевала од компанија да у потпуности признају пензијске обавезе и да планирају средства у својим финансијским извештајима. То би могло да се промени као одговор на нове глобалне стандарде, тако што ће се пензијске обавезе учинити транспарентним.

Да би се стекао утисак могућег утицаја ове промене, погледајмо пензијске обавезе у General Motors-у: за двогодишњи период почевши од 1-ог јануара 2000. године, компанија је пријавила (у адекватном складу са ОПРП-ом) ванбилансно повећање од \$25 милијарди у обавезама према пензионерима. Да је ОПРП захтевао признавање овог повећања у билансу успеха компаније – као што би се могло очекивати према новом глобалном стандарду – профит који је компанија пријавила би био умањен за \$25 милијарди током овог периода.

Еволуција америчких рачуноводствених стандарда ће, у суштини, од скоро бити спроведена искључиво од стране САД-а. Резултат, како *FASB* и *IASB* очекују, ће бити једноставнији, транспарентнији, заснован на рачуноводственим принципима компанија широм света.

29. Примена *IFRS-a*

Тренутно, приватни субјекти у САД-у могу одлучити да ли ће користити МСФИ стандарде, а коришћење истих постаје све популарније због глобалног и географског присуства на тржишту одређених компанија. У 2011-ој години, компанија *Ford Motor* најавила је да ће прећи са ОПРП на МСФИ очекујући да ће КХВ дозволити МСФИ извештавања у поднесцима. У 2014-ој години компанија *Ford* почела је да користи МСФИ за сврхе интерног извештавања, иако је због одређених захтева КХВ-а, компанија морала и даље да користи ОПРП. Од тада су известили да је ова промена уштедела време и новац компанији, чинећи информације и процесе конзистентнијим у 138 земаља у којима *Ford* послује.

Постоји велики број разлога због којих би се нека америчка компанија одлучила за коришћење МСФИ-а као рачуноводственог и финансијског оквира извештавања. Али, МСФИ има и својих недостатака. Резиме предности и недостатака коришћења МСФИ-а у САД-у дат је у наставку:

Као предности, наводимо следеће:

- Обезбеђује јединствени глобални рачуноводствени језик;

- Обезбеђује одређени ниво упоредивости финансијског извештавања широм граница надлежности;
- Регионална регулаторна тела доприносе доследности кроз међународну координацију;
- САД је заступљен у процесу постављања МСФИ стандарда са 3 члана од укупно 14 чланова *IASB*-а;
- Омогућава уштеде помоћу стандардизованих процеса, система и унутрашње контроле широм надлежности;
- Привлачан је страним инвеститорима, купцима, добављачима, итд.

Недостаци који су запажени у току истраживања, јесу следећи:

- Стандарди су засновани на начелима са недостатком индустријске или трансакционалне специфичности што може смањити квалитет и конзистентност извештавања;
- Недостатак интерпретативних смерница апликације може утицати на смањену упоредивост међу јурисдикцијама;
- Недостатак независног финансирања за *IASB*;
- Процес успостављања МСФИ стандарда је потенцијално изложен политичким утицајима, што може довести до сукоба и неконзистентне праксе између јурисдикција;
- Промене система, процеса и уговора, као и обуке могу представљати превелики трошак;
- Крива учења за домаће инвеститоре и стејкхолдере може бити стрма.

30. Конвергенција *IFRS*-а и *US GAAP*-а: докле се стигло?

IASB и Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (*FASB*) радили су у правцу приближавања интернационалних и америчких рачуноводствених стандарда 2002. године, када су ова два одбора заједнички издала Меморандум о разумевању најављујући њихову сарадњу са циљем стварања јединственог скупа висококвалитетних и глобалних рачуноводствених стандарда. У 2006-ој, а затим поново у 2008-ој, ова два одбора су допунила и ажурирала Меморандум, а од почетка пројекта конвергенције, *FASB* и *IASB* радили су на великом броју заједничких пројеката са различитим резултатима. Најзначајнији успех у пројекту десио се маја 2014-е године уз истовремено издавање обједињених стандарда за препознавање прихода. Остали пројекти високог профила, као што су

рачуноводство лизинга и финансијски инструменти, довели су до различитих приступа који су се користили од стране оба одбора.

Иако су *FASB* и *IASB* учествовали у пројектима конвергенције и сарађивали у неким областима, ипак постоје многе разлике у два сета рачуноводствених стандарда. Једна од основних области одступања између два сета рачуноводствених стандарда је повећан фокус на мерење фер вредности активе и пасиве МСФИ-а. Многи су изразили забринутост да је конвергенција између *FASB*-а и *IASB*-а у суштини готова, али званичници МСФИ Фондације и *FASB*-а су наставили са сталном посвећеношћу у раду на стандардима и њиховој упоредивости.

Тренутно, само страни приватни издаваоци могу припремити финансијске извештаје користећи МСФИ за подношења од стране КХВ-а. Током последњих пет година, дошло је до много дискусија о мери у којој субјекти који се баве јавном трговином у САД-у могу користити МСФИ. У говору одржаном у Фондацији финансијског рачуноводства, у мају 2014. године, истакнуто је да је разматрање додатног инкорпорисања МСФИ-а у систем финансијског извештавања САД-а, поред осталих, и оно приоритет, и тако ће и убудуће бити. У фебруару 2016. године, шеф рачуноводства КХВ-а, изјавио је на конференцији КХВ-а чији је домаћин био Институт за бављење адвокатуром, да ће КХВ предложити правило чинећи јасно да у догледној будућности, САД неће дозволити домаћим издаваоцима хартија од вредности да убележе финансијске извештаје под МСФИ стандардима. Предложено правило ће омогућити издаваоцима у САД-у да добровољно обезбеде МСФИ информације ради допуне њихових ОПРП финансијских извештаја.

31. Међународни стандарди ревизије

ISA се утврђују од стране Одбора за међународну ревизију и стандарде за осигурања (IAASB). IAASB је независан одбор за постављање стандарда надгледан и подржан од стране Међународне федерације рачуновођа (IFAC), а представља глобалну организацију са 175 чланица ентитета и сарадника који представљају 130 нација и јурисдикција. IFAC чланице ентитета су национално признате професионалне рачуноводствене организације. САД је, на пример, представљен од стране америчког Института овлашћених јавних рачуновођа (*AICPA*).

У циљу одржавања квалитета, *IFAC* има програм поштовања стандарда како би се осигурало да чланице ентитета испуњавају одређене стандарде. Чланице ентитета су дужне да се придржавају *IFAC* Изјаве о обавезама чланова, која се састоји од седам одредница за поуздане и високо квалитетне професионалне рачуноводствене организације.

ISA се тренутно користи у више од 100 јурисдикција на глобалном нивоу, и више од 80 тих јурисдикција такође захтевају и употребу МСФИ-а за све или већину субјеката са јавном одговорношћу. Тренутно, приватни субјекти у САД-у могу добити ревизију у складу са *ISA*-а уколико је то неопходно, иако *ISA* није тренутно признат од стране *AICPA*-е. Док су међународни и амерички стандарди ревизије у великој мери обједињени, ипак постоје неке битне разлике. На пример, област од посебног разматрања за ревизоре на међународном ангажовању је групна ревизорска импликација. *ISA 600* не дозвољава извештај ревизора о групним финансијским извештајима осим уколико се то захтева законом или прописом, док амерички стандарди ревизије дозвољавају такву референцу.

Због све веће потребе да се спроведе ревизија под међународним стандардима, Тхомсон Реутерс је у сарадњи са рачуноводственим фирмама и клијентима изван САД-а, развио нови производ за помоћ када је у питању пракса међународне ревизије. Ова помагала за праксу ревизије су за употребу у ревизији привредних субјеката који нису на листи, а прате МСФИ и спроводе стандарде у складу са *ISA*-а. Поред тога, тренутно радимо са локацијама корпорације *Thomson Reuters* на глобалним тржиштима, како би се компаније позабавиле могућностима које нуди конвергенција међународне ревизије и рачуноводствених стандарда.

32. Континуирана еволуција у развоју рачуноводствених стандарда

Настојања за хармонизацијом су изнедрила и разне циљеве, поред већ познатих и поменутих у раду. Остали циљеви укључују промоцију примене и ригорозне хармонизације са стандардима и такође активности обједињавања локалних рачуноводствених стандарда и Међународних стандарда финансијског извештавања како би се усагласили и били засновани на решењима високог квалитета. Захваљујући Уредби (ЕЗ) бр. 1606/2002 Европског парламента и Савета од 19. јула 2002. године који се спроводи у Европској унији, међународни рачуноводствени стандарди су потврђени. Овај пропис је обавезао земље чланице да најкасније до 1. јануара 2005. спроведу МСФИ прихваћен од стране Европске комисије као основа за консолидоване финансијске извештаје компанија наведене на регулисаним тржиштима капитала Европске економске зоне (*EEA*). Радови у вези са приближавањем МСФИ са америчким општеприхваћеним рачуноводственим принципима Сједињених Америчких Држава (*ОПРИ*) су напредовали. Ова сарадња чак и ако је тешко постићи потпуну подударност, може приближити прописе који су укључени у оквиру тих стандарда, како би се спречило неразумевање финансијских извештаја. За увођење МРС биле су неопходне огромне промене у државним финансијским системима у свим земљама чланицама у Европској унији. Промене су највише утицале на пореске и административне прописе. Ове промене су често повезане са нејасноћама и недостатком потпуног разумевања текста међународних прописа. Додатни проблем

за земље централне Европе био је релативно кратак период активности компанија у окружењу тржишне економије.

Социјалистички систем и изолација земаља (које су припадале њему) од Западне Европе утицала је у великој мери на форму домаћих рачуноводствених стандарда. У централно планској привреди, рачуноводствени систем је представљао облик контроле власти и извор статистичких података потребних за планирање будућих циљева државе. Компаније су постављане по матрици политичких функција, које су биле важније од економских циљева. У већини случајева, цене су вештачки подешаване, а рачуноводствени систем је прилично био одговоран за сигурност имовине предузећа и за извештавање података уноса у вези са трошковима. Конкурентне привреде која су пословале упоредо са национализованом индустријом, која за циљ није имала трансформацију, али је желела да одржи централно заштићену позицију. Промене у перцепцији рачуноводства десиле су се само у току наставка процеса приватизације у наредним годинама.

Увођење међународних стандарда је релативно скупо и наметање обавезе примене МСФИ за сва предузећа би истовремено било непотребно финансијско оптерећење за привреду. Истовремено са усклађивањем рачуноводства, креатори политике раде на стандардизацији проспеката како би статус хартија од вредности предат на трговину на европским берзама био једнак. То захтева примену универзалног језика извештавања, који би био јасан за све потенцијалне кориснике. Обједињавање проспеката компанија које се пријављују за листинг на европским берзама може олакшати прикупљање средстава у иностранству, а истовремено допринети приливу капитала на српској и другим берзама које су усвојиле примену стандарда. Осим тога, емитенти ће имати право да практично бирају сваку берзу у Европи за своје хартије од вредности.

Примена обавезе за припрему извештаја на основу МСФИ олакшала је процену наведених компанија коју су обављали истраживачи аналитичари. Разлог томе повезан је са чињеницом да су међународни рачуноводствени стандарди у великој мери базирани на процењеним вредностима представљених у билансу стања и билансу успеха. Зависна предузећа, која се нису одлучила да примене извештаје у складу са стандардима, често су приморавана да припреме извештавање помоћу три начина - за националне, пореске и сврхе консолидације.

Рачуноводство је успостављено као група практичних метода описа реалности економије микро предузећа. Популаризација примене ове методе произилази из чињенице да је у управљању пословним субјектима, рационално изабрани метод мерења и евиденције економских догађаја и идентификације повезаности између разлога и ефеката нужен. Проблем рачуноводствених функција не треба посматрати статично: Слично као што се обим рачуноводства мења заједно са економским трансформацијама, функција датог система се преображава. Ово се односи нарочито промене у хијерархији. У зависности од потреба, могу да се идентификују и нове функције. У почетку, ове промене проистекле су директно из

искуства практичара, међутим, након неког времена, пронађена је основа у одређеним теоријским концептима. Садашња решења за рачуноводствено евидентирање су ствар моделовања. Истовремено са променама у привреди и (регулативно) наметнутог унапређења националних рачуноводствених прописа, промениле су се такође и функције рачуноводства у привредним субјектима.

Оквир који се односи на рачуноводствене стандарде представља напредак у хармонизацији прописа који се односе на рачуноводство, посебно у земљама као што је наша, потом Пољска и друге сличне земље, и описује функције које обавља рачуноводство у тржишној економији.

Применљив Закон о рачуноводству је знатно приближио прописе у бившим социјалистичким земљама међународним стандардима. Осим тога, остале измене и допуне акта усмерене су ка хармонизацији са МСФИ. Релевантна препрека на том путу је висок степен строгаће пореских закона поменутих земаља. Питање обуке рачуновођа у области правилног коришћења Међународних стандарда финансијског извештавања, који имају форму обимних приручника што захтева софистициране вештине, такође је веома важно. Популаризација повољних пракси такође је вођена очекивањима инвеститора. Они су најважнији корисници финансијских извештаја, и захтевају јасне и квалитетне информације релевантне за процес одлучивања. Менаџери морају да схвате да они припремају финансијске извештаје не зато што су обавезни да то ураде, већ зато што морају да обезбеде неопходне информације за све кориснике. То произилази из основне функције коју обавља рачуноводство у савременим предузећима.

Посматрано у општем смислу, рачуноводство није само питање за рачуновође, већ и, или чак пре свега, за менаџере и директоре. Ипак, постало је данас више видљиво. Рачуновође морају испитивати доносиоце одлука у компанији све време како би добили одговор, јер многе трансакције неће бити укључене у пословне књиге, а затим ни у извештајима без њихове изричитог одговора. Ова ситуација је изазвана развојем Међународних стандарда, који садрже многе елементе процене. Класификација одређене трансакције у великој мери зависи од намера и планова људи који осмишљавају дати посао. Приликом куповине имовине, важни су циљ и сврха, нпр. за продају или дугорочно поседовање. Иста трансакција може да се третира врло различито у зависности од планова и одлука менаџера. Они могу бити свесни, како се њихова одлука мери и укључује у финансијским извештајима. Као резултат тога, управни одбор мора успоставити далекосежну сарадњу са рачуновођама.

Један од путева за обједињавање правила и принципа "пословног језика" је да се идентификују фактори који проузрокују разлике између рачуноводствених система и предузети напоре у циљу стандардизовања. Ситуација у којој сви привредни субјекти у целом свету припремају своје финансијске извештаје у складу са јединственим правилима је пожељна. Отуда, сви сигнали који произилазе из глобалног тржишта пажљивије ће се тумачити.

Имајући у виду све напред наведено, може се констатовати да је развој рачуноводствених стандарда један континуелан процес, који није имун на изненадне геополитичке промене, те утицаје, као што је то рецимо, промена економске политике САД према европским земљама, што у значајној мери отежава процес конвергенције МСФИ и ОПРП.

У току истраживања, уочено је да су кључне разлике између МСФИ и ОПРП јесу у два сегмента: (1) Извештају о другим признатим добицима и губицима и (2) промене у рачуноводственој политици, што је детаљније објашњено у наставку.

Промене у Извештају о другим признатим добицима и губицима у односу на рачуноводствене норме, упућују на следеће:

- МСФИ - *захтевају посебан извештај, у објашњењу или истакнут у Извештају о променама у капиталу;*
- ОПРП - захтева обелодањивање укупне вредности и акумулиране вредности, у облику посебног финансијског извештаја или у комбинацији са Извештајем о резултату рачуноводственог периода или са Извештајем о променама у капиталу.

Промене у рачуноводственој политици са аспекта рачуноводствених норми, односе се на следеће:

- ОПРП - обично захтева укључивање ефекта у Извештај о резултату текућег обрачунског периода; односе се и на захтеве у вези са про-форма обелодањивањем компаративних информација, као и захтеве у вези са ретроактивним прилагођавањем у специфичним ситуацијама.
- МСФИ - захтева корекцију компаративних информација и почетног стања добити који се акумулира из претходног обрачунског периода.

33. Статистичко истраживање: Кретање броја котираних компанија као индикација раста значаја и примене рачуноводствених стандарда

Рачуноводствена регулатива се не хармонизује сама од себе већ она има своје трошкове и користи. Посматрањем историје развоја хармонизације рачуноводствених регулатива, уочено је да користи проистичу по основу примене оних модела у које се инвестирају значајна средства, с једне стране, и који се ефикасно и брзо адаптирају на одређене захтеве везане за ситуације на националном и међународном нивоу. У том смислу истиче се да у развој рачуноводствене регулативе највише улажу најразвијеније земље, а међу њима се истичу земље које припадају групи Г20. Посматрањем користи од тих улагања уочава се да национални рачуноводствени стандарди добијају карактер регионалних и међународних које користе глобалне компаније као и раст укупне

ефикасности на финансијским, као и другим светским тржиштима. Битно је истаћи да прерастање националних рачуноводствених стандарда у наднационалне као што су ОПРП или МСФИ, директно и индиректно утиче на раст финансијске користи за земљу која се бави развојем националних стандарда. Процес глобализације којег носе глобалне компаније иницира даљу рачуноводствену хармонизацију. Примера ради, глобална употреба ОПРП-а стандарда доприноси у позитивном смислу директним улагањима у САД-у (стимулише их или бар смањује ограничења). Ако се томе дода у прилог чињеница да кључни акцелератори глобализације – међународна финансијска тржишта и електронска трговина не признају националне границе, несумњив је значај који има даља еволуција рачуноводствене регулативе, те конвергенција рачуноводствених стандарда.

Табела 1. ИТ компаније и примена рачуноводствених стандарда

	Ранг Компанија	Земље	Рачуноводствени стандарди
1	<i>Apple</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
2	<i>Hewlett-Packard</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
3	<i>IBM</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
4	<i>Microsoft</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
5	<i>Google</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
6	<i>Intel</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
7	<i>Oracle</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
8	<i>Qualcomm</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
9	<i>Xerox</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
10	<i>eBay</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
11	<i>SAP AG</i>	Немачка	ОПРП/ МСФИ
12	<i>Adobe Systems</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
13	<i>Symantec</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
14	<i>Citrix Systems</i>	САД	ОПРП/ МСФИ
15	<i>Red Hat</i>	САД	ОПРП/ МСФИ

Извор: аутор на основу података са www.annualreports.com

Компанија *Apple* обелодањује своје финансијске извештаје у САД користећи *U.S. Generally Accepted Accounting Principles* (ОПРП) са поднесцима Агенције за хартије од вредности и размене (КХВ), али користи и Међународне стандарде финансијског извештавања (МСФИ) за своје филијале, односно испоставе ван САД, као и све остале ИТ компаније са седиштем у САД, док ИТ компанија *SAP AG*, са седиштем у Немачкој првенствено користи МСФИ. У том смислу истиче се неопходност даље конвергенције у јединствену групу међународних рачуноводствених стандарда чиме би се олакшало финансијско комуницирање и смањили трошкови који настају због израде извештаја применом две различите групе стандарда. Имајући у виду да су МСФИ већ прихваћени у значајној мери као

глобални рачуноводствени стандарди, очекује се даља конвергенција у том правцу. У наставку су приказане две студије случаја којима се приказује однос између кретања броја котираних компанија и примене рачуноводствених стандарда у земљама које припадају Г20, с једне стране, код прве студије, а потом и посматра иста проблематика на глобалном нивоу.

Имајући у виду значај који имају компаније које послују на развијеним тржиштима за инвеститоре, неопходно је имати у виду да је мерење економско финансијских перформанси посебно значајно у том смислу. Тако, истраживање (студија случаја један, табела 2.) показује да је у земљама Г20, у већини посматраног узорка, стопу раста када је реч о котираним компанијама, с тим да је стопа раста најизраженија код Турске, Јапана и Кине. Ово је посебно релевантно питање имајући у виду висину бруто светског производа из светске трговине када је реч о групи Г20. Истраживање је показало да су земље Г20 у највећем делу фокусиране на усвајање МСФИ, с тим да се тај процес налази у различитим земљама у различитим фазама.

33.1. Методологија и оквир истраживања

За потребе примене две методе студије случаја, анализира се посебна хипотеза која гласи:

Међународни рачуноводствени стандарди су доминантна група стандарда за најразвијеније земље са посебним освртом на котиране компаније

Истраживачка пажња је посвећена примени МСФИ и ОПРП и њиховој конвергенцији. Примењена је метода студије случаја. Код прве студије случаја, истраживачка пажња је усмерена на котиране компаније посматрајући земље Г20, при чему је коришћена геометријска стопа раста, да би се након тога указало на различите фазе у којима се налазе усвајања МСФИ по појединачним земљама за посматрани узорак.

У другој студији случаја, анализиран је раст котираних компанија применом геометријске стопе раста да би се за котиране компаније (49 земаља) посматрано на глобалном нивоу. Реч је о компанијама чијим се акцијама тргује на берзи, што оснажује потребу да финансијски извештаји буду високог квалитета. С обзиром на то да се у истраживању користила геометријска стопа раста, добијени су статистички подаци о земљама које имају екстремне вредности у динамици кретања котираних компанија.

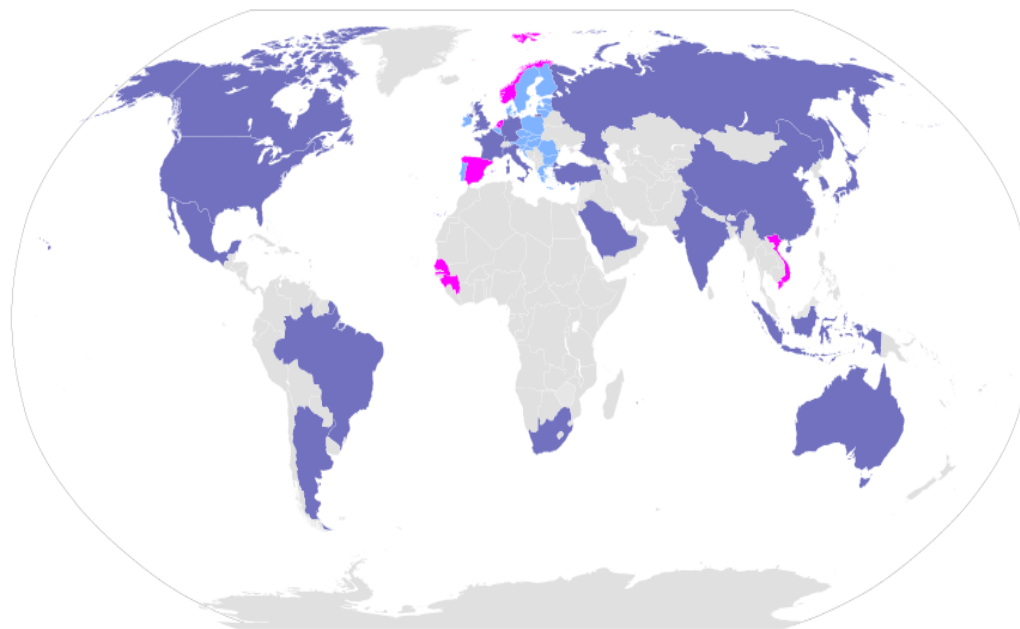
33.2. Праћење тенденције кретања броја котираних компанија за земље Г-20

Истраживачка пажња је била усмерена на сагледавање броја котираних компанија посматрајући земље Г-20, што је од посебног значаја за праћење компанија на

развијеним тржиштима, где је посебно важно у које компаније инвестирати капитал, на основу објављених и анализираних перформанси у финансијским извештајима, чији квалитет пресудно зависи од примене одговарајуће групе стандарда.

На основу података из табеле 2 издвојене су као репрезентативни узорак земље Г20 за даљу анализу. Чланови Г20 земаља су министри финансија и гувернера националних банака 19 земаља Аргентина, Аустралија, Бразил, Канада, Кина, Француска, Немачка, Индија, Индонезија, Италија, Јапан, Мексико, Русија, Саудијска Арабија, Јужна Африка, Јужна Кореја, Турска, Уједињено Краљевство, Сједињене Америчке Државе. Државе земаља Г20, које чине две трећине светског становништва, 90 одсто светског БДП и 80 одсто глобалне трговине. У овај узорак су укључене све земље из ове групе изузев Италије и уједињеног Краљевства (Слика 3).

Слика 3. Индустрijски најразвијеније земље Државе чланице Г20 државе чланице ЕУ, нису представљене појединачно, Самит у Хамбургу 2017. године, државе гости

Извор: https://sr.wikipedia.org/sr-el/G20_индустрijски_развијених_земаља

Табела 2. Ланчани индекси котираних компанија у земљама Г20 и геометријска стопа раста (*напомена, нису били доступни подаци за Италију и Уједињено Краљевство)

Земље Г20	2011. година	2012. година	2013. година	2014. година	2015. година	Геометријска стопа раста
Индија	101,55	101,55	101,98	104,67	105,31	103,00
САД	97,48	98,35	101,90	104,52	100,27	100,47
Канада	105,54	101,26	94,54	103,62	96,23	100,15
Јапан	99,96	100,61	148,56	101,47	101,33	108,97
Кина	113,52	106,49	99,80	104,98	108,19	106,50
Аустралија	103,66	98,79	99,80	100,61	101,12	100,78
Република Кореја	101,01	98,22	101,75	102,84	105,35	101,81
Немачка	97,10	99,25	96,09	93,11	93,28	95,74
Индонезија	104,76	104,32	105,23	104,76	102,96	104,40
Француска	94,98	95,90	88,97	99,00	98,99	95,50
Турска	100,00	92,02	97,11	96,17	173,45	108,31
Бразил	98,12	96,45	99,72	99,72	98,29	98,45
Јужна Африка	98,58	97,41	95,27	100,00	98,14	97,87
Русија	146,94	35,74	89,38	97,32	98,82	85,29
Саудијска Арабија	102,74	105,33	103,16	103,68	101,18	103,21
Мексико	98,46	102,34	105,34	102,17	96,45	100,91
Аргентина	98,02	102,02	96,04	97,94	97,89	98,36
миним. раст	94,98	35,74	88,97	93,11	93,28	85,29
макс. раст	146,94	106,49	104,76	104,67	173,45	108,97
<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Извор: аутор на основу података са topforeignstocks.com/2016/03/14/number-of-listed-companies-by-country

Примена МСФИ стандарда за земље Г20 приказана је у табели испод (Табела 3) , што се односи на лидере 19 земаља и земаља чланица Европске Уније. Примарни фокус групе Г20 је глобално економско управљање, а нације у групи Г20 представљају значајан део светске популације, бруто светског производа и светске трговине. Истичемо да су све земље групе Г20 јавно подржале јединствен сет висококвалитетних глобалних рачуноводствених стандарда и МСФИ-а посебно. Дакле, може се уочити да 14 представника Г20 захтевају све МСФИ стандарде финансијског извештавања за наведене ентитете.

Табела 3. Земље Г20 и примена МСФИ

ЗЕМЉЕ Г20	УСВАЈАЊЕ МСФИ
Аргентина	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Аустралија	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Бразил	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Канада	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Кина	Значајно конвергирала своје националне стандарде у складу са МСФИ-ом
Француска	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Немачка	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Индија	МСФИ са ограничењима по добровољној основи са домаће и стране емитенте
Индонезија	Национални стандарди који су у складу са IAS/МСФИ
Италија	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Јапан	МСФИ са ограничењима по добровољној основи са домаће и стране емитенте
Јужна Кореја	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Мексико	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Русија	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Саудијска Арабија	МСФИ само за банке и осигуравајућа друштва
Јужна Африка	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Турска	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
Велика Британија	Захтевају МСФИ за наведене ентитете
САД	МСФИ са ограничењима по добровољној основи са домаће и стране емитенте
Европска Унија	Захтевају МСФИ за наведене ентитете

Извор: Анализа профила Г20 објављено од стране IASB-а, септембар, 2014. године

На основу спроведене студије случаја потврђује се појединачна хипотеза да су Међународни рачуноводствени стандарди доминантна група стандарда за најразвијеније земље.

33.3. Праћење тенденције кретања броја котираних компанија на глобалном нивоу

Истраживачка пажња је била усмерена на сагледавање броја котираних компанија посматрајући глобални ниво јер значај квалитета финансијских извештаја постаје још већи са растом компанија чијим се хартијама од вредности тргује на организованом тржишту. Поред тога, инвеститори су посебна циљна група за коју су поменути подаци значајни. То је посебно комплексно питање за компаније које послују глобално.

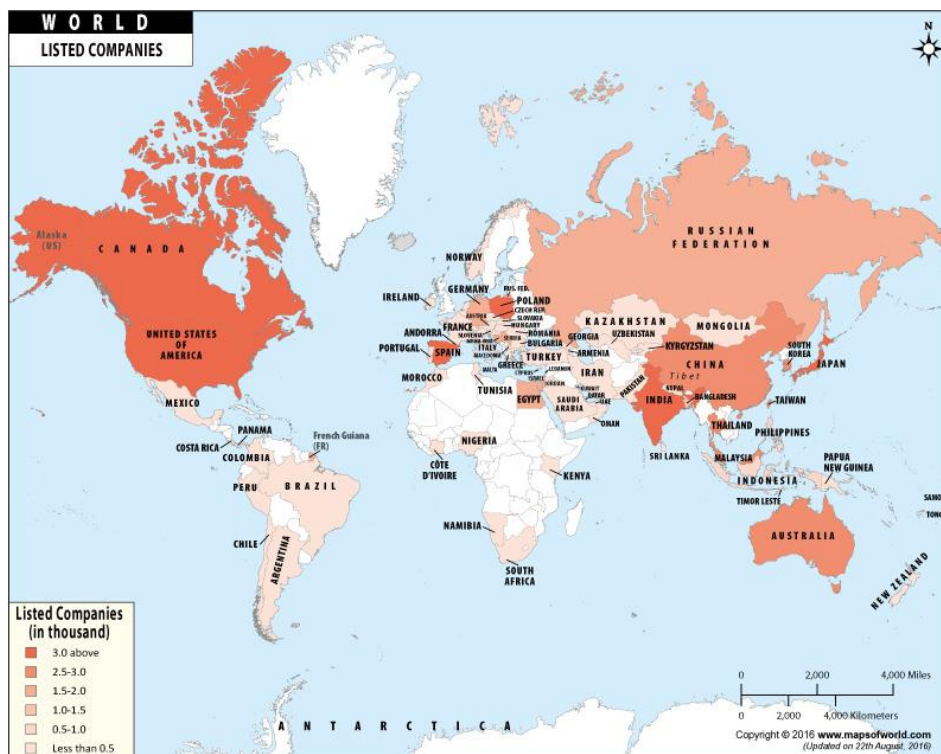
Студијом случаја презентоваће се писане представке реалних пословних ситуација у ИТ сектору за одабране јединице истраживања, засноване на конкретним подацима и истраживањима, како би се емпиријски истражила наведена проблематика. У фокусу студије случаја биће проблематика усвајања међународних рачуноводствених стандарда и управљачке перформансе компанија котираних (листираних) на берзама у свету за одабрани узорак. Усвајање

различитих рачуноводствених стандарда узрокује потешкоће код евалуације перформанси компанија. Дакле, овај процес отежава евалуацију и захтева прилагођавање, што свакако утиче и на комплексност процеса одлучивања. У наставку је представљена слика броја листираних компанија у свету, чиме желимо да скренемо пажњу на значај који има финансијско извештавање за различите интересне стране (стејкхолдере), те улогу хармонизације и стандардизације у том контексту (Слика 1).

Наведене (листиране) компаније које су такође познате као компаније које се котирају, су оне чије се акције котирају на берзи за јавно трговање. Једноставно речено, ако је компанија листирана, онда је могуће да се купују или продају акције компаније.

Недавна листа котираних компанија (Слика 4) у свету открива да по подацима из 2015. године, постоји 43.539 компанија у свету које су листиране на берзама за јавно трговање. У 2010. години, број котираних компанија је износио 45.748. Према базама података земаља које имају највећи број котираних домаћих компанија у свету, Индија је на врху. Број котираних компанија у земљи је стално растао током година. У 2010. години, број котираних компанија износио је 5.034, а 2015. године, тај број је порастао на 5.835.

Слика 4. Листиране компаније у свету према њиховом броју¹¹⁹

Извор: <http://images.mapsofworld.com/finance/2016/08/World-listed-companies1.jpg>, датум приступа 3.4.2016. године

¹¹⁹ <http://images.mapsofworld.com/finance/2016/08/World-listed-companies1.jpg>, датум приступа 3.4.2016. године

Друго место заузима САД. Према подацима из 2015. године, број котираних компанија у Сједињеним Америчким Државама је износио 4.381. Међутим, за разлику од Индије, у САД није присутан континуирани раст броја листираних компанија. 2010. године број котираних компанија је износио 4.279, док је следеће године забележен пад на укупно 4.171 котираних компанија. Број компанија је наставио да опада и у 2012. години када је укупно било 4.102 котираних компанија и после тога је почео полако да расте.

Слично томе, Канада, која се налази на трећем месту, такође је показала недоследност, по подацима из 2015. године, постојало је укупно 3.799 котираних компаније у земљи, док је у 2012. години био највећи број котираних компанија - 4.030. Шпанија је на четвртном месту, а Јапан на петом месту са укупно 3.623 и 3.504 котираних компанија.

Испод се налази *Табела 4.* која показује првих 49 земаља које имају највећи број котираних домаћих компанија на свету. Листа такође показује повећање броја компанија од 2010. до 2015. године. Ово су компаније чијим акцијама се тргује на берзи што значи да је за њих од посебног значаја да финансијски извештаји буду квалитетни јер на основу њих инвеститори доносе одлуке да ли акције треба држати, куповати или продати.

Табела 4. Котиране компаније по земљама посматране на глобалном нивоу

Редни број	Земље	2010. година	2011. година	2012. година	2013. година	2014. година	2015. година
1.	Индија	5.034	5.112	5.191	5.294	5.541	5.835
2.	САД	4.279	4.171	4.102	4.180	4.369	4.381
3.	Канада	3.771	3.980	4.030	3.810	3.948	3.799
4.	Шпанија	3.310	3.241	3.167	3.213	3.419	3.623
5.	Јапан	2.281	2.280	2.294	3.408	3.458	3.504
6.	Кина	2.063	2.342	2.494	2.489	2.613	2.827
7.	Аустралија	1.913	1.983	1.959	1.955	1.967	1.989
8.	Република Кореја	1.781	1.799	1.767	1.798	1.849	1.948
9.	Хонг Конг, Кина	1.396	1.472	1.459	1.553	1.661	1.770
10.	Малезија	948	932	911	900	895	892
11.	Пољска	570	757	844	869	872	872
12.	Тајланд	541	545	558	584	613	639
13.	Немачка	690	670	665	639	595	555
14.	Бангладеш	192	433	453	481	274	543
15.	Индонезија	420	440	459	483	506	521
16.	Француска	617	586	562	500	495	490
17.	Сингапур	461	462	472	479	484	483
18.	Израел	596	576	532	491	458	440
19.	Турска	263	263	242	235	226	392

20.	Бразил	373	366	353	352	351	345
21.	Иран	369	348	322	314	315	318
22.	Јужна Африка	352	347	338	322	322	316
23.	Виетнам	267	294	301	301	305	307
24.	Шри Ланка	241	272	287	289	294	294
25.	Филипини	251	251	252	254	260	262
26.	Русија	556	817	292	261	254	251
27.	Египат	227	231	234	235	246	250
28.	Грчка	277	269	262	248	240	236
29.	Швајцарска	246	246	238	236	240	234
30.	Јордан	277	247	243	239	236	228
31.	Чиле	227	229	225	227	230	223
32.	Перу	199	202	214	212	211	212
33.	Хрватска	240	233	211	192	193	186
34.	Нигерија	215	196	189	188	188	183
35.	Норвешка	195	194	184	173	173	171
36.	Нови Зеланд	137	144	141	143	154	171
37.	Саудијска Арабија	146	150	158	163	169	171
38.	Мексико	130	128	131	138	141	136
39.	Уједињени Арапски Емирати	104	108	107	117	120	125
40.	Белгија	161	151	147	117	113	117
41.	Оман	114	114	115	116	117	116
42.	Холандија	150	144	135	99	98	100
43.	Аргентина	101	99	101	97	95	93
44.	Кипар	110	106	101	95	94	84
45.	Румунија	73	77	77	81	81	82
46.	Аустрија	89	88	84	82	82	79
47.	Казакстан	61	63	74	72	68	78
48.	Тунис	56	57	59	71	77	78
49.	Мароко	73	75	76	75	74	74

Извор: www.worldcompanieslist.com

На основу претходне табеле, приказан је максимални број котираних компанија посматран по земљама, а у односу на обухваћени период од 2010. године до 2015. године (Табела 5).

У истраживању су коришћени ланчани индекси који показују процентуалну промену сваког податка у серији према претходном податку, односно показују пораст или пад појаве из године у годину. Индекси виши од 100 указују на релативно повећање појаве за онолико процената колико је виши од 100, док индекси који су нижи од 100 показују релативно смањење појаве за онолико

процентата за колико је нижи од 100.¹²⁰ Тако, у Табели 2. приказани су ланчани индекси посматраних котираних компанија за период од 2010. год. до 2015. године за 49 котираних компанија земаља света, као и геометријска стопа раста.

Табела 5. Ланчани индекси котираних компанија у 49. земаља света и геометријска стопа раста

Земље	2011. година	2012. година	2013. година	2014. година	2015. година	Геометријска стопа раста
Индија	101,55	101,55	101,98	104,67	105,31	103,00
САД	97,48	98,35	101,90	104,52	100,27	100,47
Канада	105,54	101,26	94,54	103,62	96,23	100,15
Шпанија	97,92	97,72	101,45	106,41	105,97	101,82
Јапан	99,96	100,61	148,56	101,47	101,33	108,97
Кина	113,52	106,49	99,80	104,98	108,19	106,50
Аустралија	103,66	98,79	99,80	100,61	101,12	100,78
Република Кореја	101,01	98,22	101,75	102,84	105,35	101,81
Хонг Конг, Кина	105,44	99,12	106,44	106,95	106,56	104,86
Малазија	98,31	97,75	98,79	99,44	99,66	98,79
Пољска	132,81	111,49	102,96	100,35	100,00	108,88
Таиланд	100,74	102,39	104,66	104,97	104,24	103,39
Немачка	97,10	99,25	96,09	93,11	93,28	95,74
Бангладеш	225,52	104,62	106,18	56,96	198,18	123,11
Индонезија	104,76	104,32	105,23	104,76	102,96	104,40
Француска	94,98	95,90	88,97	99,00	98,99	95,50
Сингапур	100,22	102,16	101,48	101,04	99,79	100,94
Израел	96,64	92,36	92,29	93,28	96,07	94,11
Турска	100,00	92,02	97,11	96,17	173,45	108,31
Бразил	98,12	96,45	99,72	99,72	98,29	98,45
Иран	94,31	92,53	97,52	100,32	100,95	97,07
Јужна Африка	98,58	97,41	95,27	100,00	98,14	97,87
Вијетнам	110,11	102,38	100,00	101,33	100,66	102,83
Шри Ланка	112,86	105,51	100,70	101,73	100,00	104,06
Филипини	100,00	100,40	100,79	102,36	100,77	100,86
Русија	146,94	35,74	89,38	97,32	98,82	85,29
Египат	101,76	101,30	100,43	104,68	101,63	101,95
Грчка	97,11	97,40	94,66	96,77	98,33	96,85
Швајцарска	100,00	96,75	99,16	101,69	97,50	99,00
Јордан	89,17	98,38	98,35	98,74	96,61	96,18

¹²⁰ Марковић, М. (2009), *Статистика методи и примена*, Београдска пословна школа висока школа струковних студија, стр. 233

Чиле	100,88	98,25	100,89	101,32	96,96	99,65
Перу	101,51	105,94	99,07	99,53	100,47	101,27
Хрватска	97,08	90,56	91,00	100,52	96,37	95,03
Нигерија	91,16	96,43	99,47	100,00	97,34	96,83
Норвешка	99,49	94,85	94,02	100,00	98,84	97,41
Нови Зеланд	105,11	97,92	101,42	107,69	111,04	104,53
Саудијска Арабија	102,74	105,33	103,16	103,68	101,18	103,21
Мексико	98,46	102,34	105,34	102,17	96,45	100,91
Уједи. Арап. Емирати	103,85	99,07	109,35	102,56	104,17	103,75
Белгија	93,79	97,35	79,59	96,58	103,54	93,81
Оман	100,00	100,88	100,87	100,86	99,15	100,35
Холандија	96,00	93,75	73,33	98,99	102,04	92,21
Аргентина	98,02	102,02	96,04	97,94	97,89	98,36
Кипар	96,36	95,28	94,06	98,95	89,36	94,75
Румунија	105,48	100,00	105,19	100,00	101,23	102,35
Аустрија	98,88	95,45	97,62	100,00	96,34	97,64
Казакстан	103,28	117,46	97,30	94,44	114,71	105,04
Тунис	101,79	103,51	120,34	108,45	101,30	106,85
Мароко	102,74	101,33	98,68	98,67	100,00	100,27
миним. раст	89,17	35,74	73,33	56,96	89,36	85,29
макс. раст	225,52	117,46	148,56	108,45	198,18	123,11

100

100

100

100

100

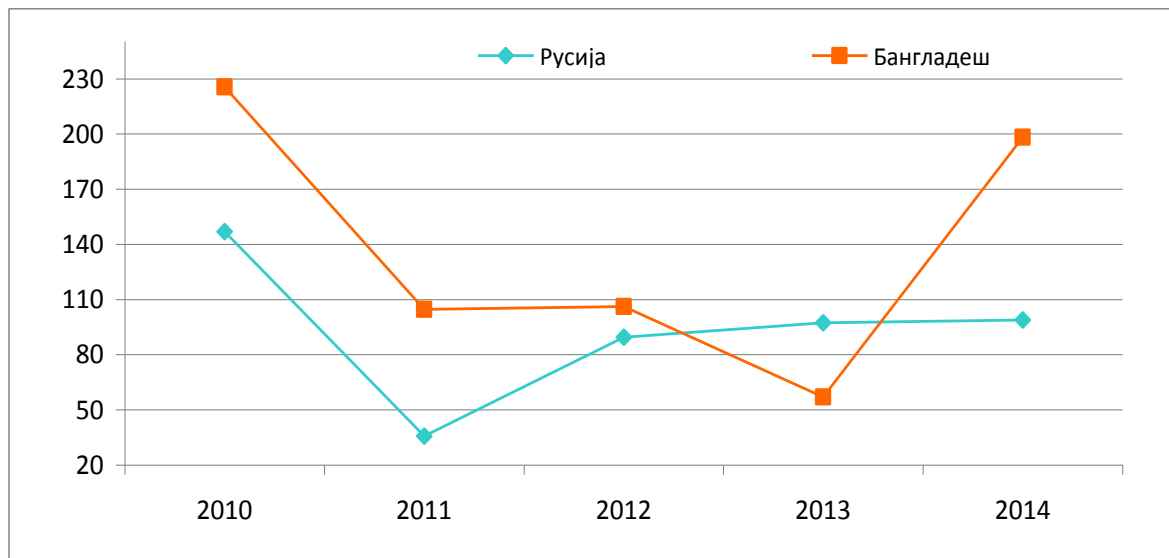
100

100

Извор: аутор на основу података са www.worldcompanieslist.com

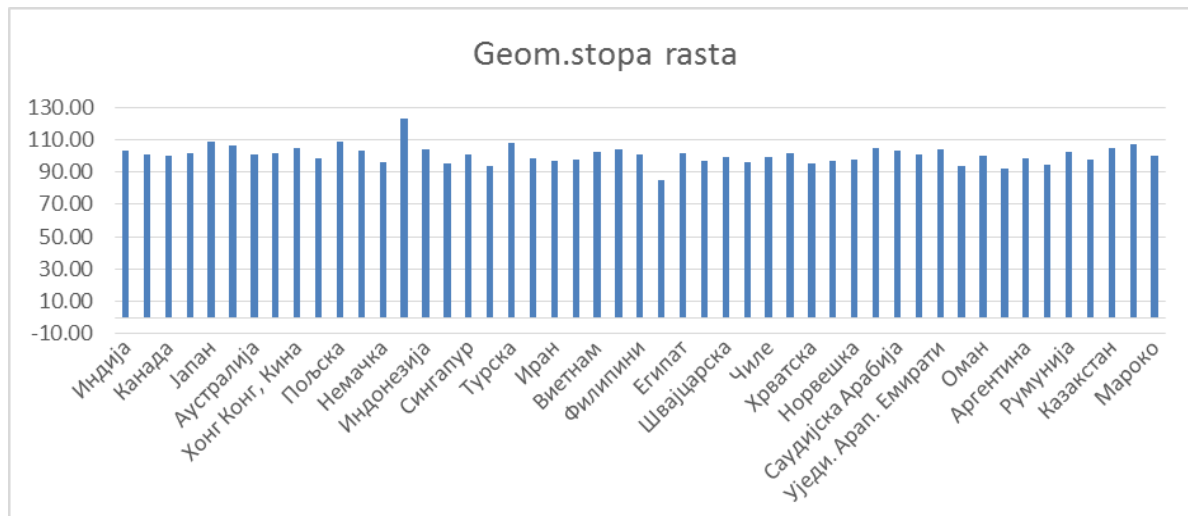
Геометријске стопе раста котираних компанија од 2011. године до 2016. године показују просечно повећање (изнад 100) и просечно смањење (испод 100) из године у годину. Из тумачења геометријске стопе раста боље се могу разумети и интерпретирати ланчани индекси котираних ИТ компанија. Геометријска стопа раста је највиша код Бангладеша, а најнижа код Русије за посматрани период (Слике 5 и 6).

Слика 5. Компарација значајног пораста листираних компанија у Бангладешу за посматрани период у односу на Русију

Извор: аутор на основу података са www.worldcompanieslist.com

Слика 6. Геометријска стопа раста за период од 2010. до 2015. године за посматране земље

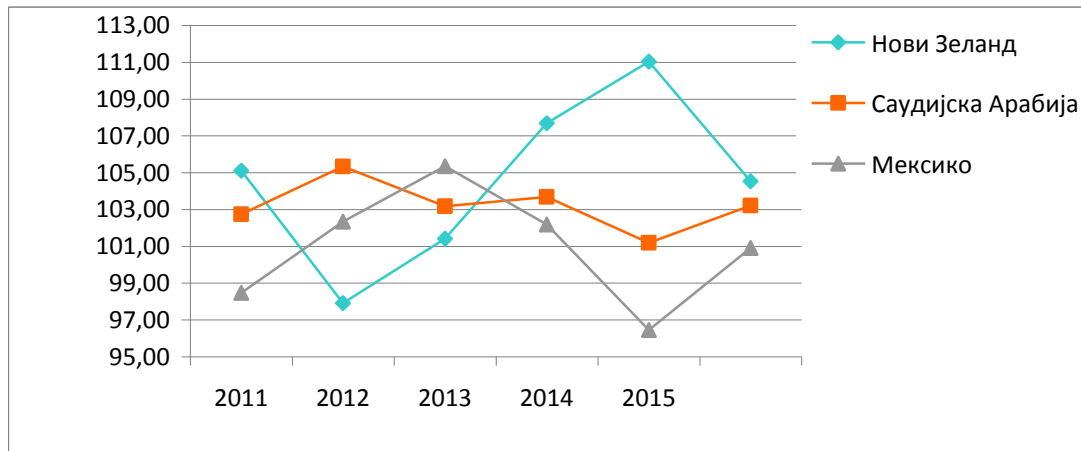

Извор: аутор на основу података са www.worldcompanieslist.com

За посматрани период од 2010. године до 2015. године (Табела 5.) Бангладеш је имао највећи пораст од 23% у просеку посматрано из године у годину, мада треба уочити да је 2011. године био највећи пораст котираних компанија за 125% у односу на претходну, 2010. годину, као и да је 2015. године, Бангладеш имао пораст од 98,8% броја листираних компанија у односу на 2014. годину. Ова екстремна повећања 2011. и 2015. године утицала су на геометријску стопу раста за посматрани период, тако да геометријска стопа раста од 23,1% за Бангладеш није статистички поуздана.

Године 2015. уочен је значајан пад компанија које се котирају у Мексику, док је највећи пораст приказан за Нови Зеланд, што је приказано на следећој слици:

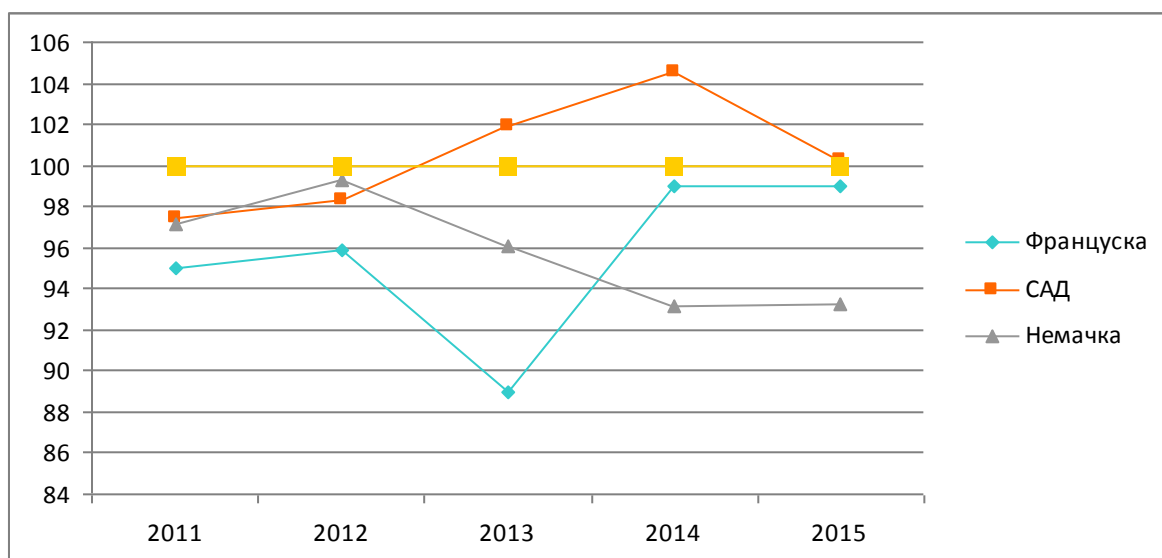
Слика 7. Приказ значајног пада или раста котираних компанија за посматрани петогодишњи период од 2011. године до 2015. године.

Извор: аутор на основу података са www.worldcompanieslist.com

За посматрани период, САД је имао константно приближно исти нови број котираних компанија, док су земље Европе - Немачка и Француска показале смањење стопе котираних компанија. Немачка је имала просечно смањење стопе из године у годину за око 4,26%, а Француска просечно смањење стопе за око 4,5% што је приказано на следећој слици:

Слика 8. Приказ котираних компанија у САД, Немачкој и Француској за период од 2011. године до 2015. године.

Извор: аутор на основу података са www.worldcompanieslist.com

Посматрајући податке у Табели 2, уочава се да је Русија само 2011. године имала пораст геометријске стопе за око 46, 94% у односу на 2010. годину, а затим је дошло до смањења из године у годину, тако је за посматрани период број листираних компанија опадао у просеку за 14,71%. Уочљиво је да је 2012. године дошло до наглог смањења броја котираних компанија у односу на 2011. годину и то за 64, 26%. Поједине земље као нпр. Канада и Аустралија су имале приближно исти ниво котираних компанија за посматрани период.

У наставку је израчунат најизраженији раст и пад котираних компанија у свету за посматрани период од 2011. године до 2015. године, што је илустровано следећом табелом:

Табела 6. Приказ земаља са најизраженијим растом и опадањем котираних компанија за период од 2011. године до 2015. године

Геом. стопа раста	2011. година	2012. година	2013. година	2014. година	2015. година
миним.раст	89,197	35,741	73,333	56,965	89,362
	Јордан	Русија	Холандија	Бангладеш	Кипар
макс.раст	225,521	117,461	148.562	108,451	198,176
	Бангладеш	Казакстан	Јапан	Тунис	Бангладеш

Извор: аутор на основу података са www.worldcompanieslist.com

Као што се може уочити на основу претходне табеле, земље које су имале најизраженији раст за посматрани период јесу Бангладеш, Казакстан, Јапан, Тунис, с тим да је Бангладеш за разлику од поменутих земаља у две посматране године (2011. година и 2015. година) исказао максимални раст док је за остале то било само у једној години. Посматрајући минимални раст уочава се да су Јордан, Русија, Холандија, Бангладеш и Кипар исказале минималан раст котираних компанија.

Закључна разматрања

На основу спроведе студије случаја потврђује се појединачна хипотеза да су Међународни рачуноводствени стандарди доминантна група стандарда за котиране компаније. Анализом студија случаја, уочено је да је највећи број котираних компанија прихватио МСФИ стандарде или је у некој од фази имплементације. Значајно је нагласити, да када је реч о котираним компанијама, јако је важно за кориснике, односно за инвеститоре и повериоце, интерес који они имају разумевањем финансијских перформанси компанија.

ГЛАВА IV

ЗНАЧАЈ УПОРЕДИВОСТИ ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЕШТАЈА У ОБЛАСТИ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ИМОВИНЕ

34. Дефинисање нематеријалне имовине

Нематеријална имовина је она која нема материјалну супстанцу, али има вредност (*value*) утемељену на правно регулисаном овлашћењу власника, нпр. гудвил (*goodwill*), патент (*patent*), заштитни знак (*trade mark*), ауторско право (*copyright*), софтвере (*software*), проналасци, дизајнерска уобличења, тј. све врсте интелектуалне имовине (*intellectual property / intangible property*). Нематеријална се имовина обично отуђује условима (*licensing*) уговорима, а исплате за право њеног коришћења обављају се у облику дохотка од ауторских права (*royalties*) што га остварује особа која такву имовину отуђује. Неки порески аспекти нематеријалне имовине могу се разликовати од оних везаних за материјалну имовину, нарочито у односу према вредновању, амортизацији (*depreciation*) и обавезама по основу пореских обавеза по оствареном промету (*sales tax*). Најчешћи примери средстава која се сврставају у нематеријалну имовину су: компјутерски софтвер, издавачка права, издаци за развој, робна марка, know-how, гудвил, патенти, лиценце, концесије, заштитни знакови и слична права, франшизе, дозволе, маркетиншка права, дизајн.

Ако кренемо од једне од многобројних дефиниција нематеријалне имовине, која нематеријалну имовину представља као имовину без физичких обележја (није опипљива) те која се може идентификовати, тешко да можемо очекивати да особа која није дубље ушла у анализу, или се професионално не бави финансијско-рачуноводственим пословима, може себи предочити што све може и треба бити признато као нематеријална имовина.

Ти стандарди захтевају могућност идентификовања средства и контроле над таквим средством. Идентификовање нематеријалног средства подразумева његову утврдивост, која произлази из могућности засебне продаје, преноса, лиценцирање, изнајмљивања или размене. Такође, контрола над средством подразумева могућност остваривања будуће економске користи која треба да произилази из употребе средства.

Нематеријалну имовину могуће је и интерно развити унутар друштва, али притом, у складу са одредбама наведених стандарда, треба разликовати фазу истраживања и фазу развоја. Трошкове настале у фази истраживања није могуће капитализовати (приписати у вредност стварања нематеријалног средства), већ их треба третирати као трошкове у периоду у којем су настали. У фази развоја, како би се настали трошкови могли приписати стварању средства, потребно је доказати техничку изводљивост нематеријалне имовине која се довршава, тако да буде расположива за употребу или продају, намеру субјекта за довршетком нематеријалне имовине, расположивост одговарајућих извора за завршетак фазе развоја, могућност употребе или продаје средства, могућност поузданог мерења насталих трошкова који се приписују нематеријалној имовини током развоја.

Нематеријална имовина може имати ограничени и неограничени корисни век употребе. Код ограниченог корисног века употребе, имовина се амортизује (у случају да пословни субјект користи годишње редовну амортизацијске стопе - стопом највише до 25%, односно ако је реч о убрзаним годишњим амортизационим стопама, највише до 50% - у складу са одредбама Закона о порезу на добит, чл. 12.¹²¹) Неограничени корисни век употребе подразумева немогућност процене временског рока до којег ће субјекту пристизати новчани приливи од коришћења средства и средство се не амортизује.

Према Изјави 142 Одбора за финансијске рачуноводствене стандарде (*FASB*), Рачуноводство за гудвил и нематеријална средства, више не дозвољава да се амортизује гудвил. У рачуноводству, гудвил је обрачунат када ентитет плаћа више за средство од фер вредности на основу брэнда компаније, базе клијената компаније или других фактора. Корпорације користе метод рачуноводства за куповину, који не дозвољава аутоматску амортизацију гувилу. Гудвил се води као средство и његова вредност се процењује најмање једном годишње.

До 2001. године, гудвил се водио као трошак амортизације за период до 40 година. Многе компаније су користиле тај период од 40 година да неутралишу ефекат периодичних зарада и пријављивале допунске новчане приходе који су затим додати на нето добитак. *FASB* је променио то у јуну 2001. године, издавањем Изјаве 142, која то забрањује.

Први корак јесте тест обезвређивања у складу са новим стандардом и мора да буде извршен у првој половини фискалне године компаније. Ако се пронађу умањења, компанија смањује књиговодствену вредност гувилу-а и признаје губитак због обезвређивања.

Због тога што је годишња процена гувилу-а нарочито скупа и дуготрајна приватним компанијама, *FASB* је створио алтернативну одредбу за њих. Ажурирани *FASB* рачуноводствени стандарди бр. 2014-02, Нематеријална средства - гудвил и друга (Тема 350): гудвил рачуноводство допушта овим компанијама да користе праволинијску амортизацију гувилу у трајању до десет година, или мање ако је компанија у стању да покаже алтернативни корисни животни век. Приватне компаније само треба да спроведу тест обезвређивања под утицајем неког догађаја који би могао да укаже на то да је фер вредност компаније мања од књиговодствене вредности, уместо то да ради сваке фискалне године.

Према дефиницији из МРС 38, нематеријална имовина је немонетарно средство без физичке суштине, које се може идентификовати. Улагања у развој исказују се улагања у развој чији ефекти се очекују у периоду дужем од једне године. Под

¹²¹ "Сл. гласник РС", бр. 25/2001, 80/2002, 80/2002 - др. закон, 43/2003, 84/2004, 18/2010, 101/2011, 119/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014 - др. закон, 142/2014, 91/2015 - аутентично тумачење и 112/2015

развојем се подразумева примена резултата истраживања или другог знања, ради производње нових значајније побољшаних материјала, уређаја, производа, процеса, система или услуга пре приступања комерцијалној производњи или коришћењу. Релевантан оквир за признавање улагања у развој садржан је у МРС 38.

Активности развоја обухватају дизајн, конструкцију и тестирање модела и прототипова пре производње и пре употребе, дизајн алата, узорке, моделе и материје које обухватају нову технологију, дизајн, конструкцију и тестирање одабране алтернативе за нове или побољшане материјале, уређаје производе, процесе, системе или услуге. Да би ово ставке биле признате као нематеријална имовина, морају испунити све захтеве наведене у оквиру МРС 38.

35. Примена рачуноводствених стандарда у области нематеријалне имовине

35.1. Нематеријална имовина и корпоративно извештавање

Када произвођач традиционалних производа жели да сигнализира своју дугорочну пословну стабилност, мора да докаже да ствара адекватне приносе на своју инвестицију у основна материјална средства и да има ниске трошкове производње. Међутим, када компанија која се бави новим технологијама жели да назначи добре изгледе за своје будуће пословање, пред њом се налази изазов да покаже вредност и снагу свог интелектуалног капитала. За разлику од физичких средстава, велики део вредности интелектуалног капитала црпи се из чињенице да такав капитал може да се ангажује истовремено на великом броју задатака и да може да ствара растуће приносе према обиму јер је знање кумулативно.¹²²

Иако имају веома различите карактеристике у односу на материјална средства, нематеријална средства ипак могу да се евалуирају ако би постојала њихова организована размена на тржишту. То обично није случај. Чак и ако би постојао механизам формирања цена, остао би проблем права на интелектуална својина. Осим у случају да је интелектуална својина заштићена патентом, власништво над таквим средствима је под знаком питања, а због тога је улагање у таква средства ризичније него улагање у материјална средства.

Према важећем Контном оквиру у нашој земљи, на рачуну 011- концесије, патенти и слична права исказују се новчана и друга улагања за стицање права на концесије, патенте, лиценце и слична права, које ентитет користи у периоду дужем од годину дана (улагања с правом коришћења до годину дана исказују се на рачуну 539- Трошкови осталих услуга). У наставку ће бити појмовно одређене различите врсте нематеријалне имовине.

¹²² Kothari J., Barone E., (2012), *Finansijsko računovodstvo, Međunarodni pristup*, Data Status, Beograd, стр. 355-356

Концесија је правни однос између државе (концедента) и правног или физичког лица - предузетника (концесионара) у којем држава уступа том лицу право коришћења природног богатства, јавног добра или вршења јавне службе уз одређену надокнаду ради остваривање јавних интереса. Концесијом се уступа само право коришћења, а не право својине на непокретности, која је предмет концесије.

Патент је право, које се признаје за проналазак из било које области у техници, који је нов, који има инвентивни ниво и које је примењиво (Закон о патентима – „Службени гласник РС“, бр. 99/11). Патент се стиче куповином од проналазача или сопственим улагањем у проналазаштво.

Лиценца је исправа којом носилац патента, страном или домаће лице, преноси своје право на другог, путем писменог уговора, који се закључује у складу са одредбама чл. 686-711. Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, и 57/89 и „Службени лист СФРЈ“, бр. 31/93). Лиценца обухвата и уступљени патент и право на технологију за производњу у периоду дужем од годину дана. На рачуну 011 исказују се и специјалне лиценце као што су право на приказивање филмова, грамофонских плоча, касета и сл.

У слична права спадају права на робни или услужни жиг, права на дизајн и др.

Жиг је право којим се штити знак, који у промету служи за разликовање робе, односно услуга једног физичког или правног лица од исте или сличне робе, односно услуга другог правног лица. Законом о жиговима („Службени гласник РС“, бр. 104/09) ближе је уређен начин стицања и заштите права на знак у промету робе, односно услуга.

Гудвил је специфичан облик имовине нематеријалног облика, која настаје као резултат одређених пословних комбинација у смислу *МСФИ 3*- Пословне комбинације. Гудвил не постоји независно од пословних комбинација у смислу тог стандарда, што значи да не постоји ни могућност да гудвил буде признат у пословним књигама на основу процене да је тржишна вредност ентитета већа од књиговодствене вредности нето имовине.

До данас су рачуноводствени стандарди били усмерени на евалуирање материјалних добара на левој страни графикана. Одбор за финансијске рачуноводствене стандарде (*FASB*) у Сједињеним Америчким Државама и Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (*IASB*) у Европи почели су да се померају ка другој колони, тј. ка нематеријалним добрима.¹²³ Извор конкурентских предности у савременој привреди, међутим, често почива на десној страни дијаграма. Сама природа тих средстава значи да се њихова вредност не може саопштавати путем актуелног оквира финансијског извештавања.

¹²³ Kothari, J., Barone, E., (2012). *Finansijsko računovodstvo, Međunarodni pristup*, Data Status, Beograd, str. 355-356

Табела 7. Ресурси предузећа XXI века

Материјална средства код којих је власништво јасно дефинисано и спроводљиво у дело	Права којима могу да се купују, продају, размењују на берзи и којима може без препреке засебно да се тргује у неманифестованом облику и која су (уопштено) заштићена	Неценовни фактори конкурентских предности	Потенцијално јединствени конкурентски фактори који су у оквиру способности фирме да их произведе
„Чврста“ роба (неманифестована)			„Неопипљива“ роба – тешко ју је изоловати и вредновати (манифестована)
МАТЕРИЈАЛНА СРЕДСТВА	НЕМАТЕРИЈАЛНА ДОБРА	НЕМАТЕРИЈАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ЛАТЕНТНЕ СПОСОБНОСТИ
ФИЗИЧКА СРЕДСТВА НЕКРЕТНИНЕ, ПОСТРОЈЕЊА И ОПРЕМА Залихе Остало ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА Готовина и готовински еквиваленти Хартије од вредности Инвестиције	УГОВОРИ О НАБАВЦИ МАТЕРИЈАЛНИХ ДОБАРА Лиценце, квоте и франшизе Права на интелектуалну својину која се могу регистровати Оригинали заштићени ауторским правима или патентима – филмови, музика, уметничка и научна дела, итд., укључујући и тржишни софтвер Заштитни знак Дизајн Остала права на интелектуалну својину Робне марке, умеће (know-how) и тајне трговинског заната	МАПА КОМПЕТЕНЦИЈЕ Дистинктивне компетенције Кључне компетенције Рутинске компетенције	СПОСОБНОСТИ Лидерство Калибар радне снаге Организационе способности (укључујући и мреже) Тржишне/ репутационе способности Иновације/ Истраживање и развој у току Способности корпоративног обнављања

Извор: PRISM Report 2003, серија извештаја 2, октобар 2003.
www.euintagibles.net/research_results/finalreport.pdf PRISM, 2003

Ипак, то су ресурси и компетенције које треба да разумемо да бисмо могли адекватно да алоцирамо ресурсе. Пошто смо уочили потребу да побољшамо своју способност да „меримо мерљиво“, морамо да усмеримо пажњу и труд на алтернативне методе комуникације у вези са постигнућима компанија у погледу пуног спектра средстава која данас чине темеље вредности и раста, са циљем да извучемо стабилне закључке о структури и садржају информација које су потребне

да сложимо целокупну слику о перформансама компанија - да меримо и материјална добра са леве стране дијаграма и да евалуирамо изворе конкурентских предности са десне стране дијаграма (Табела 7).¹²⁴

Међународни рачуноводствени стандард 38 – Нематеријална имовина, има за циљ да пропише рачуноводствени третман нематеријалне имовине, којом се нису посебно бавили други рачуноводствени стандарди. Стандард захтева да ентитет призна нематеријалну имовину ако, и само ако су задовољени одређени критеријуми. Овим стандардом се, такође, дефинише начин одмеравања књиговодствене вредности нематеријалне имовине и захтевају одређена обелодањивања о нематеријалној имовини.

За утврђивање да ли неко средство спада у нематеријалну имовину (уобичајени код нас су: патенти, лиценце, рачунарски софтвери, издавачка права, ауторска права, играни филмови и др.) опредељујуће је када:¹²⁵

- је одвојива, односно када се може одвојити или оделити од ентитета и продати, пренети, лиценцирати, изнајмити или разменити, било појединачно или заједно са повезаним уговором, имовином или обавезом, или
- настаје по основу уговорних или других законских права, без обзира на то да ли су та права преносива или одвојива од ентитета или других права или обавеза.

Дакле, за неко средство се може казати да је нематеријална имовина (засебна) уколико се може одвојити, односно може дати у закуп, продати, разменити или расподелити уз одређене будуће економске користи. Битан услов је да се у томе не отуђују и будуће економске користи које се приливају из других средстава. Треба напоменути да могућност одвајања није неопходан услов за могућност одвајања није неопходан услов за могућност идентификације, ако се то може учинити и на други начин.

Ентитет контролише средство уколико је у стању да користи економске користи које би притицале од тог средства и да је у стању да другим лицима ограничи приступ тим користима. Ово уобичајено проистиче из законских права, али може бити и на други начин обезбеђено (знања и вештина запослених и др.).

Ентитети често проширују ресурсе или улазе у обавезе приликом стицања, развоја, одржавања или усавршавања нематеријалних ресурса, као што су научно и техничко знање, креирање и примена нових процеса или система, лиценце, интелектуална својина, познавање тржишта и трговачке ознаке (укључујући робне марке и објављене наслове). Уобичајени примери ставки које су обухваћене овим

¹²⁴ Towards Value Reporting, (2004), PricewaterCoopers, PricewaterhouseCoopers International Limited,

¹²⁵ Привредни саветник, новембар 2016, стр. 25

широким насловима јесу компјутерски софтвер, патенти, ауторска права, играни филмови, листе муштерија, права сервисирања хипотека, дозволе за риболов, увозне квоте, франшизе, односи са купцем или добављачем, лојалност купаца, удео на тржишту и маркетиншка права.

Дефиницију нематеријалног улагања не задовољавају све ставке описане у ставу 8 МРС 38, то јест, могућност идентификације, контроле над ресурсом и постојање будућих економских користи. Уколико ставка у домету овог Стандарда не задовољава дефиницију нематеријалног улагања, издатак који настаје по основу њеног стицања или интерног настајања признаје се као расход онда када настане. Међутим, ако је ставка стечена као део пословне комбинације, она тада формира део гудвила који се признаје на дан стицања.

Нематеријална имовина се при увођењу у књиговодствену евиденцију (почетно одмерава) по набавној вредности или по цени коштања. У оквиру МРС 38 за вредновање нематеријалне имовине након почетног признавања предвиђен је:¹²⁶

- основни поступак и
- допуштени алтернативни поступак.

Оба поступка баве се питањем вредновања трошења нематеријалних улагања, њиховим ревалоризовањем, умањивањем књиговодствене вредности због обезвређивања, повлачења и отуђења нематеријалних улагања.

На мала и средња правна лица се примењује МСФИ за МСП – Одељак 18 - Нематеријална имовина осим гудвила, за који се примењује Одељак 19 - Пословне комбинације и гудвил. Одељак 18 - Нематеријална имовина осим гудвила, специјално је посвећен нематеријалним улагањима и уређује питања признавања и вредновања ових средстава.

Овај стандард има за циљ да пропише рачуноводствени третман нематеријалне имовине, којом се нису посебно бавили рачуноводствени стандарди. Стандард захтева да пословни субјекат призна нематеријалну имовину ако, и само ако су задовољени одређени критеријуми. Овим стандардом се, такође дефинише начин мерења књиговодствене вредности нематеријалне имовине.

Разлике између МСФИ за МСП и МРС 38 огледају се у следећем:

- Улагања у развој се не могу капитализовати. Ова улагања се исказују као расход периода.
- Није могуће вредновати нематеријалну имовину по фер вредности. МСФИ за МСП дозвољава једино модел набавне вредности.

¹²⁶ Ibidem

- Не постоји нематеријална имовина са неограниченим веком трајања. Уколико се не може поуздано проценити век трајања нематеријалне имовине узима се да је њен век 10 година.

Према одредби члана 13. Правилника за микроправна лица нематеријална имовина се дефинише на исти начин.

Када је реч о вредновању нематеријалне имовине након почетног признавања по моделу набавне вредности, истиче се да након почетног признавања нематеријално улагање треба вредновати по набавној вредности или по цени коштања умањеној за укупну амортизацију и укупне губитке без обезвређења. По допуштеном алтернативном поступку (моделу ревалоризације), након почетног признавања, нематеријално улагање исказује се по ревалоризованом износу који представља његову поштenu вредност на дан ревалоризације, умањену за укупну накнаду амортизације и укупне накнадне губитке без обезвређивања. За потребе ревалоризације по основу овог стандарда, поштена вредност одређује се позивањем на активно тржиште. Ревалоризација се врши онолико редовно колико је довољно да се исказана вредност не разликује од вредности која би се утврдила применом поштене вредности на дан билансирања.

Према овом поступку није дозвољено:

- Вршење ревалоризације нематеријалних улагања која нису претходно призната као средства;
- Почетно признавање нематеријалних улагања у износима који не представљају њихову набавну вредност или цену коштања.

Приликом ревалоризације нематеријалних улагања треба имати у виду то да стандард допушта ревалоризацију нематеријалних улагања према ценама са активних тржишта, а не простим множењем коефицијентом раста цена. Ово је због неопходности утврђивања њихове поштене цене. Пошто за велики број нематеријалних улагања не постоји активно тржиште, таква нематеријална имовина се не може ревалоризовати.

Ревалоризацију треба вршити довољно често да књиговодствена вредност не би значајније одступала од фер вредности, мада није квантификовано колико треба да буде значајније одступање, тако да ентитет сам одлучује о евентуалној ревалоризацији. Повећање књиговодствене вредности нематеријалног улагања исказује се као ревалоризациона резерва. Ревидованим МРС 38 став 17, прописано је да се почетне примене метода ревалоризације нематеријалних улагања, таква промена не спроводи ретроактивно, већ проспективно (унапред).

Према ставу 88 МРС 38 правно лице треба да процени да ли нематеријално улагање има ограничени и неодређени корисни век трајања (неограничен). Сагласно са

наведеним, ентитет одређује да ли нематеријална имовина има ограничену дужину века трајања или број производних или сличних јединица које чине корисно трајање тог улагања. Уколико је век трајања неограничен, амортизација се не обрачунава. Уместо обрачуна амортизација врши се тестирање на обезвређење у складу са МРС 36. Разлика за коју се умањује вредност појединог нематеријалног улагања књижи се се на терет рачуна 581 – Обезвређење нематеријалних улагања, односно на терет расположивих ревалоризационих резерви на рачуну 330, претходно формираних за конкретно нематеријално улагање. На овом рачуну књижи се обезвређивање нематеријалне имовине због свођења њихове вредности на износе који нису већи од оних који могу да се поврате путем употребе или продаје тог средства.

Сагласно са наведеним, а имајући у виду природу нематеријалних улагања и у највећем броју случајева непостојање тржишта за њих, може се проценити да ће употреба овог рачуна зависити, пре свега, од субјективне процене да ли се употребом нематеријалног улагања може повратити његова књиговодствена вредност. Подразумева се да се и на овом рачуну мора обезбедити одговарајућа аналитика за поједина средства којима се врши умањене вредности. Уколико је неко нематеријално улагање по основу допуштеног алтернативног метода по основу МРС 38 претходно ревалоризовано, умањење вредности нематеријалног улагања врши се ба терет ревалоризационих резерви, па ако оне нису довољне, на терет расхода по основу умањења нематеријалних улагања.

35.2. Расходовање и отуђење нематеријалне имовине

Нематеријално улагање престаје да се признаје (искључује се из биланса) након његовог отуђења или када се од његове употребе и накнадног отуђења не очекују никакве будуће економске користи. Приликом отуђења нематеријалне имовине или стављања ван употребе разлике између књиговодствене вредности у моменту искључивања из биланса и нето прилива који се добија отуђењем тог средства утврђује се као добитак или губитак. Књижење се врши одобрењем одговарајућег рачуна на којем се воде нематеријална улагања уз задужење његовог рачуна исправке вредности и одговарајућег потраживања по основу отуђења (купци и сл.), а разлику у корист или на терет рачуна групе осталих прихода, односно осталих расхода.

У финансијским извештајима у нашој земљи, исказује се укупан износ улагања у истраживање и развој који се књиже као трошкови периода. Тако, на рачуну 010-Улагања у развој (према важећем контном оквиру), обухватају се улагања у развој чији се ефекти очекују у периоду дужем од једне године. Као што је претходно истакнуто, нематеријално улагање које проистекне из фазе развоја може се према МРС 38 признати као нематеријална имовина ако и само ако ентитет може да покаже све што се захтева према МРС 38.

Типичне активности развоја су:

- Пројектовање, израда и тестирање прототипова и модела у фази која претходи производњи или употреби;
- Пројектовање алата, шаблона, калупа и боја, које укључују нову технологију;
- Пројектовање, израда и пуштање у рад пилот постројења, које по обиму није економски изводљиво за комерцијалну производњу;
- Пројектовање, израда и тестирање одабраног алтернативног решења за нове или побољшане материјале, уређаје, производе, процесе, системе или услуге.

Интерно настале робне марке, импресуми, објављени наслови, спискови клијената и сличне ставке се не признају као материјална улагања. Разлог непризнавања ових ставки лежи у чињеници да се трошкови за њих не могу издвојити из трошкова за развој посла као целине.

36. Специфичности хармонизације у тој области - могућности идентификације нематеријалне имовине

Нематеријална имовина се вреднује у складу са МРС 38 и МСФИ 3, као и другим релевантним стандардима (МРС 36 и други). Циљ Међународног рачуноводственог стандарда 38 – Нематеријална имовина, је да пропише рачуноводствени третман нематеријалне имовине којом се нису посебно бавили други рачуноводствени стандарди. Овим стандардом се захтева да ентитет призна нематеријалну имовину ако и само ако су задовољени одређени критеријуми. Овим стандардом се такође дефинише начин одмеравања књиговодствене вредности нематеријалне имовине и захтевају се одређена обелодањивања.

Битно питање је и рачуноводствени третман нематеријалне имовине. У том смислу, битно је истаћи следећа правила за вредновање нематеријалне имовине и то: (1), почетно вредновање по трошку набавке или фер вредности; (2) накнадно вредновање – модел набавне вредности или модел ревалоризације; (3) тестирање на обезвређење (МРС 36) – уважавање принципа опрезности. Друго битно питање које се односи на нематеријалну имовину јесте могућност њеног вредновања и методе које се могу у ту сврху применити. Класичне квантитативне методе које се могу у ту сврху применити јесу – трошковни, тржишни и приносни приступ. Поред алтернативних метода обрачунавања трошкова, добар финансијски менаџер ће морати оквирно да разуме различите теорије или концепте обрачунавања трошкова. Нематеријална имовина која се генерише у предузећу због својих специфичних обележја, захтева посебну пажњу финансијских рачуновођа.

37. Идентификовање *US GAAP* и *IFRS* стандарда у области признавања, мерења и других рачуноводствених радњи за гудвил и нематеријалну имовину

Гудвил може да се појави у појединачним и у консолидованим финансијским извештајима. Суштина је да гудвил може настати у оквиру статусне промене спајања уз припајање (као и у случају спајање уз оснивање), уколико стицалац плати вишу цену од фер вредности нето имовине ентитета који се припаја и престаје да постоји као правно лице. Дакле, гудвил стечен у оквиру такве статусне промене представља плаћање које је извршио стицалац, очекујући будуће економске користи од средстава која се не могу појединачно препознати и одвојено признати. Разлози због којих је стицалац спреман да плати вишу цену (изражену у фер вредности емитованог капитала или у новцу, у зависности од начина плаћања) од фер вредности нето имовине стеченог ентитета могу бити различити.

Суштински гледано, гудвил заправо чини фер вредност очекиване синергије и других користи од комбиновања нето имовине стеченог ентитета и нето имовине стицаоца. Синергетски ефекат постигнут одговарајућим комбиновањем нето имовине стицаоца и стеченог ентитета треба да омогући вишу стопу приноса него када би нето имовина пословала одвојено. Гудвил се одмерава као преостали трошак пословне комбинације након признавања фер вредности препознатљивих средстава, обавеза и потенцијалних обавеза стеченог ентитета.

Према томе, гудвил постоји само када трошак пословне комбинације је виши од нето фер вредности препознатљивих средстава и обавеза (разлика између признатих средстава и обавеза). У складу са тим, признавање гудвила непосредно је условљено признавањем нето имовине. Што је фер вредност имовине приближнија трошку пословне комбинације, нижа је вредност гудвила и обрнуто.

Што се тиче интерно генерисаних нематеријалних средстава, трошење који се односи на истраживање и развој обично се третира као трошак када су у питању америчке норме (*SFAC 2, FASB (2008a)*), док међународне норме третирају истраживачко трошење као трошак а трошење на развој може се активирати ако су испуњени утврђени захтеви. Према MPC 38 (*IASB, 2008*), иницијално признавање трошкова истраживања и развоја значи: "(а) навести све трошкове истраживања на трошак; (б) трошкови развоја се капитализују само након установљења техничке и комерцијалне изводљивости датог средства за продају или коришћење."

38. Полемика око интерно генерисаног гудвила и интерно генерисане нематеријалне имовине

Цена коштања интерно генерисане нематеријалне имовине представља укупност издатака насталих од момента када је она први пут испунила критеријуме признавања. Није дозвољено поновно обелодањивање издатака који су претходно већ признати као расход. За признавање нематеријалне имовине неопходно је да су испуњени следећи захтеви – могућност идентификације, контрола над средством и вероватноћа притицања будућих економских користи.

Интерно генерисана нематеријална имовина може да се призна искључиво уколико је настала у фази развоја и то под прецизно дефинисаним условима. Новије методе се односе на вредновање патената а истичу се *Patent Value Predictor model* и *PRISM* или *vrednovanje Brenda, kao što su Brand Assets Valuator, Aaker model* и други.

Према МРС IAS 38- Нематеријална имовина, разлике између тржишне вредности ентитета и књиговодствене вредности његове нето имовине, у било ком временском тренутку могу обухватити опсег фактора који утичу на вредност ентитета. Међутим, такве разлике не представљају набавну вредност нематеријалне имовине коју контролише ентитет. Суштина захтева МРС 38 је да интерно генерисани гудвил не може да се призна као имовина.

Цена коштања интерно генерисане нематеријалне имовине укључује све директно приписиве трошкове неопходне за креирање, производњу и припрему имовине за функционисање на начин који је руководство предвидело. Као примери директно приписивих трошкова наводе се трошкови материјала и услуга употребљени у генерисању нематеријалне имовине, трошкови примања запослених (како су дефинисани у МРС 19), провизије за регистровање законског права и амортизација патената и лиценци који се користе. У цену коштања интерно генерисане нематеријалне имовине не могу да се укључе - издаци настали по основу продаје, администрације, и други општи режијски издаци уколико их је немогуће директно приписати припреми имовине за употребу, идентификоване неефикасности и почетни губици пословања који су настали пре него што је имовина остварила планиране перформансе и издаци који се односе на оспособљавање запослених за употребу те имовине.

Понекад је тешко проценити да ли интерно генерисана нематеријална имовина испуњава услове за признавање због проблема око:

- утврђивања да ли и када постоји имовина које се може идентификовати а која ће генерисати очекиване будуће економске користи; и
- поузданог одређивања набавне вредности (цене коштања).

У неким случајевима, цена коштања интерног генерисања нематеријалне имовине се не може разликовати од трошкова одржавања или побољшања интерно генерисаног гудвила. Да би проценио да ли интерно генерисана нематеријална имовина задовољава критеријуме за признавање, ентитет класификује генерисање имовине на две фазе и то

- а) фазу истраживања и
- б) фазу развоја.

Уколико ентитет не може да направи разлику између фазе истраживања и фазе развоја интерног пројекта за креирање нематеријалне имовине, ентитет третира издатке по основу тог пројекта као да су настали само у фази истраживања. Нематеријална имовина која проистиче из истраживања (или из фазе истраживања интерног пројекта) се не признаје. Типични примери таквих активности јесу они чији је циљ стицање нових знања, трагање за алтернативама за материјале, уређаје, производе, процесе и друго. Издатак по основу истраживања (или у фази истраживања интерног пројекта) се признаје као расход онда када је он и настао.

За нематеријалну имовину која је проистекла из фазе развоја важи да се признаје као имовина уколико је компанија у стању да докаже техничку изводљивост завршавања нематеријалне имовине, своју намеру да користи или прода нематеријалну имовину након што је заврши, како ће нематеријална имовина генерисати будуће економске користи, расположивости одговарајућих техничких, финансијских и других ресурса, као и њену способност да поуздано одмери издатке који се могу приписати нематеријалној имовини током њеног развоја.

У даљем истраживању, посебна пажња је посвећена рачуноводственом третману софтвера, који представља облик нематеријалне имовине. Софтвер се може интерно генерисати или купити на тржишту. Софтвер који је стечен куповином на тржишту се евидентира као било која друга нематеријална имовина која је стечена куповином. Битан део нематеријалне имовине представљају софтвери који утичу на повећање пословних и економских перформанси компанија. Сам интернет је у великој мери производ иновација у софтверу. Разне студије су показале да развој софтвера и његова примена, наравно, даје позитиван допринос расту и улози у еволуцији и развоју на знању заснованој економији. Софтвер, такође има и друге важне улоге, јер између осталог, омогућава глобалну трговину, олакшава и обезбеђује онлајн трансакције, телекомуникацију и заштиту приватности на мрежи.

До почетка овог века, предузећа у САД-у су инвестирала приближно исти износ у софтвер (нематеријална улагања), као и у материјална улагања, с обзиром да се данас информациона технологија развија брзо, и компаније морају да одржи корак са тим развојем. Нема сумње да је софтверу ограничен век трајања, с обзиром да технолошке иновације доводе до тога да софтвер губи вредност.

Међу уобичајеним примерима ставки које су обухваћене приликом трошења ресурса, или стварања обавеза, приликом стицања, развоја, одржавања или побољшавања нематеријалних ресурса, су и компјутерски софтвер и лиценце. Нека нематеријална имовина може бити садржана у физичкој супстанци, као што је компакт диск (у случају компјутерског софтвера) правна документација (за патенте или лиценце) или филм. Када одређује да ли неку имовину која садржи и елемент и нематеријалног и материјалног треба третирати према МРС 16 – *Некретнине, постројења и опрема* или као нематеријалну имовину према овом стандарду, ентитет користи расуђивање да би проценио који елемент је значајнији. На пример, компјутерски софтвер – за машину алатку која се контролише компјутером, која не може да функционише без тог специфичног софтвера као саставног дела повезаног са хардвером, те се и третира као некретнина, постројење и опрема. Исто важи и за оперативни систем рачунара. Када софтвер није саставни део хардвера, компјутерски софтвер се третира као нематеријална имовина. Пример за евиденцију софтвера који се класификују као материјална имовина, јер представљају саставни део хардвера је *Windows Vista*, док су примери софтвера третираних као нематеријална имовина различити књиговодствени програми.

ГЛАВА V

ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ: ВРЕДНОВАЊЕ ГУДВИЛА И НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ИМОВИНЕ

39. Концептуални оквир истраживања

Истраживачка пажња ће бити усмерена на сагледавање нематеријалне имовине као фактора повећања конкурентности на националном и међународном нивоу. Идентификовање приступа у истраживању проблематике нематеријалне имовине предмет је разматрања у даљем истраживању. Посебна пажња биће посвећена истраживању гудвила и друге нематеријалне имовине са аспекта кључних разлика између ОПРП и МСФИ, као и рачуноводственом третману интерно развијене нематеријалне имовине где постоје многа обрачунска питања која треба да се размотре. Истраживање ће обухватити компаративну анализу у примени и конвергенцији ОПРП и МСФИ. Такође, истраживањем ће бити обухваћени и доприноси конкурентности у финансијском управљању.

40. Методологија истраживања

У истраживању је употребљено више различитих метода статистичке обраде података, а једна од најчешће коришћених техника менаџерских анализа јесте позната под називом „рацио анализа“ која представља инструмент за процену финансијске позиције и потенцијала компаније. Сврха примене рацио анализе на примеру података из финансијских извештаја за одабране компаније је у томе да се скрене пажња на значај финансијских информација исказаних у рачуноводственим извештајима за потребе доношења квалитетних финансијских одлука. Стављањем у однос логички повезаних целина из финансијских извештаја, долази се до резултата успостављених релација који за циљ имају оцену стања и активности компаније. За истраживање су одабране компаније које су у својој активи исказале нематеријалну имовину, за период од 2010. године до 2016. године. У раду ће бити презентовано више различитих рацио анализа, посматра се учешће прихода у нето добитку, затим однос уложеног капитала и нето добитка, као и рацио анализа нето добитка и активе. У литератури која се бави аналитичким испитивањем финансијских извештаја предузећа наводи се већи број метода, односно инструмената финансијске анализе, а један од њих је и рацио анализа. Треба имати у виду чињеницу да је комплексност пословања и пословних проблема у савременим условима, наметнула потребу обликовања показатеља који представљају агрегиране величине, што је уједно и дало могућност обликовања неограниченог броја показатеља перформанси предузећа.¹²⁷

¹²⁷ Иваниш М., Нешић С. (2011), *Пословне финансије*, Универзитет Сингидунум, Београд

Ради испитивања ефикасности пословања ИТ компанија могу да се користе различите квантитативне методе. Ми смо се за потребе овог истраживања определили за примену *DEA* методе. Најпре ћемо се осврнути на улогу и значај који има *DEA* метода у мерењу ефикасности пословних система, да би касније прешли на њену примену. *DEA* (*Data Envelopment Analysis*), тј. анализа обавијања података је посебно дефинисана процедура за мерење ефикасности сложених јединица пословног система са разноврсним улазима и излазима. Користи се већ 30 година и са развојем компјутерских софтвера заузима централну позицију у мерењу ефикасности пословних јединица. *DMU* (*Decision Making Unit*) је стандардан назив за пословне јединице које су обухваћене за анализу ефикасности јединица на бази селектованих улазних и излазних величина. *DEA* даје резултате о *DMU* у смислу ефикасности односно неефикасности, као и колико је потребно да се смањи одређени улаз и/или повећа одређени излаз да би одређене јединице *DMU* постале ефикасне. *DEA* метода располаже са великим бројем модела за анализу ефикасности јединица, као и модела за анализу продуктивности, праћење и анализу динамике ефикасности током времена, рангирање посматраних ентитета, итд. За анализу динамике ефикасности производне технологије и продуктивности *DMU* током времена развијена је тзв. *Windows DEA* анализа, као и *Malmquist-ов DEA* индекс анализа. Сваки модел анализе има своје претпоставке које треба испунити да би резултати били валидни и употребљиви.

Примена *DEA* методе има одређене фазе са својим претпоставкама којих се треба придржавати. Циљ анализе је испитивање диференцираности и квантитативно одређивање ефикасности јединица *DMU* обухваћених скупом. Финансијски подаци се проверавају кроз одговарајуће контроле и ревизије. Квалитетни улазно/излазни подаци дају поуздане резултате за анализу и закључивање.

Теоријски, развијен је велики број *DEA* модела који се решавају помоћу одговарајућих софтвера. *DEA* методе базирају на решавању задатака линеарног програмирања. Традиционално, ИТ компаније су усмерене на различите мере профитабилности ради евалуације њихових перформанси. Обично се одабере више показатеља који се фокусирају на различите аспекте пословних трансакција. Међутим, рачунарска анализа обезбеђује релативно безначајну количину информација када се разматрају ефекти економије обима, идентификује *benchmarking* политика и процењују укупне мере перформанси ИТ компанија. Као алтернатива за традиционалне алатке ИТ компанија за управљање ефикасношћу ИТ компанија, користе се *frontier DEA* анализе које омогућавају менаџменту да објективно идентификују најбоље праксе у комплексном окружењу у коме ИТ компаније послују. *DEA* пружа свеобухватну анализу релативних ефикасности за дефинисане *input* и *output* односно улазне и излазне параметре.

Сваки софтвер у примени *DEA* модела, подразумева три фазе, и то: припрему и унос података, избор *DEA* модела, извршавање програма и меморисање извештаја. Ефикасност једне *DMU* дефинише се као однос једног излаза према улазу и показује парцијалну ефикасност и самим тим *DMU*.

Други приступ је непараметарски који полази од чињенице да се за оцењивање ефикасности јединице, посебно непрофитних, најчешће мора разматрати више улаза и излаза који су по својој природи разноврсни (финансијски, технички, технолошки, социјални, итд.) и који су у различитим мерним јединицама. У оваквим случајевима се не може донети закључак о нивоу ефикасности на бази парцијалних показатеља ефикасности који мере ефикасност појединих елемената јединице. Значи, потребно је дефинисати сумарни синтетички показатељ ефикасности јединице који ће узети у обзир све значајне елементе улаза и излаза у целини који су коришћени за њихово остваривање. Формула за примену *DEA* ефикасности је следећа:

$$DEA \text{ ефикасност} = \frac{\text{пондерисани синтетички излаз}}{\text{пондерисани синтетички улаз}}$$

DEA метод сваку *DMU* процењује као релативно ефикасну или релативно неефикасну. *Charnes, Cooper i Rhodes* (1978) наводе да се једна *DMU* може окарактерисати као ефикасна само ако нису испуњени следећи услови:

- Може се повећати било који излаз без повећања било ког улаза и без смањења било ког другог излаза;
- Може се смањити било који улаз без смањења било ког од излаза и без повећања било ког другог улаза.

За сваку неефикасну *DMU*, *DEA* метода идентификује ниво и садржај неефикасности за сваки улаз или излаз. Тај ниво неефикасности одређен је упоређивањем са једном референтном *DMU* или са конвексном комбинацијом других референтних *DMU* које се налазе на граници ефикасности и које користе пропорцијално исти ниво улаза, а производе пропорцијално исти или већи број ниво излаза.

DEA метода има различите моделе зависно од приступа анализи улаза и излаза. Резултати модела имају различита економска тумачења у зависности од приступа и они даље могу послужити менаџерима за управљање како ефикасним тако и неефикасним јединицама. Основни модели *DEA* методе:¹²⁸

МОДЕЛ Д1. Нека је x_{ij} – посматрана вредност улаза i -те врсте за DMU_j ($x_{ij} > 0$, $i = 1, 2, \dots, m$, $j = 1, 2, \dots, n$), а y_{rj} – посматрана вредност излаза r -те врсте за DMU_j ($y_{rj} > 0$, $r = 1, 2, \dots, s$, $j = 1, 2, \dots, n$).

Charnes, Cooper и *Rhodes* су предложили (познат као *CCR* рацио модел) да се за сваку DMU_k , $k = 1, 2, \dots, n$, реши оптимизациони задатак следећег облика:

¹²⁸ Марковић М. (2009), *Статистика методи и примена*, Београдска пословна школа висока школа струковних студија

$$\max h_k(u, v) = \sum_{r=1}^s u_r y_{rk} / \sum_{i=1}^m v_i x_{ik}, \text{ уз услове}$$

$$\sum_{r=1}^s u_r y_{rk} / \sum_{i=1}^m v_i x_{ik} \leq 1, u_r \geq 0, v_i \geq 0, r = 1, 2, \dots, s, j = 1, 2, \dots, m,$$

где су: h_k је релативна ефикасност k -те DMU , n – број посматраних DMU , m је број улаза, а s број излаза, u_r пондерациони коефицијент за излаз r , а v_i пондерациони коефицијент за улаз i . Пондерациони коефицијенти u_r и v_i су непознате у моделу које се одређују оптимизацијом и конструишу виртуелни улаз и виртуелни излаз. Из наведеног се закључује да је $0 \leq h_k \leq 1$.

- ❖ Ако је h_k једнака 1, тада је k -та DMU релативно ефикасна, значи да ниједна друга DMU не може да оствари већу вредност излаза за дати улаз. Ефикасна k -та DMU има оптималне вредности за пондерационе коефицијенте.
- ❖ Ако је h_k мања од 1, тада је k -та DMU релативно неефикасна и вредност h_k показује за колико процената k -та јединица треба да смањи своје улазе.
- ❖ Пондерациони коефицијенти u_r и v_i показују степен важности сваког улаза и излаза за сваку DMU тако да свака DMU буде што ефикаснија.

Овај модел је нелинеаран, неконвексан са линеарно разломљеном функцијом циља и ограничењима.

МОДЕЛ Д2. Модел Д1 може се свести на линеаран модел на следећи начин:

$$(A) \max z = \sum_{r=1}^s u_r y_{rk}, \text{ уз услове}$$

$$\sum_{i=1}^m v_i x_{ik} = 1, u_r \geq 0, v_i \geq 0, \sum_{r=1}^s u_r y_{rj} - \sum_{i=1}^m v_i x_{ik} \leq 0, j=1, 2, \dots, n.$$

$u_r \geq \varepsilon, v_i \geq \varepsilon$, где је ε мала позитивна вредност, тј. $\varepsilon > 0, r = 1, 2, \dots, s, j = 1, 2, \dots, m$, Модел Д2 максимизира виртуелни излаз под условом да је њен виртуелни улаз једнак 1. За модел (A) дуални проблем линеарног програмирања је (B) $\theta^* = \min \theta$, уз услове да је

$$\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} \leq \theta x_{ik}, i=1, 2, \dots, m, \sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} \geq y_{rk}, r=1, 2, \dots, s, \lambda_j \geq 0, j=1, 2, \dots, n.$$

МОДЕЛ Д3. Дуални *CCR DEA* модел уз допунске променљиве је

$$\theta^* = \min \theta - \varepsilon \left(\sum_{r=1}^s s_r^+ + \sum_{i=1}^m s_i^- \right), \text{ уз услове да је}$$

$$\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} - s_r^+ = y_{rk}, r=1,2,\dots,s, \sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} + s_i^- = \theta x_{ik}, i=1,2,\dots,m, \lambda_j, s_i^-, s_r^+ \geq 0, \text{ за } \forall i, j, r..$$

Дуалне променљиве s_i^- и s_r^+ показују колико је могуће да k -та *DMU* појединачно смањи i -ти улаз и повећа r -ти излаз да би постала ефикасна. Параметар λ_j је дуални пондер и показује вредност која је додељена j -тој *DMU* прим дефинисању равнотеже улазних и излазних величина.

Дефиниција *DEA* ефикасности: Перформанса од DMU_k је потпуно ефикасна (100%) ако и само ако је $\theta^* = 1$ и све слабе $s_i^- = 0, s_r^+ = 0$.

Дефиниција слабе *DEA* ефикасности: Перформанса од DMU_k је слабо ефикасна ако и само ако је $\theta^* = 1$ и све слабе $s_i^- \neq 0$ и/или $s_r^+ \neq 0$ за неко i и r у неком оптимуму.

МОДЕЛ Д4. Нека је

$$D^t(x_k^t, y_k^t) = \min Z_k^t, \text{ уз услове}$$

$$\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj}^t \geq y_{rk}^t, r=1,2,\dots,s, Z_k^t x_{ik}^t - \sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj}^t \geq 0, i=1,2,\dots,m, \lambda_j \geq 0, j=1,2,\dots,n$$

На овај начин, индекс ефикасности одређује вредност за коју *DMU* улаз може бити пропорционално смањен, а да излаз остане исти. Ово су познати *CRS* модели јер се претпоставља константан принос на обим (*The Constant Returns to Scale Model*). Ако

се дода услов да је $\sum_{j=1}^n \lambda_j = 1$ тада се добијају модели познати као *BCC DEA* модели

(Banker, Charnes i Cooper, 1984)¹²⁹ односно *VRS* (*The Variable Returns to Scale Model*) модели, у зависности од коришћене литературе. Основни *DEA* модели имају разне варијанте у смислу одређених ограничења, као на пример, ограничења за пондере или у зависности од типа улаза или излаза, итд. У раду се користи модел Д2.

У наставку истраживања примењена је проста и вишеструка корелација. Корелација описује јачину и смер линеарне везе између посматраних појава, дакле подразумева анализу повезаности, док регресиона метода обухвата проналажење

¹²⁹ Banker R. D., Charnes A., Cooper W.W. (1984), Some models for estimating technical and scale inefficiencies in data envelopment analysis, *Management Science*, 30: 1078-1092

одговарајућег облика везе на основу које се могу вршити оцењивање и предвиђање вредности зависно променљиве на бази једне или више независно променљивих.¹³⁰

На појаве у друштву и економији утиче велики број фактора. Тешко је издвојити најбитније факторе, јер се они стално мењају и преплићу. Треба изабрати једну зависно променљиву величину и једну или више независних величина.

Између регресионе и корелационе анализе постоји уска веза. За мерење степена корелације (зависности) између два обележја користи се коефицијент просте линеарне корелације (могуће вредности од -1 до 1) и индекс корелације за криволинијске регресионе моделе. За мерење степена слагања варијација између једног обележја са два или више обележја, користи се коефицијент вишеструке линеарне корелације (могуће вредности од 0 до 1, што је ближи јединици то је степен линеарне везе јачи).

Коефицијент детерминације је релативна мера репрезентативности регресионе линије и у процентима показује учешће објашњеног варијабилитета у укупном R^2 (нпр. ако је $R^2 = 0.9238$ тада се закључује да је 92.38% укупног варијабилитета појаве Y објашњено променама појаве X , објашњено регресионим моделом, а остатак од 7.62% укупног варијабилитета није објашњено регресионим моделом). Насупрот њему, $1 - R^2$ је коефицијент индетерминације (алинеације) који показује учешће необјашњеног варијабилитета у укупном.

У наставку рада, бавимо се испитивањем динамике (користимо релативне бројеве – индексе) и развојне тенденције током времена (избор одговарајућег модела тренда) финансијских остварења ИТ компанија. Познато је да се динамичке појаве приказују временским серијама, како моментним тако и интервалним. Оне показују велике промене, које настају у параметрима посматраних статистичких скупова као и у обиму самих скупова тако да је неопходно и испитивање њихових варијација као функције времена. Уместо стања скупа по датим обележјима у једном моменту динамика анализа испитује кретање односно промене појава у сукцесивним временским интервалима.

Динамику појава пратимо методом тренда који показује општу развојну тенденцију појаве, насталу дејством различитих постојаних, сталних фактора. Дејство тих фактора може да изазове веће или мање, равномерне или неравноммерне промене величине појаве у појединим временским интервалима, посматраног дужег временског периода. Њихово дејство се може предвидети. Они обично делују у дужем периоду, у истом правцу, истим интензитетом и могу се контролисати, због чега одређивање тренда омогућава анализу развојне тенденције појава и њихово предвиђање. Тренд можемо одредити математички помоћу одговарајуће функције, а облик функције зависи од самог кретања појаве. Ако су повећања или смањења

¹³⁰ Марковић М. (2009), op. cit.

појаве, од једне до друге временске јединице приближно иста, може се користити функција праве. Уколико се појава стално увећава или смањује више ће одговарати крива линија, а ако појава у свом развоју показује исти релативан пораст или пад, односно мења се по геометријској стопи, највише ће одговарати експоненцијална функција¹³¹.

41. Истраживање: вредновање гудвила и нематеријалне имовине

Иновације које се односе на интелектуалну својину су од посебног значаја за развој предузетништва и економије знања тако што би свим предузећима, а посебно малим и средњим као и предузетницима био олакшан приступ изворима за финансирање истих. У том контексту питање које се нужно намеће јесте питање вредновања интелектуалних добара ради приступима извора финансирања. Такође, посматрајући тржиште на националном нивоу може да се сагледа који је значај ребаланса структурних слабости недовољно развијених региона кроз трансфер знања и пракси. У наставку рада се објашњава значај глобалних ИТ компанија. Издвојено је деветнаест ИТ компанија са изузетно високом тржишном вредношћу, приказано Табелом бр. 8, као што следи:

Табела 8. ИТ компаније и њихова тржишна вредност

	Ранг Компанија	Земље	Приходи од продаје	Добитак	Актива	Тржишна вредност
1	Microsoft	САД	\$86,6 В	\$10,2 В	\$181,9 В	\$407 В
2	Oracle	САД	\$37,2 В	\$8,8 В	\$104,9 В	\$168,9 В
3	SAP	Немачка	\$23,2 В	\$3,6 В	\$48,9 В	\$98,4 В
4	VMWare	САД	\$6,7 В	\$962 М	\$15,8 В	\$24,7 В
5	Adobe Systems	САД	\$5 В	\$799 М	\$11,9 В	\$47,4 В
6	HCL Technologies	Индија	\$5,9 В	\$1,2 В	\$6,4 В	\$17,9 В
7	Fiserv	САД	\$5,3 В	\$712 М	\$9,3 В	\$21,9 В
8	Salesforce.com	САД	\$6,7 В	\$47 М	\$12,8 В	\$51,9 В
9	Symantec	САД	\$5,4 В	\$619 М	\$11,9 В	\$11,7 В
10	Amadeus IT Holdings	Шпанија	\$4,3 В	\$761 М	\$7,7 В	\$19,6 В
11	Intuit	САД	\$4,5 В	\$508 М	\$4,3 В	\$26,3 В
12	CA	САД	\$4 В	\$752 М	\$10,9 В	\$12,6 В
13	Check Point Software	Израел	\$1,7 В	\$692 М	\$5 В	\$15 В
14	Dassault Systemes	Француска	\$3,2 В	\$466 М	\$7,2 В	\$20,2 В
15	Citrix Systems	САД	\$3,3 В	\$374 М	\$5,5 В	\$12,8 В

¹³¹ Марковић, М. (2009), op.cit.

16	<i>VeriSign</i>	САД	\$1,1 B	\$375 M	\$2,4 B	\$9,7 B
17	<i>Amdocs</i>	САД	\$3,7 B	\$415 M	\$5,1 B	\$8,5 B
18	<i>Red Hat</i>	САД	\$2,1 B	\$199 M	\$4,2 B	\$13,7 B
19	<i>Autodesk</i>	САД	\$2,5 B	\$293 M	\$5,5 B	\$13,4 B

Извор: <https://www.forbes.com/global2000/list/7/#tab:overall>¹³² (датум приступа 10.9.2016. година)

Последње измене: 20.9.2016 (*DU*)

#*Microsoft (MSFT)* је једна од највећих софтверских компанија са седиштем у Сједињеним Америчким Државама. Одговорна је за развој, лиценцирање и пружање подршке различитим софтверским производима широм света. Најпопуларнији производи *Microsoft*-а су:

- *Microsoft Windows Operating System;*
- *Microsoft Office;*
- *Microsoft Servers;*
- *Developer Tools;*
- *Business Solutions.*

#*Oracle (ORCL)* је још један гигант у софтверској индустрији у Сједињеним Америчким Државама. Послује у областима управљања система базе података, софтверима средње класе, софтвера за управљање са односима са клијентима, софтвера за планирање ресурса компанија и софтвера за управљање ланцем снабдевања. Следећи *Oracle* производи су најпопуларнији:

- *Oracle Database;*
- *Oracle Rdb;*
- *Oracle eBusiness Suite;*
- *Oracle Application Server;*
- *Oracle Jdeveloper.*

#*SAP* је мултинационална компанија са седиштем у Немачкој, основана 1972. године са 76.986 запослених. Оснивачи *SAP*-а су *Dietmar Hopp, Hans-Werner Hector, Hasso Plattner, Klaus Tschira, Claus Wellenreuther.*

#*VMWare (VMW)*: Тржишна капитална вредност ове компаније износи око 79,4 милијарди \$, а њен годишњи приход процењује се на скоро 37.1 милијарди \$.

#*Adobe Systems*: Седиште *Adobe Systems* је у Сан Хозеу, Калифорнија, САД. Тржишна капитална вредност је скоро 10,2 милијарди \$ и годишњи приходи компаније се процењује на око 4,4 милијарди \$.

¹³² <https://www.forbes.com/global2000/list/7/#tab:overall>, датум приступа 28.12.2016. године

#*HCL Technologies*: Једна од водећих компанија која се бави ИТ услугама и ИТ консалтингом, основана 1976. године, са седиштем у Индији.

#*Fiserv* : Пружа услуге финансијске технологије, са седиштем у Брукфилду, САД. Тржишна капитална вредност компаније се процењује на скоро 8,5 милијарди \$, док је годишњи приход око 4,5 милијарди \$.

#*Salesforce.com (CRM)* : Америчка *cloud* компјутерска компанија са седиштем у Сан Франциску, САД. Основана је 1999. године. Оснивачи су *Marc Benioff* и *Parker Harris*. Главни приход долази од производа који се баве управљањем са односима са клијентима (*CRM*).

#*Symantec (SYM)*: *Nasdaq*-котирани *Symantec* је америчка технолошка компанија и глобални лидер у сигурносним софтверским решењима а са седиштем у Калифорнији, САД.

#*Amadeus IT Holdings*: Највећи европски ИТ провајдер за глобалну индустрију путовања и туризма. Седиште јој је у Мадриду, Шпанија.

Када је реч о методологији вредновања (приказано у *Табели 9*), неопходно је поћи од идентификовања циљева финансијског управљања, потом треба дефинисати правце комуникације. Након тога, ради се анализа тренутног стања и развија методологија идентификације према специфичностима појединачне нематеријалне имовине. Следећа фаза је имплементација, те тестирање, након чега следи ревизија платформе за ревидирање нематеријалне имовине и финално моделовање. Сам процес процене вредности интелектуалних добара треба да буде праћен подршком у смислу оспособљавања малих и средњих предузећа, као и предузетника за препознавање интелектуалних добара који они поседују и њихово правилно вредновање, како би портфолио интелектуалних добара имао значајну улогу у учвршћивању позиције организације на тржишту, повећању њене конкурентности као и обезбеђење боље преговарачке позиције. Само на тај начин предузеће може да оствари ефикасно комуницирање са финансијским посредницима, пословним консултантима и институцијама које обезбеђују капитал у приватном сектору.

Табела 9. Методологија вредновања нематеријалних средстава

Година	Показатељ	Аутор	Модел	Опис
50-е 20. века	<i>Tobin q</i>	<i>Tobin J.</i>	<i>MCM</i>	Рацио тржишне вредности компаније и трошкова замене употребљених средстава.
70-е 20. века	<i>HR Costing & Accounting (HRCA)</i>	<i>Flamholtz</i>	<i>DIC</i>	Пионирски рад у области <i>HR</i> рачуноводства. Велики број метода вредновања људских ресурса су развијене од стране аутора.
1989.	Невидљиви биланс стања	<i>Sveiby</i>	<i>MCM</i>	Разлика између тржишне и књиговодствене вредности предузећа је објашњена трима врстама „капитала“: људски, организациони и потрошачки.
1990.	<i>HR Statement</i>	<i>Ahonen</i>	<i>SC</i>	Управљачка примена <i>HRC</i> у Финској – 150. предузећа је 1999. године начинило <i>HR Statement</i> .
1992.	Листа усаглашених циљева - <i>Balanced Score Card</i>	<i>Kaplan, Norton</i>	<i>SC</i>	Перформансе предузећа се мере индикаторима који покривају четири кључне перспективе пословања: финансијску, потрошачку, интерну и перспективу раста.
1994.	<i>Intangible Asset Monitor</i>	<i>Sveiby</i>	<i>SC</i>	Менаџмент бира индикаторе према стратегијским циљевима како би мерио четири аспекта стварања вредности три групе нематеријалних средстава: компетенције запослених, интерна и екстерна структура. Модули стварања вредности су: раст, развој, ефикасност и ризик.
1994.	<i>Skandia Navigator</i>	<i>Edvinsson Malone</i>	<i>SC</i>	<i>Intellectual capital</i> се мери коришћењем 164 метричка показатеља у пет димензија: финансијска, потрошачка, процесна, људска и развојна.
1996.	<i>Citation – Weighted Patents</i>	<i>Bontis</i>	<i>DIC</i>	Фактор технологије је вреднован на основу броја патената које је предузеће развило, трошкова развоја и оствареног повећања прихода.
1997.	<i>IC- Index</i>	<i>Roos, Roos, Dragonneti, SC Edvinsson</i>	<i>SC</i>	Консолидује све индивидуалне индикаторе интелектуалне својине у јединствени показатељ. Промена вредности индекса представља промену тржишне вредности предузећа.
1997.	<i>Value Added Intellectual Coefficient (VAIC)</i>	<i>Pulic</i>	<i>ROA</i>	Три кључне компоненте представљају основу мерења утицаја <i>Intellectual capital</i> -а на вредност предузећа: упошљени капитал, људски капитал и структурни капитал.
1997.	Израчуната нематеријална вредност	<i>Stewart, Luthy</i>	<i>ROA</i>	Израчунава вишак приноса на тврду активу предузећа. То је основа дефинисања пропорције приноса која одбацује нематеријална средства.

1997.	<i>Economic Value Added (EVA)</i>	<i>Stewart</i>	<i>ROA</i>	Рedefиниисања исказаног профита трошковима повезаним са нематеријална ресурсима. Промена <i>EVA</i> -е указује на степен продуктивности <i>intellectual capital</i> .
1997.	Однос тржишне и књиговодствене вредности	<i>Stewart, Luthy</i>	<i>MCM</i>	Вредност нематеријалних средстава се изражава разликом између тржишне и књиговодствене вредности предузећа.
1998.	Тржишна вредност за инвеститоре – Investor assigned market value (<i>IAMV</i>)	<i>Stanfield</i>	<i>MCM</i>	Стварна вредност компаније одговара њеној тржишној вредности чији су основни елементи: материјална средства + реализовани <i>IC (Intellectual capital)</i> + ерозија <i>IC</i> + одржива конкурентска предност.
1998.	<i>Accounting for the Future (AFTF)</i>	<i>Nash H.</i>	<i>DIC</i>	Систем пројектованих дисконтованих новчаних токова. Разлика између <i>AFTF</i> вредности на крају и почетку периода представља вредност која је додата.
1998.	<i>Inclusive Valuation Methodology (IVM)</i>	<i>McPherson</i>	<i>DIC</i>	Комбиновано коришћење пондерисаних индикатора, уз фокус на релативним односима. Комбинована додата вредност је монетарна додата вредност комбинована са нематеријалном додатом вредношћу.
1999.	<i>Knowledge Capital Earnings</i>	<i>Lev</i>	<i>ROA</i>	Пропорција остварене зараде која је виша или нижа од очекиване зараде по основу средстава исказаних у билансу.
2000.	<i>Total Value Creation, TVC</i>	<i>Anderson, McLean</i>	<i>DIC</i>	<i>TVC</i> користи дисконтоване пројектоване готовинске токове са циљем утврђивања начина на који конкуренција утиче на планиране активности предузећа.
2000.	<i>Intellectual Asset Valuation</i>	<i>Sullivan</i>	<i>DIC</i>	Методологија утврђивања вредности интелектуалне својине.
2000.	<i>The Value Explorer</i>	<i>Andriessen & Tiessen</i>	<i>DIC</i>	Рачуноводствена методологија утврђивања вредности пет група нематеријалних ресурса: средства, вештине и тацитно знање, технологија и експлицитно знање, организационе вредности и норме, примарни и управљачки процеси.
2001.	<i>Knowledge Audit Cycle</i>	<i>Marr, Schiuma</i>	<i>SC</i>	Метод утврђивања шест димензија знања организационих способности у четири корака: дефинисање кључних процеса, планирање акције, имплементација и контрола.
2002.	<i>Meritum guidelines</i>	<i>Meritum Guidelines</i>	<i>SC</i>	Оквир управљања и исказивања нематеријалних средстава: дефинисање стратегијских циљева, идентификовање нематеријалних ресурса, развијање нематеријалних ресурса. Три су групе нематеријалних ресурса: људски капитал, структурни капитал и <i>relationship capital</i> .
2002.	<i>Value Chain Scoreboard</i>	<i>Lev B.</i>	<i>SC</i>	Матрикс нефинансијских параметара који су уређени у три категорије према циклусима развоја организације: откривање и учење, имплементација и комерцијализација.

2002.	<i>IC rejting</i>	<i>Edvisson</i>	<i>SC</i>	Надоградња <i>Scandia navigator</i> -а елементима <i>Intagible Assets Monitor</i> -а: степен ефикасности.
2004.	<i>Topplinjen / Business IQ</i>	<i>Sandvik</i>	<i>SC</i>	Комбинација четири индекса: <i>Identity Index</i> , <i>Human Capital Index</i> , <i>Knowledge Capital Index</i> и <i>Reputation Index</i> .
2004.	<i>National Intellectual Capital Index</i>	<i>Bontis</i>	<i>SC</i>	Модификована верзија <i>Scandia Navigator</i> -а за нације: национално благостање чини финансијско благостање и интелектуални капитал (људски капитал и структурни капитал).

Извор: Sveiby K.E., "Methods for Measuring Intangible Assets", www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm, датум нприспуна 5.6.2015. године

Не постоји метод вредновања нематеријалне имовине који би био начелно прихваћен за све врсте са једне стране и који би, са друге стране, пружио адекватне показатеље. У том смислу истиче се да треба користити различите методологије на основу циљева који су дефинисани или интересне групе за коју се процена вредности ради. Овим је потврђена хипотеза Х2(ц), да постоји потреба за целовитијим приступом који се односи на вредновање позиција гудвила и нематеријалне имовине, те бржем развоју рачуноводствених стандарда у том контексту.

Истраживања¹³³ показују да нематеријални индикатори вредности обезбеђују поузданије, те информационо квалитетније „сигнале“ у односу на традиционалне показатеље перформанси компанија, на шта упућује и висока корелација између нематеријалних индикатора успеха и приноса по акцији. Гледајући уназад истиче се, да је најстарији показатељ нематеријалне имовине компаније тзв. *Tobin q* који представља однос (коефицијент) тржишне вредности компаније и трошкова замене материјалних ресурса. Његова вредност је на крају 20. века била од 5 до 10, док је много виша вредност била за делатности који су истраживачки интезивно оријентисане као што је на пример ИТ сектор. Још један од модела који се користи за мерење интелектуалног капитала, посматрано у 5 димензија: финансијска, потрошачка, људска, процесна и развојна, назива се *Scandia Navigator*. У фокусу овог модела је дефинисање индикатора успеха за сваки посебан ниво посматрања који су подложни промени што је добра ствар ако се има у виду да свака компанија има специфичан интелектуални профил, односно портфолио нематеријалних ресурса који чине његову конкурентну предност. Овај модел се примењује у Шведској компанији *Scandia* и посебно се раде праћења индикатора према различитим показатељима за појединачне филијале¹³⁴ (Табела 9).

¹³³ Gu F. & Lev B., "Intangible Assets: Measurement, Drivers, Usefulness", Working Paper, http://smgnet.bu.edu/smgnet/css/staff/pub/GetFile.CFM/Gu,_Feng_05.pdf?did=182&Filename=Gu,_Feng_05.pdf

¹³⁴ Al-Ali N. (2003), *Comprehensive Intellectual Capital Management*, John Wiley, New York, p. 45

На почетку је од посебног значаја објаснити због чега је важан процес управљања нематеријалном имовином као и веза нематеријалне имовине и интелектуалног капитала. Један од најкомплекснијих задатака за менаџмент компаније јесте да утврди све нематеријалне ресурсе који служе и треба да допринесу креирању и повећању конкурентске предности, односно све базичне компоненте интелектуалног капитала, ако се има у виду специфичност, неопипљивост, разноврсност и испреплетеност нематеријалних ресурса једне компаније. Према концепту управљања интелектуалним капиталом, битно је имати у виду два тока за генерисање вредности у компанији:

- Трансфер људског капитала у организациони капитал;
- Трансфер организационог у маркентишки капитал.

Људски и организациони капитал део су ресурса предузећа. Људски капитал је онај део интелектуалног капитала (*Human Capital*) који заправо означава способности запослених, њихове когнитивне, креативне капацитете, њихов радни морал и радне навике и њихове културолошке карактеристике. Организациони капитал (*Organisational Capital*) представља капацитете компаније који су способни да одговоре на захтеве тржишта тако што ће употребити људске ресурсе и маркетиншке информације те као такав представља инфраструктурну подршку запосленима у компанији. Он обухвата организациону структуру, организациону културу, организационе процедуре и технологију, менаџмент систем, техничку и софтверску подршку, као и расположиве базе података. Маркетиншки капитал (*Customer Capital*), другачије се назива релациони капитал (*Relational Capital*), који укључује односе са различитим групама као што су потрошачи, дистрибутери, партнери, добављачи, државни органи и државна заједница.

Применом *Desk Research* методе, као и компаративне методе тестирана је хипотеза Х2(б) да постоји значајно неслагање између ОПРП-а и МСФИ-а у домену вредновања гудвила и нематеријалне имовине. У том контексту, идентификована су одступања у односу на рачуноводствене норме за нематеријална средства стечена од стране трећих лица посматра се у наставку са аспекта две доминантне групе рачуноводствених стандарда:

- ОПРП - захтевају капитализацију уколико су испуњени критеријуми признавања. Морају бити амортизовани имајући у виду њихов век трајања. Имовина са неограниченим веком употребе не амортизује се, али мора имати своју надокнадиву вредност обрачунату и упоређену са књиговодственом вредношћу најмање једном годишње. У случају да је надокнадива вредност нижа од књиговодствене вредности, губитак мора бити регистрован у односу на резултат обрачуноског периода. Поновне процене нису дозвољене. Добици или губици закључени од продаје или смањења нематеријалних улагања евидентирају се као пословни (оперативни) резултати.

- МСФИ - захтевају капитализацију уколико су испуњени критеријуми за признавање. Морају бити амортизовани имајући у виду њихов век трајања. Имовина са неограниченим веком употребе не амортизује се, али мора имати своју надокнадиву вредност обрачунату и упоређену са књиговодственом вредношћу најмање једном годишње. У случају да је надокнадива вредност мања од књиговодствене вредности, губитак мора бити регистрован у односу на резултат обрачунског периода. Поновне процене су дозвољене само у веома ретким ситуацијама. Добици или губици закључени од продаје или смањења нематеријалних улагања евидентирају се као пословни (оперативни резултати).

Такође, применом истих метода, уочена су одступања у односу на *рачуноводствене норме за интерно генерисану нематеријалну имовину*, опет са аспекта две доминантне групе рачуноводствених стандарда, описана је у наставку:

- ОПРП - када до њих дође, трошкови истраживања и развоја уносе се као трошкови у резултату обрачунског периода. Неки трошкови развоја софтвера и сајта морају бити капитализовани.
- МСФИ - трошкови истраживања уносе се као трошкови онда када се јављају. Трошкови развоја нематеријалних улагања се капитализују ако су испуњени одређени критеријуми и амортизовани на основу процењеног века трајања. Пре-оперативни трошкови, трошкови са лансирањем нових производа или производних процеса или у вези са периодом у којем нормални производни капацитет још није постигнут, уносе се као трошкови када се појаве. Добици или губици закључени од продаје или смањења нематеријалних средстава евидентирају се као пословни/оперативни трошкови.

У односу на нематеријална средства стечена од трећих лица, главна разлика је у томе што је реевалуација ових средстава дозвољена у ретким ситуацијама према МСФИ и није дозвољена од стране ОПРП. *SFAC 142 (FASB, 2008e)* и *MPC 38 (IASB, 2008f)* прописали су да се трошак умањен за резидуалну вредност нематеријалног средства са ограниченим веком употребе мора амортизовати током тог периода употребе и да се нематеријална имовина са неограниченом употребом не амортизује.

На основу анализираних одступања у погледу вредновања нематеријалне имовине, закључено је да не постоје значајне разлике које би утицале на вредност ових позиција у билансу, те на процес финансијског одлучивања, чиме се одбацује хипотеза Х2(б). Наиме, реч је о различитим обрачунским третманима.

У наставку рада представљена је Табела 10. која приказује 15 ИТ глобалних компанија које се користе у даљем истраживању. Приказани су најзначајнији подаци, као што су приходи од продаје, добитак, актива и тржишна вредност сваке

компаније за 2016. годину. Поред приказаних резултата, за истраживање се користе и подаци из годишњих финансијских извештаја приказаних ИТ компанија као што су сопствени капитал, нематеријална имовина и гудвил, а обухваћен је временски период од 2000. године до 2016. године.

Табела 10. ИТ компаније које се користе у даљем истраживању

	Ранг Компанија	Земље	Приходи од продаје	Добитак	Актива	Тржишна вредност
1	<i>Apple</i>	САД	\$217,5B	\$45,2B	\$331,1B	\$752B
2	<i>Hewlett-Packard</i>	САД	\$48,8B	\$3,2B	\$76,7B	\$30,4B
3	<i>IBM</i>	САД	\$79,9B	\$11,9B	\$117,5B	\$162,4B
4	<i>Microsoft</i>	САД	\$85,3B	\$16,8 B	\$224,6B	\$507,5B
5	<i>Google</i>	САД	\$89,9B	\$19,5B	\$167,5B	\$579,5
6	<i>Intel</i>	САД	\$59,4B	\$10,3B	\$113,3B	\$170,4B
7	<i>Oracle</i>	САД	\$37,4B	\$8,9B	\$125,4B	\$182,2B
8	<i>Qualcomm</i>	САД	\$23,8B	\$4,9B	\$52,4B	\$83,2B
9	<i>Xerox</i>	САД	\$15,6B	\$-477M	\$18,1B	\$7,2B
10	<i>eBay</i>	САД	\$9B	\$7,3B	\$23,8B	\$36,6B
11	<i>SAP AG</i>	Немачка	\$24,4B	\$4B	\$46,7B	\$119,7B
12	<i>Adobe Systems</i>	САД	\$6,1B	\$1,3B	\$13B	\$64,6B
13	<i>Symantec</i>	САД	\$3,8B	\$2B	\$16,8B	\$19,1B
14	<i>Citrix Systems</i>	САД	\$3,4B	\$536M	\$6,4B	\$13B
15	<i>Red Hat</i>	САД	\$2,4B	\$254M	\$4,5B	\$15,1B

Извор: <https://www.forbes.com/global2000/list/7/#tab:overall>¹³⁵ (датум приступа 25.5.2017)

У даљем истраживању употребљена је једна од најчешће коришћених техника менаџерских анализа позната под називом „рацио анализа“ која представља инструмент за процену финансијске позиције и потенцијала компаније. Сврха примене рацио анализе на примеру података из финансијских извештаја за одабране компаније је у томе да се скрене пажња на значај финансијских информација исказаних у рачуноводственим извештајима за потребе доношења квалитетних финансијских одлука. Стављањем у однос логички повезаних целина из финансијских извештаја, долази се до резултата успостављених релација који за циљ имају оцену стања и активности компаније. За истраживање су одабране компаније које су у својој активи исказале нематеријалну имовину, за период од 2010. године до 2016. године (Табела 11). Нематеријална имовина у контексту њеног процењивања и вредновања један је од тежишних аспеката истраживања у овом раду, те је то разлог одабира компанија које следе, посматрајући учешће прихода у нето добитку, што је важан показатељ приносне способности истих:

¹³⁵ <https://www.forbes.com/global2000/list/7/#tab:overall>, датум приступа 28.12.2016. године

Табела 11: Приказ рацио анализе између нето добитка и прихода у процентима код ИТ компанија за период од 2010. године до 2016. године

Компанија	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	Мин.	Макс.
<i>Apple</i>	21	24	27	22	17	23	21	17	27
<i>HP Company</i>	7	6	-11	5	10	5	6	-11	10
<i>IBM</i>	15	15	16	17	15	16	15	15	17
<i>Microsoft</i>	30	33	23	28	24	13	20	13	33
<i>Google</i>	29	26	21	22	19	22	22	19	29
<i>Intel</i>	26	24	21	18	21	21	17	17	26
<i>Oracle</i>	23	24	27	29	29	26	24	23	29
<i>Qualcomm</i>	30	28	32	28	32	21	24	21	32
<i>Xerox</i>	3	6	5	6	9	4	-4	-4	9
<i>eBay</i>	20	28	19	18	1	20	81	1	81
<i>SAP AG</i>	16	25	16	17	20	15	16	15	25
<i>Adobe Systems</i>	20	20	19	7	6	13	20	6	20
<i>Symantec</i>	12	10	17	13	28	27	83	10	83
<i>Citrix Systems</i>	15	16	14	12	8	10	16	8	16
<i>Red Hat</i>	12	12	11	11	10	10	10	10	12
Минимум	3	6	-11	5	1	4	-4		
Максимум	30	33	32	29	32	27	83		

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На основу студије случаја применом рацио анализе, можемо приметити, примера ради да код компаније *Apple* учешће добитка од 21% у приходима показује приносни положај компаније. Дакле, што је веће учешће нето добити у приходима од продаје неке компаније, бољи је и приносни положај те компаније, у овом случају компаније *Apple*. На основу података из табеле 5 уочава се да максималну вредност међу компанијама за посматрани период од 2010. године до 2016. године показује компанија *Symantec* (83%), док је минимална вредност карактеристична за *eBay* (1%). Ако се посматрају компаније за сваку годину појединачно уочава се да се поменуте вредности односе на 2016. годину (максимум) и 2014. годину (минимум). Наглашавамо да се вредности исказане у табели 11. које су обележене као негативне (са предзнаком минус) односе на исказани губитак, тако да је ирелевантно коментарисати и упоређивати са осталим подацима.

У наставку истраживања примењена је метода студија случаја с тим да се овог пута посматра веза између уложеног капитала и нето добитка, релативно исказана, што је приказано у следећој табели:

Табела 12. Приказ радио анализе између нето добитка и капитала у процентима ИТ компанија за период од 2010. године до 2016. године.

Компаније	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	Мин.	Макс.
<i>Apple</i>	29	34	35	30	35	45	36	29	45
<i>HP Company</i>	21	18	-55	18	18	7	10	-55	21
<i>IBM</i>	64	78	87	72	101	91	65	64	101
<i>Microsoft</i>	41	41	26	28	25	15	23	15	41
<i>Google</i>	18	17	15	15	14	14	14	14	18
<i>Intel</i>	23	28	21	17	21	19	16	16	28
<i>Oracle</i>	20	21	23	24	23	20	19	19	24
<i>Qualcomm</i>	16	16	18	19	20	17	18	16	20
<i>Xerox</i>	5	11	10	9	9	5	-10	-1	11
<i>eBay</i>	12	18	13	12	0	26	69	0	69
<i>SAP AG</i>	20	28	19	18	23	13	14	13	28
<i>Adobe Systems</i>	15	14	12	4	4	9	16	4	16
<i>Symantec</i>	16	13	23	14	15	15	68	13	68
<i>Citrix Systems</i>	11	13	11	10	12	16	21	10	21
<i>Red Hat</i>	8	8	10	10	11	14	15	8	15
Минимум	5	8	-55	4	0	5	-10		
Максимум	64	78	87	72	101	91	69		

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На основу израчунатих вредности уочава се да компанија *IBM* доминира у зони максималних вредности што значи да је степен продуктивности капитала, односно његове оплодње у нето добитак изузетно висок, док је у оквиру минималних вредности доминантно учешће *eBay* јер ова компанија није остварила ни добитак, нити губитак, већ су укупни приходи једнаки укупним расходима, што се може тумачити високим трошковима због проширења капацитета. Запажа се и да *eBay* компанија има нагли раст приноса на капитал 2016. године чак 69%. У оквиру минималних референтних вредности, налази се и компанија *Adobe Systems* која је имала принос на капитал од 4% (занемарујемо компаније које су оствариле губитак у пословању, што је обележено предзнаком минус у посматраној табели).

Стопа приноса на капитал мери остварени повраћај који припада само власницима компанија, односно само акционарима, тако да акционари компаније *eBay* могу да буду задовољни чињеницом да је порасла профитабилност власничког капитала у анализираном периоду и достигла максималну вредност у односу на посматране компаније. Закључак о приносној снази компаније *eBay* би био много валиднији када би се стопа приноса на капитал упоредила са просечном стопом или са стопом коју остварује лидер у грани.

Табела 13: Приказ рацио анализе између нето добитка и активе у процентима за период од 2013. године до 2016. године

Компаније	2013.	2014.	2015.	2016.	Мин.	Макс.
Apple	18	17	18	14	14	18
Hewlett-Packard Company	5	5	3	4	3	5
IBM	13	10	12	10	10	13
Microsoft	15	13	7	9	7	15
Google	12	11	11	12	11	12
Intel	10	13	11	9	9	13
Oracle	13	12	9	8	8	13
Qualcomm	15	16	10	11	10	16
Xerox	4	4	2	-3	-3	4
eBay	7	0	10	30	0	30
SAP AG	10	12	7	8	7	12
Adobe Systems	3	2	5	9	2	9
Symantec	5	7	7	21	5	21
Citrix Systems	6	5	6	8	5	8
Red Hat	5	6	5	5	5	6
Минимум	3	0	2	-3		
Максимум	3	0	2	-3		

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

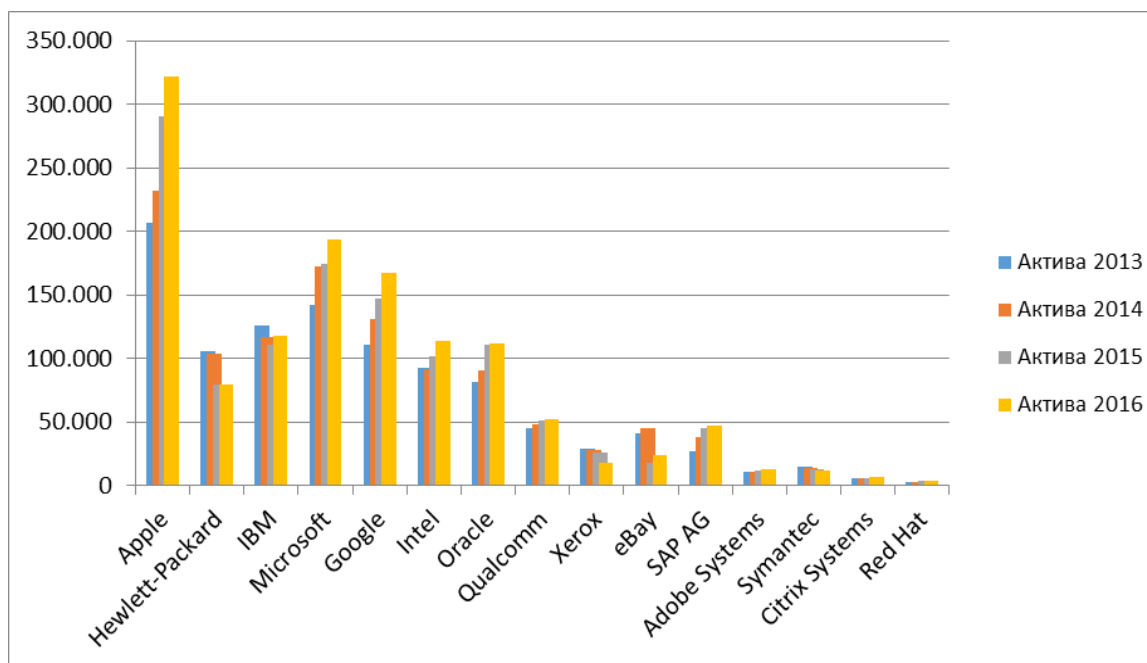
На основу израчунатих вредности (Табела 13) уочава се да компанија *eBay* доминира у зони максималних вредности што значи да је степен продуктивности активе добар сигнал за инвеститоре који доносе одлуке на основу информација из финансијских извештаја. 2016. године учешће активе у нето добитку је било изузетно високо, док је у оквиру минималних вредности такође *eBay* (2014. године) јер ова компанија није остварила ни добитак, нити губитак, већ су укупни приходи једнаки укупним расходима, што се може тумачити високим трошковима због проширења капацитета. Када је реч о компанији *eBay* по питању финансијског резултата који није ни позитиван, нити негативан (занемарујемо компаније које су оствариле губитак у пословању, што је обележено предзнаком минус у посматраној табели).

Стопа приноса на укупну имовину фигурира у функцији добитности прихода у њеном декомпонованом саставу и ефикасности управљања укупном имовином. Свака компанија легитимно тежи да оствари што више приноса на укупну имовину, али га у томе ограничава конкуренција. Стога, управљачки тим у сваком предузећу мора пажљиво да управља полугама које утичу на ову стопу, односно добитношћу прихода са једне стране и продуктивношћу имовине са друге стране да би се изабрала комбинација која ће представљати најбољи могући одговор на тржишне захтеве и реакције конкуренције. Притом треба имати у виду да задуживање

компанија може да утиче и позитивно и негативно на профитабилност власничког капитала. Уколико компанија оствари принос на укупну имовину који није довољан да покрије трошкове капитала онда оно трпи последице негативног ефекта финансијског леверица, што може за резултат да има пад профитабилности компаније који ће резултовати падом стопе приноса капитала. У таквим околностима стопа приноса на капитал нижа је од стопе приноса на укупну имовину. Међутим то није случај са компанијом *eBay* која у 2015. години и 2016. години остварује стопу приноса на капитал вишу од стопе приноса на активу.

У даљем истраживању, посматрана је актива анализираних ИТ компанија за четворогодишњи период (од 2013. године до 2016. године) и том приликом је уочено да биланса вредност активе показује раст за све посматране компаније и наведени период (Слика 9). Међутим, сам раст активе није довољан податак за дубљи закључак већ његов однос са различитим облицима зарада исказаним у билансу успеха, што ће бити објашњено у наставку истраживања. Приходи свакако представљају кључну компоненту за ефикасно управљање зарадом компаније, али их треба ставити у однос са добитком како би се евалуирала добитност истих (добитност прихода - нето добитак/приходи од продаје). Међутим, ми смо у нашем раду сматрали значајнијим да упоредимо однос прихода и укупне активе, имајући у виду да је стопа приноса на укупну активу у функцији добитности прихода са једне стране, као и ефикасности управљања укупном имовином са друге стране, што је презентовано у наставку (Слике 9 и 10).

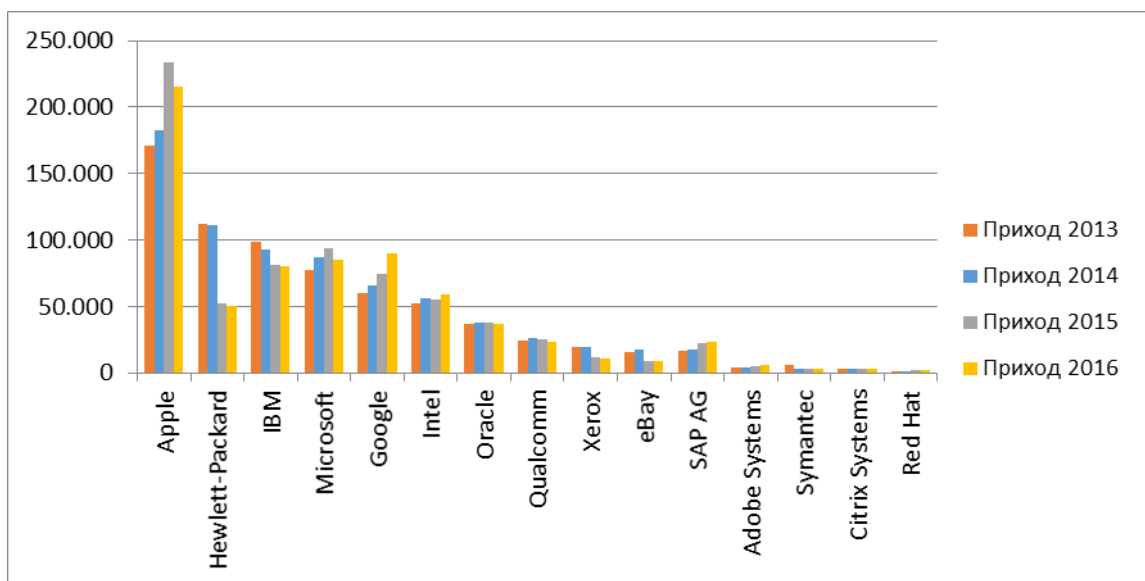
Слика 9: Приказ активе за ИТ компаније за посматране године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На основу овог графикона може се закључити да је актива код већине ИТ компанија из године у годину расла.

Слика 10: Приказ прихода за ИТ компаније за посматране године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

У посматраном периоду *Apple* је имао израженији раст прихода из године у годину до 2016. године када је уочен пад, док је *Google* имао константан раст прихода из године у годину. У наставку је представљена анализа односа између прихода и aktive посматраних компанија за четворогодишњи период, као што следи:

Табела 14: Приказ ратио анализе између прихода и aktive у процентима за период од 2013. године до 2016. године

Компаније	2013.	2014.	2015.	2016.	Мин.	Макс.
<i>Apple</i>	83	136	79	159	79	159
<i>Hewlett-Packard Comp.</i>	106	92	108	72	72	108
<i>IBM</i>	78	119	79	119	78	119
<i>Microsoft</i>	55	221	50	201	50	221
<i>Google</i>	54	219	50	223	50	223
<i>Intel</i>	57	174	61	182	57	182
<i>Oracle</i>	45	243	42	290	42	290
<i>Qualcomm</i>	55	195	55	192	55	195
<i>Xerox</i>	69	138	71	131	69	138
<i>eBay</i>	39	281	40	99	39	281
<i>SAP AG</i>	62	229	46	256	46	256
<i>Adobe Systems</i>	39	266	38	283	38	283
<i>Symantec</i>	40	236	25	390	25	390
<i>Citrix Systems</i>	53	189	57	174	53	189

<i>Red Hat</i>	47	234	49	247	47	247
Минимум	39	92	25	72		
Максимум	106	281	108	390		

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Максимална вредност карактеристична је за компанију *Symantec*, с тим да како приходи тако и актива опадају за посматрани период што се може уочити на основу података презентованих у финансијским извештајима ИТ компанија. Док је иста компанија доминантна и у оквиру минималних вредности.

У наставку рада биће презентована примена *DEA* метода за ИТ сектор светских компанија. За примену модела коришћени су подаци о сопственом капиталу, гудвилу и нематеријалној имовини за улазне податке (*input*) а за излазне податке (*output*) су коришћени укупан приход и нето добитак. Посматран је период од седам година, од 2010. године до 2016. године за ИТ сектор у свету. Обухваћено је 15 ИТ компанија из САД и Европе.

Укупна ефикасност ИТ компанија израчуната је помоћу *Excel Solvera* уз постављање услова да *output* буде већи, тј. укупан приход и нето добитак при датим *input*-има који се минимизују. Резултати су приказани следећом табелом:

Табела 15. *DEA* коефицијенти ефикасности за период од 2010. године до 2016. год.

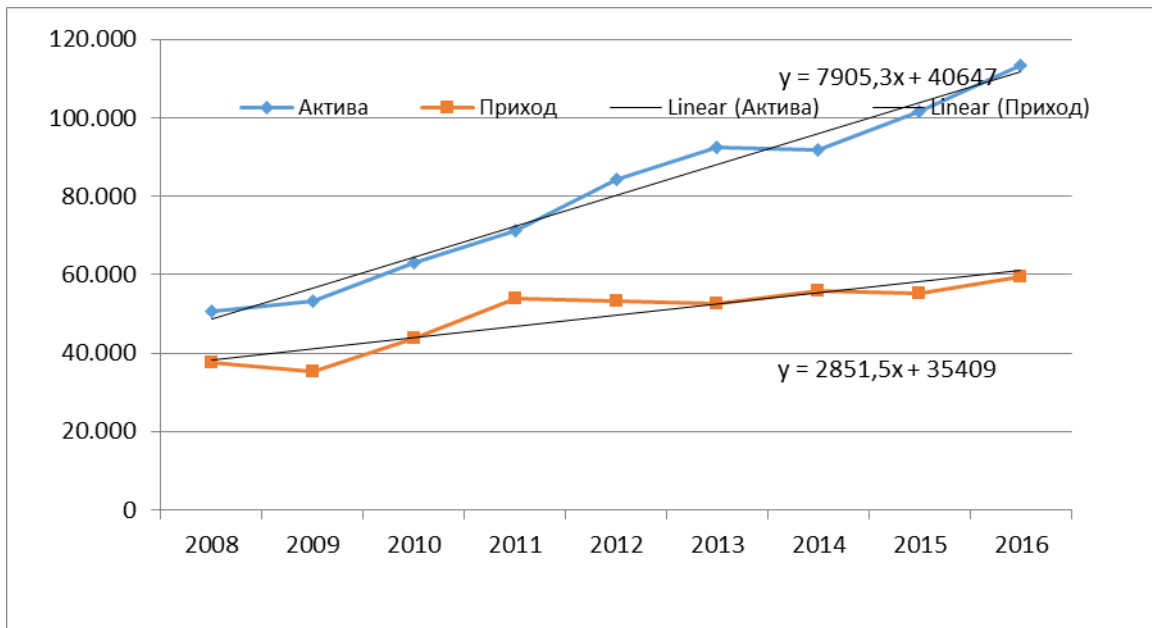
Компаније	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	Геом. Сред.
<i>Apple</i>	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
<i>HP Company</i>	94%	94%	94%	94%	100%	81%	94%	93%
<i>IBM</i>	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
<i>Microsoft</i>	65%	65%	65%	65%	75%	67%	65%	67%
<i>Google</i>	81%	81%	81%	81%	65%	63%	81%	76%
<i>Intel</i>	77%	77%	77%	77%	76%	68%	77%	76%
<i>Oracle</i>	51%	51%	51%	51%	71%	49%	51%	53%
<i>Qualcomm</i>	70%	70%	70%	70%	96%	62%	70%	72%
<i>Xerox</i>	100%	100%	100%	100%	66%	62%	100%	88%
<i>eBay</i>	100%	100%	100%	100%	61%	100%	100%	93%
<i>SAP AG</i>	74%	74%	74%	74%	69%	62%	74%	72%
<i>Adobe Systems</i>	69%	69%	69%	69%	64%	51%	69%	65%
<i>Symantec</i>	98%	98%	98%	98%	41%	36%	98%	75%
<i>Citrix Systems</i>	79%	79%	79%	79%	57%	76%	79%	75%
<i>Red Hat</i>	73%	73%	73%	73%	53%	60%	73%	68%
Мин.Ефикас.	51%	51%	51%	51%	41%	36%	51%	
Макс.Ефикас.	98%	98%	98%	98%	96%	81%	98%	

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На основу презентованих коефицијената у претходној табели, уочава се да се ефикасност за посматрани период из године у годину није знатно мењала за посматране ИТ компаније. Евидентно је да компаније *Apple*, *IBM* имају 100% ефикасности, што значи да су на бази сопственог капитала, гудвил-а и нематеријалне имовине постигли максимални приход и нето добит.

Symantec је за период од 2010. године до 2013 године имао стопу од 98%, на основу чега се може рећи да није лоше у односу на остале ИТ компаније које су испод. *Ebay* компанија је имала 100% ефикасност током посматраног периода осим за 2014. годину када је ефикасност износила 61%. За разлику од ње, *Xerox* компанија је била испод 100% ефикасности за године 2014. (66%) и 2015. године (62%). За цео посматрани период, компанија *Oracle* је имала 51% ефикасности осим за 2014. годину (71%) и за 2015. годину (49%). У односу на остале компаније *Oracle* је за посматрани период имао најнижу геометријску стопу од 53%. *Microsoft* компанија је за све године имала ефикасност од 65%, осим за 2014. годину (75%) и за 2015. годину (67%).

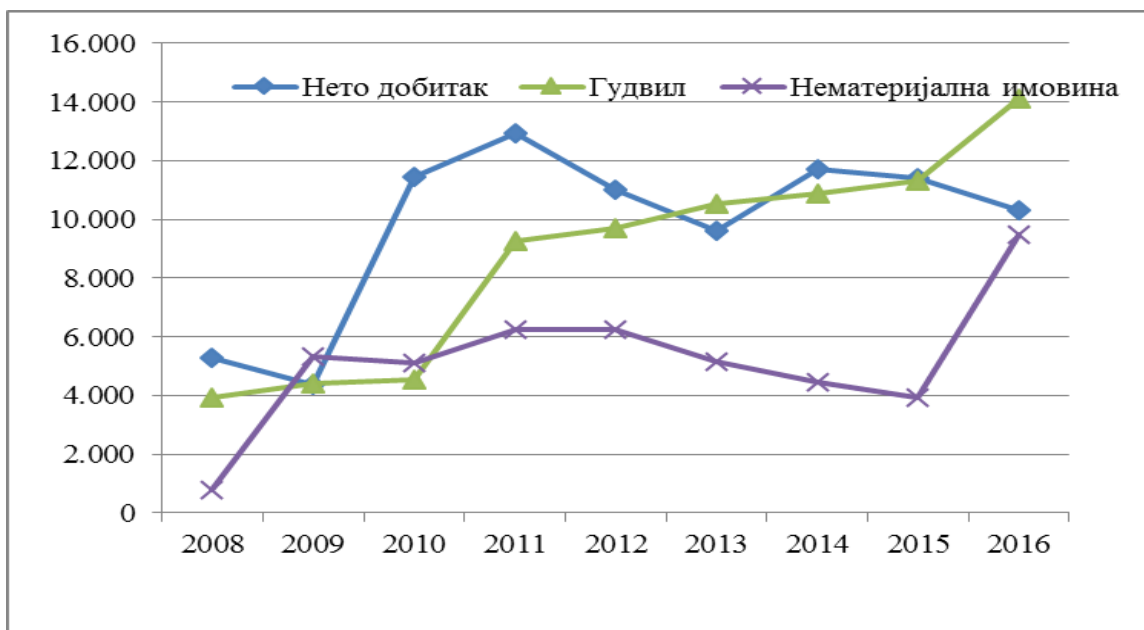
Слика 11. Кретање активе и прихода компаније *Intel* за период 2008. године до 2016. године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Ефикасност компаније *Intel* је 76%, што се може објаснити понашањем улазних и излазних величина (Слика 11). Актива и приходи су релативно имали исти темпо раста за посматрани период, док су улазне величине за мерење ефикасности, гудвил и нематеријална имовина имале променљиво кретање са успонима и падовима, као и нето добитак који је знатно варирао за посматрани период што показују Сликe 11 и 12. Тиме се може и објаснити због чега није постигнута 100% ефикасност, јер коришћене варијабле *input*-а и *output*-а имају променљив варијабилитет.

Слика 12. Кретање нето добитка, нематеријалне имовине и гудвил-а код компаније Intel у периоду од 2008. године до 2016. године

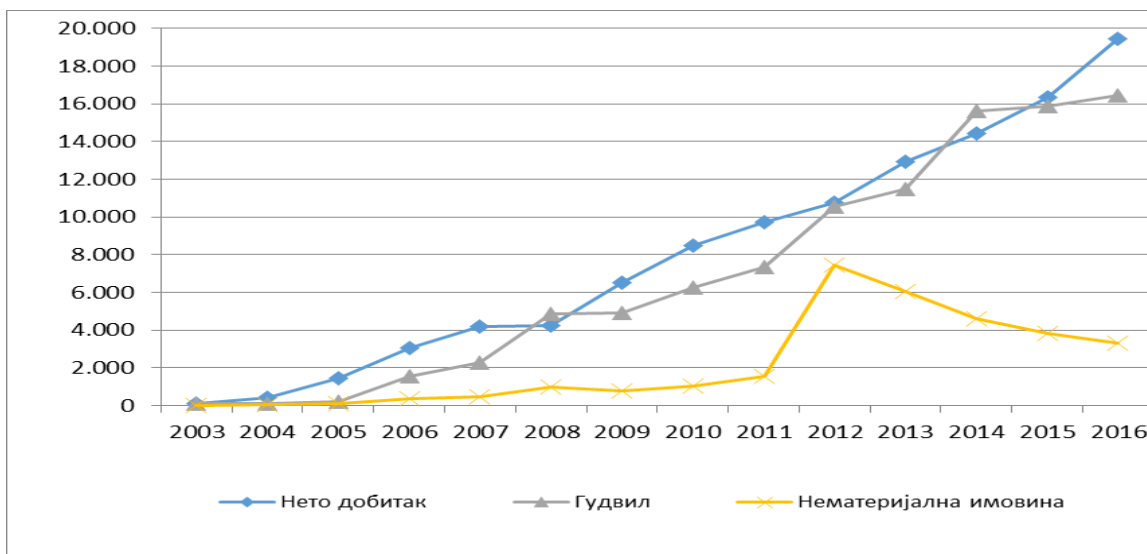
Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Може се приметити да су 2014. година и 2015. година биле турбулентне што се тиче ИТ компанија, јер је код већег броја дошло до смањења ефикасности, што је у највећем делу последица дејства економске кризе, чије се последице још увек осећају (Табела 15). Примера ради, компанија *Symantec* која је релативно била ефикасна, 98%, 2014. године је била (41%) и 2015. године је забележила значајан пад, као што се догодило и код других компанија, *Googla*, *Intel*, *SAP AG*, *Red Hat*, јер се многе компаније нису на најбољи начин снашле на високо конкурентском тржишту ИТ сектора у условима када се још увек осећају последице економске кризе.

На основу мерења ефикасности коришћењем упоредивих финансијских извештаја у претходним примерима је потврђена хипотеза Х1(б), да упоредиво финансијско извештавање доприноси у великој мери поверењу инвеститора и повериоца у процесу финансијског одлучивања, и боље одражава ефикасност употребе капитала.

Посматрајући улазне варијабле, сопствени капитал, гудвил и нематеријалну имовину посебно за ИТ компаније које су имале 100% ефикасност, може се приметити да су улазне величине расле из године у годину, као и приход и нето добитак као излазне варијабле, што је приказано сликом која следи:

Слика 13. Кретање нето добитка и гудвила компаније *Google* за посматрани период од 2003. године до 2016. године

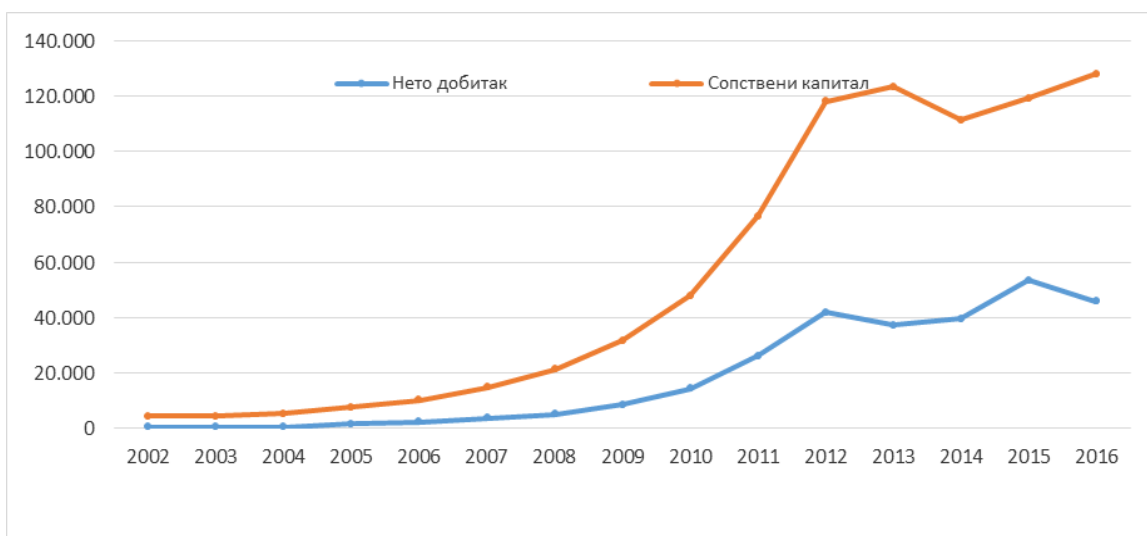

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

Посматрајући претходну слику уочава се да су нето добитак и гудвил компаније *Google* имали линеарни раст из године у годину, док се нематеријална имовина нешто спорије кретала, а од 2012. године је почела да опада.

У наставку следи приказ кретања сопственог капитала и нето добитка за компанију *Apple*:

Слика 14. Кретање сопственог капитала и нето добитка компаније *Apple* за период од 2002. године до 2016. године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На основу презентоване слике јасно се види да сопствени капитал и нето добитак компаније *Apple* све до 2012. године имају експоненцијални раст. Такође, приходи ове компаније за исти посматрани период показују експоненцијални раст што је представљено сликом која следи (слика број 15).

Слика 15. Раст прихода компаније *Apple* за период од 2004. године до 2016. године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

У наставку истраживања примењена је корелација. Корелација показује опште слагање варијација посматраних појава. Посматрана је корелација гудвила са осталим посматраним варијаблама за све компаније (Табела 16), као и корелација нематеријалне имовине са осталим истраженим варијаблама (Табела 17).

Табела 16. Корелација гудвила са променљивама које су коришћене у раду

Компаније	Актива	Приходи	Нето добитак	Сопств. капитал	Немат. Имовина	Мин.	Макс.
<i>Apple</i>	0,9328	0,8983	0,8610	0,8086	0,7252	0,7252	0,9328
<i>HP Company</i>	0,9292	0,6250	0,1346	-0,0164	0,6764	-0,0164	0,9292
<i>IBM</i>	0,6606	-0,0687	0,7867	-0,7503	0,0865	-0,7503	0,7867
<i>Microsoft</i>	0,8301	0,9646	0,7819	0,5140	0,8614	0,5140	0,9646
<i>Google</i>	0,9908	0,9875	0,9808	0,9879	0,7797	0,7797	0,9908
<i>Intel</i>	0,9661	0,9512	0,6034	0,8913	0,6124	0,6034	0,9661
<i>Oracle</i>	0,9878	0,9261	0,8873	0,9490	0,2652	0,2652	0,9878
<i>Qualcomm</i>	0,9595	0,9600	0,8754	0,9164	0,7933	0,7933	0,9600
<i>Xerox</i>	0,7037	0,7654	0,6028	0,8536	0,9418	0,6028	0,9418
<i>eBay</i>	0,6840	0,7684	-0,2824	0,9010	0,7408	-0,2824	0,9010
<i>SAP AG</i>	0,9639	0,8794	0,7307	0,9656	0,7203	0,7203	0,9656
<i>Adobe Systems</i>	0,9818	0,8791	0,0375	0,9473	0,2167	0,0375	0,9818
<i>Symantec</i>	0,9140	0,3910	0,0107	0,9067	0,6088	0,0107	0,9140
<i>Citrix Systems</i>	0,9751	0,9908	0,7678	0,5949	0,5989	0,5949	0,9908
<i>Red Hat</i>	0,8902	0,9738	0,9238	0,8263	0,8709	0,8263	0,9738
Минимум	0,6606	-0,0687	-0,2824	-0,7503	0,0865	-0,7503	0,7867
Максимум	0,9908	0,9908	0,9808	0,9879	0,9418	0,8263	0,9908

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Код компаније *Apple* се може уочити минимална корелација гудвила са нематеријалном имовином 0,7252, док је гудвил имао максималну корелацију са активом 0,9328. Због максималног коефицијента корелације може се закључити да је приносна снага активе у великој мери утицала на висину гудвил-а.

На основу података из *Табеле 16.* може се уочити веома мала негативна корелација гудвила са сопственим капиталом -0,0164 код компаније *Hewlett-Packard*, док је код компаније *IBM* такође изражена негативна корелација гудвила са сопственим капиталом али веома значајна -0,7503. Нето добитак има негативну корелацију са гудвилем -0,2824 код компаније *eBay*. Код компаније *Google* истакнута је висока позитивна корелација нематеријална имовина са гудвил-ом 0,7797. Посматрајући све компаније *Google* има највећу позитивну корелацију гудвил-а са нето добитком 0,9908. Компанија *Xerox* има високу позитивну корелацију нематеријалне имовине са гудвилем-ом 0,9418, док је код компаније *eBay* уочена негативна корелација гудвила са сопственим капиталом -0,2824. Тиме су приказане релације у смислу зависности између посматраних позиција с тим да је најповољнија зависност уочена код компаније *Google* на релацији односа између гудвила и нето добитка.

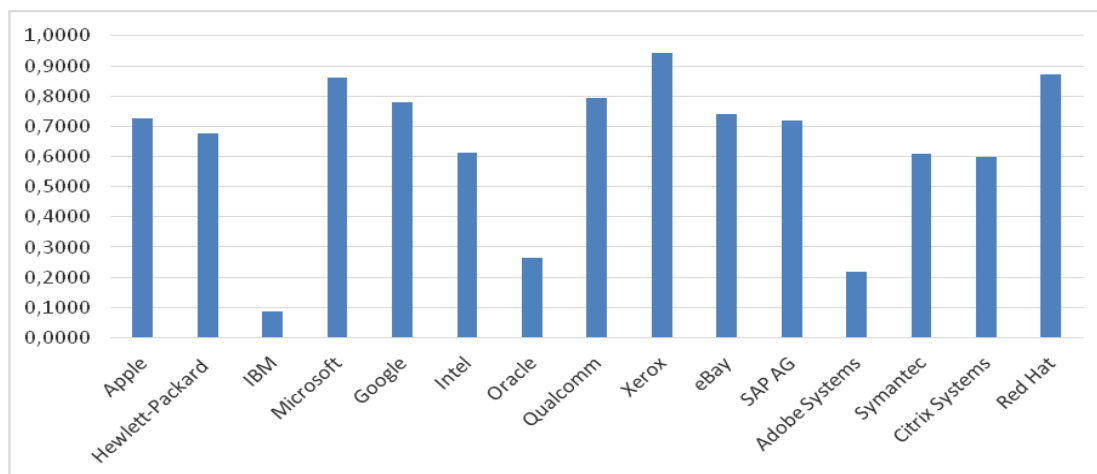
Слика 16. Однос корелације нето добитка, сопственог капитала и нематеријалне имовине са гудвилем

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На основу Слика 16 могу се уочити значајне флукуације посматрајући корелацију између ставки пасиве - нето добитка и сопственог капитала и ставки активе - нематеријалне имовине и гудвила. Са слике се посебно може уочити да компанија *IBM* има најизраженију флукуацију на релацији посматрања везе између сопственог капитала и гудвила.

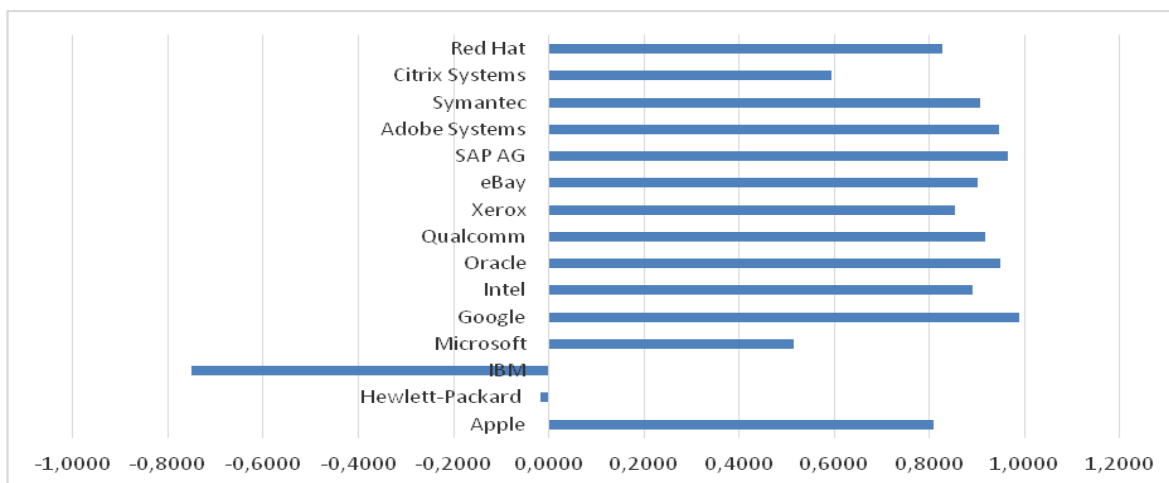
Слика 17. Корелација гудвила са нематеријалном имовином код ИТ компанија

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Код компаније *Xerox* (Слика 17), корелација гудвила са нематеријалном имовином је најизраженија за посматрани период од 2003. године до 2016. године.

Слика 18. Корелација гудвила са сопственим капиталом код изабраних ИТ компанија

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

Може се приметити (Слика 18) да је код компаније *IBM* понашање гудвила и сопственог капитала било инверзно, односно да постоји негативна корелација -0.75.

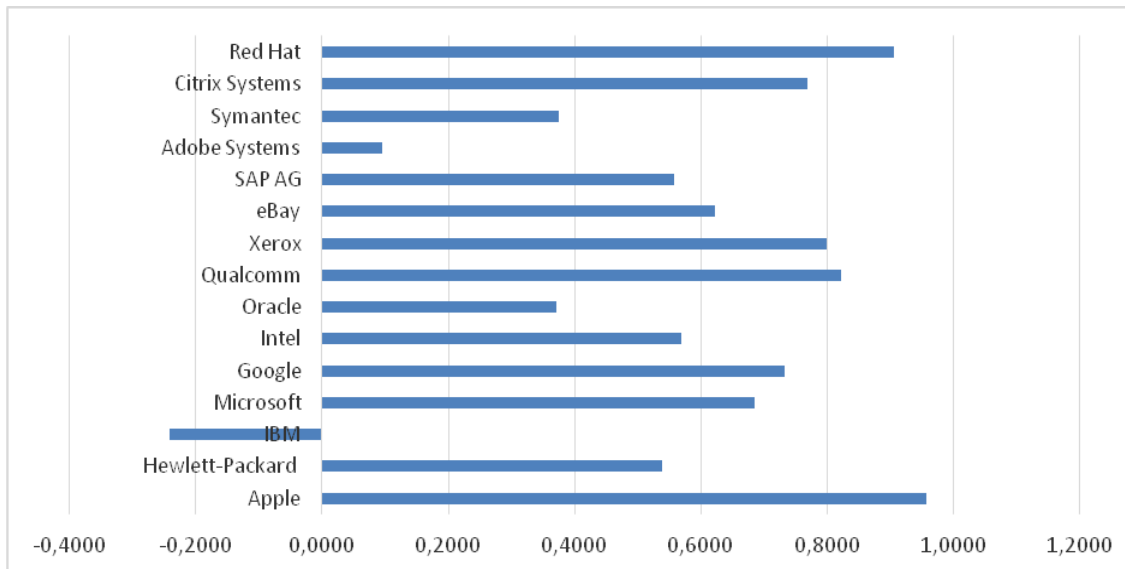
Табела 17. Корелација нематеријалне имовине са осталим истраженим варијаблама

Компаније	Актива	Приходи	Нето добитак	Сопст. капитал	Гудвил	Мин.	Макс.
<i>Apple</i>	0,8834	0,9262	0,9440	0,9568	0,7252	0,7252	0,9568
<i>HP Company</i>	0,7965	0,7188	0,3111	0,5383	0,6764	0,3111	0,7965
<i>IBM</i>	0,0536	-0,2555	0,1173	-0,2422	0,0865	-0,2555	0,1173
<i>Microsoft</i>	0,8587	0,8474	0,5273	0,6863	0,8614	0,5273	0,8614
<i>Google</i>	0,7595	0,7595	0,7296	0,7333	0,7797	0,7296	0,7797
<i>Intel</i>	0,5673	0,5643	0,4092	0,5691	0,6124	0,4092	0,6124
<i>Oracle</i>	0,2806	0,4257	0,3752	0,3711	0,2652	0,2652	0,4257
<i>Qualcomm</i>	0,8841	0,7989	0,6972	0,8231	0,7933	0,6972	0,8841
<i>Xerox</i>	0,8163	0,8903	0,6030	0,7993	0,9418	0,6030	0,9418
<i>eBay</i>	0,2098	0,2665	-0,1626	0,6221	0,7408	-0,1626	0,7408
<i>SAP AG</i>	0,6707	0,4988	0,5313	0,5580	0,7203	0,4988	0,7203
<i>Adobe Systems</i>	0,1465	0,2466	0,2158	0,0962	0,2167	0,0962	0,2466
<i>Symantec</i>	0,5254	0,8380	-0,4758	0,3744	0,6088	-0,4758	0,8380
<i>Citrix Systems</i>	0,5795	0,5659	0,3746	0,7691	0,5989	0,3746	0,7691
<i>Red Hat</i>	0,6613	0,7782	0,7069	0,9057	0,8709	0,6613	0,9057
Минимум	0,0536	-0,2555	-0,4758	-0,2422	0,0865	-0,4758	0,1173
Максимум	0,8841	0,9262	0,9440	0,9568	0,9418	0,7296	0,9568

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На основу података из *Табеле 15.* може се уочити негативна корелација нематеријалне имовине са нето добитком $-0,1626$ код компаније *eBay*, док је код компаније *Symantec* такође изражена негативна корелација нематеријалне имовине са нето добитком али значајнија $-0,4758$. Посматрајући све компаније *Apple* има највећу позитивну корелацију нематеријалне имовине са сопственим капиталом $0,9568$. *Apple* има највећу позитивну корелацију нематеријалне имовине са нето добитком $0,9440$. Закључујемо да нематеријална имовина код компаније *Apple* остварила највећу зависност тј. утицај на нето добитак и сопствени капитал. Компанија *Xerox* има високу позитивну корелацију нематеријалне имовине са гудвил-ом $0,9418$, док је код компаније *IBM* уочена негативна корелација нематеријалне имовине са сопственим капиталом $-0,2422$, што је приказано *Сликом 19.*

Слика 19. Корелација нематеријалне имовине и сопственог капитала код изабраних ИТ компанија

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

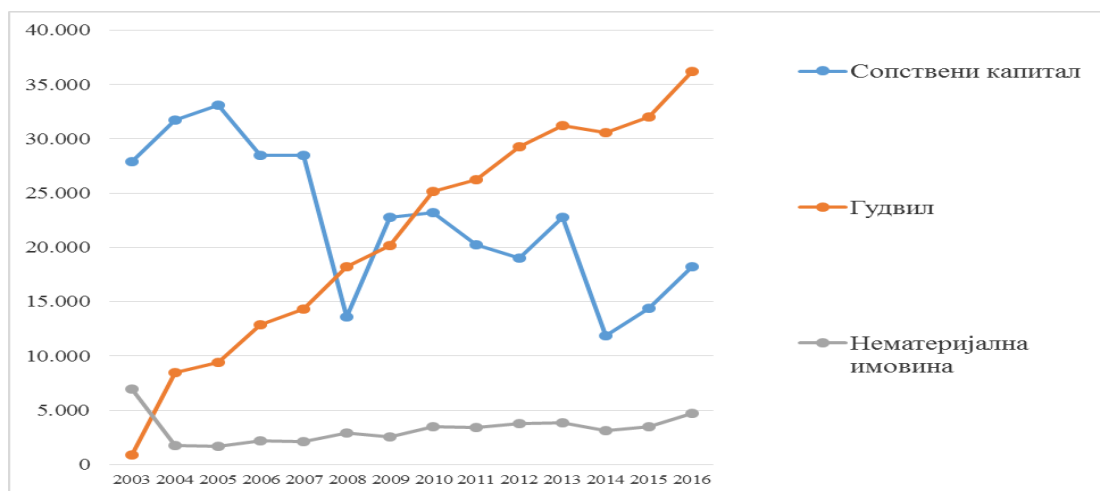
На основу претходне слике (*Слика 19*) уочава се да код компаније *IBM* јавља негативна корелација сопственог капитала и нематеријалне имовине $-0,2422$.

Табела 18. Корелациона табела између улазних и излазних величина код компаније *Apple*

	Актива	Приходи	Нето добитак	Сопствени капитал	Гудвил
Приходи	0,9906	1			
Нето добитак	0,9739	0,9938	1		
Сопствени капитал	0,9591	0,9791	0,9837	1	
Гудвил	0,9328	0,8983	0,8609	0,81	1
Нематеријална имовина	0,8833	0,9262	0,9441	0,96	0,7252

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

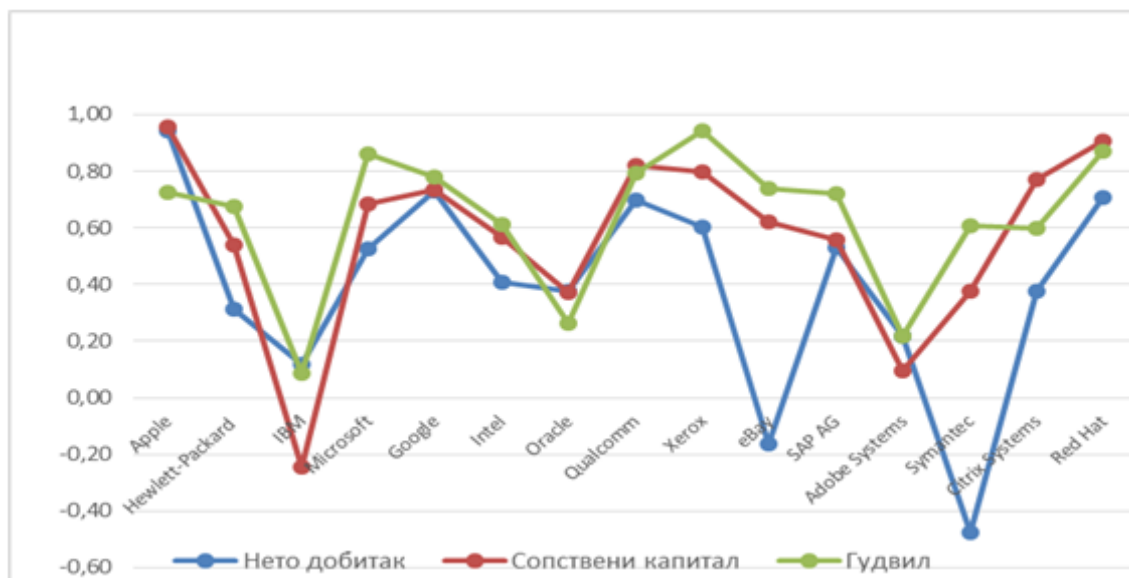
Као што видимо, како нематеријална улагања расту као и гудвил и сопствени капитал, тако расту и укупни приходи и нето добитак. Табела 18. показује врло високу директну стохастичку везу између варијабли *input*-а и варијабли *output*-а.

Слика 20. Кретање сопственог капитала, гудвила и нематеријалне имовине код компаније *IBM*

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Код компаније *IBM* сопствени капитал узроковао је негативну корелацију са гудвил-ом (-0,7503) и нематеријалном имовином (-0,2422) али то није утицало на ефикасност компаније која је константно износила 100%. Гудвил је у порасту од 2003. године до 2012. године (Слика 20).

Слика 21. Корелација нето добитка, сопственог капитала и гудвила са нематеријалном имовином код посматраних ИТ компанија

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Посматрајући Сliku 21. код приказаних ИТ компанија може се приметити да се нето добитак, сопствени капитал и нематеријална имовина веома слично понашају за сваку компанију појединачно, што указује на то да посматране варијабле - нето добитак, сопствени капитал и гудвил зависе једна од друге. Гудвил компаније Xerox показује највиши раст, а код компаније Symantec ставка нето добитак највиши пад.

Табела 19. Приказ регресионог модела прихода у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније Apple

<i>Regression Statistics</i>						
<i>Multiple R</i>	0.9797					
<i>R Square</i>	0.9598					
<i>Adjusted R Square</i>	0.9531					
<i>Standard Error</i>	18133.0897					
<i>Observations</i>	15					
	<i>Coefficients</i>	<i>Stand. Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper95%</i>
<i>Intercept</i>	-3189.63	7432.29	-0.43	0.68	-19383.20	13003.94
Сопст. капитал	1.79	0.32	5.52	0.00	1.08	2.49
Немат.имовина	-5.53	8.78	-0.63	0.54	-24.67	13.61

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На основу горње Табеле 19. закључујемо високо слагање варијација прихода са нематеријалном имовином и сопственим капиталом. Како је *R Square* већи од 0.5 може се закључити да добијени регресиони модел добро репрезентује посматране емпиријске податке прихода, нематеријалне имовине и сопственог капитала. Са аспекта финансија, нематеријална имовина је у већем делу финансирана сопственим капиталом и генерисала је значајан део прихода, што је свакако добро за финансијске перформансе компаније. Из коефицијента вишеструке корелације може да се закључи, имајући у виду добијене податке, да постоји значајна вишеструка корелација и примећујемо високо слагање нематеријалне имовине и сопственог капитала са приходом.

На основу приказане табеле, уочава се да највећи утицај има укамаћивање сопственог капитала у односу на генерисање прихода (оцена коефицијента је статистички значајна) док је овај утицај безначајан када је реч о нематеријалној имовини, како је *P* вредност одсечка 0,6754, односно већи од 0,05, оцена одсечка није значајна на нивоу од 0,05 као ни на нивоу 0,01. Са вероватноћом од 0,95 може се оценити да коефицијент сопственог капитала ће се кретати између 1,08 до 2,49.

Табела 20. Приказ регресионог модела прихода у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније *IBM*

<i>Regression Statistics</i>						
<i>Multiple R</i>	0.2626					
<i>R Square</i>	0.0689					
<i>Adjusted R Square</i>	-0.1003					
<i>Standard Error</i>	8375.4673					
<i>Observations</i>	14					
	<i>Coefficients</i>	<i>Stand. Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>
<i>Intercept</i>	101881.06	11166.05	9.12	0.00	77304.75	126457.38
Сопств. капитал	-0.07	0.36	-0.21	0.84	-0.86	0.71
Немат. имовина	-1.59	1.76	-0.90	0.39	-5.46	2.28

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

Како је *R Square* 0,0689 мањи од 0,5 може се закључити да регресиони модел није поуздан за репрезентовање посматраних емпиријских података код компаније *IBM*, а то са друге стране потврђују и добијене *P* вредности које су све веће од 0,05. Не може се користити за оцењивање и предвиђање прихода на бази сопственог капитала и нематеријалне имовине. На основу израчунатих података приказаних у Табели 18. уочава се да не постоји узрочно слагање између сопственог капитала и нематеријалне имовине у односу на приходе компаније *IBM*.

Табела 19. приказује вишеструку корелацију код компаније *Apple* где сопствени капитал и нематеријална имовина утичу на приход за разлику код компаније *IBM* где утицај не постоји, постоји корелација у износу од 0,26, али није значајна.

Табела 21. Приказ регресионог модела нето добитка у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније *IBM*

<i>Regression Statistics</i>	
<i>Multiple R</i>	0.5948
<i>R Square</i>	0.3538
<i>Adjusted R Square</i>	0.2363
<i>Standard Error</i>	2793.7415
<i>Observations</i>	14

	<i>Coefficients</i>	<i>Stand. Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower95%</i>	<i>Upper95%</i>
<i>Intercept</i>	18752.07	3724.58	5.03	0.00	10554.33	26949.80
Сопств. капитал	-0.28	0.12	-2.41	0.03	-0.55	-0.02
Немат. имовина	-0.07	0.59	-0.11	0.91	-1.36	1.22

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На основу израчунатих вредности у претходној табели уочава се да сопствени капитал има узрочно слагање са нето добитком, за разлику од нематеријалне имовине где то није случај код посматране компаније *IBM*. Корелација нето добитка и нематеријалне имовине је 0,1173 (Табела 17.) те је закључак у складу са регресионим моделом.

Табела 22. Приказ регресионог модела нето добитка у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније *Microsoft*

<i>Regression Statistics</i>	
<i>Multiple R</i>	0.57
<i>R Square</i>	0.32
<i>Adjusted R Square</i>	0.22
<i>Standard Error</i>	4703.74
<i>Observations</i>	16

	<i>Coefficients</i>	<i>Stand. Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>Pvalue</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper95%</i>
<i>Intercept</i>	15756.94	4589.53	3.43	0.00	5841.86	25672.03
Сопств. капитал	-0.09	0.09	-0.92	0.37	-0.29	0.12
Немат. имовина	1.99	0.86	2.31	0.04	0.13	3.84

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

На примеру вишеструке корелације за компанију *Microsoft* закључује се да је коефицијент вишеструке регресије недовољно значајан за уочавање степена утицаја сопственог капитала и нематеријалних улагања у односу на нето добитак.

Код модела вишеструке регресије код компаније *Microsoft*, може се приметити да нематеријална имовина статистички значајно утиче на нето добитак док сопствени капитал значајно не утиче на нето добитак, на нивоу значајности од 0,05. утиче у значајној мери на нето добитак.

Табела 23. Приказ регресионог модела прихода у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније *Google*

<i>Regression Statistics</i>						
<i>Multiple R</i>	1.00					
<i>R Square</i>	1.00					
<i>Adjusted R Square</i>	1.00					
<i>Standard Error</i>	1551.80					
<i>Observations</i>	14.00					
	<i>Coefficiens</i>	<i>Stand. Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper95%</i>
<i>Intercept</i>	1335.84	655.42	2.04	0.07	-106.73	2778.41
Сопств. капитал	0.61	0.01	43.25	0.00	0.58	0.64
Немат. имовина	0.70	0.26	2.72	0.02	0.13	1.27

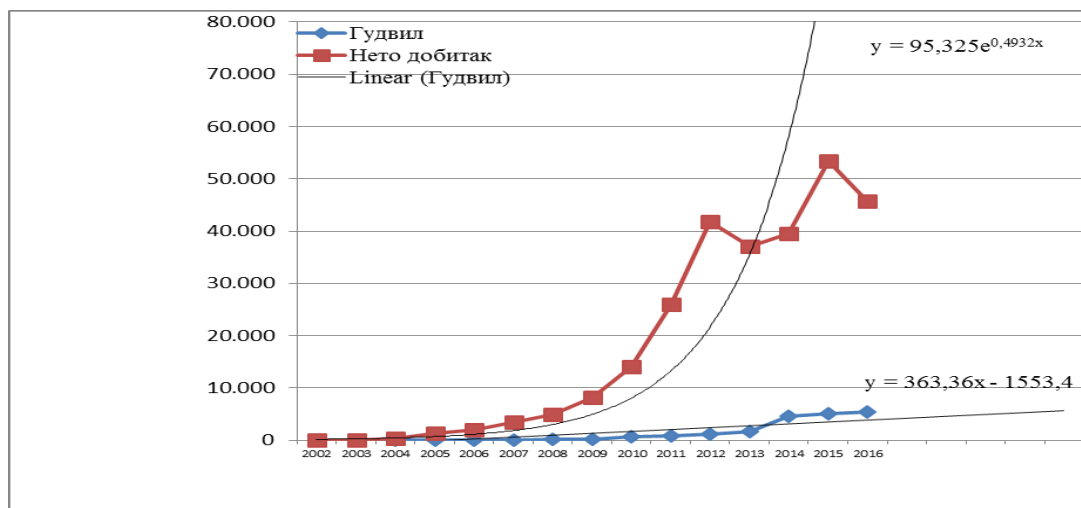
Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

На основу примењеног модела вишеструке регресије (Табела 23), сопствени капитал и нематеријална имовина код компаније *Google* значајно утичу на генерисање прихода, што говори о високом степену укамаћивања сопственог капитала и добијени регресиони модел прихода у односу на сопствени капитал и нематеријалну имовину може се користити за оцењивање и предвиђање прихода, у прихода једнако је $1335,84 + 0,61 \times 1$ (сопствени капитал) $+ 0,70 \times 2$ (нематеријална имовина). На нивоу значајности од 0,05 оцењени коефицијент сопственог капитала биће од 0,58 до 0,64, а оцењени коефицијент нематеријалне имовине биће од 0,13 до 1,27.

На основу примењених модела потврђена је хипотеза $X_2(a)$, којом је доказано да унапређење развоја и имплементације Међународних рачуноводствених стандарда који се односе на вредновање гудвила и нематеријалне имовине има посредан утицај на конкурентност међународних компанија у домену финансијског одлучивања употребом интелектуалног капитала (нематеријалне имовине).

У наставку рада, бавимо се испитивањем динамике (тренда) финансијских остварења ИТ компанија. Познато је да се динамичке појаве приказују временским серијама, како моментним тако и интервалним.

Слика 22. Кретање нето добитка и гудвил-а компаније *Apple* у периоду од 2002. године до 2016. године.

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

Са претходне слике се уочава да се гудвил код компаније *Apple* понаша линеарно кроз време и у просеку расте 363,3 док је нето добитак експоненцијално растао и то нагло од 2008. године. Може се приметити да је 2013. године нето добитак имао благи пад, па је наставио да расте почевши од 2014. године, са идентичним флукуацијама у наредним годинама. За дубље испитивање треба посматрати појединачне ставке које утичу на нето добитак. Притом, треба имати у виду да су остварене перформансе резултат оствареног рада компаније.

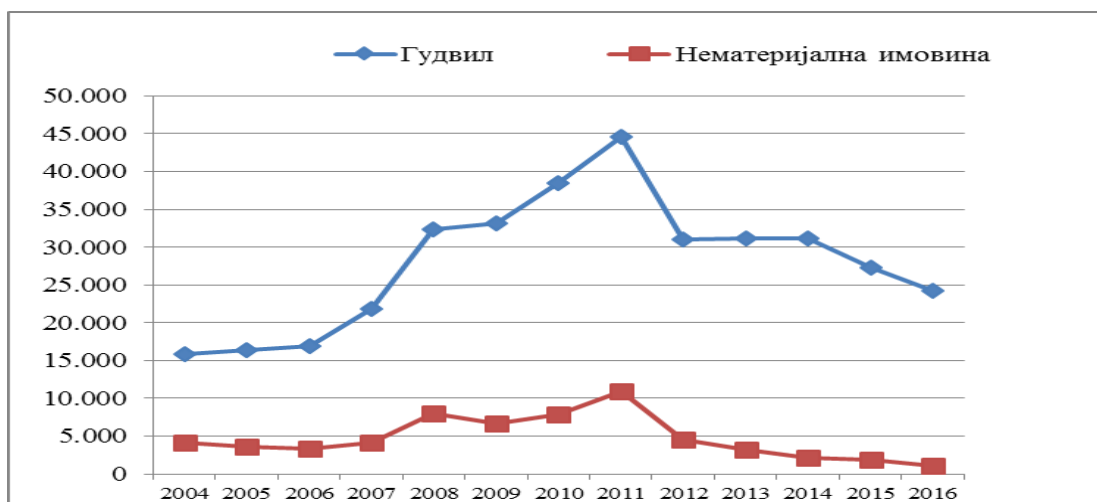
Слика 23. Кретање нематеријалне имовине и гудвил-а компаније *Apple* у периоду од 2002. године до 2016. године.

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Код компаније *Apple* кретање нематеријалне имовине и гудвил-а се може окарактерисати са истим трендом благог раста све до 2010. године, када се јавља експоненцијални раст све до 2013. године за нематеријалну имовину и 2014. године за гудвил (Слика 23).

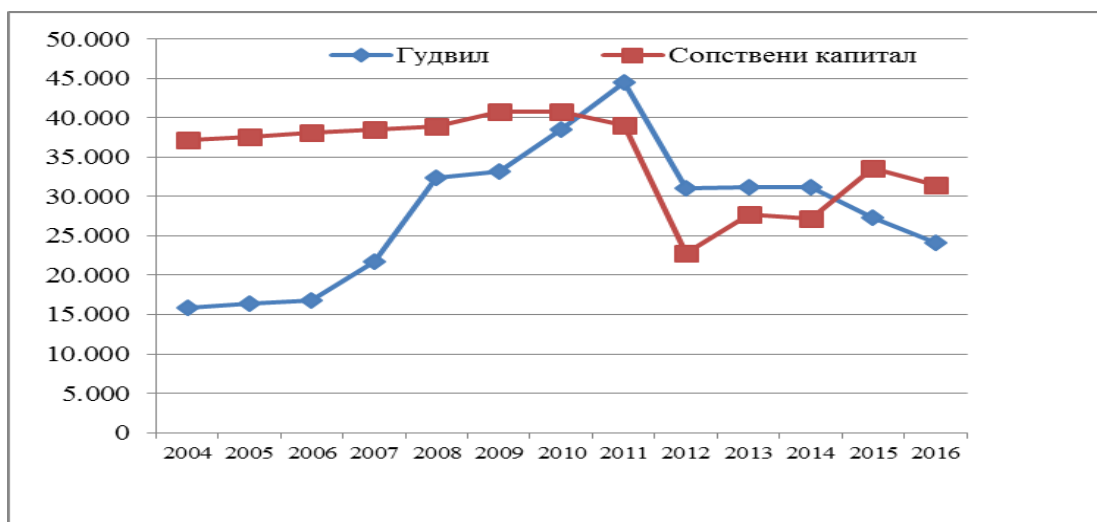
Слика 24. Кретање нематеријалне имовине и гудвила компаније *Hewlett-Packard* у периоду од 2004. године до 2016. године.

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

Код компаније *Hewlett-Packard*, уочава се криволинијско понашање гудвила и нематеријалне имовине са сличном тенденцијом раста и опадања током посматраног периода (Слика 24).

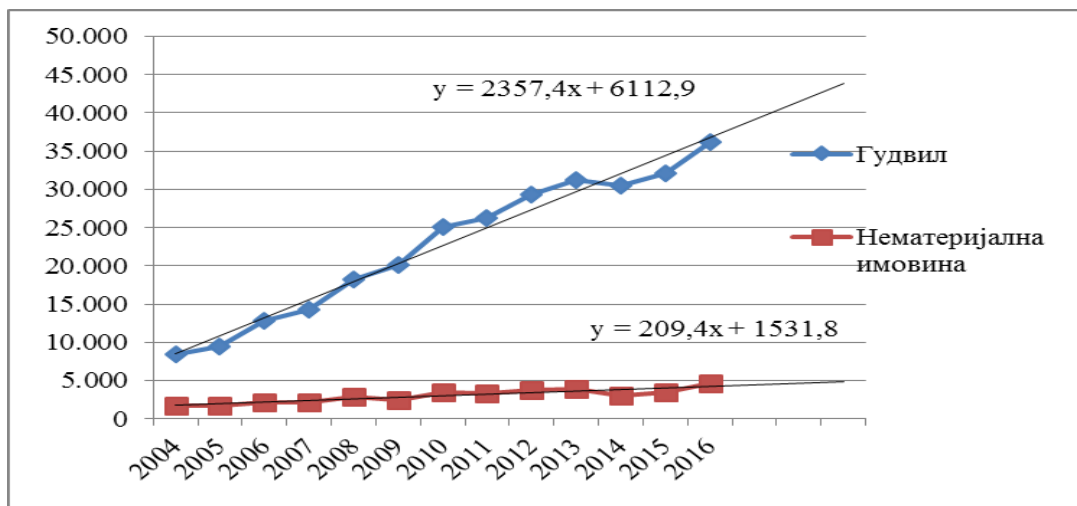
Слика 25. Кретање сопственог капитала и гудвила компаније *Hewlett-Packard* у периоду од 2004. године до 2016. године.

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Такође, код компаније *Hewlett-Packard* кретање сопственог капитала је веома слично у периоду од 2004. године до 2011. године, затим се примећује пад током 2012. године (Слика 25). Може се закључити да се сопствени капитал понаша исто као и гудвил, односно да постоји криволинијско понашање, што зависи од две стопе и то: стопе приноса на сопствени капитал и стопе приноса на туђи капитал.

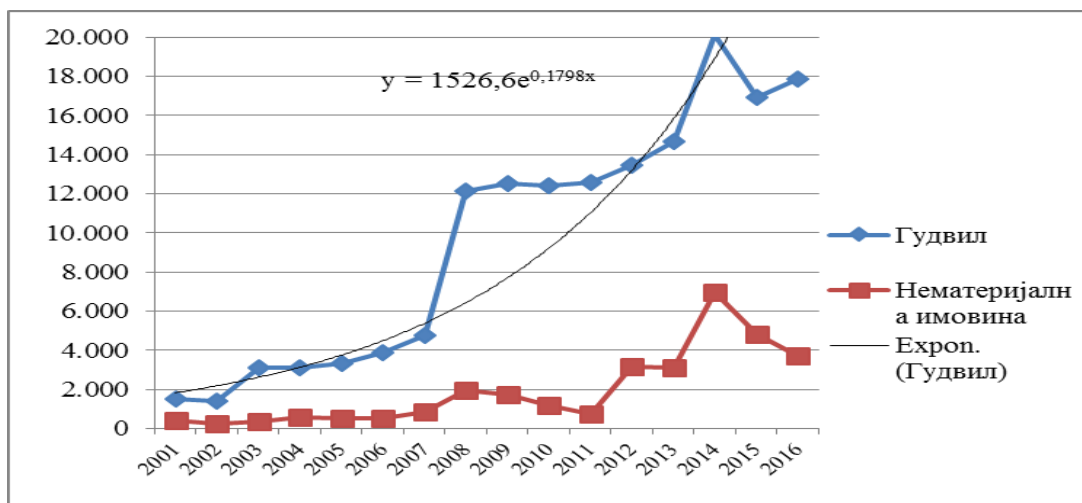
Слика 26. Кретање нематеријалне имовине и гудвила компаније *IBM* у периоду од 2004. године до 2016. године.

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

На основу Сlike 26., примећује се линеарно понашање гудвила и нематеријалне имовине, с тим да гудвил показује значајан раст током посматраног периода, док нематеријална имовина незнатно расте у периоду од 2004. године до 2016. године.

Слика 27. Кретање нематеријалне имовине и гудвил-а компаније *Microsoft* у периоду од 2001. године до 2016. године.

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Код компаније *Microsoft* гудвил показује експоненцијални раст, дакле нагли пораст у просеку, а највећи од 2007. године до 2008. године, док нематеријална имовина има знатне варијације из године у годину (Слика 27).

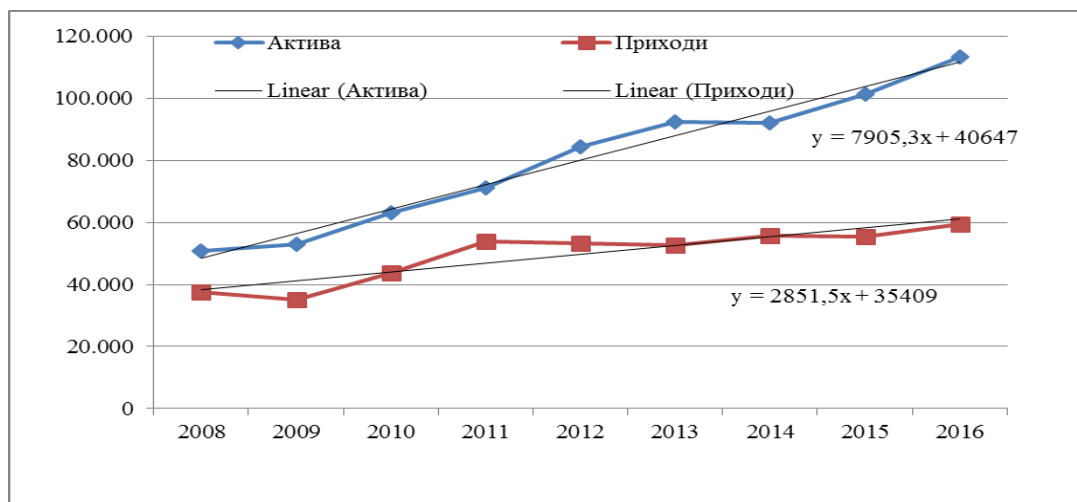
Слика 28. Кретање нематеријалне имовине и гудвила компаније *Google* у периоду од 2003. године до 2016. године.

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

У просеку из године у годину гудвил код компаније *Google* има линеарни раст за посматрани период, док нематеријална имовина показује линеарни раст до 2011. године, незнатни скок па опадање од 2012. године (Слика 28).

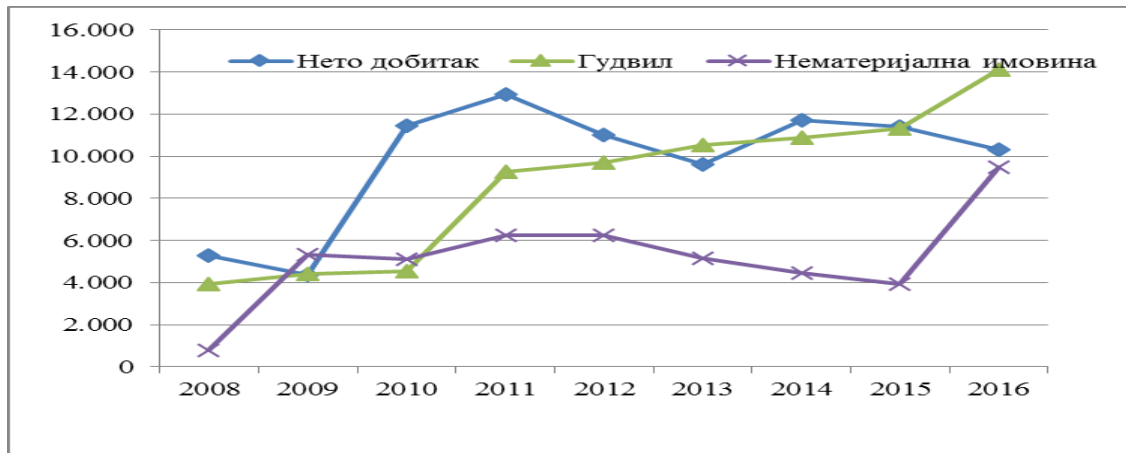
Слика 29. Кретање активе и прихода компаније *Intel* у периоду од 2008. године до 2016. године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

Код компаније *Intel* у периоду од 2008. године до 2016. године може се уочити веома слично линеарно понашање активе и прихода, са тим да је темпо раста активе много већи и бржи у односу на темпо раста прихода (Слика 29). Из овога изводимо закључак да компанија има капитално интензивну делатност, јер у континуитету повећава активу, али непропорционално са кретањем прихода.

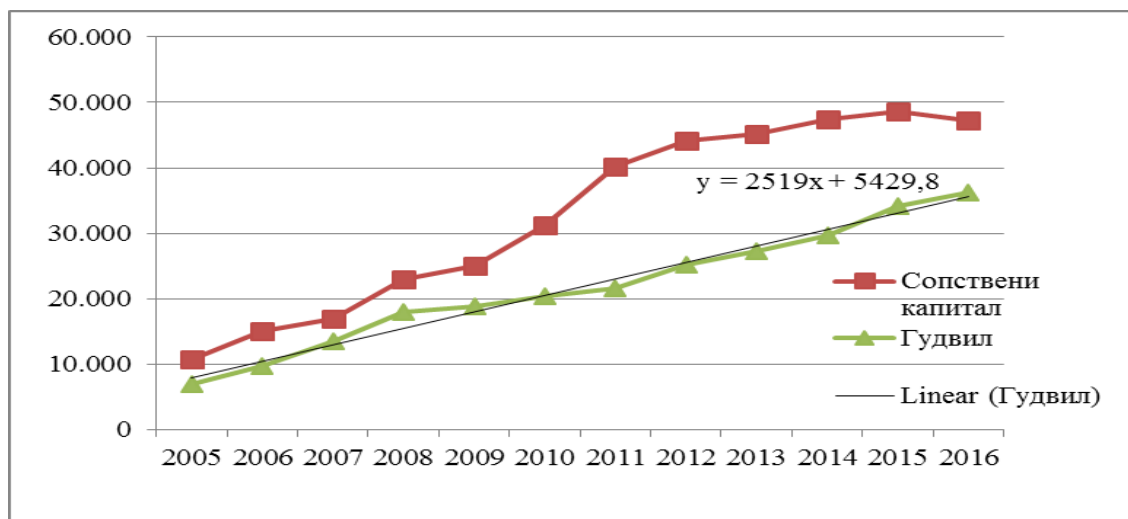
Слика 30. Кретање нето добитка, нематеријалне имовине и гудвила компаније *Intel* у периоду од 2008. године до 2016. године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Може се приметити доста варијабилно кретање гудвила са тенденцијом раста код компаније *Intel* у периоду од 2008. године до 2016. године, док се кретање нематеријалне имовине варијабилно мења (Слика 30).

Слика 31. Кретање сопственог капитала и гудвил-а компаније *Oracle* у периоду од 2005. године до 2016. године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Примећује се линеарни раст гудвил-а из године у годину, док је код сопственог капитала то линеарно кретање изразитије за компанију *Oracle*. Растом сопственог капитала повећава се потенцијална зарађивачка моћ компаније.

Слика 32. Кретање нето добитка и нематеријалне имовине компаније *Oracle* у периоду од 2005. године до 2016. године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

На слици изнад може се запазити варијабилно криволинијско понашање нето добитка и нематеријалне имовине код компаније *Oracle* за посматрани период.

Слика 33. Кретање нематеријалне имовине и гудвил-а компаније *eBay* у периоду од 2005. године до 2016. године

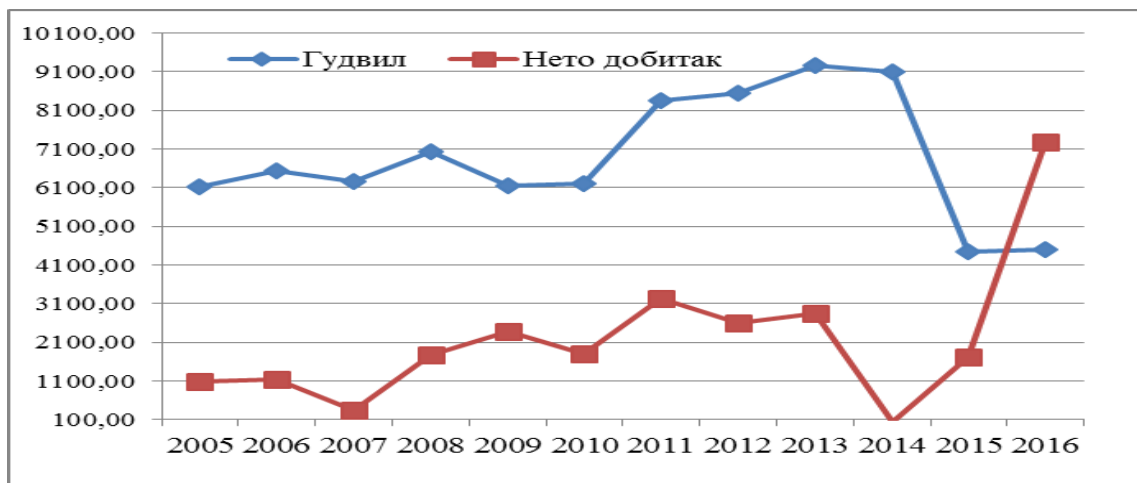

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

Слика 33. говори у прилог томе де се у периоду од 2005. године до 2016. године уочава криволинијско понашање, нестабилно кретање и гудвил-а и нематеријалне

имовине код компаније *eBay*, са тим да је гудвил знатно већи у односу на нематеријалну имовину.

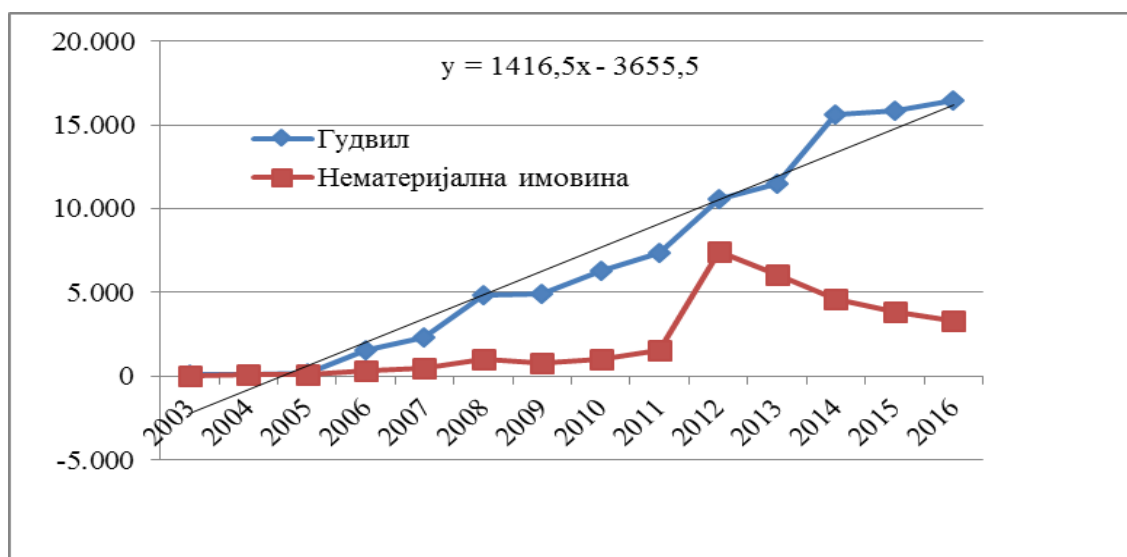
Слика 34. Кретање нето добитка и гудвил-а компаније *eBay* у периоду од 2005. године до 2016. године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија- www.annualreports.com)

На основу претходне слике уочава се за период од 2005. године до 2016. године криволинијско понашање, нестабилно кретање и гудвил-а и нето добитка код компаније *eBay*, на шта би менаџмент ове компаније требало да обрати посебну пажњу јер је стабилност компаније важна како за саму компанију тако и за потенцијалне инвеститоре, кредиторе и друге повериоце (интересне групе).

Слика 35. Кретање нематеријалне имовине и гудвил-а компаније *Google* у периоду од 2003. године до 2016. године

Извор: аутор (на основу података из годишњих извештаја ИТ компанија - www.annualreports.com)

Слика 35. приказује како код компаније *Google* кретање гудвил-а се може описати да је линеаран и да расте из године у годину, док је понашање нематеријалне имовине било линеарно све до 2011. године када је уочен изразити скок све до 2012. године, па опадање.

На основу примене корелационог и регресионог теста, а коришћењем података из финансијских извештаја који користе МСФИ потврђена је хипотеза $H_1(a)$, да квалитет Међународних стандарда финансијског извештавања јесте у корелацији са квалитетом финансијских информација у корпоративном извештавању, те у том смислу може да утиче на извештајне перформансе предузећа.

42. Научни и практични допринос

Предмет ове дисертације је развој рачуноводствених стандарда са гледишта упоредивог финансијског извештавања у пословању међународних компанија. Услед глобализације тржишта, наметнула се као нужност потреба за приступом финансијским информацијама о финансијским перформансама компанија, што је олакшано хармонизованим рачуноводственим стандардима. У том контексту, истиче се да је питање међународног пословања компанија неодојиво од разматрања проблематике опште интернационализације тржишта, као и хармонизације финансијског извештавања. У том контексту, јавља се потреба за стандардизацијом финансијског извештавања. Да би процес хармонизације финансијског извештавања обезбедио несметано пословно комуницирање путем информација из финансијских извештаја, што је подлога за квалитетно пословно одлучивање, неопходно је да компаније које послују интернационално примењују једнообразан оквир финансијског извештавања и јединствена правила, принципе, смернице, стандарде и тумачења постављена од стране компетентних и међународно признатих професионалних организација. У наставку су представљена разматрања закључака истраживања, након чега следе и ограничења која га тангирају, да би се, што је логичан след, указало на проблеме приликом реализације истраживања а дате су и будуће смернице и препоруке које могу да доведу до унапређења у будућности за истраживану проблематику.

Научно-истраживачки доприноси ове дисертације се могу сагледати у појашњењу и потпунијем сагледавању проблематике рачуноводствених стандарда, како теоријског, тако и са стручног аспекта. У теоријском смислу дисертација је омогућила синтезу и укрштање теоријских сазнања о проблематици конвергенције рачуноводствених стандарда, као и њиховом значају који имају за квалитет финансијских извештаја. Друштвени значај овог истраживања је примена актуелних сазнања о важности примене рачуноводствених стандарда са аспекта њихове хармонизације кроз њихов утицај на одлучивање у међународним компанијама. Имајући у виду досадашња истраживања и интересовања истраживача за ово поље, посебан значај овог истраживања се манифестује у идентификовању ове проблематике као релевантне а истовремено и критичне у

делу који се односи на нематеријалну имовину са аспекта признавања и вредновања. Када је реч о правцима истраживања ове теме, следећа итерација би могла да буде везана за истраживања кретања финансијских индикатора међународних компанија по индустријама ради утврђивања импликација у смислу (не)примене једне од доминантних група рачуноводствених стандарда (ОПРП или МСФИ).

Навешћемо неколико резултата који представљају научне и практичне доприносе дисертације настале емпиријским истраживањем и применом методе студије случаја.

Многобројни проблеми који су рачуноводствене природе, још увек немају специфицирана интегрална решења, тако да су изазов за истраживање. Један од таквих је управо проблем конвергенције рачуноводствених стандарда, који и даље представља један еволутиван процес. За потребе истраживања у овој дисертацији је проучена релевантна академска и стручна (професионална) литература која се односи на развој, примену рачуноводствених стандарда, те њихове импликације.

С обзиром на изузетно велики глобални значај америчког тржишта капитала и америчке економије уопште, посебно важан сегмент читавог процеса конвергенције јесте конвергенција МСФИ и општеприхваћених рачуноводствених принципа (*Generally Accepted Accounting Principles* – ОПРП) САД, као још једног важног сета стандарда високог квалитета. Успешно окончање овог сегмента процеса конвергенције, који је формално започет 2002. године потписивањем споразума (познатог као "*Norwalk agreement*") од стране IASB-а и америчког Одбора за стандарде финансијског рачуноводства (*Financial Accounting Standards Board* – FASB) и још увек траје, представља најважнији предуслов за прихватање МСФИ у САД, чиме би они практично стекли статус глобалних стандарда. Глобализација иницира оснивање наднационалних центара утицаја, тако да и то треба имати у виду приликом процене крајњих ефеката конвергенције рачуноводствених стандарда. Са друге стране, треба имати у виду предности примене међународних рачуноводствених стандарда као што су: финансијски, економски и политички. Анализом садржаја релевантне академске и стручне литературе, уочава се да предузећа, кредитори и инвеститори преферирају приближавање домаћих рачуноводствених стандарда са међународним рачуноводственим стандардима за стварање оквира финансијског извештавања високог квалитета.

У дисертацији се пошло од хипотезе да је упоредиво финансијско извештавање основна инфраструктура за одлучивање у међународном пословању. Применом методе анализе садржаја уочено је да преовладава становиште у релевантној академској литератури, као и стручним радовима, да различити стандарди стварају неефикасности у пограничним токовима капитала. У том смислу, закључује се да се очекује да ће јединствени стандарди извештавања довести до смањења трошкова капитала тако што ће међународно прихваћени стандарди проширити базу глобалног финансирања, јер ће елиминисати трошкове као препреку за улазак и охрабрити инвеститоре да теже приступу страним тржиштима. Разматрајући ово питање, уочено је да је план приближавања FASB/IASB био једна од највећих

предности у помагању МСФИ да стекну своје упориште. ОПРП и МСФИ су истакнути и најчешће примењивани рачуноводствени стандарди. Говорећи о пројекту приближавања доводи до будућег споразума између ова два скупа стандарда, глобално финансијско извештавање ће се заснивати на једном скупу стандарда. На тај начин ће се остварити крајњи циљ међународног извештавања, и међународни стандард ће бити идеја чије време је коначно стигло.

У том оквиру, за емпиријско истраживање коришћене су две студије случаја. Код прве, за референтну групу, узети су МСФИ стандарди за истраживање у односу на број котираних компанија. Пошто је већ позната чињеница да је више од 100 земаља света до данас прихватило МСФИ, при чему су их неке земље прихватиле у потпуности, а неке уз мање или веће модификације, ради адаптације на специфичне околности, акценат у примени студије случаја је стављен управо на њих. Притом наглашавамо да постоје два пута у примени ове групе стандарда; први који се односи на то да се појединим земљама процес прихватања одвија постепено, путем константног приближавања националних стандарда и МСФИ, и други, док се друге земље опредељују за нагли, једнократни прелазак на МСФИ.

У примени прве студије случаја, истраживачка пажња је усмерена на сагледавање броја котираних компанија посматрајући глобални ниво и примене рачуноводствених стандарда, јер значај квалитета финансијских извештаја постаје још већи са растом компанија чијим се хартијама од вредности тргује на организованом тржишту. Поред тога, инвеститори су посебна циљна група за коју су поменути подаци значајни. То је посебно комплексно питање за компаније које послују глобално.

У другој студији случаја, истраживачка пажња је усмерена на сагледавање броја котираних компанија посматрајући земље Г-20, што је од посебног значаја за праћење компанија на развијеним тржиштима, где је посебно важно у које компаније инвестирати капитал, на основу објављених и анализираних перформанси у финансијским извештајима, чији квалитет пресудно зависи од примене одговарајуће групе стандарда. Истражујући наведену проблематику, ради подстицања раста ефикасности у прекограничним токовима капитала лидери из земаља Г20 су успоставили своју подршку за развој јединственог скупа висококвалитетних глобалних рачуноводствених стандарда. У том смислу, анализирана је примена МСФИ управо у земљама Г20.

Полазећи од хипотезе „Да ли и у којој мери упоредиво финансијско извештавање доприноси расту конкурентности међународних компанија?“ дошло се до закључка на основу *desk research* методе анализе садржаја да преовладава мишљење да оно свакако доприноси у одређеној мери повећању конкурентности поменутих компанија али меру у којој се то остварује није могуће идентификовати на директан начин, већ само посредно и оквирно због непостојања јединствених стандарда који би били у примени за шире, међународно тржиште. Глобализација је та која намеће потребу за јединственим пословним језиком, а то је управо је рачуноводствени језик, који уједно представља платформу финансијског извештавања. Рачуноводствени стандарди и њихова хармонизација су неминовност у процесу

унапређења међународног пословања јер они представљају основу (квалитетног) финансијског извештавања. Односе се на поступке и норме којима се повећава ефикасност рачуноводствене комуникације, те се уједно генеришу подаци за интернационализацију протока капитала и робе, за упоредне анализе, чиме се омогућава повећање упоредивости и стандардизације у области финансијског извештавања, што је заправо и сврха постојања и примене стандарда.

Када је реч о истраживачкој хипотези „Који су модалитети унапређења сегмената Међународних стандарда финансијског извештавања у функцији повећања упоредивости финансијских извештаја посебно у домену вредновања гудвила и нематеријалне имовине?“, у дисертацији преовладава став да постоје одређене разлике када је реч о признавању елемента који се односе на рачуноводствени третман поменутих ставки али које свакако не доводе до асиметрије информација. Процес признавања отежава и чињеница да постоје различите критичне тачке у вредновању као гудвила, тако и нематеријалне имовине, што истиче у први план неопходност идентификовања интегралног система вредновања нематеријалне имовине, а самим тим и већу посвећеност доносиоца рачуноводствених стандарда, како МСФИ, тако и ОПРП. У дисертацији су истражене све постојеће разлике у рачуноводственом третману нематеријалне имовине и гудвила посматрањем МСФИ, и ОПРП стандарда. Посебна пажња у дисертацији је посвећена истраживању гудвила и друге нематеријалне имовине са аспекта кључних разлика између ОПРП и МСФИ, као и рачуноводственом третману интерно развијене нематеријалне имовине где се дошло до сазнања да постоје различити обрачунски приступи који опет на други начин утичу на финансијски положај компанија које исказују ову ставку. Иновације које су везане за интелектуалну својину су посебно важне за развој предузетништва јер омогућавају олакшан приступ изворима финансирања истих. У том контексту је посебно важно истаћи значај њиховог правилног вредновања и признавања. Такође, ово је важно и за идентификовање структурних слабости недовољно развијених региона, што је шанса за многе компаније кроз трансфер знања и пракси. Развој нематеријалне имовине је свакако важан за јачање капацитета интелектуалног капитала, што има позитивне импликације на раст конкурентности међународних компанија.

Разматрајући хипотезу да ли је финансијско извештавање у Србији у потпуности усклађено са Међународним стандардима финансијског извештавања?, дошло се до закључка да кључно подручје на којима још треба да се ради, јесте да професионалне асоцијације, треба да предузимају разне активности уз неопходну подршку државе, образовно-научних институција, менаџмента, рачуноводствено-ревизорских фирми и других елемената који треба да допринесу примени МРС/МСФИ и квалитетнијем финансијском извештавању. Промене међународних рачуноводствених стандарда су веома интензивне, а да би наша земља пратила и имплементирала те промене, неопходна је како финансијска подршка (трошкови превођења и објављивања и континуиране едукације), тако и политичка подршка ради јачања капацитета корпоративног финансијског извештавања.

Применом *desk research* и компаративне методе у истраживању у дисертацији на основу постављене хипотезе која се односи на то „Које су области значајног неслагања између ОПРП и МСФИ, дошло се до сазнања да не постоје значајне разлике између ОПРП и МСФИ, из чега произилази закључак да не постоји асиметрија информација између онога што се обелодањује на европском и на америчком тржишту. Такође, у том контексту отвара се ново питање

Број котираних компанија је важан посматрајући глобални ниво ако се има у виду да значај квалитета финансијских извештаја расте са повећањем броја компанија чијим се хартијама од вредности тргује на организованом тржишту, тако да су инвеститори су посебна таргетирана група за коју су поменути подаци значајни. Ово је питање од примордијалног значаја за компаније које послују глобално. Тако истраживачка пажња је у раду била усмерена на сагледавање броја котираних компанија посматрајући земље Г-20, што је од посебног значаја за праћење компанија на развијеним тржиштима, где је посебно важно у које компаније инвестирати капитал, на основу објављених и анализираних перформанси у финансијским извештајима, чији квалитет пресудно зависи од примене одговарајуће групе стандарда.

Разматрајући проблематику имплементације рачуноводствених стандарда, закључено је да питања имплементације заслужују далеко већу пажњу. У том контексту, истиче се да постоји академска литература за третирање посматране проблематике, са једне стране, али са друге стране, запажено је да текстови о националном финансијском рачуноводству и о међународном рачуноводству обично садрже веома комплексна излагања о рачуноводственим стандардима, али мало говоре о подстицајима приређивача, као и то како они систематски делују на реалну праксу финансијског извештавања. У току истраживања је применом методе анализе садржаја уочено да је централна тачка на томе шта кажу правила, а не на томе како се заправо реализују у пракси.

У истраживању смо се бавили испитивањем динамике (користећи релативне бројеве – индексе) и развојних тенденција током времена (избором одговарајућег модела тренда) финансијских остварења ИТ компанија. Тако, у дисертацији је примењена *DEA* метода за ИТ сектор светских компанија а за примену модела коришћени су подаци о сопственом капиталу, гудвилу и нематеријалној имовини за улазне податке (*input*), док су за излазне податке (*output*) су коришћени укупан приход и нето добитак. Посматран је период од седам година, од 2010. године до 2016. године за ИТ сектор у свету. Обухваћено је 15 ИТ компанија из САД и Европе. Тестирана је укупна ефикасност ИТ компанија помоћу *Excel Solvera* уз постављање услова да *output* буде већи, тј. укупан приход и нето добитак при датим *input*-има који се минимизују. На основу добијених резултата, дошло се до сазнања, да се ефикасност за посматрани период из године у годину није знатно мењала за посматране ИТ компаније. Било је лако уочити да компаније *Apple*, *IBM* имају 100% ефикасности, што значи да су на основу сопственог капитала, гудвила и нематеријалне имовине обезбедили максимални приход и нето добитак. Потом,

пратећи кретање улазних варијабли, сопствени капитал, гудвил и нематеријалну имовину посебно за ИТ компаније које су имале 100% ефикасност, уочено је да улазне величине расле из године у годину, као и приход и нето добитак као излазне варијабле, што указује на висок скор њихове повезаности у кретању ефикасности.

Даље, у дисертацији је примењена корелација ради испитивања слагања варијација посматраних појава. У том контексту, посматрана је корелација гудвила са осталим посматраним варијаблама за све компаније, и корелација нематеријалне имовине са осталим истраженим варијаблама, ка чему су били усмерени истраживачки напори. На основу емпиријског истраживања је уочено да је код компаније *Apple* минимална корелација гудвила са нематеријалном имовином, док је гудвил имао максималну корелацију са активом. Имајући у виду да је максимални коефицијент корелације, може се закључити да је приносна снага активе у великој мери утицала на висину гудвила. Такође, уочена је веома ниска негативна корелација гудвила са сопственим капиталом код компаније *Hewlett-Packard*, као и код компаније *IBM* (изражена негативна корелација гудвила са сопственим капиталом), али веома значајна. Такође, дошло се до сазнања да нето добитак има негативну корелацију са гудвилем код компаније *eBay*, и да је код компаније *Google* истакнута је висока позитивна корелација нематеријална имовина са гудвилем. У даљем истраживању уочено је да *Google* има највећу позитивну корелацију гудвила са нето добитком у оквиру репрезентативног узорка, потом компанија *Xerox* има високу позитивну корелацију нематеријалне имовине са гудвилем, док је код компаније *eBay* јасно видљива негативна корелација гудвила са сопственим капиталом. На овај начин су идентификовани значајни односи у смислу зависности између посматраних позиција с тим да је најповољнија зависност уочена код компаније *Google* на релацији односа између гудвила и нето добитка, на основу чега је закључено да успешност ове ИТ компаније позитивно утиче на тржишну вредност, и то у значајној мери.

Уочене су и значајне флукуације посматрајући корелацију између ставки пасиве - нето добитка и сопственог капитала и ставки активе - нематеријалне имовине и гудвила за посматране компаније из репрезентативног узорка, којом приликом је уочено да компанија *IBM* има најизраженију флукуацију на релацији посматрања везе између сопственог капитала и гудвила. Поред тога, уочена је негативна корелација нематеријалне имовине са нето добитком код компаније *eBay*, док је код компаније *Symantec* такође изражена негативна корелација нематеријалне имовине са нето добитком али значајнија. Посматрајући све компаније, *Apple* има највећу позитивну корелацију нематеријалне имовине са сопственим капиталом и са нето добитком. Закључујемо да је нематеријална имовина код компаније *Apple* остварила највећу зависност тј. утицај на нето добитак и сопствени капитал. Компанију *Xerox* карактерише висока позитивна корелација нематеријалне имовине са гудвилем, док је код компаније *IBM* уочена негативна корелација нематеријалне имовине са сопственим капиталом. На основу целовитог приступа, уочено је да се је код приказаних ИТ компанија нето добитак, сопствени капитал и нематеријална

имовина веома слично понашају за сваку компанију појединачно, што указује на то да посматране варијабле - нето добитак, сопствени капитал и гудвил зависе једна од друге. Гудвил компаније *Xerox* показује највиши раст, а код компаније *Symantec* ставка нето добитак, највиши пад.

У истраживању је такође примењен регресиони модел и на основу њега је закључено да постоји високо слагање варијација прихода са нематеријалном имовином и сопственим капиталом. Имајући у виду да је *R Square* виши од 0,5 може се закључити да добијени регресиони модел добро репрезентује посматране емпиријске податке прихода, нематеријалне имовине и сопственог капитала. На основу коефицијента вишеструке корелације може да се закључи, имајући у виду добијене податке, да постоји значајна вишеструка корелација и примећујемо високо слагање нематеријалне имовине и сопственог капитала са приходом, што говори томе у прилог томе колики утицај има нематеријална имовина на тржишну вредност компаније, кроз утицај на приходе. Такође, применом регресионог модела уочено је да не постоји узрочно слагање између сопственог капитала и нематеријалне имовине у односу на приходе компаније *IBM*. Наиме, идентификовано је да сопствени капитал има узрочно слагање са нето добитком, за разлику од нематеријалне имовине где то није случај код посматране компаније *IBM*.

Применом вишеструке корелације за компанију *Microsoft* закључује се да је коефицијент вишеструке регресије недовољно значајан за уочавање степена утицаја сопственог капитала и нематеријалних улагања у односу на нето добитак. Поред тога, применом модела вишеструке регресије за компанију *Microsoft*, може се приметити да нематеријална имовина статистички значајно утиче на нето добитак док сопствени капитал значајно не утиче на нето добитак, на нивоу значајности од 0,05 утиче у значајној мери на нето добитак.

У наставку истраживања, фокус је био на испитивању динамике (тренда) финансијских остварења ИТ компанија. У том оквиру, уочава се да се гудвил код компаније *Apple* понаша линеарно кроз време и у просеку расте, док је нето добитак експоненцијално растао и то нагло од 2008. године. Уочавају се значајне флукуације у наредним годинама, тако да треба детаљније истражити утицај појединачних ставки на нето добитак. Код компаније *Apple* кретање нематеријалне имовине и гудвила се може окарактерисати са истим трендом благог раста све до 2010. године, када се јавља експоненцијални раст све до 2013. године за нематеријалну имовину и 2014. године за гудвил, што говори у прилог томе колики значај има нематеријална имовина за остварење добрих финансијских перформанси компаније. У том смислу, посебно је важно питање њеног вредновања и примене одговарајуће групе стандарда.

43. Ограничења и смернице даљег истраживања

У првој фази је разматрана расположива академска и стручна литература у области теме дисертације, те извршена критичка анализа доступних информација. У истраживачком раду је коришћена могућност критичког преиспитивања истраживаних ставова о томе да ли примена стандарда (те њихова стандардизација) има тенденцију да прати интеграцију тржишта засновану на употреби конвергираних рачуноводствених стандарда. Уочене су и приказане могућности вредновања нематеријалне имовине и њена веза са финансијским перформансама и указано на смернице могућих даљих истраживања.

У дисертацији се дошло до сазнања да је примена критична тачка МСФИ. Услед присуства разних политичких и економских фактора који су јаког интензитета, очекује да ће МСФИ примена бити неуједначена широм света, укључујући и унутар Европе. Пуну примену јединствених стандарда (те процес конвергенције), а што би било веома важно за пословање међународних компанија, отежавају значајне међународне разлике у квалитету финансијског извештавања су неминовне, а критична тачка је дефинисана у смислу је да ће инвеститори бити обманути у смислу да постоји више униформности у пракси него што је то стварно тако, па чак и софистицираним инвеститорима, међународне разлике у квалитету извештавања биће негде сакривене независне од примене јединствених стандарда.

Применом методе анализе садржаја дошло се до закључка да питања имплементације заслужују много већу пажњу. Разлог томе је што постојећи текстови о националном финансијском рачуноводству и о међународном рачуноводству обично садрже комплексна излагања о рачуноводственим стандардима али су недовољно усмерени ка подстицајима приређивача, као и на то како они систематски утичу на реалну праксу финансијског извештавања. У том смислу, остаје простор за даље истраживање какве активности треба предузети да би фокус не био само на томе шта правила кажу, већ и на томе како да се имплементирају у пракси.

Истраживањем у раду, дошло се до дилеме да ли је могуће да се развије адекватан за све интересне групе, јединствен рачуноводствени систем, јер правила и принципи рачуноводства у одређеној земљи су осмишљени у одређеном окружењу које карактерише специфични економски, социјални, правни и образовни систем обликован током дужег временског периода историјског развоја, геополитичких аранжмана, и културног наслеђа, што оставља простор за будућа истраживања.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Докторска теза Међународно пословање са аспекта упоредивости финансијског извештавања је обухватила истраживање кроз пет поглавља, где се теоријски и емпиријски говори о дефинисаном проблему и предмету истраживања и где је указано на значај примене јединствених рачуноводствених стандарда и доприносу унапређењу рачуноводствене извештајне праксе, посебно за компаније које послују на међународном нивоу.

На основу истраживања посвећеног феномену глобализације у контексту финансијског извештавања, а уважавајући при том чињеницу да стандардизација финансијског извештавања на глобалном нивоу има своју екстерну и интерну димензију, указан је значај глобалног усвајања стандарда и утицај на мултинационалне и глобалне компаније. Показано је да земље дозвољавају или захтевају МСФИ за законске сврхе извештавања и јавно публикувања, чиме се пледира за МСФИ као глобалне рачуноводствене стандарде. Дискусије се крећу у правцу критичког мишљења да се оно што интересује акционаре једноставно не налази у финансијским извештајима и показано је да им је потребан холистички преглед перформанси компанија. Један од кључних фактора за успостављање дугорочне финансијске и економске стабилности светске привреде јесте потреба за општом применом међународних рачуноводствених стандарда.

Процес и еволутивни карактер хармонизације и стандардизације финансијског извештавања је сложен. Објашњене су фазе међународне рачуноводствене хармонизације са посебним освртом на две групе наднационалних рачуноводствених стандарда ОПРП и МСФИ. Анализирани су резултати истраживања студија које су проучавале различите врсте фактора који утичу на рачуноводствену професију, рачуноводствене праксе и институционализацију у области рачуноводства. Показан је критички осврт на различите приступе и указано је на тешкоће при имплементирању глобалних стандарда финансијског извештавања, са посебном пажњом на нивоу интеракције између два тела која данас постављају стандарде – *IASB* и *FASB*.

Ради истраживања утицаја рачуноводствене хармонизације на међународно пословање компанија примењена је компаративна метода која се односи на истраживање праксе и стандарда финансијског извештавања у САД-у и Великој Британији. Разматрани су и различити аспекти примене ОПРП и МСФИ, да би се потом дискутовало о томе докле се стигло са конвергенцијом ОПРП и МСФИ. За потребе примене две методе студије случаја, анализирана је посебна хипотеза која гласи:

Међународни рачуноводствени стандарди су доминантна група стандарда за најразвијеније земље са посебним освртом на котиране компаније

Анализом је уочено да је највећи број котираних компанија прихватио МСФИ стандарде или је у некој од фази имплементације. Истакнут је значај када је реч о котираним компанијама, да је јако важно за кориснике, односно за инвеститоре и повериоце, интерес који они имају разумевањем финансијских перформанси компанија. На основу спроведене студије случаја, потврђена је појединачна хипотеза да су Међународни рачуноводствени стандарди доминантна група стандарда за котиране компаније.

Када се говори о значају упоредивости финансијских извештаја у области нематеријалне имовине, посебна пажња посвећена је идентификацији нематеријалне имовине у контексту примене ОПРП и МСФИ стандарда. Од посебног значаја је идентификовање нематеријалног средства ради успостављања контроле над истим због остваривања будуће економске користи по основу употребе средства.

У оквиру емпиријског истраживања, методом дескрипције су анализирани могуће предности и ограничења у примени рачуноводствених стандарда, те њихове хармонизације. Применом компаративне методе извршено је поређење различитих пракси у примени рачуноводствених стандарда за одабране јединице истраживања, да би се потом методом генерализације истражене особине подвеле под опште важећи закон. Одређен је истраживачки узорак и дефинисане су статистичке методе прикупљања и обраде истраживачких података. Посебна пажња је посвећена узорку који је идентификован ради истраживања гудвила и друге нематеријалне имовине са аспекта утврђивања конкурентности, посебно међународних компанија. Анализирана је основна истраживачка хипотеза рада на којој се базира ова дисертација:

Упоредиво финансијско извештавање је основна инфраструктура за одлучивање у међународном пословању.

Основна хипотеза је представљена преко следеће потпуне посебне хипотезе: Значајан је утицај упоредивог финансијског извештавања на пословање међународних компанија, али су за сврхе ове дисертације, у складу са предметом који се односи конкретно на хармонизовано и стандардизовано финансијско извештавање, коришћене и оцењене следеће посебне хипотезе које се односе на ово поље, а које су пак оцењене и преко одређених појединачних хипотеза:

X1: Упоредиво финансијско извештавање је од посебног значаја за извештајне перформансе међународних компанија.

X2: Упоредиво финансијско извештавање у значајној мери може да утиче на конкурентност компанија.

На основу мерења ефикасности ИТ компанија коришћењем упоредивих финансијских извештаја доказано је да упоредиво финансијско извештавање доприноси у великој мери поверењу инвеститора и повериоца у процесу финансијског одлучивања, и боље одражава ефикасност употребе капитала. Такође, доказано је да унапређење развоја и имплементације Међународних рачуноводствених стандарда који се односе на вредновање гудвила и нематеријалне имовине има посредан утицај на конкурентност међународних компанија у домену финансијског одлучивања употребом интелектуалног капитала (нематеријалне имовине). На основу примене корелационог и регресионог теста, а коришћењем података из финансијских извештаја који користе МСФИ, потврђено је да квалитет Међународних стандарда финансијског извештавања јесте у корелацији са квалитетом финансијских информација у корпоративном извештавању, те у том смислу може да утиче на извештајне перформансе компанија.

Крајњи циљ стандардизације је хармонизација, док је смањење различитости на међународном нивоу, а које се односе на правила рачуноводства и финансијског извештавања један континуирани процес, фокусиран на реализацију постављеног циља. Процес хармонизације условљен је радом неколико професионалних институција – Комитет за међународне рачуноводствене стандарде (*IASC*), Међународна организација комисија за хартије од вредности (*IOSCO*), Међународна федерација рачуновођа (*IFAC*) и Комисија ЕУ, и политичких институција - Уједињене нације (*УН*) и Организација за економску сарадњу и развој (*OECD*). Општеприхваћена мишљења у рачуноводственој професији односе се на јединствен став да је ради побољшања упоредивости финансијских извештаја компанија, те тиме њихове употребне вредности за кориснике изван националних граница, од посебног значаја интензивна активност и сарадња свих националних и међународних рачуноводствених институција, као и других тела у сегменту стандардизације и хармонизације рачуноводства и финансијског извештавања. У савременом добу, финансијски извештаји имају карактер средства комуницирања на глобалном финансијском тржишту, те из тог разлога морају да буду што поузданији.

Употреба МРС-а као параметра приликом изграђивања мишљења независног, овлашћеног рачуноводственог ревизора у смислу да ли је и у којој мери рачуноводствено информисање конкретног економског ентитета истинито и поштено, неминовно упућује на њихово примењивање и у процесу рачуноводственог обухватања пословних трансакција као и у току припреме рачуноводствених исказа. Нема дилеме око тога да ли је примењивање рачуноводствених стандарда једна од битних одлика савременог привређивања у условима доминирања економских законитости, а отуда и однос према рачуноводственим стандардима, а посебно да ли се, колико и како користе, има огромну важност при оцењивању какво је стварно привређивање у некој земљи. У време увођење рачуноводствених стандарда постојала је дилема у нашој земљи да

ли је било сврсисходније сачинити националне рачуноводствене стандарде или примењивати међународне рачуноводствене стандарде. Разумевање *IAS-a* на прави начин у нашој земљи отежава чињеница што они одржавају начин размишљања и праксу пословања значајних економских ентитета у капиталистичким земљама које су развијеније.

Економска снага глобализације како у јавном тако и у приватном сектору свакако ће утицати на даљу интернационализацију прихватања базичних поступака у бројним подручјима, укључујући и рачуноводство, односно презентовање финансијских информација у финансијским (рачуноводственим) извештајима. Када се разматрају правила извештавања, нема места сумњи да у све глобалнијем свету бар неко приближавања стандарда изгледа пожељно тако да усвајањем МСФИ-а од стране сто земаља и процеси приближавања који су у континуалној еволуцији, сведоче о све израженијој глобализацији, као и квалитету и утицају МСФИ.

Међутим, неопходно је обратити пажњу на неколико критичних тачака. Прво, међународна јединствена рачуноводствена правила су још увек у недовољној мери испитана искуством и значајним економским резултатима. Друго, акценат МСФИ на рачуноводство фер вредности изазива забринутост, посебно у сегменту који се односи на извештавање у мање развијеним земљама. Треће, подстицаји за менаџере, ревизоре, регулаторе, политичаре и друге интересне групе и даље су првенствено локални, а неминовно ће створити разлике у квалитету финансијског извештавања које ће тежити да буду гурнуте под тепих униформности. Четврто, јединствени међународни рачуноводствени стандарди смањују конкуренцију међу системима. Најзад дугорочна последица глобалне политике могла би довести до тога да *IASB* постане изполитизовано бирократско тело.

Неспорно је да постоји сагласје у смислу да неки степен униформности у рачуноводственим правилима сваком нивоу - компаније, индустрије, земље или света - оптималан. Међутим, колико је то тачно, питање је дуго нерешено.

Истраживања у овом раду дошли су до закључка да је оптималан степен униформности далеко од потпуно јасног, као и да је усвајањем МСФИ-а једна врста економског и политичког експеримента, тако да ће време јасно показати, као и нека будућа академска и практична истраживања шта су предности, а шта су недостаци МСФИ-а за инвеститоре.

Конкуренција ради иновација подстиче прилагодљивост, отклања самозадовољност и кажњава бирократизам. Међународна конкуренција међу привредним системима у целини је здрава. У том контексту може се сагледати да је наметање светских стандарда ризичан процес централизације у било којој сфери економске активности.

Један од изазова агенција за регулисање рачуноводства на светском нивоу, као што је *IASB*, Међународна федерација рачуновођа, Конференција Уједињених нација о трговини и развоју и Међународна комисија за хартије од вредности (КХВ) смањује или чак елиминише информационе асиметрије обелодањене у извештајима направљеним у складу са нормама које постоје у различитим земљама. Улога ових међународних тела је постављање одредница кроз развијање висококвалитетних стандарда, а улога националних тела за утврђивање стандарда је усклађивање њихових локалних стандарда са међународним стандардима.

Применом методе анализе садржаја у овом раду, утврђено је да информациона асиметрија, изазвана разликама у стандардизацији рачуноводства између земаља, може прејудуцирати одлуке инвеститора. Са глобализованом економском, рачуноводствене информације од компанија анализирају различити инвеститори из целог света. Минимизовање или уклањање ових разлика може помоћи инвеститорима да анализирају ове информације на било ком тржишту на ком компанија преговара о својим акцијама.

Упркос свим напорима који се улажу у хармонизацију међународних рачуноводствених норми, могуће је да нека енглеска компанија, не представља повољне економско-финансијске показатеље према међународним рачуноводственим нормама, али не би имала исти учинак ако су показатељи израчунати на основу рачуноводствених показатеља припремљених у складу са америчким нормама које захтева Комисија за размену хартија од вредности (КХВ). Даље, у току истраживања је уочено да се ове разлике се јављају зато што употребљени језик није јединствен. Ова неуниформност постоји јер свака земља има своје критеријуме за препознавање и мерење сваке трансакције. Неке студије проучаване применом методе анализе садржаја које покушавају да класификују националне рачуноводствене системе у групе су већ одрађене, студије које узимају у обзир друштвена, политичка, културна и економска окружења сваке земље и њихов могући утицај на своје рачуноводствене системе.

Рачуноводствена хармонизација може појавити на два начина: у пракси (усклађивање чињеница) и нормама (усклађивање закона). Први се односи на "ефикасну примену међународних рачуноводствених препорука за локалне рачуноводствене праксе". Друга "је на поједностављен начин у погледу увођења међународних норми у национално законодавство, чинећи утврђене рачуноводствене поступке обавезним, дозвољеним или забрањеним". Ова два концепта хармонизације могу се десити истовремено у одређеној земљи, али то није нужно правило. Коришћење рачуноводствених пракси које се разликују у државама може се десити због различитих мотива. Постоје различите студије које се баве усклађивањем међународних рачуноводствених норми у којима су описани узроци разлика у рачуноводственим праксама које су усвојиле земље.

Закључује се да би примена јединствених рачуноводствених стандарда, уз решавање проблема у њиховој имплементацији и примени, допринела унапређењу рачуноводствене извештајне праксе, посебно за компаније које послују на међународном нивоу, што је од посебног значаја за идентификовање економско-финансијских индикатора и подизање конкурентности компанија. Поред тога, закључује се да треба посветити већу пажњу решавању проблема који постоје у пракси а односе се на стандардизацију у вези са нематеријалном имовином да би се она правилно признавала и вредновала, јер је од посебног значаја за повећање конкурентности компанија које имају значајно учешће ове ставке у својој активи.

Резултати ове емпиријске докторске дисертације указују на нова сазнања уз истовремену потврду неких од закључака претходних емпиријских студија. Тиме се обезбеђује квалитетна основа за спровођење будућих истраживања којима би се и даље испитивао утицај истоветних рачуноводствених стандарда, ефекти хармонизације и стандардизације на конкурентност и глобално кретање капитала, као и остварење задовољавајућих финансијских перформанси. Сматра се да у научној литератури нема довољно емпиријских студија које обрађују повезаност између развоја рачуноводствених стандарда у функцији побољшаног процеса извештавања и ефикаснијег пословања компанија., што је од великог значаја како би се скренула пажња на конкурентност компанија.

Другачијом методологијом би се могли добити резултати који би указивали на нове закључке, а свакако би се могло извршити поређење са већ постојећим резултатима што би условило нова сазнања.

ПРЕГЛЕД КОРИШЋЕНИХ СКРАЋЕНИЦА

- *AICPA* – American Institute of Certified Public Accountants
- *ARB* – Accounting Research Bulletins
- *APB* – Accounting Principles Board
- *CAP* – Committee on Accounting Procedure
- *CPA* – Certified Public Accountant
- *EITF* – Emerging Issues Task Force
- *FAF* – Financial Accounting Foundation
- *FASAB* – Federal Accounting Standards Advisory Board
- *FASB* – Financial Accounting Standards Board
- *GASB* – Governmental Accounting Standards Board
- *HAS* – Hungarian Accounting Standards
- *IAS* – International Accounting Standards
- *IASB* – International Accounting Standards Board
- *IASC* – International Accounting Standards Committee
- *МСФИ* – International Financial Reporting Standards
- *SAC* – Standards Advisory Council
- *KXB (US KXB)* – US KXBurity and Exchange Commission
- *SIC* – Standards Interpretation Committee
- *SOPs* – Statements of Position
- *ОППП* – General Accepted Accounting Principles

ЛИСТА СЛИКА И ТАБЕЛА

СЛИКЕ

Слика 1. Графичка интерпретација развоја чланова <i>IFAC</i> -а за период 1977 године до 2007. године.....	70
Слика 2. Структура доносиоца стандарда у Великој Британији.....	134
Слика 3. Индустриски најразвијеније земље државе чланице Г20, државе чланице ЕУ, нису представљене појединачно самит у Хамбургу 2017. године, државе гости	176
Слика 4. Листиране компаније у свету према њиховом броју	179
Слика 5. Компарација значајног пораста листираних компанија у Бангладешу за посматрани период у односу на Русију	184
Слика 6. Геометријска стопа раста за период од 2010 године до 2015. године за посматране земље	184
Слика 7. Приказ значајног пада или раста котираних компанија за посматрани петогодишњи период	185
Слика 8. Приказ котираних компанија у САД, Немачкој и Француској за период од 2011. године до 2015. године.....	185
Слика 9. Приказ активе за ИТ компаније за посматране године	219
Слика 10. Приказ прихода за ИТ компаније за посматране године	220
Слика 11. Кретање активе и прихода компаније <i>Intel</i> за период од 2008. до 2016. године.....	222
Слика 12. Кретање нето добитка, нематеријалне имовине и гудвила код компаније <i>Intel</i> у периоду од 2008. године до 2016. године	223
Слика 13. Кретање нето добитка и гудвила компаније <i>Google</i> за посматрани период од 2003. године до 2016. године.....	224
Слика 14. Кретање сопственог капитала и нето добитка компаније <i>Apple</i> за период од 2002. године до 2016. године	224
Слика 15. Раст прихода компаније <i>Apple</i> за период од 2004 године до 2016. године.....	225
Слика 16. Однос корелације нето добитка, сопственог капитала и нематеријалне имовине са гудвилем	227
Слика 17. Корелација гудвила са нематеријалном имовином код ИТ компанија	227
Слика 18. Корелација гудвила са сопственим капиталом код изабраних ИТ компанија	228
Слика 19. Корелација нематеријалне имовине и сопственог капитала код изабраних ИТ компанија	229

Слика 20. Кретање сопственог капитала, гудвила и нематеријалне имовине код компаније <i>IBM</i>	230
Слика 21. Корелација нето добитка, сопственог капитала и гудвила са нематеријалном имовином код посматраних компанија	231
Слика 22. Кретање нето добитка и гудвила компаније <i>Apple</i> у периоду од 2002 године до 2016. године	235
Слика 23. Кретање нематеријалне имовине и гудвила компаније <i>Apple</i> у периоду од 2002. године до 2016. године	235
Слика 24. Кретање нематеријалне имовине и гудвила компаније <i>Hewlett-Packard</i> у периоду од 2004 године до 2016. године.....	236
Слика 25. Кретање сопственог капитала и гудвила компаније <i>Hewlett-Packard</i> у периоду од 2004. године до 2016. године.....	236
Слика 26. Кретање нематеријалне имовине и гудвила компаније <i>IBM</i> у периоду од 2004. године до 2016. године	237
Слика 27. Кретање нематеријалне имовине и гудвила компаније <i>Microsoft</i> у периоду од 2001. године до 2016. године	237
Слика 28. Кретање нематеријалне имовине и гудвила компаније <i>Google</i> у периоду од 2003. године до 2016. године	238
Слика 29. Кретање активе и прихода компаније <i>Intel</i> у периоду од 2008. године до 2016. године	238
Слика 30. Кретање нето добитка, нематеријалне имовине и гудвила компаније <i>Intel</i> у периоду од 2008. године до 2016. године	239
Слика 31. Кретање сопственог капитала и гудвил-а компаније <i>Oracle</i> у периоду од 2005. године до 2016. године.....	239
Слика 32. Кретање нето добитка и нематеријалне имовине компаније <i>Oracle</i> у периоду од 2005. године до 2016. године.....	240
Слика 33. Кретање нематеријалне имовине и гудвил-а компаније <i>eBay</i> у периоду од 2005. године до 2016. године	240
Слика 34. Кретање нето добитка и гудвила компаније <i>eBay</i> у периоду од 2005. године до 2016. године	241
Слика 35. Кретање нематеријалне имовине и гудвила компаније <i>Google</i> у периоду од 2003. године до 2016. године	241

ТАБЕЛЕ

Табела 1. ИТ компаније и примена рачуноводствених стандарда.....	174
Табела 2. Ланчани индекси котираних компанија у земљама Г20 и геометријска стопа раста.....	177
Табела 3. Земље Г20 и примена <i>МСФИ</i>	178
Табела 4. Котиране компаније по земљама посматране на глобалном нивоу	180
Табела 5. Ланчани индекси котираних компанија у 49 земаља света и геометријска стопа раста.....	182
Табела 6. Приказ земаља са најизраженијим растом и опадањем котираних компанија за период од 2011. године до 2015. године	186
Табела 7. Ресурси предузећа XXI века.....	191
Табела 8. ИТ компаније и њихова тржишна вредност	207
Табела 9. Методологија вредновања нематеријалних средстава	210
Табела 10. ИТ компаније које се користе у даљем истраживању	215
Табела 11. Приказ рацио анализе између нето добитка и прихода у процентима код ИТ компанија за период од 2010. године до 2016. године.....	216
Табела 12. Приказ рацио анализе између нето добитка и капитала у процентима ИТ компанија за период од 2010. године до 2016. године.....	217
Табела 13. Приказ рацио анализе између нето добитка и активе у процентима за период од 2013. године до 2016. године	218
Табела 14. Приказ рацио анализе између прихода и активе у процентима за период од 2013. године до 2016. године.....	220
Табела 15. <i>DEA</i> коефицијенти ефикасности за период од 2010. године до 2016. године	221
Табела 16. Корелација гудвила са променљивама које су коришћене у раду.....	226
Табела 17. Корелација нематеријалне имовине са осталим истраженим варијаблама	228
Табела 18. Корелација табела између улазних и излазних величина код компаније <i>Apple</i>	230
Табела 19. Приказ регресионог модела прихода у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније <i>Apple</i>	231
Табела 20. Приказ регресионог модела прихода у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније <i>IBM</i>	232
Табела 21. Приказ регресионог модела нето добитка у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније <i>IBM</i>	233
Табела 22. Приказ регресионог модела нето добитка у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније <i>Microsof</i>	233
Табела 23. Приказ регресионог модела прихода у односу на сопствени капитал и нематеријална улагања код компаније <i>Google</i>	234

ЛИТЕРАТУРА

Књиге:

1. Al-Ali N. (2003), *Comprehensive Intellectual Capital Management*, John Wiley, New York
2. Alexander D., Archer S. (2001), *Miller International Accounting Standards Guide*, Harcourt Professional Publishing, London
3. Alexander D., Nobes C., (2010), *Financijsko računovodstvo - međunarodni uvod*, Mate, Zagreb
4. Beck U., (2000), *What is Globalization*, Polity Press, Cambridge
5. Bodnar G.H., Hopwood W.S. (1993), *Accounting information system*, Prentice Hall, New Jersey
6. Bragg S. (2002), *Accounting Reference Desktop*, John Wiley & Sons, Inc.
7. Brownlee E., R. Ferris, R. K. Haskins, E. M. (1998), *Corporate Financial Reporting - Text and Cases*, Third Edition, Irwin McGraw-Hill
8. Cairns D., (1995), Свет је ближи Међународним стандардима, *Књиговодство*, 7: 61
9. Demski J.S. (2008), *Managerial uses of accounting information*, KXBond Edition, Springer
10. Dullien S., Kotte, D. J. Márquez, A., & Priewe J. (2010), *The financial and economic crisis of 2008-2009 and developing countries*, http://unctad.org/en/Docs/gdsmdp20101_en.pdf, приступ дана 12.3.2016. године
11. Dunning J. (1992), *Multinational enterprises and the global economy*, Addison-Wesley Publishing Company
12. EBRD (2004), *Corporate Governance KXBtor Assessment Project*, January
13. Elliot B., Elliot J. (1997), *Financial Accounting and Reporting*, KXBond Edition, Prentice Hall Europe, London
14. Eto M., Definitions and Functions, Choi D.G., Kang B.G., Kim T. (Editors), (2011), *Standardization: Fundamentals, Impact and Business Strategy*, APEC Sub Committee on Standards and Conformance, Education Guideline 3- Textbook for Higher Education, APEC, pp. 14-15
15. Friedman L. T. (1999), *The Lexus and the Olive Tree - Understanding globalisation*, Ferrar, Straus Giroux, New York
16. Giddens A. (1998). *The Third Way*, Polity Press
17. Giddens A. (1999), *Последице модерности*, Филип Вишњић, Београд
18. Giddens A.(1999), *A Run Away World*, Polity Press.
19. Glen A. (2005), *The Handbook of corporate Finance*, Person Education Limited, Glasgow, Great Britain

20. Gorg, H. and Strobl, E. (2000), *Multinational Companies, Technology Spillovers, and Firm Survival: Evidence for Irish Manufacturing*, Mimeo, University College Dublin, Dublin
21. Gulin D., Spajić F., Spremić I., Tadijančević S., Vašiček V., Žager K., Žager L. (2003), *Računovodstvo*, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih delatnika, Zagreb
22. Hall J. A. (1995), *Accounting information system*, west Publishing Co., St. Paul
23. Jean-Yves, H., & Loïc, V. (2013). *OECD Insights Economic Globalisation Origins and consequences: Origins and consequences*, OECD Publishing.
24. Keller W. and Yeaple S. R. (2003), *Multinational Enterprises, International Trade, and Productivity Growth: Firm-Level Evidence from the United States*, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA
25. Kieso E. D., Weygandt J. J. (1996), *Intermediate Accounting*, Eight Edition, John Wiley & Sons Inc, New York
26. Kothari J., Barone J. (2012), *Финансијско рачуноводство – Међународни приступ*, Дата Статус, Београд
27. McLeod R., Schell G. (2001), *Management information systems*, Prentice Hall Upper Saddle River, New Jersey
28. Meigs F.R., Meigs B.W. (1999), *Accounting: The Basis for Business Decisions*, Ninth Edition, Mc Graw-Hill Inc, New York, p.12
29. Mishkin F. S. (2005), *Is financial globalization beneficial?*, NBER, Cambridge
30. Ojaide F. (2014). *Globalization, Financial, Crises and Audit Litigation*
31. Pirs V. D. (2003), *Мекмиланов речник– модерна економија*, Дерета, Београд
32. Ralston S. Dž. (2011), *Пропаст глобализма и преобликовање света*, Архипелаг, Београд
33. Romney M., Steinbart P. J. (2009), *Accounting Information System*, Eleventh edition, Pearson Prentice Hall
34. Samuelson A, P., Nordhaus D.W. (2000). *Економија*, превод, МАТЕ, Zagreb
35. Shapiro C. A. (1992), *Multinational Financial Management*, Allyn and Bacon, Boston
36. "Сл. гласник РС", бр. 25/2001, 80/2002, 80/2002 - др. закон, 43/2003, 84/2004, 18/2010, 101/2011, 119/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014 - др. закон, 142/2014, 91/2015 - аутентично тумачење и 112/2015
37. Singh Y.P. (2007), *Accounting and Financial Management for I. T. Professionals*.New Age International, (P) Ltd
38. *Towards Value Reporting* (2004), PricewatersCoopers, PricewaterhouKXBoopers International Limited

39. Turban R. (2009), Увод у информационе системе, превод, Дата Статус, Београд
40. UNCTC (1988), *Transnational corporations in world development*, New York and Geneva
41. Wiley МСФИ, *Practical Implementation Guide and Workbook*, 3rd Edition
42. World Investement Report (2004), UNCTAD, New York and Geneva
43. Žager, K., Mamić Saćer, I., Sever, S., Žager, L. (2008), *Analiza finansijskih izvještaja*, MASMEDIA d.o.o., Zagreb
44. Бјелић П. (2003), *Економика међународних односа*, Прометеј, Београд.
45. Бубања Н., Пракса и стандарди финансијског извештавања у неким развијеним економијама и међународна хармонизација финансијског извештавања, докторска дисертација, Економски факултет, Београд
46. Грандов З. (2004), *Спољнотрговинско пословање у глобалном окружењу*, БТО, Београд, ISBN 86-905115-0-4
47. Грандов З., (2009), *Међународна економија и глобализација*, БТО, Београд, ISBN 978-86-905115-3-2
48. Грандов З., Ђокић М. (2010), *Стратегије планирања и буџетирање*, БТО, Београд (научна књига), ISBN 978-86-905115-6-3
49. Грандов З., Ђокић М. (2012), *Међународни бизнис и трговина*, Паневропски универзитет Арејон, Бања Лука, ISBN 978-99955-49-98-5
50. Грандов З., Ђокић М. (2012), *Трговински маркетинг менаџмент*, Паневропски универзитет Арејон, Бања Лука, ISBN 978-99955-49-99-2
51. Грандов З., Ђокић М., (2011), *Трговински маркетинг менаџмент*, БТО, Београд, (Научна књига) ISBN 978-86-905115-7-0
52. Грандов З., Ђокић М., Лакета М. (2011), *Планирање и буџетирање*, БТО, Београд, (Научна књига) ISBN 978-86-905115-8-7
53. Грандов, З., (2009), *Међународни бизнис и трговина*, БТО, Београд, ISBN 978-86-905115-4-9
54. Група аутора (Татић И. и др.), (2008), *Практична примена Међународних стандарда финансијског извештавања у Републици Србији*, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Рачуноводство д.о.о, Београд
55. Дашић Д., (2004), *Принципи интернационалне економије*, Универзитет "Браћа Карић", Београд
56. Дмитровић Шапоња Љ., Петковић Ђ., Јакшић Д. (2007), *Рачуноводство*, Економски факултет, Суботица
57. Драгојевић Д., Барјактаровић Ракочевећ С. (2004), *Економски анали*, Београд. стр. 381-392

58. Ђурић Д., Прекајац З., Видас-Бубања М. (2000), *Међународна економија*, ИЕН, Београд
59. Жаркић Јоксимовић Н., Богојевић Арсић В. (2008), *Рачуноводство*, Факултет организационих наука, Београд
60. Закон о рачуноводству, „Службени лист СРЈ“, бр. 46/96, чл. 24, став 5
61. Иваниш М., Нешић С. (2011), *Пословне финансије*, Универзитет Сингидунум, Београд
62. Козомара Ј. (2012), *Основе међународног пословања-спољнотрговинске робне трансакције*, Економски факултет, Београд
63. Козомара Ј., Стојадиновић Јовановић С. (2011), *Међународно пословање*, Економски факултет, Београд
64. Марковић М. (1997), *Увод у међународно пословање*, Чигоја
65. Марковић М. (2009), *Статистика методи и примена*, Београдска пословна школа - висока школа струковних студија
66. Мартић С. (1998), *Упоредни рачуноводствени системи*, Економски факултет у Београду, Београд
67. Мартић С. (1998), *Упоредни рачуноводствени системи*, Економски факултет у Београду, Београд
68. Мијатовић И. (2015), *Стандардизација*, NEWPRESS, Смедерево
69. Пелевић Б., Вучковић В., (2007), *Међународна економија*, Економски факултет, Београд
70. Поповчић-Аврић С., Видас-Бубања М. (2009), *Међународна економија*, Завод за уџбенике и FEFA, Београд
71. Првуловић В. (2001), *Економска дипломатија*, Грмеч - Привредни преглед, Београд
72. *Привредни саветник*, новембар 2016, стр. 25
73. Ракита Б. (2006), *Међународни бизнис и менаџмент*, Економски факултет, Београд
74. Савић Г., Пример примене DEA за мерење ефикасности микро-кредитног програма, <http://pa.fon.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2016/02/MEPS-I-dan.pdf>, pristup dana 15.12.2016. godine
75. Симеуновић Д. (2009), *Нација и глобализација*, Зограф, Ниш
76. Samuelson A, P., Nordhaus D.W. (2000). *Економска теорија*, превод, МАТЕ, Zagreb, str. 23
77. Турбан Р. (2009), *Увод у информационе системе*, превод, Дата Статус, Београд
78. Шкарић Јовановић К. (2010), *Финансијско рачуноводство*, Економски факултет, Београд

Часописи и публикације:

1. Akisik O., & Gal G. (2011). Sustainability in businesses, corporate social responsibility, and accounting standards: An empirical study. *International Journal of Accounting & Information Management*, 19(3), 304-324.
2. Akisik O., & Pfeiffer R., (2009), *Globalization*, US foreign investments and accounting standards, *Review of Accounting and Finance*, 8(1): 5-37
3. Анализа профила Г20 објављено од стране IASB-а, септембар, 2014. године
4. Albu C. N., & Albu N. (2015), Introduction to the special issue on accounting academia in Central and Eastern Europe, *Accounting and Management Information Systems*, 14(2), 247-274
5. Aledo Martínez J., García-Martínez F., & Marín Diazaraque J. M. (2009), Firm-Specific Factors Influencing the Selection of Accounting Options Provided by the МСФИ: Empirical Evidence from Spanish Market
6. Artsberg K. (2002), *International accounting standardization vis-à-vis European accounting harmonization*
7. Ball R. (2006), International Financial Reporting Standards (МСФИ): pros and cons for investors, *Accounting and business research*, 36 (1): 5-27
8. Ball R., Robin A., & Wu S. (2006), Are timeliness and conservatism due to debt or equity markets? An international test of „contracting” and „value relevance” theories of accounting, *Manuscript*, University of Chicago.
9. Banker, R. D., Charnes, A., Cooper, W.W. (1984), Some models for estimating technical and scale inefficiencies in data envelopment analysis, *Management Science*, 30: 1078-1092
10. Barrios S., Huizinga H., Laeven L., & Nicodeme G. (2008), *International taxation and multinational firm location decisions*
11. Beuren I. M., Hein N. & Carlos Klann R. (2008), Impact of the МСФИ and US-ОППИ on economic-financial indicators, *Managerial Auditing Journal*, 23(7), 632-649
12. Bjurek H. (1996), The Malmquist Total Factor Productivity Index, *Scandinavian Journal of Economics*, 98 (2): 303-313
13. Blake J., Amat O., Gowthorpe C., & Pilkington C. (1998), International accounting harmonisation-a comparison of Spain, Sweden and Austria, *European Business Review*, 98(3): 144-150
14. Cairns D. (1995), Свет је ближи Међународним стандардима, *Књиговодство*, бр.7, стр.61

15. Chand P., & White M. (2007), A critique of the influence of globalization and convergence of accounting standards in Fiji, *Critical Perspectives on Accounting*, 18(5): 605-622
16. Chee Chiu Kwok W., & Sharp D. (2005), Power and international accounting standard setting: Evidence from segment reporting and intangible assets projects. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 18(1): 74-99
17. Chen X., Skully M., Banking efficiency in China Application of DEA to pre'and post-deregulation eras 1993-2000, *China Economic Review*, 16, p. 236
18. Ćirić Z., Raković I. (2010), Change management in Information System Development and Implementation Projects, *Management Information System*, 5(1): 23-28
19. Colbert J. L. (1996), International and US Standards-audit risk and materiality, *Managerial Auditing Journal*, 11(8): 31-35
20. Czarniawska B. (2012), New plots are badly needed in finance: Accounting for the financial crisis of 2007-2010, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 25(5): 756-775
21. Damant D. (2003), Accounting standards-a new era, *Balance Sheet*, 11(1): 9-20
22. Doost R. K. (1997), Viewpoint: Ethical standards or accounting standards for developing countries: which one should come first?, *Managerial Auditing Journal*, 12(9): 506-508
23. Dullien S., Kotte D. J., Márquez A., & Priewe J. (2010), The financial and economic crisis of 2008-2009 and developing countries
24. El-Gazir M. S., Finn M., Jacob R. (2000), An Empirical Investigation of Multinational Firm's Compliance with International Accounting Standards, *International Journal of Accounting*, (34): 2:239-248, Prema: Ignatius R., The CFA Digest, Accounting and regulatory issues, AIMRA, Spring 2000
25. Endenich C., Hoffjan A., Schlichting T., & Trapp R. (2016), Harmonizing management accounting in international subsidiaries: beyond national borders. *Journal of Business Strategy*, 37(1): 27-33
26. Eto M., Choi D.G., Kang B. G., Kim T. (Editors) (2011), Standardization: Fundamentals, Impact and Business Strategy, APEC Sub Committee on Standards and Conformance, Education Guideline 3 - Textbook for Higher Education, APEC
27. Farrell M. J. (1957), The Measurement of Productive Efficiency, *Journal of the Royal Statistical Society, Series A (General)* 120(3): 253-290
28. Fekrat M. A. (1998), Multinationality: the financial accounting implications, *Managerial Finance*, 24(5): 42-52
29. Fosbre A. B., Kraft E. M. & Fosbre, P. B. (2009), The Globalization of Accounting Standards: МСФИ vs. ОППИ, *Global Journal of Business Research*, 3(1): 61-71

30. Georgescu F., Ionescu C. (2014), Harmonization of accounting in the process of globalization of economic activities, *Journal of Economic Development, Environment and People*, 3(1): 19-25
31. Grandov Z., Đokić M. Jovanović V. (2012), Transition process and foreign direct investment flows in Serbia, *TTEM - Technics Technologies Education Management*, 7(1): 28-39
32. Grandov Z., Mitić B., Vojvodić A. (2011), Foreign direct investments as an incentive for export, *TTEM - Technics Technologies Education Management*, 6(4): 967-977
33. Granlund M. (2011), Existing AIS research to management accounting and control issues: A research note, *International Journal of Accounting Information Systems*, 12: 3-19
34. Guzman M. (2014), Understanding the Relationship between Output Growth Expectations and Financial Crises. Columbia University Initiative for Policy Dialogue Working Paper
35. Hail L., Leuz C., & Wysocki P. D. (2009), Global accounting convergence and the potential adoption of МСФИ by the United States: An analysis of economic and policy factors, Available at SSRN 1357331
36. Hall M. (2010), Accounting information and managerial work, *Accounting, Organizations and Society*, 35: 301–315
37. Hassan ABD-ELSALAM O. (1999), The introduction and application of international accountyng standards to accounting disclosure regulations of a capital market in a developing country: the case of Egypt. School of Management Heriot-Watt University Edinburgh, UK
38. Heidhues E., & Patel C. (2012). Globalisation and Contextual Factors in Accounting: The Case of Germany, 23, Emerald Group Publishing.
39. Hopper T., Lassou P., Soobaroyen T. (2017), Globalisation, accounting and developing countries, *Critical Perspectives on Accounting*, 13: 125-148
40. Horngren Ch. (1972), Accounting Principles: Private or Public KXBtor?, *Journal of Accountancy*, p. 37
41. Hunya G. (2012), The Role of Multinational Companies in International Business Integration, Verein" Wiener Inst. für Internat. Wirtschaftsvergleiche"(WIIW)
42. Irmawan Y. (2010), Globalization and the accountancy profession in developing countries. An examination of the historical developmment of the Indonesian accountancy profession (1954-2008) (Doctoral dissertation, University of Bradford), ISSN:0354-8635 српско издање, ISSN:1820-0222
43. Jean-Yves H., & Loïc V. (2013), OECD Insights Economic Globalisation Origins and consequences: Origins and consequences. OECD Publishing
44. Jun N., Yao S. (2016), How do Multinationals Exploit Technologies in the Global Market?, *International Journal of Innovation & Technology Management*, 13(3): 1-29

45. Kemp P., Alexander D. (1997), Рачуноводство и финансијска инфраструктура у земљама Централне и источне Европе (Превод са енглеског језика Марка Петровића), *Књиговодство*, бр. 11, стр. 73
46. Khajavi S., Nazemi A. (2010), Innovation in management accounting. the needs of world class firms, *International Journal of Academic Research*, 2(5): 320-330
47. La Porta R., Lopez-de-Silantes, F., Shleifer A. (1999), Corporate ownership around the world”, *Journal of Finance*, 2; La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer, A., Vishny R.W. (1998), “Law and finance”, *Journal of Political Economy*, available at: www.wcfia.harvard.edu/papers/law_finance.pdf (accessed September 5, 2006); FASB (2008a), SFAS 2 Accounting for Research and Development Costs, Financial Accounting Standards Board, available at: www.fasb.org/st/summary/stsum2.shtml (accessed April 20, 2008).
48. Lal Joshi P., & Gao S. S. (2009), Multinational corporations' corporate social and environmental disclosures (CSED) on web sites, *International journal of commerce and management*, 19(1): 27-44
49. Leblond P. (2005), The International dimension of the harmonization of accounting standards in the EU, EUSA Ninth Biennial International Conference March 31-April 2, 2005, Austin, Texas
50. Liapis K. J., & Christodouloupoulou E. P. (2011), How OIPII and accounting treatments influence property management, *Journal of Property Investment & Finance*, 29(3): 251-279
51. Lippens M. (2010), The mandatory introduction of МСФИ as a single accounting standard in the European Union and the effect on earnings management
52. Martínez Conesa I., & Ortiz Martínez E. (2004), International financial analysis and the handicap of accounting diversity, *European Business Review*, 16(3), 272-291
53. McNicholas P., & Windsor C. (2011), Can the financialised atmosphere be effectively regulated and accounted for?. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 24(8): 1071-1096
54. Mhedhbi K., & Zeghal D. (2016), Adoption of international accounting standards and performance of emerging capital markets, *Review of Accounting and Finance*, 15(2)
55. Nilsson F., Rapp B. (1999), Implementing business unit strategies: the role of management control systems, *Scandinavian Journal of Management*, 15: 65- 88
56. Nobes C. W., & Stadler C. (2015), The qualitative characteristics of financial information, and managers' accounting decisions: evidence from МСФИ policy changes. *Accounting and Business Research*, 45(5): 572-601
57. Ogilvie J. (2005), CIMA Study Systems 2006 - Management Accounting-Financial Strategy (CIMA Study Systems Strategic Level 2006), Elsevier Ltd., p. 2
58. Ojaide F. (2014), Globalization, Financial, Crises and Audit Litigation

59. Ollivaud P., & Turner D. (2015), The effect of the global financial crisis on OECD potential output, *OECD Journal: Economic Studies*, 2014(1): 41-60
60. Pesalj B. (2011), Competitive advantages of multinational companies: A review of theoretical approaches. *Meђunarodni problemi*, 63(2): 237-259
61. Pierce B., O’Dea T. (2003), Management accounting information and the needs of managers Perception of managers and accountants compared, *The British Accounting Review*, 35: 257-290
62. Rahman S. F. (1998), International accounting regulation by the United Nations: A power perspective, *Accounting, auditing & accountability journal*, 11(5): 593-623
63. Ramanna K. (2011), The international politics of МСФИ harmonization. Harvard Business School
64. Sawani A. (2009), The changing accounting environment – IAS and US implementation, *Journal of finance and accountancy*
65. Seetharaman A., Balachandran M. & Saravanan A. S. (2004), Accounting treatment of goodwill: yesterday, today and tomorrow: Problems and prospects in the international perspective. *Journal of intellectual capital*, 5(1): 131-152
66. Seetharaman A., Lock Teng Low K., & Saravanan A. S. (2004), Comparative justification on intellectual capital, *Journal of Intellectual Capital*, 5(4): 522-539
67. Stergios A., Vazakidis A., & Dritsakis N. (2005). Financial statement effects of adopting international accounting standards: the case of Greece, Available at SSRN 1829348.
68. Stolowy H. & Jeny-Cazavan A. (2001), International accounting disharmony: the case of intangibles. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 14(4): 77-497
69. Talamo G. (2011), Corporate governance and capital flows, *Corporate Governance: The International journal of business in society*, 11(3): 228-243
70. Vrentzou E. (2011), The effects of International Financial Reporting Standards on the notes of auditors, *Managerial Finance*, 37(4): 334-346
71. Welsch A. G., Antony N. R., Short G. D. (1984), *Fundamentals of Financial Accounting*, Fourth Edition, Richard D. Irwin, Inc, Homewood, Illinois, стр.63, према Стефановић, Р. (1994), Финансијско извештавање у нашој земљи, *Књиговодство*, бр. 6-7, стр. 129
72. Wysłocka E., Harmonization and standardization of the accounting and its functions, „Czestochowa” University of Technology.
73. Yang Z. (2009), Bank Branch Operating Efficiency: A DEA Approach, *Proceedings of the International Multiconference of Engineers and Computer Scientists*, Vol II, IMECS, Hong Kong
74. Yao D. T., Percy M. Hu, F. & Stewart J. (2014), The Determinants of Fair Value Measurements: International Evidence

75. Yoon Y. (1998), Financial Reporting in an International Environment: A look at Regulatory Models and the Case for a Market Approach, *Multinational Business Review*
76. Zeghal D., & Mhedhbi K. (2012), Analyzing the effect of using international accounting standards on the development of emerging capital markets. *International Journal of Accounting & Information Management*, 20(3): 220-237
77. Беке-Тривунац, Ј. (1999), Модернизација и ажурирање наших Закона о предузећима, рачуноводству и ревизији-аргументи „За“ и „Против“, Зборник радова са XXX симпозијума- Рачуноводство и ревизија у условима глобализације светске привреде, Златибор, стр. 43
78. Беке-Тривунац, Ј., (1994), Билансирање средстава и обавеза у нашој земљи (на основу прописа), *Књиговодство*, бр.6-7, стр. 101
79. Вуксан М., Митровић А., Цвијић Ј. (2015) „Стратегијски оквир примене про форма финансијских извештаја“, XIX Интернационални симпозијум из пројектног менаџмента, YUPMA 2015 на тему: “Пројектни менаџмент у Србији - Нови изазови”, 12-14 Јун, 2015. Златибор,
80. Грандов З., Ђокић М., (2010), Значај инвестиционог окружења за пласман страних директних инвестиција, *Право-теорија и пракса*, 7-8/2010, Нови Сад, стр. 23-38 UDK 339.727.22(4) BIBLID:0352-3713(2010)
81. Грандов З., Ђокић М., Јовановић В. (2012), Transition process and foreign direct investment flows in Serbia (Article) *Technics technologies education management - TTEM*, 7(1): 28-38
82. Грандов З., Станков Б., Ђокић М. (2013), Примена статистичке методе линеарног тренда на израчунавање вредности улазних токова SDI у Србији и Хрватској, *Часопис за економију и тржишне комуникације EMCReview*, ГодинаIII, број II, стр. 164-178
83. Грандов З., Станков Б., Рогановић М. (2014), Упоредна анализа фактора који подстичу иностране инвеститоре на директна улагања у Србији и Румунији, Висока пословна школа Нови Сад, Школа бизниса, научно-стручни часопис ISSN 145165551, стр.141-169
84. Дмитровић В., Кнежевић С., Милосављевић М. (2011), Importance of Management of Intellectual Capital in Modern Enterprise, 12th International Scientific and Professional Conference: Accounting and Management, A&M, Загреб - Сплит, Conference Proceedings - Volume II – professional papers, ISBN 978-953-7828-00-4, COBISS.SR-IDCroatian accountant, pp. 87-94
85. Дмитровић В., Кнежевић С., Обрадовић Т. (2012), Intellectual capital - a Challenge for adequate financial reporting, XIII International Symposium Innovative Management & Business Performance, Faculty of Organizational Sciences, Zlatibor, 5-9 June, Book of abstracts, ISBN 978-86-7680-254-8 , COBISS.SR-ID515148186, p. 118, CD-ROM, ISBN 978-86-7680-255-5, COBISS.SR-ID 191307276

86. Дмитровић-Шапоња Љ., Тубић-Раковачки С. (2002), Рачуноводствено комуницирање у савременим условима привређивања, Зборник радова са XXXIII симпозијума-Стандардизација финансијског извештања у условима интернационализације бизниса, Златибор, стр. 54-74
87. Драговић, Д. (2001), Трансформација међународних рачуноводствених стандарда у међународне стандарде међународног извештавања МСФИ, Финансије, 5-6, стр. 515-519
88. Драгојевић Д., Барјактаровић-Ракочевић С. (2004), *Економски анали*, Београд, стр. 381-392
89. Ђорђевић С. (2012), Значај и улога механизма корпоративног управљања у подизању нивоа ефикасности менаџмента, *Школа бизниса*, 1: 51-62
90. Закон о рачуноводству, „Службени лист СРЈ“, бр. 46/96, чл. 24, став 5
91. Јанчетовић М., Цвијић Ј. (2012), “Finansiranje projekata u funkciji zaštite životne sredine“, 13. Међународна научна и стручна конференција: Računovodstvo i menadžment – RiM, 2012, Hrvatski računovođa, Zagreb, Zbornik radova, Svezak II. – stručni radovi, UDK 657.3/657.6/336.2/658.1/658.8, ISBN 978-953-7828-02-8
92. Кнежевић С., Бајактаровић Ракочевић С., Ђурић Д. (2011), Примена и ограничења рачуно анализе финансијских извештаја, *Management - часопис за теорију и праксу менаџмента*, 16(61): 25-33. ISSN 1820-0222; COBISS.SR-. ID188379404. 7, Факултет организационих наука, Београд
93. Кнежевић С., Митровић А. (2015), The accounting treatment of internally generated intangible assets, Cracow university of economics, Cracow “Management of entrepreneurship in a knowledge based economy the issue of knowledge and intellectual capital management”, Scientific editors: Marek Makowiec, Tomasz Kusio, ISBN: 978-83-941580-6-4 (printed version), ISBN: 978-83-941580-7-1 (PDF, online)
94. Кнежевић С., Станковић А. (2012), Информациони систем материјалног књиговодства у функцији менаџмента. *Рачуноводство*, 9-10, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд, стр. 19-31
95. Крстић Ј. (1996), Рачуноводствена регулатива у нашој земљи - структура и правци усавршавања, *Економске теме*, бр.1, Економски факултет у Нишу, стр. 69
96. Крстић Ј. (1997), Осврт на нови Закон о рачуноводству, *Економика*, бр. 6, стр. 19
97. Лисавац С. (1996), Професионална етика рачуновођа, *Књиговодство*, бр. 6, стр. 46
98. Љутић Б. (2000), Југославија и Међународни рачуноводствени стандарди, Зборник радова са XXX симпозијума - Примена рачуноводствених и стандарда ревизије у нашој земљи, Златибор, стр.29
99. Малинић С., Тодоровић М. (2011), Имплементација интегрисаног-рачуноводствено-информационог система – теоријско методолошке основе и ризици, *Рачуноводство*, 1-2: 20-34

100. Марковски С. (1996), Хармонизација рачуноводства у међународној пракси, *Књиговодство*, бр. 7-8, стр.25
101. Мартић С. (1998), Међународно финансијско извештавање - Сличности и разлике, Зборник радова са XXIX симпозијума - *Рачуноводство и ревизија у функцији менаџмента*, Златибор, стр. 44
102. Мартић С. (1999), Међународни рачуноводствени и стандарди ревизије и њихова примена у нашој земљи, Зборник радова са XXX симпозијума- *Рачуноводство и пословне финансије у условима глобализације светске привреде*, Златибор
103. Новићевић Б. (1994), Улога стандарда у повећању објективности рачуноводствених извештаја, *Књиговодство*, бр. 6-7, стр. 68
104. Пантелић, М., (1999), Експанзија процеса стандардизације - пут ка хармонији или додатна конфузија?, Зборник радова са XXX симпозијума – *Рачуноводство и пословне финансије у условима глобализације светске привреде*, Златибор, стр. 192
105. Петровић М. (1998), Потребe и објективне могућности укључивања југословенског рачуноводства у савремене светске токове, Зборник радова са симпозијума - *Рачуноводство и ревизија у функцији менаџмента*, Златибор, стр. 25
106. Петровић М. (1999), Међународни рачуноводствени стандарди и процес глобализације, Зборник радова са XXX симпозијума - *Рачуноводство и пословне финансије у условима глобализације светске привреде*, Златибор, стр. 9
107. Петровић М. (1999), Решење дилеме око примењивања рачуноводствених стандарда, *Рачуноводство*, бр. 2, стр. 45
108. Почуча М., Тепавац Р., Цвијић Ј., Митровић А. (2015) „Potential sources for financing environmental protection projects - focusing on energy efficiency“, *Management - часопис за теорију и праксу менаџмента*, Факултет организационих наука, Универзитет у Београду,
109. Радовановић Р. (1999), Билансирање у СР Југославији, *Рачуноводство*, бр. 9, стр. 10
110. Раичевић В., Ковачевић С. М. (2011), Приватизација јавних предузећа, *ЕКОНОМИЈА теорија и пракса*, 4(3): 67–73
111. Раичевић, В., Гломазић, Р., (2013), Социо-економски значај и правни оквир деловања социјалних предузећа у Европи и свету, *Економија - теорија и пракса*, 6(2): 1–17
112. Ранковић Ј. (1994), Хармонизација финансијског књиговодства у функцији његових циљева, *Књиговодство*, бр. 6-7, стр. 5

113. Станковић А., Кнежевић С., Митрић М. (2012), Business and financial decisions based on information provided by Accounting Information Systems, The 1st Virtual International Conference on Advanced Research in Scientific Areas (ARSA-2012) Slovakia, pp. 660-663. (ISSN 1338-9831, ISBN 978-80-554-0606-0)
114. Станковић А., Кнежевић С., Митрић М. (2012), Рачуноводствени систем као платформа за одлучивање менаџмента предузећа, Management 65, Београд
115. Станковић А., Митрић М., Кнежевић С. (2012). Business and financial decisions based on information provided by Accounting Information Systems, The 1st Virtual International Conference on Advanced Research in Scientific Areas (ARSA-2012) Slovakia, December, 2012, published in Conference Proceedings, (CD format), pp. 660-663, (ISSN 1338-9831, ISBN 978-80-554-0606-0)
116. Стевановић Н. (1999), Професионална одговорност и јавни интерес, Зборник радова са XXX симпозијума- Рачуноводство и пословне финансије у условима глобализације светске привреде, Златибор, стр. 217
117. Стевановић Н., Илић Г. (1996), Рачуноводствена законска регулатива у нас: стање, проблеми и правци усавршавања, Књиговодство, бр.1-2, стр. 11
118. Стефановић Р. (1994), Финансијско извештавање у нашој земљи, Књиговодство, бр.6-7, стр. 128
119. Тодоровић М, Јовић Д. (2005), Реформе система финансијског рачуноводственог извештавања у Србији: стање и перспективе, Економска политика у 2006. год. Саветовање одржано 17. и 18. децембра, стр. 351-360
120. Цвијић Ј., Василев Д., Спасић Б. (2017), Рацио анализа као алат за финансијско одлучивање у организацијама, XXI Интернационални симпозијум из пројектног менаџмента, YUPMA 2017 на тему: “Развој пројектног менаџмента-савремене тенденције и методологије”, 2-4 Јун, Златибор
121. Цвијић Ј., Драгић З., Спасић Б. (2017), Примена рачуноводствених стандарда у јавном сектору у Републици Србији: Докле се стигло?, Међународни научни скуп ИОР-ЕДА 2017., Изазови одрживог развоја - економски и друштвени аспект, ISBN 978-86-80127-85-9
122. Цвијић Ј., Драгић З., Петковић З. (2017), Важност финансијских извештаја за пословне организације, XXI Интернационални симпозијум из пројектног менаџмента, YUPMA 2017 на тему: “Развој пројектног менаџмента-савремене тенденције и методологије”, 2-4 Јун, Златибор
123. Цвијић. Ј. (2017), Повезаност између рачуноводствених стандарда, правног оквира и квалитета финансијских извештаја, ПРАВО теорија и пракса, број 1-3, стр. 52, YU ISSN 0352-3713

Електронски извори

1. <http://www.oeconomica.uab.ro/upload/abst/1020081/15.pdf>, [приступ 12.3.2017. године]
2. www.euintangibles.net/research_results/finalreport.pdf PRISM, 2003 [датум приступа 3.5.2016.]
3. Gu F. & Lev B., "Intangible Assets: Measurement, Drivers, Usefulness", Working Paper, [датум приступа 5.4.2016]
4. http://smgnet.bu.edu/smgnet/css/staff/pub/GetFile.CFM/Gu,_Feng_05.pdf?did=182&File name=Gu,_Feng_05.pdf [датум приступа 5.4.2016]
5. <https://www.forbes.com/global2000/list/7/#tab:overall>¹³⁶ (датум приступа 25.5.2017)
6. <http://eМСФИ.МСФИ.org/eМСФИ/ManageEmailAlerts> [датум приступа 29.9.2015]
7. http://МСФИ.wiley.com/?elq_mid=4703&elq_cid=1232193[датум приступа 7.6.2015]
8. <http://catalogue.pearsoned.co.uk/educator/product/International-Financial-Reporting-Standards/9780136123040.page> [датум приступа 7.12.2015]
9. <http://www.oirs.fon.rs/data/MEPS/PRIMERPRIMENE.pdf> [датум приступа 5.4.2016]
10. <http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=10266>. [датум приступа 5.4.2016]
11. <http://h30261.www3.hp.com/~/media/Files/H/HP-IR/documents/reports/2015/hpq-annual-report-2014.pdf> [датум приступа 5.4.2017]
12. <http://www.nasdaq.com/symbol/aapl/financials?query=balance-sheet> [датум приступа 5.4.2017]
13. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/h/NYSE_HPQ_2012.pdf [датум приступа 5.4.2017]
14. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/h/NYSE_HPQ_2010.pdf [датум приступа 5.4.2017]
15. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/h/NYSE_HPQ_2003.pdf [датум приступа 5.4.2017]
16. <http://www.nasdaq.com/symbol/ibm/financials?query=balance-sheet>[датум приступа 5.4.2017]
17. https://www.ibm.com/annualreport/2012/bin/assets/2012_ibm_annual.pdf[датум приступа 7.3.2017]

18. ftp://public.dhe.ibm.com/annualreport/2010/2010_ibm_annual.pdf [датум приступа 7.3.2017]
19. <http://www.nasdaq.com/symbol/msft/financials?query=balance-sheet> [датум приступа 7.3.2017]
20. <https://www.microsoft.com/investor/reports/ar12/financial-highlights/index.html> [датум приступа 7.3.2017]
21. <https://www.microsoft.com/investor/reports/ar12/financial-review/balance-sheets/index.html> [датум приступа 7.3.2017]
22. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/i/NASDAQ_INTC_2012.pdf [датум приступа 7.3.2017]
23. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/i/NASDAQ_INTC_2010.pdf [датум приступа 7.3.2017]
24. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/o/NASDAQ_ORCL_2009.pdf [датум приступа 7.3.2017]
25. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/o/NASDAQ_ORCL_2006.pdf [датум приступа 7.3.2017]
26. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/o/NASDAQ_ORCL_2004.pdf [датум приступа 7.3.2017]
27. <http://investor.qualcomm.com/KXBfiling.cfm?filingID=1234452-12-371> [датум приступа 13.3.2017]
28. http://investor.qualcomm.com/KXBfiling.cfm?filingID=950123-10-100207#A57478E10VK_HTM_125 [датум приступа 13.3.2017]
29. http://files.shareholder.com/downloads/QCOM/4484647776x0x70174/E7D78031-5DE4-42AA-98B6-E2327876987A/06QUAL01_AnnualReport_Singles.pdf [датум приступа 13.3.2017]
30. http://files.shareholder.com/downloads/QCOM/4484678234x0x156207/C780D393-88AF-4651-BCB5-4621127F8FC3/QCOM_AR2004.pdf [датум приступа 13.3.2017]
31. http://files.shareholder.com/downloads/QCOM/4484700626x0x30901/7874B16B-51B1-4A80-9C03-C7FCB732B196/QCOM_AR2002.pdf [датум приступа 13.3.2017]
32. <http://files.shareholder.com/downloads/QCOM/4484711980x0x30898/7A1C708D-EVB8-44D4-8850-114369873B31/AR2000.pdf> [датум приступа 13.3.2017]
33. <https://www.xerox.com/annual-report-2014/assets/Xerox2014Form10k.pdf> [датум приступа 13.3.2017]
34. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/x/NYSE_XRX_2014.pdf [датум приступа 13.3.2017]

35. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/x/NYSE_XRX_2012.pdf [датум приступа 13.3.2017]
36. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/x/NYSE_XRX_2008.pdf [датум приступа 17.3.2017]
37. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/x/NYSE_XRX_2006.pdf [датум приступа 17.3.2017]
38. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/x/NYSE_XRX_2004.pdf [датум приступа 17.3.2017]
39. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/x/NYSE_XRX_2002.pdf [датум приступа 17.3.2017]
40. <https://www.KXB.gov/Archives/edgar/data/1065088/000106508815000054/ebay201410-k.htm> [датум приступа 17.3.2017]
41. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/e/NASDAQ_EBAY_2010.pdf [датум приступа 17.3.2017]
42. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/e/NASDAQ_EBAY_2004.pdf [датум приступа 18.3.2017]
43. <https://www.sap.com/docs/download/investors/2014/sap-2014-annual-report.pdf> [датум приступа 18.3.2017]
44. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/s/NYSE_SAP_2012.pdf [датум приступа 18.3.2017]
45. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/s/NYSE_SAP_2010.pdf [датум приступа 18.3.2017]
46. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/s/NYSE_SAP_2008.pdf [датум приступа 18.3.2017]
47. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/s/NYSE_SAP_2004.pdf [датум приступа 18.3.2017]
48. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/s/NYSE_SAP_2002.pdf [датум приступа 18.3.2017]
49. <https://www.KXB.gov/Archives/edgar/data/796343/000079634317000031/adbe10kfy16.htm#sBCDA7F80026A5AAC984BB951EFF3E282> [датум приступа 18.3.2017]
50. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/a/NASDAQ_ADBE_2014.pdf [датум приступа 18.3.2017]
51. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/a/NASDAQ_ADBE_2012.pdf [датум приступа 19.3.2017]

52. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/a/NASDAQ_AD BE_2010.pdf [датум приступа 19.3.2017]
53. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/a/NASDAQ_AD BE_2008.pdf [датум приступа 19.3.2017]
54. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/a/NASDAQ_AD BE_2004.pdf [датум приступа 19.3.2017]
55. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/a/NASDAQ_AD BE_2002.pdf [датум приступа 20.3.2017]
56. http://s1.q4cdn.com/585930769/files/doc_financials/2001annual-report/symc_annual2001.pdf [датум приступа 20.3.2017]
57. <https://investors.redhat.com/~media/Files/R/Red-Hat-IR/documents/annual-reports-and-proxy-statements/2016-annual-report.pdf> [датум приступа 20.3.2017]
58. <https://investors.redhat.com/~media/Files/R/Red-Hat-IR/documents/annual-reports-and-proxy-statements/redhat-annualreport-6-26-14-KXBured.PDF> [датум приступа 20.3.2017]
59. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/r/NYSE_RHT_2 011.pdf [датум приступа 20.3.2017]
60. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/r/NYSE_RHT_2 009.pdf [датум приступа 22.3.2017]
61. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/r/NYSE_RHT_2 007.pdf [датум приступа 22.3.2017]
62. http://www.annualreports.com/HostedData/AnnualReportArchive/r/NYSE_RHT_2 005.pdf [датум приступа 22.3.2017]
63. <http://getfilings.com/o0001193125-04-088585.html>[датум приступа 2.3.2017]
64. <http://getfilings.com/o0000950109-00-002334.html>[датум,приступа 22.3.2017]
65. <http://www.nasdaq.com/symbol/symc/financials?query=balance-sheet> [датум приступа 25.3.2017]
66. http://s1.q4cdn.com/585930769/files/doc_financials/2012annual-report/Symantec-2012-Annual-Report_Proxy_10-K_Combo_August-2012.pdf [датум приступа 25.3.2017]
67. http://s1.q4cdn.com/585930769/files/doc_financials/2010annual-report/Symantec-2010-Annual-Report_Includes-Proxy-and-10-K_August-2010.pdf [датум приступа 25.3.2017]
68. http://s1.q4cdn.com/585930769/files/doc_financials/2008annual-report/Symantec2008AnnualReport_Proxy_10-K.pdf[датум приступа 5.3.2017]
69. http://s1.q4cdn.com/585930769/files/doc_financials/2006annual-report/2006_SL_10k.pdf [датум приступа 25.3.2017]

70. http://s1.q4cdn.com/585930769/files/doc_financials/2004annual-report/Symantec_2004_AnnualReport.pdf [датум приступа 26.3.2017]
71. http://s1.q4cdn.com/585930769/files/doc_financials/2002annual-report/symc_annual2002.pdf [датум приступа 25.3.2017]
72. <http://www.nasdaq.com/symbol/ctxs/financials?query=income-statement> [датум приступа 25.3.2017]
73. http://files.shareholder.com/downloads/CITRIX/4508624724x0x654759/55418793-BBCD-43EE-8D31-AE4170DB9673/245996_CITRIX_SYS_AR_web.pdf [датум приступа 25.3.2017]
74. http://files.shareholder.com/downloads/CITRIX/4508624724x0x483446/86C80AF2-A025-4B94-B04A-7EAD8F0C96A0/Citrix_Annual_Report_2010.pdf [датум приступа 26.3.2017]
75. <http://files.shareholder.com/downloads/CITRIX/4508624724x0x483454/28D9E629-560B-4054-9329-01844B62B1E9/AR2008.pdf>[датум приступа 26.3.2017]
76. http://files.shareholder.com/downloads/CITRIX/4508624724x0x483462/415874AD-47F3-495A-BD92-86822BF008AA/Citrix_2006_AnnualReport.pdf [датум приступа 26.3.2017]
77. <http://files.shareholder.com/downloads/CITRIX/4508624724x0x484471/0B5B73BD-5B72-4BA8-B6CE-D4A8C383625A/2001AR.pdf> [датум приступа 26.3.2017]
78. <http://www.fasb.org/home/> [датум приступа 11.1.2015]
79. <http://www.IFRS.org/Pages/default.aspx> [датум приступа 11.1.2015]
80. <https://www.SEC.gov/> [датум приступа 15.2.2015]
81. www.valuereporting.com. [датум приступа 5.4.2016]
82. <http://images.mapsofworld.com/finance/2016/08/World-listed-companies1.jpg>,[датум приступа 3.4.2016. године]
83. <http://images.mapsofworld.com/finance/2016/08/World-listed-companies1.jpg> [датум приступа 4.2.2016]
84. <http://images.mapsofworld.com/finance/2016/08/World-listed-companies1.jpg> датум приступа [16.3.2017. године]
85. <http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=10266>, [приступ 12.2.2015. године]
86. www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm, датум приступа [5.6.2015. године]
87. https://www.microsoft.com/investor/reports/ar10/10k_fr_bal.html[датум приступа 7.3.2017]
88. <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2017/035237131703052C.pdf> [датум приступа 6.8.2017]

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Након завршене гимназије Свети Сава у Београду, кандидаткиња Јана Цвијић је завршила основне студије на Факултету за трговину и банкарство Јанићије и Даница Карић, Универзитета Браћа Карић у Београду, те стекла звање дипломирани економиста менаџер, 2008. године. Остварена просечна оцена на основним студијама је 9,17 (девет, седамнаест). 2011. године завршен мастер студијски програм Пословна економија и финансије, на Факултету за економију и инжењерски менаџмент у саставу Универзитета Привредне академије у Новом Саду и стечено звање Мастер економиста. Тема мастер рада: „Савремене глобалне финансијске кризе“ под менторским руководством проф. др Зорке Грандов. Течно говори енглески и шпански језик.

Након дипломирања на Факултету до 2012. године радила је у америчкој фармацеутској компанији *Merck, Sharp & Dohme IDEA, Inc. - MSD* као стручни сарадник. Од 2012. године, почиње да ради као стручни сарадник-асистент за предмете Рачуноводство, Управљачко рачуноводство и Контрола и ревизија на Београдској пословној школи – Високој школи струковних студија у Београду, где је и данас. Кандидаткиња ради на реализацији вежби на предметима рачуноводство и контрола и ревизија на основним студијама. У току досадашњег ангажовања показала је изразите склоности ка педагошком раду. Учествовала у изради наставног материјала за студенте у форми Power Point презентација, handouts-а, практичних примера.

Кандидаткиња Јана Цвијић рођ. Атанасовски је објавила значајан број радова и излагала на међународним научним скуповима. У радовима успешно повезује област међународне економије, финансија и рачуноводства.